

Новий Обрій

альманах

diasporiana.org.ua

ТРИДЦЯТЬ РОКІВ НАШОГО ЖИТТЯ В АВСТРАЛІЇ
(1949 — 1979)

THE NEW HORIZON

ALMANAC

Literature, art, cultural life

ISBN 0 9595837 3 4

Упорядкування та загальна редакція Дм. Чуба

Обкладинка: Люба Кириленко-Десі

Висловлюємо щире подяку фотографові І. Святківському за
приготування низки світлин для друку.

З друкарні Української Видавничої Спільноти в Лондоні
Printed in the United Kingdom by Ukrainian Publishers Limited
200 Liverpool Road, London, N1 1LF

Н О В И Й О Б Р І Й

А Л Ь М А Н А Х

ЛІТЕРАТУРА, МИСТЕЦТВО,
КУЛЬТУРНЕ ЖИТТЯ

Ч. 6

МЕЛЬБОРН — АВСТРАЛІЯ
1980

VIII Учительський з'їзд в Австралії. Мельбурн 1977 р.

МОЄМУ НАРОДОВІ

Народе рідний, степова стихія,
Безхитрісна, довірлива душа!
Чому тебе, святого гречкосія,
Так часто Божя ласка полиша?

Погасла Січ, як вогнище в негоду,
І не воскресла в полум'ї новім.
Понад усе шануючи свободу,
Ти опинився в рабстві віковім.

Та є твоєї долі власний човник,
Що напрямку ніколи не ламав:
Пишайся тим, що ти не завойовник —
В неволі ще нікого не тримав.

Землі чужої не топтавши зроду,
Свою стеріг із косами в руках.
Пишайся тим, мій праведний народе,
Бо ти найвищий подвиг у віках!

Не той здолав, хто випив більше крови
Чи напустив на душі туману —
Твоя могутність у твоїй любові
До колосків на рідному лану.

Нові століття в тебе є по праву:
Ти світ навчиш і сіяти й косить,
Бо та любов тобі дарує славу,
Яка живих і мертвих воскресить.

І людство, переймаючи науку,
Збагне, чому в тернах твое чоло:
Ти є Месія, котрий терпить муку
За гріх сусідський, за криваве зло.

*

»ДЕ ТИ БРОДИШ, МОЯ ДОЛЕ?«

Енріко Культоре, чорнявий, малого зросту італієць, жив і працював разом з українцями. Його молодим хлопцем насильно забрали на примусову роботу до Німеччини разом з однолітками рідного Річтіоне. Вже в таборі йому якось не пощастило zostати разом із земляками, а потрапив він в один барак з українцями. Спершу тужив за своїми та й вечорами, відвідував їх. Відтак звик до своїх нових співмешканців і навіть полюбив їх. Вони старалися розуміти його мову, співали так гарно, як італійці, ставилися до нього добре і взагалі мали до нього сантимент, як до самотнього чужинця серед себе. Протягом шести місяців він засвоїв багато слів з їхньої мови і зовсім не почувався чужим в їхньому середовищі. У вільні від праці хвилини він, послуговуючись рухами рук, оповідав їм багато про соняшну Італію та про свою родину рибалок.

Одного вечора Енріко, повертаючись з праці, побачив біля таборової канцелярії натовп людей, а серед них своїх співмешканців, які читали якесь оголошення, прибите до стіни бараку. Він підійшов і з настрою юрби зрозумів, що оголошувалося щось дуже важливе, але прочитати того не міг. Отже вирішив іти в барак, а там довідатися про новини від товаришів. Відкривши двері, почув пожвавлену розмову і завважив піднесений настрій присутніх. Про щось сперечалися, щось один одному доводили, викидаючи руками та затагаючись димом цигарок. Малий Культоре зрозумів, що товариші кудись вибираються, і з жалем подався в куток бараку і приліг на своє тверде ліжко, накрившись з головою дірявим накривалом, щоб ніхто не бачив його стурбованого обличчя. Коли в приміщенні трохи стихло, почувся голос одного з друзів: — »А що ж буде з Енріком?« Всі звернули погляди в бік Енрікового ліжка, а, побачивши, що він лежить, накрившись, затихли. По хвилині прикрої мовчанки обізвася Степан:

— Лишть цю справу мені, я щось придумаю!

По хвилині Степан запитав Енріка: — В тебе всі зуби здорові?

— Всі здорові, і ніколи мені не боліли . . . — відповів Енріко, перелякано хапаючись рукою за щоку.

— Нічого! Доведеться і здорових парочку витягти... — мов би до себе діловито сказав Степан.

Другого дня перед приміщенням таборової Управи зібралося багато зацікавлених оголошенням попереднього дня. Між ними, з опухлою щокою, був і малий чорнявий Енріко. Його найкращий приятель Степан давав йому останні вказівки, як поводитися перед комісією, що набирала добровольців.

— Як називаєтесь? — звернувся старшина з відзнакою «Лева» на рамені.

Заки Енріко встиг відкрити свого запухлого рота, з-за спини йому відізвався Степан:

— Пане сотнику! В мого товариша так сильно болить зуб, що він не може говорити. Чи дозволите мені за нього говорити? — не чекаючи на дозвіл, швидко заговорив тоном рапорту: — «Називаюся Євген Кулька, народжений 10. 5. 1926 року в Бучачі».

На зауваження німця-полковника, що той більш схожий на італійця, ніж на українця, хитрий Степан, не моргнувши й оком, верз далі: — Євгенів батько був на війні в Італії 1915 року, одружився там з італійкою, та й тому така схожість. Це мій сусід з дому, я його дуже добре знаю! А він дуже до своєї матері вдався.

Ще кілька питань і на документі Енріка відбито печатку прийняття.

Чотовому гранатометної чоти дуже скрутно доводилося, особливо при зміні становищ, бо досі не було нових поповнень на місце забитих і ранених. Тож і зрадів він дуже, коли одного вечора, покликавши до штабу сотні, його повідомлено про доповнення чоти.

— Маєте 10 нових людей! — говорив йому командир сотні, — двох колишніх пілотів, що вже не мають літаків, і вісім піхотинців. Будьте з ними обережні, бо то люди ще не обстріляні.

Справді, другого дня, ще до сходу сонця, до становища гранатометної чоти прибули нові люди.

Чорнявий, малого росту стрілець стояв перед чотовим і зголошував:

— Євген Кулька, народжений 10. 5. 1926 року, в Бучачі. Мій батько був на війні в Італії та й там оженився з мамою, і я зовсім вдався в її рід... — Все це Енріко випалив одним духом, не кліпнувши оком. Але ще того самого вечора він

зголосився до чотового і розповів йому про своє справжнє походження та просив, щоб таки залишили його в цій чоті.

Вояком чувся Енріко цілком добре. Спершу, як і кожен, боявся, але відтак звук до боїв, наступів і відступів, несподіваних випадків в запіллі ворога, стеж, звук до людей і небезпек і непомітно став загартованим вояком. Держався завжди близько свого чотового чи в бою, чи в запіллі. В його присутності почувався безпечніше, а навіть приємно йому було чимось прислужитися зверхникові. То підігріє йому їжу, що її привезе польова кухня, то пришиє відірваний ґудзик до фронтної уніформи. Спостерігаючи це, чотовий був тихо вдячний Енрікові.

Так Енріко вдруге знайшов між українцями щирих і добрих друзів.

Приязнь між Енріком та чотовим скріпилася ще більше, коли одного спокійного вечора Енріко почав співати. В нього був чудесної краси і сили високий тенор. Захоплено прислухаючись, чотовий і незчувся, як сам вступив у дует, забувши на мить, що це передова лінія. Їхні голоси так собі відповідали, так гармонізувалися, що дует прозвучав напрочуд гарно, за це й нагороджено його оплесками з своїх окопів і серією світляних куль вгору з окопів ворога. Такі концерти, в міру часу й можливостей, повторювалися частіше, тож скоро Енріко вже знав цілу низку українських мелодій. Улюбленою його була — »Де ти бродиш, моя доле«.

Останній день війни зустрів чоту на передовій. Чотового повідомлено, що в складі куреня, чота залишається на становищах останньою й має завдання охороняти запілля дивізії, що відступатиме на південний захід.

Точно о другій годині дня почався несамовитий відступ. Ворог, дуже добре знаючи, кого перед собою має, старався завдати відступаючим якнайбільше втрат, вживаючи свої сильні летунські з'єднання. Їхні короткі, начорно мальовані літаки, майже безперервно кружляли понад відступаючими, обкидаючи їх бомбами малого калібру та обстрілюючи дрібною летунською зброєю.

Гористий терен, вкритий де-не-де малими гайками чи садами-виноградниками, хуторами — все це сприяло ворогові підходити на дуже малу відстань до відступаючих тим більше, що ці, не маючи підпори тяжкої зброї, відповідали лише легкою. Не раз, причаївшись серед зруйнованих палаючих

будинків, частували їх ручними ґранатами, що на короткий час спиняло ворога та давало змогу відійти від нього на дещо більшу відстань.

Повітря, пересичене димом, пилюкою, запахом пороху, спаленизною худоби на хуторах, давило легені й горло; не було чим дихати, а ще й діялося те в гарячу днину. Здавалося, що з тієї дійсности ніхто не вийде живим. А жити хотілося, хотілося тим більше, що знали, що кінець війни.

Були жертви. Поцілені з близької віддалі, деякі вояки падали й більш не вставали. То, може, було щастям у нещасті, бо подати допомогу раненому в тих обставинах, було дуже тяжко, просто неможливо.

Ґранатометній чоті було особливо тяжко. Бо тоді, коли вояк звичайної легкої стрілецької сотні відступав лише з крісом чи автоматом, — вояк-ґранатометник ніс на плечах частини розмонтованого ґранатомета, вагою 35 кілограмів. При тому, що кілька кроків треба було падати на землю, шукаючи сховища. Ворожі піхотинські відділи, зустрічаючись з порівняно слабим вогнем, ішли слідом, обстрілюючи з легкої зброї.

Енріко ні на крок не відступав від чотового. Він, не маючи зайвого тягару, часто лишався з чотовим позаду, обстрілюючи ворожу піхоту і тим даючи змогу відступати перетяженим ґранатометникам далі. З черговим налетом ворожих літаків Енріко впав... Діставши з двосантиметрової бортової зброї удар в обидві ноги, він відкинув їх вгору, ставши дибки на руках. Та зараз же, зігнувшись у поясі, з несамовитим криком повалився на землю. Найперше глянув на поранені ноги, опісля, широко відкривши від здивування й страху очі, відшукав ними чотового. Його очі благали допомогти, але уста говорили: — »Командире! Рятуй себе і других. Я ще зможу стримати ворога якийсь час«.

Та командир, підповзши до Енріка, нашвидкуруч перев'язував йому рани, віддаючи швидкі накази.

За всяку ціну треба було затримати, хоч на кілька хвилин, ворожу піхоту. Загартовані боями фронтовики й без наказу розуміли становище. Вони зі швидкістю машин скидали з плечей частини ґранатометів і входили в бойові становища. За хвилину вони вже обсипали вогнем і залізом противника. Зустрівшись з гураґанним вогнем ґранатометів, ворог спинявся. Він, очевидно, сподіваючись контратаки, заходився око-

пуватись. Цього тільки й треба було хоті. Обстрілюючи двома гранатометами ворожі становища, а інших шість розмонтувавши для дальшого відступу, в останній хвилині й їх розірвали, щоб не дісталися ворогові.

Культоре, хоч і невеликий на зріст, був досить важким. Його безладні ноги теліпалися по тілі командира; нашвидку зроблені перев'язки щораз більше червоніли й пересякали кров'ю. Він тихим голосом просив залишити його тут, дати хоч хвилю відпочинку. Молився і проклинав італійською та українською мовами. Замовк... По хвилі, якимось так жалісно, і ще тихіше спитав: — »Командире, скажи, заспіваємо ще коли »Де ти бродиш«? ...

»Мабуть, ні«, — майнуло в думці командира. Стиснувши сильно щелепи, облитий своїм потом і чужою кров'ю, біг з пораненим Енріком в долину, в сторону битого шляху.

Здалека бачив, що там діялося щось неймовірне. Вояки різних формацій товпилися, наступаючи собі на п'яти, маючи на думці одне — спасіння. Німецький вермахт, піші, кінні, моторизовані частини, гармати, вози, санітарні карети, навантажені коні, цивільне населення — все тікало. Козацькі частини в німецьких уніформах, у хутряних шапках, з голими шаблями в руках промоцували собі дорогу. Їхні коні, вкриті піною і пилюкою, збивали людей з ніг, з переляку ставали дибки, часто кидаючи під копита своїх вершників.

Чотовий обережно поклав Енріко в рові біля шляху й сам сів. Серед того натовпу не бачив інших частин свого куреня. Можливо, їм вдалося скоріше проскочити шлях на правий бік і податись в гори на південний захід. Отже, чота гранатометників залишилася сама серед чужого моря панічно відступаючих... Чотовий знав, що й мови немає про якийсь zorganizований відступ, треба було діяти на власну руку, зберігаючи своїх людей, себе, а перш за все — забезпечити якимось тяжко пораненого Енріка.

З цією метою вскочив до санітарної каретки, що наближалась. В каретці, крім водія-підстаршини у вермахтівській уніформі, сидів літній полковник з лікарською відзнакою на рамені.

— Раненого маю, — зголосив чотовий і, сподіваючись відмовної відповіді, непомітно поклав руку на пістоль.

Полковник вичекав хвилину, наче б вагався, а тоді промовив: — Кладіть на ходу, а я й на ходу ним заопікуюся.

Забезпечивши Енріка медичною допомогою, а себе свіжим запасом набоїв із вермахтівських возів та залишивши гранатомети в придорожніх ровах, чота проскочивши шлях, ішла на південний захід, назустріч новим небезпекам, назустріч невідомому...

З того часу минуло понад два роки... Чота без особливих перешкод віднайшла збірний пункт дивізії і, разом з нею пройшовши Альпи, опинилася в полоні.

Життя невільника, якщо не шукати собі самому якогось заняття, проходить монотонно, безбарвно, сумно... Тому, з ініціативи поодиноких осіб, в таборі зорганізовано різного роду курси, школи, футбольні команди, мистецькі групи, майстерні, щоб тільки зайняти людей і відігнати їх думки від сірої дійсності.

З особливою радістю прийняв табір вістку про можливість прогулянок над море. Спершу під охороною вартових, а пізніше «на слово», полонені гуртами виходили поза таборову браму, просиджували годинами над спокійними водами блакитного Адріатика, почуваючи себе, хоч на короткий час, вільними. Часом траплялася можливість випросити в місцевих рибалок човна, впливати далеко в море, любоватися красою і величчю природи. Тоді людина забувала про дійсність, про звої колючих дротів, переслідування репатріаційних комісій, голод і безнадійні... безнадійні будні.

Отак одного прекрасного липневого дня і командирові гранатометної чоти пощастило використати дозвіл вийти в море. Він з кількома приятелями, склавши якусь мізерну кількість італійських лір, винайняли човна і відбилися від берега. Оподалік місцеві рибалки, закинувши сіті, очікували здобичі. Сонце схилялося на захід, видовжуючи на воді тіні човнів. Було так спокійно... Здавалося, не вода, а наче б то велетенське люстро лежало перед очима, а в ньому, мов нерухомі цяточки, малі рибальські човники.

Чотовий, зачарований красою і величчю моря, піднісся і дужим голосом почав — «Де ти бродиш»... Голос, сковзнувшись об плесо нерухомої води, злинув у далечінь.

«... Моя доле, не докличусь я тебе», — включився високий, сильний тенор зі сусіднього рибальського човника.

То... спинаючись на штучні ноги, якимось жалібно-зворушливо вступав у дует гранатометник-рибалка, Енріко Культоре.

23-го грудня, 1973-го року, під час 3-го Здвигу українців, в Аделайді відбулася зустріч наших авторів з відомим австралійським поетом і перекладачем з кількох мов Р. Г. Моррісоном. Тоді ж відбувся й виступ наших молодих авторів з читанням власних писань та старших авторів. На фото, починаючи зліва, сидять: Дм. Нитченко, пані Моррісон, Галина Чорнобицька, Р. Г. Моррісон та пані Боженна Коваленко. У другому ряду стоять: інж. Олесницький, Клавдія Рошко, невідома пані, Оля Островська, організатор зустрічі інж. С. Григорців, інж. Б. Шемет, Таня Волошка, Зоя Когут та інші.

Фото: П. Вакулєнка.

У НІЧ ЧУДОТВОРНУ

Ранок в затишку лісу приліг,
З днем прозорим веде поєдинок,
А різдвяний Свят-вечір з доріг
Сріблить хвою розлогих ялинок.

Мерехтять передсвітні вогні,
Грають сріблом зірки-самоцвіти
І надії снують осяйні:
В Україні Свят-вечір зустріти . . .

Хай це мрія, — надія сама,
(Цвіт коштовний ніколи не в'яне)
І чужинна чаклунка-зима
Не зітре сподівання різдвяні . . .

Кучерявиться згадка стара
Із степів у світи невідомі,
Чужиною з-над кручі Дніпра
Лине пісня, почата ще вдома.

Гріють душу колядки слова,
Призабуті всміхаються лиця . . .
Нероздільні ми в свято Різдва,
Краю любий, кохана столице!

1978 р.

М Р І Я

У житті кожний мріє із нас:
Хоч один, хоч єдиний ще раз,
Повернутись з-за моря туди,
Де сховали ми юні сліди . . .
І коли доведеться мені
До степів, де сухі полині,
З чужини із далеких доріг,
Повернутись на рідний поріг —
Заирну у знайоме вікно,

Що за мною сумує давно,
З тої першої в квітні весни,
Коли снились рожевії сни,
Коли мрії цвіли, наче сад,
І чого не вернути назад...
Стала іншою наша земля,
Віють тугою сиві поля,
Серед тиші померлих століть
Лише ватра надії горить...
А коли доведеться і вам
Уклонитись святим берегам,
Не шукайте осяяних веж,
Не минайте здичавілих стеж,
Не звертайте із рівних доріг,
Не лякайтесь і надто крутих, —
Той життя не впізнає сповна,
Хто дороги стрімкі обмина.

1978 р.

ЗАМІСТЬ КВІТІВ

(У 20-ліття Рідної школи ім. Л. Українки в Нобл Парку)

Хвилинами життя повз нас пливе,
Чолом лягає борозна сувора,
А в пам'яті усе таке живе,
Пережили неначе все це вчора.

Неначе вчора кинуті на шлях,
Упертістю змагаючи утому,
На австралійських тихих берегах,
Знайшли притулок прагненню своєму.

Шумів листвою евкаліптів ліс,
І линув кукабари сміх лукавий
Над скарбами, що за плечима ніс
Нащадок колись вільної держави.

Літа минали в денному труді,
Де ліс шумів сади укрились квітом,
Затихли кукабари молоді,
А слово забриніло там привітом.

Луною понеслося крізь туман,
Євшаном рідним зацвіло довкола,
І дітям, кинутим за океан,
Відкрила двері українська школа.

Мов бризки сонця в темінь кам'яну,
Знання вливає у дитячі душі,
Викорчує коріння бур'яну,
Пробуджує серця шорсткі, байдужі.

Лиш горстка відданих учителів,
Поеднаних метою і терпінням,
І з вірою у вільний серця спів,
Навчають нині трете покоління.

Той бідний, що без жодної мети
Вита самотньо у хмарах синіх,
Найлегше подолати й перейти,
Лише гуртом, бойовища пустині.

Тож вчіте внуків, дочок і синів,
Про шум смerek і білосніжність саду,
Про Київ-красень, і Дніпро, і Львів,
І про поляглі жертви Листопаду.

Народню сагу розкажіть ви їм,
Незламний дух Плющів і Валентинів,
І стане легше, легше вам самим,
І легшим стане сум по Батьківщині.

Зведе високо брунькувату віть
Зерно міцне, посіяне учора,
Щоб завтра ще пишніше зеленить,
Пускати парості все вище вгору.

За скарб великий, що крізь двадцять літ
Ви дарували українським дітям,
Рядків оцих римованих привіт
Прийміть, як дар від мене, замість квітів!

ЛИСТ ІЗ МИНУЛОГО

Лист із Аргентини? Це справжня несподіванка. Та ж я там нікого не знаю. Із зворотної адреси я теж нічого не довідався, крім того, що автором листа є українець, якийсь А. Журба. Звідки той пан мене знає? Що він хоче від мене?

Нібито й хвилюватись немає підстав, але мною опанувало якесь тривожне почуття. Тремтячими руками я розкриваю конверт і відразу ж дивлюсь на підпис в кінці листа.

Ніна! Та невже ж це Ніна Нагірняк — найдорожча подруга юних літ? Нагірняк було її дівоче прізвище. Чи ж варто було міняти на якусь журбу? А проте, може це й не вона.

Читаю перший уступ листа і відразу ж переконуюсь, що це таки вона. Пише, що дістала мою адресу в редакції »Нових днів«.

— Ніночко! Серце мое, раю мій! Який я радий! І який сумний...

Ковтнувши сльозу тут же біля поштової скриньки, читаю далі, цілую її власноручний підпис та перечитую знову і знову.

Прийшовши до хати, наливаю собі солідну склянку спотичачу, сідаю до столу та ще раз перечитую уже напам'ять вивчений лист. Вслухаюся в милі слова, що промовляють до мого серця з паперу. Вони беруть мене під руки і ведуть за далекі обрії простору й часу, на знайомі стежки у південно-східній куток моєї далекої Батьківщини.

З туману давнини поволі виступають старі панорами, набираючи оригінальних кольорів та відтінків. Ось грайливий Дінець у синім фартусі несе міріяди перлин, позичених у сонця. Далекі звуки акордеона притягають увагу до двох щогол, що мов пара лебедів ліниво колишуться на лискучому плесі. Старовинний ліс, оточивши галявину, ревно пильнує за рухливим та галасливим роєм двоногих створінь. Це луганчани — з задимленого міста й довколишніх шахт — приїхали сюди, щоб бодай хоч раз на тиждень втопити нудьгу і втому в чистих цілющих водах Дінця, наповнивши груди свіжим повітрям, лісовими пахощами та послухати пташиного співу.

Тримаючись на віддалі від докучливої компанії, підперши плечима тінистий дуб, я жую щойно куплений гарячий пиріжок та милуюся старими ялинами на протилежному краю галявини. А вони стоять, мов велетенські запалені свічі, похитуючи полум'яними верхівками. Обережно, щоб їх не згасити, на них жартома дмухає легенький вітрець. Крізь рухливу мережу верховіть проникають снопи соняшного проміння, вишуковуючи в натовпі своїх вибранців. Один з тих снопів упав на червону дівочу сукню і жевріючим зайчиком-пустуном пішов танцювати по ній вибриком. Попестивши трохи дівчину, заглянув їй у пазуху, поцілував уста і зник.

Спостерігаючи той дивогляд, я забув ковтнути розжований пиріжок і взагалі трохи розгубився. Такої красуні я ще ніколи не бачив. Доки я отямився, згряя молодиків уже кільцем оточила дівчину.

Вилаявшись собі в думці, пробую ковтнути пиріжок, але горло закрило браму ще й підперло камінцем. Немає ради. Відвертаюся вбік тернового куща, що тут причаївся, звільняю свої щелепи від пиріжка і вже добірною лайкою обсипаю тих молодиків. Це допомогло, як чар! Дівчина, вирвавшись із зухвалого оточення, підскоком побігла в лісову гущавину, а я, не гаючи й хвилини, поспішив у тому ж напрямку. Ось-ось уже мав наздогнати, але скоро переконався, що передо мною лежить »зона«, на яку чоловікам заборонено заходити. Мусив зробити засідку, щоб не пропустити її на зворотнім шляху.

Ось вона вже йде. Але що я їй скажу, як зустріну? Даремно я сушив собі голову, шукаючи потрібного питання; у міру скорочення віддалі між дівчиною і мною, я почувався все безнадійніше і, нарешті, мов побитий пес, відступив з дороги.

— Блукаєте насамоті? — золотим дзвіночком почувся дівочий голос.

Оглянувшись, я побачив її лагідну, усміхнену й відчув легкість.

— Така вже судилася мені доля бути самотнім — відповідаю.

— Та ж людей повен ліс. Невже між ними немає ваших приятелів?

— Аж забагато. Але мене чоловіча компанія не цікавить.

— Вільному воля, але я думаю, ліпше в кепській компанії,

ніж насамоті. Зрештою, дівчат тут теж не бракує — хто шукає, той завжди знаходить.

Підбадьорений такою думкою, я заговорив сміливіше:

— Я щиро вам вдячний за добрі поради, панно, але я не можу перемінити свого характеру. Щиро кажучи, як уже одна красуня полонила моє серце, то для решти світу воно нескориме.

— Ваша красуня є найщасливіша в світі. Цікаво було б з нею заізнатись.

— Я сам не знаю її імени, але в цю хвилину я дивлюся в її прекрасні чарівні очі.

Дівчина розсміялась так голосно, що ліс перегукнувся луною. Вгамувавши сміх, вона промовила:

— Ви занадто щедрі на компліменти, але компліменти ваші, хоч як мені імпонують, зовсім нещирі, а тому звучать комічно.

— Я зніяковів, але вирішив не здаватись:

— Вибачте, — кажу, — дуже шкодую, що мої слова не переконують вас, але кращих і правдивіших слів я не знаю.

Змінивши тон на рішучий, вона заперечила:

— П'ять хвилин тому я не існувала навіть у вашій уяві. Чи не думаєте ви, що ваші признання занадто передчасні? Чи може ви уявляєте, що перед вами стоїть дурочка, яка може вірити всьому, що їй хтось скаже?

— Присягаюсь, що подібної думки у мене не могло бути. Передчасно? Я лише боюся, щоб не було запізно. Я не вмію приховувати своїх почувань і не міряю їх хвилинами, годинами, роками. Запевняю вас, що час не диктує моему серцю. Та хіба тільки моему? Той, хто мав щастя, хоч раз глянути у ваші очі, той навіки закохався. Ні, панночко, ви не могли знати, що діялося в моїй уяві задовго до нашої зустрічі, але там здавна поселилася ваша постать і ваше миле личко. Я молився до всіх богів, усіх народів, щоб вони явили вас мені реальною, а не уявною.

Тепер, коли ви стоїте переді мною і я дивлюсь у ваші палкі очі, не заперечуйте, що ви є відповіддю на мої молитви.

Посміхнувшись, вона сказала:

— Не знаю. Боги мені не відкривають своїх таємниць.

— А ви прислухайтеся пильніше, — порадив я, — вони промовляють не до вуха, а до серця вашого.

— Гаразд, я буду прислухатися. А тим часом ви погляньте

навколо, може здибаєте ту, що вже почула Божий глас. А я вже мушу йти. Бувайте здорові. Бажаю вам успіху.

Вона, не поспішаючи пішла, а я — слідом за нею.

— Не можу йняти віри, щоб така чарівна могла поводитись так жорстоко. — Обернувши голову, вона мовила:

— Ви дуже талановитий актор, і вам ніколи не забракне аудиторії. Бувайте!

Дівчина прискорила ходу, але я з нею скоро зрівнявся.

— Дорога панно, скажіть мені бодай, як же вас звать. Мене звать Антін.

Вона голосно засміялась. Я аж оторопів, а потім спробував вибачитись:

— Вибачте, що моє ім'я таке смішне. Яке піп дав, таке й ношу. Мені й самому воно не подобається, але що маю робити?

Здригаючись від сміху, вона виправдовувалась:

— Я нічого не маю проти вашого імени, але випадковість мене розсмішила. Річ проста. Мене зовуть Антоніна. (Ми обоє засміялись). Коли б якийсь Іван чи Сашко, то жодного дива не було б, але ж Антонів у нас один серед мільйона... і ось вас принесло на мою стежку...

— Мене і вас — Антона й Антоніну — щось принесло. Від випадковости часом багато залежить. Мені вже сподобалось моє ім'я, дякуючи такому випадкові. Безумовно, з вашої ласки, я називатиму вас Ніною, а ви мене — Антоном. Згода?

— Згода, — відповіла вона, посміхаючись.

Та не довго тривало це щастя. Скоро незнані жахіття потрясли наш край. Матері втрачали синів і дочок, жінки — чоловіків, а закохані — одне одного, як не навіки, то на довгі роки. Прощалися тоді й ми.

З давніх-давен і донині біля Святої Гори смиренно протікає Дінець. Разом з ним протікає й наше життя. Загубивши рідне річище, заблукало воно в далекі й чужі нашим серцям континенти, щоб ніколи більше не вернутись, не зустрітись з тим, що було й назавжди лишилося нам найдорожчим. Ніна вже бабуся, але в моїй пам'яті і в моїм серці вона лишилась вічно юна, завжди усміхнена, безжурна й чарівна подруга моєї бурхливої юности. Такі вродливі дівчата трапляються тільки в південних степах України.

(Зак. стор. 21)

На світлині хор Спільки Української Молоді в Мельборні »Черемош«. Диригент Мар'ян Костюк, піяністка — Ірена Рудевич. Починаючи зліва: 1-ий ряд: Л. Сенів, Д. Цькуй, С. Худяк, С. Лаврівська, Г. Сенюта, Л. Юрчишин, диригент М. Костюк, М. Худик, М. Давидюк, Г. Полатайко, О. Лисенко, М. Данко, М. Моравська, М. Павлюк. 2-ий ряд: Д. Костюк, Г. Халаборчук, М. Моравська, Х. Палійчук, Г. Когут, Н. Романів, К. Моравська, Г. Цвікула, І. Юриста, Г. Костюк, Н. Когут, М. Костюк, М. Мазурчук. 3-ій ряд: Я. Кутний, П. Березюк, С. Бутренко, В. Рудевич, Р. Хамула, М. Лаврівський, С. Косило, Д. Моравський, М. Моравський, Б. Гречанівський, С. Романів, Н. Цькуй, Й. Юриста, П. Цькуй, Р. Зенко та Д. Моравський.

З РИМСЬКИХ РЕФЛЕКСІЙ

Під небом, на сімох горбах,
Де спочиває смертний прах
Святих, тиранів, куртизанок,
Де кришуться столітні мури
Й на свідків давньої культури,
Глядить байдуже ясний ранок...
Де кожний храм — немов музей,
(Лиш порожніший від музеїв...)
Й двотисячлітній Колізей
Вчить нині ще нових спудеїв
Гармонізації думок,
І відчуття краси і ліній...
Де чистив мури Муссоліні,
А брудять — серп і молоток...
Де Тибр водою, як помиї,
Чека на давніх чародіїв,
Всю тугу потопивши в сні —
Розташувалося барвисте,
У авреолі золотистій,
(Гріхи ховаючи на дні),
Незрівняне і вічне місто.

О Риме! Це не перший раз,
Що поміж мурами твоїми
Підношу я мій скромний глас
Із болем втиснений у рими.
До епопей мені не час!
Ти почекай свого Данте,

Як і колись, не квапиться Дінець. А поза тим все тепер там змінилось. Безслідно зник старовинний ліс. А там, на другому боці, де густі хащі були свідками таємниць закоханих, тепер стоїть хемічний комбінат, отруючи колись чисте повітря, воду й життя.

Спасибі тобі, річко, за твої колишні щедроти. Спасибі й тобі, моє незабутнє кохання!

Перт, Австралія

Який, можливо, вже гряде
Й тебе терцинами галантно,
Може — крізь пекло проведе...

А може й ні!.. Та не до тебе
Мої слова, мої думки.
Я під твоїм пекучим небом
Братам нанизую рядки.
Не нам схилятися до долу!
Не нам із Тибру воду пить
Ми перейшли велику школу,
Чи хочеш далі нас учить?..

Ми вперлись нашими п'ятами
В найдальші закутки землі!
Післала доля нас світами
З міст, сіл, із рідної ріллі.
Ми вже не є провінціяли!
Ми вже є — вибраний народ,
Який стократно обкрадали,
Та ще не вкрали всіх чеснот!..

Можливо, справді, було треба,
Щоб ми згубили наше небо?
Наші хатинки і гаї
І закульбачення свої?
Можливо, треба було стати
Покритками й обніжжям гниль,
Щоби знайти нам свій Псалтир
Й свої жнива — всесвітньо жати?
Щоб у недолях, чужинах,
Знайти нам, врешті, власний шлях?

Ми світ звойовуєм руками,
Мозолями й свічками дум!
Світ вже не візьме нас на глум,
Ми вже його господарями!
Вже від Карпат і їх висот,
До австралійської пустелі —
У землю вперся мій народ
І вся земля — його оселя!

Він лиш шукає напрямних,
Він жде свого Макіявеллі,
Який, з призирством до слабих,
Розм'яклих і похитних духом,
Скаже: »Ви є творці доби!
Світ тільки сильних вміє слухать!
Не сійте на вітри слова!
Часи петицій — вже віджиті!
Раби лиш просять права жити,
Сміливець — творить сам права!«

Ми ще малими були вчора...
Може для нас це все заскоро?
Може ми ще не доросли,
Чи мохом сплячки обросли,
Щоб бачити закономірність
Наших поразок і чужин?
Ми все ще втиснені в покірність,
І все ще — зігнуті в поклін!

Та тисячліття перед нами
Про нас вже голос прозвучав:
— »Ви знову станете рабами!
Вас будуть бити батогами,
Позбудетесь ви людських прав,
Брат буде брата оскверняти,
І відречеться сина — мати!
Розсиплетесь ви чужинами,
У чварах будете конати,
Себе за срібник продавати,
Трястись у п'янощах забав...
І — вчитись будете, каліки,
По всіх краях, на всіх язиках!
І все це буде вам для вправ,
Щоб цей народ — народом став!!!

Народом став! Одна суцільна
Не розшматкована сім'я,
Де кожний стане добровільно
За всіх! І всі — за кожне — »я«!

Нам вже багато не бракує:
Збруч в головах вже не вирує,
Лише засліплені одні
В нім десь ще плещуться на дні.
Але вони — це тільки тіні,
По них не лишиться й знаку,
Хіба лише останки тлінні
На цвинтарі десь, у кутку.

Ми ще недавно колисались
У вірі, що ми — мудреці!
Нам так недавно ще здавалось,
Що ми у всьому є знавці:
В патріотизмі, у подружжях,
В будовах хат, церков, громад...
Ми всі були такі потужні,
Що все робили на свій лад
І не питалися — нікого!
Ми вірили: з наших ідей
Ми виростим своїх дітей,
Й на тім — кінець. І слава Богу!..

Ну — і дітей ми породили!
А вміжчасі, що ж ми робили?
О, ми?! Ми в героїчнім сні
На чвари віддавали сили!
І чулись майже, як пани,
Бо ж нам вродилися сини
І доні!.. Де ті наші діти?
Куди поділись? Розбрелись? !
Не бійтесь! Наші самоцвіти
До нас ще вернуться колись!
А не вони, то наші внуки,
Чи правнуки! Й не лиш тому,
Що ми змогли їм дати в руки
Скарб спадщини (й комплексів тьму...),
А ще й тому, що в їхніх жилах
Кров тисячлітніх поколінь!
І там, де ми були не в силах,
Там силу мала мертва тінь
Ольг, Ярославн і Осмомислів,

Й давно забутих вже імен,
Й полянських вигуки племен,
Й думок, що Кий колись промислив!..

Діти вернуться! Всіх — не треба,
Вернуться ті, яких лиш треба!
Яким батьки крізь всі світи,
Вогонь зуміли донести
І запалити в душах! Ними
Почнеться вже нова доба!
Ці діти виростуть — прямими,
Не скривленими! Без горба,
Що ще стирчить у нас на спинах
(Тавро колишнього раба...)
Їм буде море по коліна!
В них буде інша боротьба,
І інші засоби до неї!
Ареною їм буде — світ!
Й стрункіша буде в них ідея,
Як їм із попелу імперій,
Потрібний вигребти граніт!
І на граніті цім твердім,
Побудувати власний дім!

Нам архітектів не бракує
Й тепер, та важко щось творить,
Коли те, що один будує,
Інший — готовий повалить.
І так ми порпались віками
В зламах нескінчених споруд,
І обростали — ворогами,
Упевнені, що Страшний Суд
Їх покара за ці руїни,
Бо ж ми були завжди невинні,
Ні трішечки!.. Цікавий люд
Ми українці! Дарувало
Нам небо стільки талану!
Та нам це все було замало!
Ми ще хотіли, щоб вину
За вчинки прадіда, і діда,
І батька, брата, ну й мої,

Воно зложило на сусіда!
І так збиралися рої
Наших гріхів, неначе бджоли,
А ми — чекали на раї,
Й не чулись грішними — ніколи!..

Та кожний день мав свій закон,
Кожна хвилина свою вартість!
Переступивши Рубікон —
На світовій ми стали карті!

Вже від Карпат і їх висот,
До австралійської пустелі,
У землю вперся мій народ
І вся земля — його оселя!

Не жде він з Риму напрямних,
І ні з Москви, і ні з Варшави!
Шукає він доріг своїх,
І вимагає свого права!
В бурях життя він не поліг,
Сибір його не заморозить!
Він має видючих Сліпих
І непокорених Морозів!

З них виросте новітній тип
Державно-мислячого мужа,
До наших чвар — цілком байдужий,
Й байдужий теж до наших хиб.
І буде тим він непоборний,
Що буде діяти соборно!

І так з горінь, шукань, негод,
З п'ятьох ужитих континентів,
Встане, позбувшись всіх колод,
Новітній Вибраний Народ,
Нового Тестаменту!

КУБАНСЬКІ КОЗАКИ — АМБАСАДОРИ УКРАЇНСЬКОГО ТАНЦЮ

Протанцювавши кілька разів по багатьох країнах світу, зробивши у світі більше, ніж 10,000 виступів на сцені й більше, ніж 150 виступів в телебаченні, Кубанські Козаки, Лілея і Василь Коваленки, вже другий рік виступають в Австралії. У Гобарті в казіно дали 316 виступів, що було свого роду відродженням. Адже ж Василь юнацькі роки, підсилені амбіцією до українського мистецтва, провів в Австралії. Тепер Кубанські Козаки популяризують українську пісню і прославляють український танець у наймодернішому готелі Австралії «Сурферс Інтернаціонал». Незабаром Лілея і Василь виїдуть на двомісячне турне до Ізраїлю, а потім до Німеччини і Франції... а потім... Хто зна? Ще кілька разів навколо світу? Щастя їм, Боже!

ДИРИГЕНТ ЙОСАФАТ КЛІШ

(Тридцять років праці — 1949-1979)

Йосафат Кліш народився в 1918-му році в родині священика. Середню освіту здобув в українській державній гімназії в Перемишлі в 1936-му році. Будучи гімназійним учнем, одночасно студіював музику в Українському Музичному Інституті ім. М. Лисенка в Перемишлі.

Від 1936-го до 1939-го року продовжував вивчати музику й сольоспів у Львівській Державній Консерваторії, де брав також участь у хорі. У 1940-му та в 1948-му роках співав у професійному хорі під диригуванням

Володимира Божи́ка, а від 1941-го до 1945-го року навчався у Відні в Академії Світової Торгівлі, де й закінчив студії, діставши диплом магістра.

У 1946 і 1947-му роках працював в адміністрації таборів для переселенців в Німеччині. У 1949-му році приїхав до Австралії, де й почав диригувати хором Української Громади «Гомін» в Аделаїді (Півд. А.), яким безперервно керує й досі.

Від 1950-го до 1956-го року після праці студіював в аделаїдському університеті економію й закінчив ті студії з титулом В.Ес. А від 1954-го року працює на «хліб насущний» в австралійській фірмі як член дирекції (кампаніс ексекутів). (Дивись статтю Т. Пасічинського «Найстаршому українському хорові в Австралії 30 років».

В ОБІЙМАХ ЛІСУ

*Тінь війни розляглася над вежами,
В даль дороги біжать похідні,
В темнім небі нічними пожежами
Стогнуть в муках скалічені дні...*

Вже другий день падав мокрий лапатий сніг. Захмарене небо пригнічуюче впливало на настрій. Та хіба тільки небо? Кожного дня доходили до містечка жахливі новини. Німці в підступний спосіб розправлялися з населенням: палили села, немов гицлі, виловлювали людей і відсиляли до Німеччини.

Чоловіки й жінки, молоді і старші залишали міста, села, рідні хати. Оминаючи знайомі стежки й дороги, пробивалися до лісу. Одні йшли в пошуках захисту перед сваволею німців, інші — боронити землю від ворожих наїзників. Ліс приймав усіх до свого лона. Шуміли верхами дерева, заглушаючи ридання матерів, жінок і сиріт.

Цієї ночі над містечком розляглась якась надзвичайна тиша. Неначе завмерло все навколо, тільки час від часу порушувало тишу завивання псів, що передчували якесь лихо. Опівночі прогрімилі перші постріли з рушниць і низка за низкою з автомату, ще постріли, ще й ще... і знову тиша, гнітюча, жахлива тиша. Минали хвилини, що здавалися годинами. Повз вікна пробігали постаті й танули в нічній темряві.

У хаті Гордія Дорошенка ніхто не збирався спати. Сон не приходить в такі ночі. Чогось чекали, хоч знали, що там, за вікном, зустрілися повстанці з ворогом, тільки наслідки сутички були невідомі.

Не спала й Марина, чекаючи на чергове завдання і в глибині душі сподіваючись на вістку від чоловіка. Минав уже другий місяць, як Левко знову відійшов з відділом, хоч мати благала ще залишитися, видужати й набрати сили після хвороби, яка виснажила його вщент. Марина тоді мовчала, не просила — знала вдачу свого чоловіка, знала, що на нього чекають в лісі.

Взусься, одягнув плаща, підшитого хутром, теплу шапку. Приніс з горища рушницю, яку колись сховав на піддашші. Батьки аж жахнулися, їм здавалося, що так добре знають

свого сина, завжди слухняного, ввічливого, замріяного — такого відмінного від своїх братів, — пригадалося Марині, і вона посміхнулася сама до себе.

Левко був лагідної вдачі, його не цікавили розбишацькі витівки братів. Зацікавлений книжкою, ще малим хлопцем любив він їздити до діда на хутір і годинами просиджував, слухаючи його розповіді, а дід, наче з прірви, черпав їх, все свіжі і свіжі.

Та не вперше тієї ночі заскочив Левко своїх батьків несподіванкою. Вперше було це тоді, як приїхав додому з міста, де студіював, і просив у них благословення женитися. А вони, замість заборонити чи порадити щось, відразу й благословили, хоч майбутньої невістки навіть не бачили. Здавалося їм, що Левко ні в чім не може помилитися.

От і тоді, як відходив з відділом — пригорнув Марину, поцілував стару матір, потис руку батькові, кинув з темряви »прощайте« та й пішов... і всі скуті мовчанкою... Дні минали, а від нього — ані словечка...

Легке шарудіння за вікном повернуло Марину до дійсности. — Так, це напевно до неї, — і вогник надії спалахнув у неї в очах. Мерщій зірвалась на ноги, та свекор затримав її, взяв каганця, поволі здавалося з особливою урочистістю, пішов у передпокій до дверей. Відчинивши їх, побачив на порозі хлопчину років дванадцяти. Великі спокійні оченята не зраджували страху. Простягнув Дорошенкові зім'ятий в п'ястук папірець і, поки старий отямився від несподіванки, зник у нічній темряві.

Марина вже була біля тестя. Взяла з його руки писульку й поспішила до кімнати. Там в напівтемряві пробігла її очима: треба залишати містечко, щоб не впасти жертвою брутальної німецької розправи та якнайскоріше віднести зашифроване доручення в умовлене місце. Переказала зміст записки тестеві й кинулась швиденько одягатися. Повкидала до валізочки дещо з речей, заховала дорогоцінний папірець і, кинувши востаннє оком по кімнаті, яка була свідком її коротко-го щастя з Левком, причинила двері й вийшла до вітальні.

Годинник на стіні відбив третю. Свекор десь у дворі запрягав коня, а мати метушилась у кухні, збираючись в дорогу. На Марину не звертали уваги, почувалась зайвою в цій хаті, чужою, нікому не потрібною.

Тихо вийшла, причинивши двері, бічними вуличками й

чужими садибами обережно йшла до своєї Землячки. Пізнала її недавно, але відчувала, що ця скромна молода вдова з маленькою донечкою зрозуміє її і збереже її таємницю.

Діставшись до знайомої хати, майже на краю містечка, зупинилась перед дверима, вагаючись стукати, але двері самі відчинились — на порозі стояла Ольга, запрошуючи до хати. Та Марина не мала заміру заходити. Час наглив. Простягла валізку й просила передати батькам до міста, як буде можливість.

Ольга не затримувала її, без слів розуміла Марину. Метнулась до кімнати й хутко повернулася з великою хусткою в руках. Накинула хустку на плечі Марині, неначе мати, пригорнула її, поцілувала й зашепотіла: — Не барися, йди, Марино, скоро світатиме. Я зроблю все, що зможу . . .

Знайдеш Левка, привітай. Нехай Господь охороняє вас від всякого лиха . . . іди . . . іди, там деś він чекає на тебе . . .

Тепло цих, щиро сказаних слів, обігріло душу Марини й зміцнило віру. Вже ні темнота ночі, ні німці не лякали її. Вона ще перед світанком дійде до знайомої галявини . . .

* *

*

Марина рушила в дорогу — крадькома, наче злодій, обминаючи середмістя, бічними вулицями простувала до відкритого шляху, а в голові настирливо ятрились думки, виринали спогади та образи близьких рідних людей. Ось вона ще підлітком, чорняве синьооке дівча, з хрищеною їде трамваем на Солом'янку до єдиної церкви, що ще залишили відчиненою в місті. О, як вона тоді щиро, як уміла, молилась — просила Всевишнього повернути їм тата, якого забрали серед ночі невідомо куди, і Він зглянувся — батька випустили. Скільки радощів тоді було. Мама від щастя, наче помолодшала, в школі діти перестали її обминати, і життя здавалось знову безжурним. А студентські роки, хіба ж можна забути усі ті напівголодні дні, виповнені турботами, злиднями, жартами, залицаннями і наполегливим навчанням та страхом, що провалиш іспити. Все це було так недавно, а видавалось зараз далеким минулим. Невблаганна гільйотина війни передчасно відрубала стебло юности, заставила через ніч вирости, змужніти.

Доля часом робить химерні вибрики, коли цілком їх не сподіваєшся. Левка пізнала випадково, та з першої зустрічі

відчула Марина, як тепло його серця невидимим струмом обігріло її, а погляд чорних оксамитних очей змушував відвернутися, щоб не зрадити своїх почувань. Даремно батьки відраджували виходити заміж — життя без Левка видавалось неможливим; і вони побрались, присяглись перед святим вівтарем в добрі й нещасті все життя бути разом. Невеселе було весілля, з сумом залишала батьків дім. Мати плакала... і знову заллється сльозами, як передадуть їй валізку. Бідна мамо моя... не плач, прости мені, не можу я повернутися, моє вже місце біля Левка... Доля людська, як пташка — прилетить, наспіває пісень і відлетить, і ніхто не знає, коли знову повернеться і якої заспіває...

* *

*

Вийшовши з міста, Марина прискорила ходу. До стежки, що вела навпростець до лісу, було ще далеченько. Сніг перестав падати, хрустів під ногами, мороз міцнішав. Холодний північний вітер утруднював ходу, голками пронизував тіло, голодним вовком завивав у полі. Несподівано, крізь стогін вітру, донісся глухий гуркіт. Марина зупинилась, збентежено прислухаючись. Гуркіт дужчав.

— Літаки чи тягарові машини? — майнула думка.

Вже виразніше доносилося до Марини деренчання моторів. Наближались німецькі вантажні машини. Розгублено дивилась навколо себе, не було де сховатися — ні дерев, ні кущів, лише дорога й засніжене поле, а між ними глибокий рів. Камінчиком скотилася до нього, наче в провалля, залишаючи на снігу стежку своїм тілом... Затаїла дух... Чула, як полохливо тріпоче власне серце... Чекала...

Машини наближались... ще декілька хвилин і небезпека мине. Коли раптом, заглушуючи гуркіт моторів, потряс землю страшний вибух, а за ним другий... третій... четвертий відбивався луною в околішніх селах. Почувся стогін, донеслась до Марини німецька лайка, а за нею декілька низок з скорострілу, і все запалало вогнем, який, потріскуючи, пожирив залишки німецьких машин і людські тіла, освітлюючи дорогу і поле, червоно-жовтими язиками сягав до неба. Їдкий дим і гидкий сморід різав очі, не давав дихати...

Почекавши декілька хвилин, Марина почала лізти ровом. Посуватися було тяжко — сніг набивався в рукави, в чоботи,

за хустку. Руками прокладала собі дорогу, час від часу зупиняючись і прислухаючись. Перед нею була тиша, а за нею залишилась заграва, від якої сніг довкола здавався червоним.

Так повзучи, несподівано натрапила на перешкоду, що заступила їй дорогу. Зупинилась... Обережно мацаючи знахідку, почула, наче, тихий стогін...

— Хто це? — відважилась тихо запитати, та відповіді не було. Напівсидячи присунулась ближче... Поперек рову лежала людина.

— Хто ви такі?... Що тут робите?... — вже сміливіше питала. Людина поворушилась, наче силуючись сісти, та даремно...

— Зайшов у рів відпочити... клята куля наздогнала... — не то жартуючи, не то глумливо, силуючись відповів незнайомий.

— Куди влучила? — далі шепотом допитувалась Марина.

— Та, ось... в ліве плече... не нахилився вчасно... от і зачепила... та це нічого... — і віддихнувши, продовжував далі:

— А що ти, дочко, тут робиш?..

— Теж відпочиваю, — кинула Марина.

— Це ви Гансів частували там, на дорозі? — запитала й собі.

— Та я ж... я...

— Можете рухатись, треба звідсіля забиратися; давайте руку, я допоможу підвестися. — Марина помацки знайшла його праву руку, обережно потягнула за неї.

Чоловік сів... За його спиною, на снігу, чорніла велика пляма від крові. Рана була поважніша, ніж вона сподівалася. Зняла з голови хустину і пов'язала йому через плече, підв'язуючи безвладну ліву руку. Визирнула з рову і, переконавшись, що небезпеки немає, повернулась до своєї знахідки. Владно ухопила під пахву правої руки, допомагаючи підвестись на ноги.

— Спирайтесь на мене... отак, на плече... а тепер рушаймо.... — та рушати не було так легко, як здавалося. Чоловік був високий та кремезний; йти поруч ровом було неможливо, посувались боком: попереду Марина намацувала по снігу дорогу, а за нею, спираючись на її невеличку постать, посувався незнайомий. Так, часто зупиняючись, на-

решті дійшли до кінця рову. Тут перетинала рів бічна стежка, що вела до лісу.

— А як тебе звуть... дочко? — почувла ледь тихе ззаду себе.

— Марина, — відповіла їй намірилась рушати, та чоловік рухом руки затримав її.

— Марина?.. Дорошенкова Марина?.. — допитувався.

— Так, Дорошенкова, а ви хто? — поцікавилася Марина.

— Мене в лісі звуть... Буревієм... — відповів тихо.

— Буревієм? І я про вас чула багато.

— Ти до лісу?.. — допитувався.

— Так, ви також?

— До лісу вже не дійду... багато крові стратив... — видно, що говорити йому було все тяжче.

— Дійдете... дійдемо разом, — підбадьорювала його — тут рів неглибокий, а за ним і ліс видно вже. Підставила знову своє плече, обхопила рукою за стан, допомагаючи видряпатися на протилежний бік рову.

Перед ними в далині чорнів ліс. Йти було тяжко. Частіше приходилось зупинятися. Буревій все тяжче й тяжче спирався на Маринине плече. Сили його залишали. Їх постаті то поринали в снігу, то знову чорніли, як дві чорні плями на тлі засніженого поля.

— Коли б скоріше дійти до лісу, в його затишок, — думала Марина, збираючи свої сили та позираючи на свого супутника.

Вже починало сіріти, коли, нарешті, вони минули перші дерева, та ввійшли в лісову гущу між розлогі сосни.

Обережно посадила Буревія під дерево, а сама з полегшею відітхнула, притулившись до стовбура сосни і, неначе злякане звірятко, прислухалась до тиші, в якій потонував сплячий ліс.

Деся ідалека доносила луна стрілянини, та це не турбувало Марини, до цього вона звикла. Її турбував тихий стогін Буревія. Він, напівлежачи, опертий на стовбур дерева, шукав її очима. Марина сіла біля нього; журилася долею цього загадкового чоловіка, не була певна, чи зможе він далі йти. Наче відгадуючи її думки, Буревій простягнув їй невеличкий згорток паперу.

— Візьми оце... сховай... бережи, як своє життя... — силувався говорити.

— Я вже не дійду... це плян... міської в'язниці... — продовжував через силу.

— Знайди свого чоловіка... йому віддай... він чекає на нього... або Байді... чи Грицеві... Іди... іди, не чекай... Скажи їм... наказ виконав... Буревій... — Похитнувся, зсунувся і простягнувся на землі, дивлячись в посіріле небо, і ледве помітна усмішка застигла на його мужньому, обвіяному вітрами й негодами, ще не старому обличчі. Може, думкою линує додому, де залишив сиротами синів.

Ще ніколи Марина не почувалась такою безпорадною, як тепер. Розстебнула кожуха й припала вухом до сорочки, силуючись почути биття серця, та даремно — Буревій затих навіки.

Зробилось моторошно... Розв'язала хустку, якою була підв'язана рука, накрила нею лице і, помолившись, пішла в темряву лісу, обливаючись непрошеними слізьми за цією незнайомою і разом з тим, здавалось, близькою людиною, що так мужньо віддала своє життя, і за всіма невідомими борцями, які умирали щоденно під кулями оскаженілого ворога.

* *

*

Йшла навмання, часом поглядаючи на небо, що видніло угорі сірими клаптями. Тепер лише дійти до знайомої галявини, куди вже не раз ходила з дорученням. Тільки тепер несла два доручення і йшла назавжди, — повертатися не було куди.

В голові шуміло, ноги переставали слухатись, перечіплювалась за коріння й гілки дерев, падала й знову підносилась, далі йшла й падала. Ранній мороз дошкульно пронизував тіло до кісток. Гострий біль в грудях перешкоджав дихати.

— Ще трохи... ще трохи сили... вже недалеко... — потішала сама себе Марина, напружуючи останні сили. Дорога почала видаватись якоюсь довгою і незнайомою:

— Невже вона марить, невже заблудила...? Та ні, це неможливо... так часто ходила цим лісом... знала стежку... кожний пеньок... — відганяла Марина настирливі думки... Зненацька послизнулась і знесилена упала на землю, вкриту м'яким шаром хвої.

— Встати... треба встати... встати... — та сили залишили Марину.

Опритомніла від тепла на чолі, яке ogrівав промінь сонця, що вже високо зійшло й де-не-де заглядало до лісу крізь густі гілки дерев.

Хтось тягнув за плече, намагаючись її піднести. Чула тихі голоси, невиразні, незрозумілі... Силкуючись відкрити очі, крізь густі вії побачила просто себе ноги, взуті в німецькі чоботи...

— Ой, лишенько... невже ж доля так насміялася над нею... — майнула думка.

— Ні... ні... не відкривати очей, удати, що не чує... не прокидатися... умерти... умерти... — і Марина знову поринула в темряву...

*
* *
*

З забуття Марину вивів знайомий голос:

— Марино, Марино, прокинься! — хтось її будив.

— Наче знайомий голос, чи справді, чи марить вона? — блискавкою летіли думки, переганяючи одна одну. Відкрила очі. Над нею нахилившись, стояв Андрій Зарічний, Левків товариш.

— А де ж німці... ті, що...? — тихо питала, а погляд її помандрував до ніг і до чобіт, що бачила вже в лісі.

— То це був ти, там у лісі? — знову питала ледве чутним голосом.

— Так, я, а ти думала хто? — цікавився Андрій.

— Німці... — майже простогнала Марина, і їй стало соромно, що зі страху так помилилась, і разом з тим радісно...

— Ой, ледве не забула... — продовжувала вона, — ось тут... в плащі... — та плаща вже не було на ній. Щойно тепер зауважила, що лежить на соломі, прикрита ковдрою. Розгублено дивилась на свого рятівника.

— Не турбуйся, ми знайшли все, — поспішив заспокоїти її Андрій.

— І мапу, і наказ? — невгавала Марина.

— Так, все, а звідки у тебе опинилась мапа, що сталося з Буревієм? — Ці питання нагадали Марині увесь жах пережитої ночі.

— Буревій виконав своє останнє завдання... знайдете його тіло недалеко стежки, що веде на Миловицю, — відповіла й зайшла кашлем.

— Ти, Марино, застудилась, два дні гарячувала, але найгірше вже минуло.

Тепер набирайся сили, завтра вночі вирушаємо звідси, дорога буде нелегка.

Марині було байдуже, яка буде дорога, хіба не гірша за ту, що вже не раз міряла між містечком і навколишніми лісами. Дивилась на Андрія не в силі вимовити того, що найдошкульніше мучило її останні два місяці. Та Андрій наче сам вичитав з її великих, майже ще дитячих, синіх, як у полі волошки, очей.

— Левко живий і здоровий, над ранок повинен повернутися зі своїм відділом, — наче між іншим, кинув відходячи. Марина відчула, як струмок надії зігрів її душу. Замкнула очі, її повні уста розтягнулися в щасливий усміщці.

*

*

*

Над ранок з маршу повернувся відділ. Доносився до Марини гомін голосів з двору, але відрізнити знайомий голос не могла. Хвилини тягнулися, вже почав закрадатися сумнів, як двері рвучко відчинилися — на порозі стояв Левко в повному бойовому виряді. Брудний, засніжений, бородатий, але той самий Левко, якого любила всім своїм молодим серцем і якого присягала любити до смерті.

— Впізнаєш? — запитав з порога, підходячи до Марини, а в очах горіли веселі вогники.

— Та, наче десь бачила, — жартом на жарт відповіла і продовжувала: — часом не той козак, що жінку проміняв на люльку?

— Той самий! Впізнала! — наче й справді, скрикнув Левко, простягаючи до Марини руки й разом зайшлися веселим сміхом.

Незчулись, як до кімнати постукав і увійшов молодий хлопчина; в руці тримав листа, якого передав Левкові. Той відкрив його, підніс до світла, перебіг очима, сховав у кишеню і, відпустивши післанця, повернувся до Марини.

— Ти принесла наказ і мапу вчасно, цієї ночі звільнено всіх арештованих з міської в'язниці та знищено німецьке кубло, — тихо казав Левко і дивився на неї повними гордості й поваги очима, і наче ще щось, недоговорене, уловила Марина в його голосі...

* * *

Яка краса! Бушує море
І в гніві піною сичить,
А чайка скиглить і кричить
Між хмар у сірому просторі
Та пада каменем у воду,
Хапаючи із хвиль рибину,
І в штормову лиху погоду
Вона полює без упину,
Бо як затихне буря в морі
І сонце бризне із-за хмар,
То рознесе і переборе
Воно в глибинах всіх примар,
І зникне десь уся пожива,
І прийде знов голодний час.
Тепер вона ж літа, щаслива,
Шугає в море раз-у-раз.

Яка краса! Об гострі скелі
У бурі б'ється, стогне море,
І бачу чайку із оселі
Між хмар у сірому просторі.

Квітень 1979

* * *

І знов мене чарують в небі зорі:
Над головою Оріон повис, немов павук.
Полює він в небесному просторі,
Тримаючи в руці свій кострубатий бук.

Праворуч Сіріус у самому зеніті,
Мов діамант у тисячу каратів.
Найяскравіший він у зоряному світі,
Він маяком усім, хто шлях вночі утратив.

Під ним внизу висить сузір'я Рака,
Незавидне воно, ледь-ледь його впізнати.
І не один під ним родився неборака,
І долю довелось таку химерну мати.

І блимають згори чужі, холодні зорі:
Південний Хрест, Канопус і Плеяди.
Чому ж стою задуманий надворі,
Чому мовчать вони і не дають поради?

Вони лише сіяють у небі таємничо,
Розсипавшись вгорі по всьому видноколі.
У евкаліпті поруч так сумно пугач кличе
Та часом метеор шугне над тихим полем.

Квітень, 1979 р.

На фото: Ансамбль бандуристів ім. Гната Хоткевича з Сіднею під кер. Петра Деряжного, який тепер відзначає 15 років свого існування. В доробку Ансамблю понад 200 концертів перед українськими та австралійськими глядачами, безліч виступів у програмах свят, а також гостинні виступи в більших містах Австралії, крім Сіднею: в Мельборні, Перті, Аделаїді, Ньюкастлі, Брізбені, Джіллонгу та інших містах. На фото, починаючи зліва: Наталка Круцько, Галя Особа, Ніла Бабченко-Деряжна, Ліда Деряжна—Ді Шуло, Петро Чокула заст. керівника, Михайло Саган, Петро Деряжний — кер. ансамблю, Христина Семенець, Леся Білаш та Марта Особа.

К Р А Д Е Н Е Ш А С Т Я

Я несу хризантему. Довгі лілові рурочки й оксамитне стебельце. З кожним кроком відлітає одна рурочка. Тоді я кладу пишну квітку на долоню, пальцями притримую довгі рурочки, стебельце спускаю поміж пальців і так виходжу на роздоріжжя...

Тебе немає. Далеко простяглась довга рілля, де-не-де притрушена снігом. Збоку ліс, навколо гори і також ліс. А позаду охайне, затишне, курортне містечко, повне пізніх осінніх квітів. Рука в шкіряній рукавичці, що тримає квітку, мерзне. Я кладу її на долоню другої руки і так грію її.

Дивлюсь на годинник. Я прийшла на 12 хвилин раніше! Так. Це ж наші останні дні! Не можу згубити з них жодної хвилини.

Ти швидко надходиш. Сонце золотить твій капелюх і сяє в твоїх очах. Ти йдеш знизу, кроки твої легкі. Ти стрункий і високий. Яке щастя для мене, що ти є на світі і що я тебе зустріла! Правда, це ті слова, що ти вчора сказав мені. А тепер я йду тобі назустріч і кожною частиною своєї істоти, в думках, говорю тобі про це. Я протягаю до тебе обидві руки, з квіткою на них.

— Цю квітку я принесла тобі...

Ти береш мої руки в свої долоні, цілуєш квітку, кожний мій палець, мої долоні, руки. У тих поцілунках і побожність, і жагуча пристрасть.

— І я прийшла на 12 хвилин раніше, як ми умовились!

— А я, радосте моя, — поважно кажеш ти, — і не відходив від тебе. Це нічого, що ми вже кілька годин не були разом. Ти була зі мною, хоч я самотньо стояв ось там під ялиною, дивився на роздоріжжя і чекав, і бачив, як ти вийшла й оглянулась.

Сніг і земля під високим деревом притоптані твоїми ногами, ти порозкидав сухі гілочки, які ти поламав. Тут ти чекав на мене і думав про мене. Милі, милі сліди! Я тихенько наспівую:

Ой, зірву я, зірву кленовий листочок,
Ой, вкрию ним, укрию милого слідочок,
Щоб вітрець не звіяв, щоб роса не впала,
Щоб краща за мене йому щастя дала...

і, співаючи, поклала хризантему на твої сліди, наламала найкращих пілочок з ялини і ними вкрила і хризантему, і твої сліди. Ти усміхаєшся, але бачиш мої сумні очі, і усміх зникає з твого обличчя. Пригортаєш мене до себе сильно і ніжно. Твоє пальто таке широке, що його поли сходяться за моїми плечима, таке м'яке й тепле пальто пахне тобою. Твої дорогі руки все сильніше пригортають мене, моя голова на твоїх грудях. Ти устами прогортаєш мое волосся, що вибилось з-під хутряної шапочки, і цілуєш мої скроні. Ти сильний і ніжний. Ти такий поважний, відомий лікар санаторії, і такий радісний, як дитина! Ти розумний, добрий і такий, як Назар Стодоля, гарний!

— Ти один такий на мільйони чоловіків! — захоплено кажу я.

— Плагіят, коханятко мое! Це я тобі казав, що ти єдина жінка на мільйон!

І ти притуляєш своє обличчя до моєї шапочки.

— Правда, гарна пісня? — питаю я, — зірве кленовий листочок і вкриє милого слідочок, щоб вітер не звіяв, щоб роса не впала, щоб краща за неї йому щастя дала? Скільки в цій пісні ніжності, правди?

— Це ти моя ніжна пісне! Скільки в тобі ніжності!

— О, це вже, справді, плагіят, любий! Це я тобі сказала ще недавно: «Скільки в тобі ніжності!» Ми щасливо сміємось. Нам так добре вдвох! Яке щастя отак стояти в твоїх обіймах, пригорнувшись до тебе! А щастя приносить кожний твій дотик, кожне твоє слово, кожний твій погляд! Де я не буду, що зо мною не буде, я пам'ятатиму це щастя і серед найтяжчої недолі буду гордо говорити собі: «Я мала щастя! Він був один на мільйон чоловіків і він кохав мене!»

Останні дні, останні дні... Щастя і мука переплелися в них. Незабаром виїду, а ти далі будеш тут працювати. Наше минуле тягнеться за нами довгими липкими руками і ставить нас на різні шляхи життя. Тепер ти гордо мовчиш. Тепер ти не просиш, щоб я лишилась з тобою на все життя. Мені вже не треба повторювати тобі, що на нашій знедоленій Україні і так багато горя! То не збільшуймо ще й ми це людське страждання! Це вбило б моїх батьків, скалічило б життя моєї дитині, зробило б велику кривду моему батькові.

Все одно у нас буде однакове життя, хоч ми й не будемо разом. Ми підемо однаковою дорогою, змагаючись за волю України, понесемо однаковий хрест, хрест нашого народу. Наближаються великі події, і вони все одно розлучать нас.

Ми стоїмо на пероні. Носій принесе квиток і мою валізку. Ти блідий, уста стиснуті, очі — як у хворого. Ми дивимось одне на одного.

— Коханятко моє, радосте моя! Ти ніяк не можеш лишитися зі мною?

— Ти ж знаєш! І я не можу, і ти не можеш. Хіба ти будеш щасливий, коли скалічено буде життя моєї дитини? Вона ж втратить або матір, або батька! Хіба тобі байдуже, що мої батьки будуть страждати? Вони ж живуть тільки мною і моєю дитиною! У них було семеро дітей, і тільки я одна у них залилася. Мушу я думати про них! Ти мусиш думати про них!

Носій приносить валізку, квиток і решту грошей. Я беру квиток, а гроші хай лишить собі. Надходить поїзд. Носій бере валізку, і ми з тобою йдемо за ним. Купе порожнє, це ж Святий Вечір сьогодні. Носій ставить валізку, бажає мені щасливої дороги й виходить.

Тепер ми попрощаємось з тобою назавжди. Я не плачу, не хлипаю. Сльози самі котяться по обличчю. І дивлюсь, дивлюсь на тебе, востаннє дивлюсь. Ти схиляєшся, береш край моєї одежі і цілуєш. Я хрищу твою милу, схилену голову. Ще одні ніжні обійми, ще один гарячий поцілунок. Заходить кондуктор, і ти виходиш з ним.

На пероні пролітає сніг. Ти стоїш під вікном вагону. Високо підняв свого капелюха, і рідкі сніжинки ледь торкаються твого темного волосся, такого дорогого мені.

Поїзд рушив. Прощай, моє щастя, крадене і украдене.

Закінчила оповідання. Великий біль стискує моє серце. Я так само й тепер страждаю, як 38 років тому. А що було далі зі мною? Москаль робив з моїм життям, що сам хотів: у 39-му роках возив мене по тюрмах, і в Казахстан, і в Сибір. Я втратила всіх рідних, втратила мою золоту Україну і вже рік на еміграції, а ти?

Любий мій, де Ти?

Софія, Олександра Гринюк-Сивенька. Бабусю рідненька. Олія. 1973. Софія О. Гринюк-Сивенька — член СУОМА (Спільки Українських Образотворчих Мистців Австралії) — живучи в Сіднеї, бере активну участь в малярських виставках як українських, так і загальноавстралійських, як Waratah Art Festival. Тематика її малярських полотен — здебільшого народні мотиви, відображені в реалістичному стилі.

ΑΜΦΟΡΑ

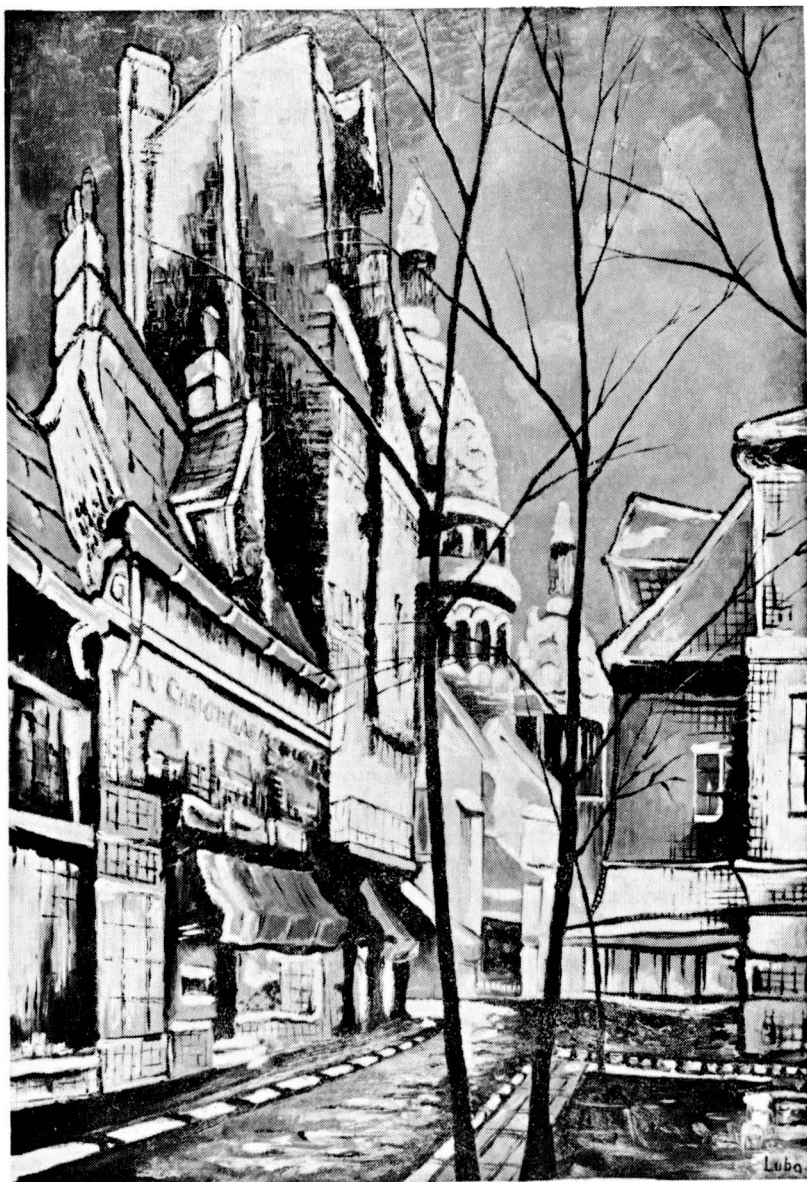
Вино пропам'ятне налите,
Те, що довго в темнім
Екстазі було сповите.
Не літа горіння червоне,
Але тьмяність осінньої
гори,
Де листя летить стороною
їхнього болю . . .
Хтось утече, ще від смерти
й пори —
Хоч розбитий в ній
на віддаленій
похилості зляже,
Де прийде спрагло
до уст
Присмак спокою й спокус.

ПІСНІ ГІТАРИ

Вітер травною, вітер сосною
Сталистами хвилями вітер жене.
І вниз на землю з лютістю кида
Уривки пісні нічної, що вже почалась.

Золото, мов птаха золотисте око;
Там удари по дюнах, стугонить океан —
І ніколи не баряться, не стихає ніколи,
Геть як думка десь і емоція.

Бренькіт струн, як магнетом вихоплює
 слъози,
 І розцвітає в садах співання.
 І ніхто не слухає, і ніхто не лякається —
 Семиструнна, вона комусь долю приносить.

Люба Кириленко-Десі: Монмартр (Передмістя Парижу) 1974
р. З кольорової на чорно-білу переробив І. Святківський.

С В О Б О Д А

Про тебе так написано багато,
Оспівана в найкращих ти піснях,
Ти обертаєш будні дні на свята,
Без тебе всі надбання — тлінний прах.

Свободо! Ти за всі потуги дужча,
Ти у красі і вартості життя,
Непереможна ти і невмируща,
Ти — символ людськості всього буття.

Твое ім'я на крові й на руїні,
В стражданні і у радості сльозах,
У сяйві зір, у соняшнім промінні, —
Його несе на крилах кожний птах.

Ти в найгрізніших бурях-хуртовинах,
У райдугах і в блискавках грози,
В потоках вод, в небесних височинах,
В бруньках дерев, у паростях лози.

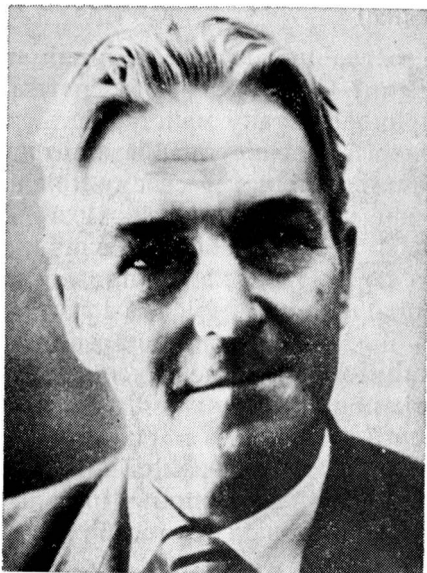
Ти радістю і мукою відчута,
Душа стремлінь, надхнення і надій, —
Ти розриваєш найміцніші пута —
З твоїм ім'ям ідуть мільйони в бій.

Тобою я втішаюся безмірно
І з вдячністю вітаю кожний день, —
Хай лине світом хвиля непокірна
Твоїх, свободо, бажаних пісень!

ЖІНЦІ

О, жінко, жінко! Це тобі я
Складаю оду, похвалу;
Ти — втілення добра, ти — мрія,
І граєш ролю немалу.
На сцені життєвої драми
Ти — примадонна кожний раз,
Світ визнає тебе віками
Найкращою від всіх прикрас.
Ти створена лиш для кохання,
Спокоєм хвилювати кров,
А ти зі світом у змаганні
Летиш в провалля стрімголов.
Тобі не велено коритись,
Ти не рабиня людства, ні!
Що ж тобі з млинами битись,
Щоб бути з мужем нарівні?
У час модерного хаосу,
Де тіло й душі в наготі,
Схопивши в зуби «папіросу»,
Шукаєш глузду в пустоті.
Ти обдарована безмежно,
Красою, ніжністю душі, —
Вживай ці скарби обережно,
А воювати — залиши.
Коли оцю жіночу зброю
Ти будеш з гідністю нести,
То переможеш і без бою, —
Без битви прийдеш до мети.
Тому, о, жінко, зупинися!
Жадання влади угамуй,
Богам чеснот своїх вклонися,
Дарів природи не марнуй!

БОРИС АНТОНЕНКО-ДАВИДОВИЧ

5-го серпня, 1979 р., видатному письменникові Борисові Антоненкові-Давидовичу минуло 80 років життя. Незважаючи на систематичне переслідування його з боку уряду, безпідставне 21-річне заслання на північ до Росії, наш ювіляр створив цілу низку високомистецьких творів, переклав багато творів з інших мов, був редактором багатьох видань, не раз ставав в обороні прав людини, підписав протест проти масових арештів серед українських письменників та діячів укр. культури, був великим знавцем і оборонцем нашої рідної мови.

Серед його доробку неоцінним внеском до скарбниці нашої літератури й мови є такі твори, як повість «Смерть» про часи військового комунізму, оповідання «Печатка» — про обставини за часів Центральної Ради, палкі нариси-репортажі про подорож по Україні «Землею Українською», роман «За ширмою» — психологічний твір про українську родину та обставини життя народу Казахстану, спогади та силуетки про письменників «Здалека й зблизька», важлива праця в обороні української мови «Як ми говоримо» — про боротьбу проти засмічення нашої мови непотрібними русизмами та словами-покручами. Ще низка творів нашого ювілята була сконфіскована й не побачила світу, як історичний роман «Січ-мати», його спогади, забрані під час трусу в 1979 році, та багато інших рукописів. Борис Антоненко-Давидович є типовим зразком знуцання над людиною — творцем і патріотом в умовах сучасної України — незважаючи на те, що йому вже 80 років.

ВЕРБЛЮЖА ДОБА

(евгеніка)

Пригадуєте заокеанського гостя, що мислями піднімав курячі яєчка і гнув залізні цвяхи? Саме після його вистави Мирон Круча додумався, як прикласти таку майстерність до діла й відкрив нове джерело енергії. Невичерпне, безкоштовне, легкодоступне. Оце сяде наш винахідник у своєму кріслі, повісить через шию посилювач електроімпульсів мозгу і почне висилати думки-накази. І черевики біжать вниз по східцях на чистку, горнятко з паркою кавою припливає до столу, ба, навіть сам чоловік підноситься з кріслом і летить додому, в небесне житло, що примостилося силою того ж винаходу високо-високо під синіми хмарами, де максимум соняшного проміння і мінімум шкідливих бактерій.

Жилося б людям від цієї енергії солодко, як марципанові в шоколадній козушці, коли б не партія екстремістів, що на ту пору саме дірвалася до влади. Партійні чинники у шкірянках маршували по вулицях, виставляли наперед гострі, породисті підборіддя і кричали:

— Мироне Кручо, віддай урядові таємницю свого винаходу!

— Страх безпартійним!

— Страх плазунам із заокругленим підборіддям!

А Мирон спокійно дивився з високости на них і думав:

— Вам тільки дай таємницю, то ви при владі так довго сидітимете, що й коріння у парляментарні крісла попускаєте.

Він заривався думками у світ своїх винаходів і сам один витримував психологічні тиски, як маленькі українські коні витримують довгу, холодну зиму. А його скроні все більше сивіли, бо, коли в чоловіка немає жінки-підтримки, то сивина йому подруга.

Нарешті, цека партії наслало на Мирона панну Варвару Снов, молоду жінку, обдаровану такою тілесною радіацією, що викликає на лицах присутніх мимовільну усмішку.

— Хе-хе! — цекачі потирають руки. — Ще ніхто не встояв проти навали панни Снов. Не встоїть і Круча. Вона дістане його таємницю. Вона доконає все, аби тільки довести свою зверхність над чоловіками. Хе-хе! Хай доконає. Їй вершечки, а нам корінчики; їй принципи, а нам здобутки.

Ось партійка Снов летить у своєму кріслі до Миронового житла, що виглядає в небі, як прозорий гарбуз. Впірнає крізь автоматичні двері до великої вітальні. Навкрути, на різних рівнях залі, ростуть квіти, фруктові дерева й городина. Всяке механічне приладдя з діловим темпом рухається повсюди, виконуючи роботу. Сам господар злітає від балкона однієї з бічних кімнат і вітає гостю. Панна гарно усміхається, а про себе шепоче:

— Страх безпартійним! Страх плазунам з заокругленим підборіддям! — це для того, щоб викликати у своєму серці реакцію ненависти.

Тільки їй, на здивування, реакція не приходить. Стільки чуток ходить про цього славнозвісного винахідника. Він, як легендарний герой, магнетичний і харизматичний. Жінка аж задивляється на його тарзанові плечі.

Мало того, чоловік не усміхається. Тілесна радіяція панни на нього не впливає.

— Щось пішло не в той бік, як треба, — думає занепокоєна жінка. — Може я вже не така радіоактивна, як була за першої молодості?

А вголос каже:

— Привіт великому винахідникові! Чому це пан Круча такий похмурий сьогодні?

— А як же ж мені не бути похмурим, — відповідає чоловік, — як же мені скалити зуби, коли партійні чинники не перестають кусатися, наче потайні собаки? То наказують, щоб замітав довкола повітряного житла. То нагадують, щоб проклав рури в небо для постачання міської води. А то, нарешті, повідомляють про рішення репатріювати мене. Це вже від самісінького уряду й цека партії. Мовляв, не хочеш віддавати таємниці, так котись відціля, як старе колесо. І, нарешті, я питаю себе, — господар каже іронічно, — яку ж радість ви, лисичко-сестричко, привезли із собою?

Панна Снов сердито веде бровенятами. Способи партійного думання для неї є відкритою книгою. З одного боку, пообіцяти невтручання (як це їй пообіцяли), а, з другого — діяти в цілком протилежний спосіб, — це ішло під рубрикою »філософії дволичного ставлення« і схвалювалося, як десята чинна заповідь партії. В разі панна дістане Миронів секрет, якийсь високопоставлений цекач матиме підручні аргументи, щоб загарбати собі лаври.

— Пане Круча! — випалила від серця молода жінка. — Я не приїхала до вас з неприємністю. Навпаки, моє завдання — зачарувати вас. А тоді вже дістати ваше знання і вміння. Отже, як бачите, перед вами вільний вибір і свобода дії. Ви або зачаровуетесь, або ні, а потім віддасте секрет або ні — справа ваша.

Тут приємне почуття пронизало жіноче серце. Вона побачила, що її радіяція знову пішла в хід, бо Миронове брахікефальне лице розплилося в усмішку, немов масло на гарячій сковороді.

— Панно Снов! — вигукує чоловік. — Вважайте мене вже зачарованим з усіх чотирьох боків. Я сердечно вітаю вас із першою частиною вашого завдання. І, прошу, зоставайтесь на небесну вечерю. При лагідному сяйві свічок і під тиху музику меню включатиме борщ з молоденької кропиви, вирощеної у

Петро Кравченко. Київ. Майдан ім. Богдана Хмельницького.
Тиснений метал (мідь)

Петро Кравченко від довшого часу відомий у Східній як майстерний виконавець сценічних оформлень театральних вистав, мистецьких концертів тощо. Брав участь у спільних образотворчих виставках СУОМА. Тепер П. Кравченко наполегливо працює над виготовленням серії таблиць з історії української ноші від давніх часів до сьогодні. Нар. П. Кравченко в 1921 р. в м. Києві. Там закінчив Художню школу ім. Т. Шевченка по класі малюнка та живопису. Викладали К. Єлева та І. Макушенко. Війна перервала дальший творчий шлях, аж до приїзду до Австралії.

цьому житлі, вареники з сиром, що саме дозріли на варениковому дереві. Все це промиється вином із космічної лози.

Панна Снов охоче прийняла запрошення, і того вечора їй ще раз довелося звести розмову на тему дорученого завдання.

— Ви, пане Кручо, усвідомлюєте собі важливість вашого джерела енергії. Зокрема тепер, коли світові поклади нафти й вугілля вичерпалися. Населення нашої країни турбується, що якийсь імігрант з чужинецьким прізвищем, а тримає ключ до такого потужного багатства. Якби це був місцевий, тут уроджений громадянин, то справа стояла б трохи інакше...

— А чому інакше? — запитав щиросердечно Мирон. — Я людина чесна і шкоди населенню не збираюся робити. Ви керуєте урядовою медією, то і з'ясуйте всім мої добрі наміри.

Повернувшись до цека, панна Снов зіпсувала всім настроїм повідомленням про свою невдачу.

— Хтось із вас втручається і перебаранчає, — обурено пристукнула підборчиком. Але присутні на її слова воліли ліпше промовчати.

— Нічого! — протягнув, нарешті, голова. — Ми Кручу впіймаємо завтра, як він прилетить із свого небесного житла до міста. Виріжемо в нього ту частину мозку, що захоче таємницю. Хай він більше не турбує нас своїми винаходами. Я вже давно казав, що його треба оперувати, але дожидаю, доки ви дістанете таємницю. Тепер же нема чого більш гаяти часу.

— Така операція зробить його калікою! — вигукнула співчутлива Снов.

— А чому б і ні? Зате його мешкання перейде до партійного вжитку, — голова підморгнув до інших цекачів, так наче хотів сказати: »Хіба я вас не застерігав? Замість заворожити Кручу, дурна баба сама закохалася...«

Панна Снов вловила цей погляд і скривджено закліпала очима.

— Ви, товаришко, — вимовив голова урочистим і повчальним тоном, — до небесного житла більш не літайте. Це — наказ.

— Чому? — запротестувала. — Це моя особиста справа.

— А тому що у вашого брата, себто в жіноцтва, підборіддя не випинається так, як у чоловіків.

Панна Снов аж поблідла від суперечних почуттів. Після цього вона весь день заглядала до дзеркала.

— Може, я і справді належу із своїм підборіддям до безпартійних? — все питала себе.

Їй здавалося, що останнім часом прикрість за прикрістю нав'язувалися до неї. Тільки й приємного — знайомство із паном Кручею.

Нарешті, жінка махнула рукою.

— І чого це партійці так носяться із своїм підборіддям! Було б діло, якби в них випинався розум, а то якась там кістка...

Коли смеркло, вона полетіла до Кручі і попередила його про небезпеку.

Наступного ранку Мирон закрив у місті фабрику посилювачів. Уряд, застуканий цією несподіванкою, послав двох поліцаїв у небо заарештувати Мирона. Власне, тільки двоє поліцаїв і мали посилювачі. Покружлявши навколо »Гарбуза«, чорні круки не змогли нічого клюнути і вернулися до міста з порожніми руками і повинними головами.

Вістка про безпорадність виконавців урядової волі рознеслася миттю по всіх усюдах. Партійні чинники були здивовані, обурені, сполошені. Чому це кожен цекач має посилювачі для власної розваги, а поліція для утримання порядку має лише два? На цьому ґрунті відбулося багато туди-сюди бігання та про це й про те говорення. Дехто почав дошукуватися винних. Чинники висипали на вулицю, пішли маршувати:

— Чист-ку! Чист-ку! Чист-ку! — вони вимагали голосно. — Давайте нам чистку партії!

Голова вирішив, що настав час для спритного маневрування, інакше хвиля гніву розіб'є й тебе і твій державний корабель. Він урочисто дозволив самокритику. Всі знали з попереднього досвіду, що такі заходи ведуть до чистки. Високоставлені цекачі затрусили штаньми.

Тим часом в обсерваторії занотували нічні відвідини панни Снов. Взагалі до Мирона Кручі прилітало немало гостей і про всіх їх обсерваторія мала наказ повідомляти міністерство пильности. Отож, директор поклав рапорт до коверти, покликав розсильного хлопця і дозволив йому взяти стару верблюдиху. Після того, як природні поклади нафти й вугілля вичерпалися, телефон вживався тільки за спецдозволом, а верблюди стали на попиті. Цих лагідних і занехаяних тварин наловили в буші і почали розробляти як нову тяглову силу. Заснувалися виробні верблюжого раманенту, відкрилися бой-

ні і шкірообробні. Розгорнулася реклямна кампанія: »Купуй каравелю пустель: сама біжить, сама ходить і сама харчі знаходить«. Дійсно, тварина невибаглива: житиме, хоч і забудеш її погодувати. Така різноманітність тваринного світу має забезпечене майбутнє. Стара верблюдця, побачивши зелений травник обсерваторії, негайно ж запаркувалась там і з місця ні руш. Молодий погонич теж не усвідомив собі важливості операційного моменту. Він зліз на траву й ліг собі поспати у тіні під кущем. Від цього коверта з офіційним повідомленням трохи пом'ялася і втратила вигляд невідкладності. Навіть потрапивши в руки служителям пильності, вона не відкрилася негайно, а відклалася на »потім«.

Тим часом один високопоставлений цекач уже покінчив самогубством, а двоє інших згодилися стати козлами відпущення, голосно каючися за свої політичні помилки і признаючи, що були членами партії безпартійних.

Аж, нарешті, міністерство пильності прочитало повідомлення з обсерваторії, і цека постановило, що козлів відпущення більш не треба, бо вже знайшлася кізонька.

Цекачі з полегшенням зідхнули, підняли голови і проявили симптом загостреної діяльності, що потрібна для відновлення довір'я партії. А розлючені чинники, маршуючи по вулицях, швидко перемінили свої гасла:

— Снов — ворожий агент.

— Снов — член партії безпартійних.

— Мироне Кручо, віддай нам свою таємницю!

— Бий безпартійних! Бий плазунів з заокругленим підборіддям!

Служителі пильності заарештували панну Снов і кинули її до Високої Вежі на хліб і воду. Не було там м'якого матраца для її розкішного білого тіла, а були тверді дошки і голодні блощиці. За одну ніч світлі проліски сивини вкрили їй скроні.

Мирон почув по радіо про ту біду, що спіткала панну Снов, і подумав собі, що така активна людина замкнута між чотирма стінами не витримає. Вона просто складе руки та й помре.

— Треба рятувати жінку! — сказав.

Він вибрав найбільший посилювач, сів у крісло й полетів до Високої Вежі.

Була темна ніч. Але це не перешкодило Миронові знайти дорогу до горезвісної в'язниці. Тяжче було відшукати камеру

нешасної бранки. Тут допомогли інші в'язні, коли Мирон підлетів до їхнього віконця. Панна Снов сиділа в одиночці, і як же ж вона зраділа, почувши Миронів застережливий шепіт.

Нарешті, чоловік вислав думки-накази. Залізні ґрати посипалися, як гнилі зуби, на землю. І ось панна пролізла через вузьеньке віконце до Мирона.

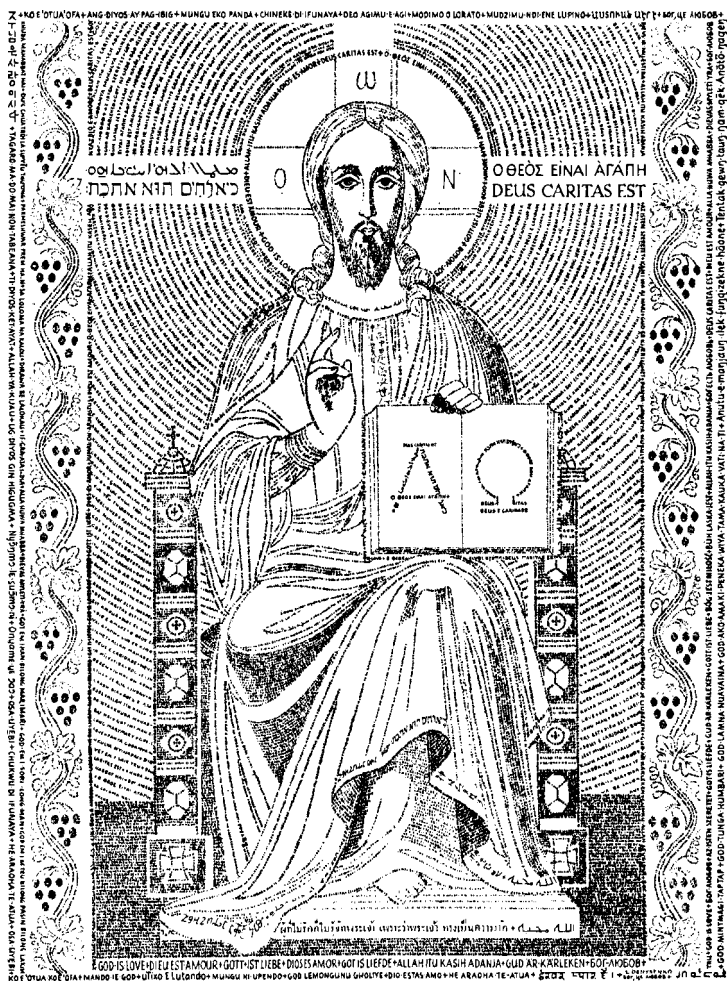
Торохтіння заліза об цементовий ґрунт притягло увагу вартових. Вони влучили потужні прожектори і почали ними мацати темряву. На тюремні справи уряд вважав за потрібне уділити великий відсоток енергії. Верблюди вдень і вночі обертали важке колесо для продукції електрики.

Як тільки прожектор наставив на Мирона вказівним пальцем, почувлися постріли, і був би там кінець Миронові і панні Снов. Та ось кулі одержали мислений наказ розлітатися в боки. Тим часом жінка спромоглася вилізти із віконця і пригорнулася для більшої безпеки до Миронових містких грудей. Удвійку вони, нарешті, полетіли в напрямку до небесного житла.

Після свого звільнення панна впірнула в бурхливе море активності і в будівництво незчисленних небесних мешкань. Спершу репресовані, а потім і решта громадян перенеслися туди на постійне мешкання. Далеко від партійних шпигунів, там, скінчилась для цих людей Верблюжа доба.

Зате в колишній столиці цекачі ще довго сиділи при владі, бо запровадили закон про своє повічне парляментарне членство.

Вони по черзі варили чай, писали промови або витукували «Страх безпартійним!» Зрештою, ніщо не вічне під небесним склепіння, їм теж прийшов час помирати. На кінець залишився єдиний старий парляментарист. Зуби йому повилазили, і тому його підборіддя випиналося ще більше. Коли він помер, похоронники прийшли забирати його тіло, щоб припудрити й вирядити в останню дорогу. Тільки виявилось, що він уже приріс до сидіння. Так його і в могилу поклали з тим дерев'яним кріслом.

Літ. Ікона Христос Всед.

Автор цієї літографічної ікони «Христос Вседержитель» або «Бог — це любов» наш відомий в Австралії й поза нею мистець-графік і маляр — Леонід Денисенко з Сіднею. Його ця надзвичайно оригінальна ікона Ісуса Христа-Вседержителя, вся виконана виключно словами «Бог — любов» 48-ма мовами народів світу, обійшла сторінки багатьох газет і журналів. Вона вже виставлена в церквах різних віровизнань, у музеях та мистецьких галереях багатьох країн світу. Автор дістав безліч листів як від духовництва різних церков, так і від голів різних держав — Америки, Африки, Азії та Європи, зокрема від королеви Єлисавети 2-ої, колишнього канцлера німецької республіки Віллі Брандта, та інших з висловами глибокого признання. Автор прочитав уже низку доповідей для світських і церковних організацій різних віровизнань.

У СІЧНІ...

Давно затихли сурми похідні,
Давно святині поросли травною,
Лише Богдан на огирі-коні
У бій незмінно кличе булавою.

Ми спогадом окрилені святим
Про дні знаменні: перемоги й слави,
У січні зір звертаємо на тих,
Що Батьківщині волю торували.

На тих безсмертних нації синів,
Що не щадили ні життя, ні сили,
І героїнь-жінок, що у борні
Своїм життям народові служили,

Що йшли звияжно крізь бойовищ шал
Ідеєю поєднані у лави —
В столицю принесли Універсал
На хоругвах завершеної слави.

У громах рейдів не скінчивсь їх шлях,
Відважні, всіма знані й безіменні,
Їх дух веде нас по чужих світах,
Живе в народі, як клейнод священний.

Коли ж заграють сурми знову в бій,
Та кинуть клич новий новітній зміні,
Вберуть цивільні сивий однострій,
Щоб волі стяг здобути Україні.

І залунає краєм Лаври дзвін,
Його підхопить Юр, Свята Софія,
Нестимуть вістку про великий чин,
Про здійснення предвічної надії.

Та пам'ятаймо, що лише тоді,
Коли зіллємось у єдину лаву,
Метою зрілі, духом молоді,
Відновимо соборную державу.

1978 р.

Співачка Таїса Тарас давно відома як українському глядачеві, так і австралійцям. Виступаючи з власними концертами української пісні та в багатьох операх композиторів світової слави, наша співачка здобула собі заслужену популярність і авторитет. Таїса Тарас свої студії почала ще вдома, в Київській консерваторії, і, будучи студенткою, вже брала участь в головних ролях в операх «Богема» Пуччіні, «Фавст» Гуно та інших. Пізніше події закинули її до Будапешту, де вона далі навчалась в Будапештській музичній академії ім. Ліста. Наближення фронту не дало закінчити академії. У Німеччині Таїса Тарас бере участь в Інтернаціональній симфонічній оркестрі, а в Австралії виступає в головних ролях в так званій Новоавстрійській опері, зокрема в ролях Маргарети в «Фавсті», Джіла — в «Ріголетто», Леонарда в «Трубадурі». Пізніше виступала в укр. концертах в Сіднеї та з концертом по радіо АБС. Підписавши контракт з Австралійською національною оперовою компанією в Сіднеї, виступала в ролі Мімі в опері «Богема», мандрувала з оперою по головних містах Австралії.

Мельб. рецензент з захопленням писав про неї в «Де Гералд». «Нічим я так не був захоплений кілька годин під час опери, як виконанням Таїси Тарас, нової австралійки в ролі Мімі. Витонченість, патос, правдивість і сміливість виконання — все це було передано з надзвичайним чуттям. Вона єдина з-поміж артистів показала майстерність спокійного й прекрасного співу». Подібний відгук був і в газеті «Адвокат».

Історичне фото. Редакційна колегія книжки «Українці в Австралії» (1966 рік), починаючи зліва, сидять: Л. Гаєвська-Денес, проф. В.Олійник, арх. Сильвестр, проф. Т. Ляхович — голова редколегії, еп. І. Прашко, Дм. Нитченко. Стоять: Ст. Радіон, др. В. Білинський (пок.), інж. М. Болюх, Яр. Гевко та інж. Б. Шемет. Відсутні: др. Є. Завалинський, др. І. Рибчин (пок.), інж. І. Яворський (пок.), інж. Яр Булка (пок.).

ЗАСМУЧЕНА МАТИ

Відірвали, схопили і зникли в імлі.
Взялись кригою хмари. І відгомін грому.
Чи живе на далекій землі?
І чи прийде додому?

І вранці, і вдень, і як темінь нічна —
Чорний жах у свавіллі невинних лякає . . .
І засмучена ходить Вона —
Сина, сина шукає.

А по променях сонця крайками вогонь, —
Стікає то хмари крижина.
— Як знайти? Як зустріти його?
Де неволею сковано сина?

— Замолчать! — й на лице лягли зморшки, жалі.
Сліз гірких . . . А про біль — ніде і нікому?
Чи живе на далекій землі?
І чи прийде додому?

І здається сторіччям хвилина одна.
Без кінця павутину праосінь сукає . . .
У розпуці кривавій Вона
Плаче — сина шукає.

*З білоруської переклав
Дмитро Чуб*

ВЕСЕЛКА КРАПЛИН

Ти можеш
ударить себе в груди,
І сказати їм і собі
усюди...
Дайте спокій мені,
я живу тут
удруге,
А що було, то лиш марива плин.
Що було?!...
Давня згадка —
віддалена
кладка...
А ось на площині
рекламної
дошки,
Теперішнього трошки:
Плякат —
оголошено про
»Дікі Товел«
Красиво так...
... Усміхнена дівчинка,
І краплини води устичку
На милім дитячім личку,
А в руках рушничок...
І тебе проводжа
те дівча,
в неспокій,
Далекий неспокій
Голубими очима
й краєчком плеча.
... То ж минуле,
то ж марива
плин,
Веселка краплин —
Початок усього,
І радости й горя
прокат,
Та дівчинка з »Дікі Товел«
Рекламний плякат.

ОСЬ І ОСІНЬ

Ось і осінь уже приходить:
Похолодали ранки й вечори,
В левадах крикають не так качки,
І отав зелена прохолодь
Скоро ляже у покуси.
Над картоплящами задимляться

ДИМИ —

Даленітимуть думки...
А прозорість літа

ЖОВТИМ ЛИСТЯМ

Ляже під дубки.

1975

БАЖАННЯ

Царівно мрій
І днів крилатих,
Голубинь весни,
І ночей тінь.
Гей, руку дай,
Дай знову руку
На мандри в далечинь.
Нехай лопочуть на реї
Незнаних країн прапори,
Тільки б ти із землі моєї,
Лише ти, і потиск руки.
Нехай вдари громів, блискавок,
Ми покляли б на груди моторів,
І схопили б із крил ластівок
Порошинки далеких просторів.

1948

ЖУРАВЛИНІ КЛЮЧІ

Линуть у просторі
Ключі журавлів...
І линуть у осінь із дому,
І линуть додому весною,
Журавлині ключі.

Перегуком гуси,
Луною весна,
А квітка підсніжник
Синіє з-під снігу —
Відходить зима.

1974

МИ УДАРИМО В БРАМУ

Ми ударимо в браму
Молотом ковальським,
У сонячну браму —
м'язами,
І відлуння громами,
І відлуння хмарами —
Впаде зливою,
Білою калиною
Понад Дніпром —
долиною.
І заколоситься поле,
І жниця збере
урожай.
І усміхнеться дивами —
Червоною калиною,
зливами,
Земля моя.

1974

НЕ ЗНАЮ Я

Не знать мені, та й ти не знаєш,
Про мить, що ввійшла в життя,
в радості буття.
Дивись: вже відцвіли сади
І впали пелюстки квіту, —
Додолу впали.
І ніби сніг біліє на землі
І мов би згадка
давнього поміту,
Цей білий квіт у ранковій
млі.

СПІВАЧКА ЗІРКА МЕНЦІНСЬКА-ДОЩАК

Співачка Єлисавета Дошак почала співати в громадському хорі «Бандура» та церковному хорі УКЦ парафії в Перті, маючи ще тільки 14 років. Її вроджений талант до співу, мабуть, походить від того, що вона належить до співучого роду Менцінських, з якого свого часу вийшов видатний оперовий співак Модест Менцінський (1876-1935). Свої студії співу Зірка Дошак почала ще в 1960-62-му році у знаних у Перті (Зах. Австралія) вчительок пані Люїн та потім в панни Гавел. Родинні обставини змусили зробити перерву аж до 1971 року. Відтоді, після відповідного іспиту, наша співачка вступила в члени Оперової Компанії в Перті, одночасно продовжуючи свої студії в панни Еткінсон. Після цього виступала в оперному хорі, в операх та оперетах, як «Масковий бал» Верді, «Мадам Батерфляй» Пуччіні, «Циганський барон» Лєгара, де виконувала окрему роль, а також співала в опері «Флєдермавз» Й. Штравса. На початку 1974-го року була заангажована як «андерстаді» одної з головних ролей у «Флєдермавс», а в 1974-му році в музично-драматичному театрі виконувала одну з головних ролей (ролю Дельфіна) в опері-фантазії для дітей «Кетфіш», не покидаючи праці в опері. У 50-х рр. виступала як солістка (сопрано) в українських концертах в Мельборні й Аделаїді. Минулого року наша співачка дала успішні концерти співу в Мельборні, Аделаїді, Сіднеї та інших містах Австралії. Багато разів Зірка Дошак брала участь також в інтернаціональних концертах у Перті.

Репертуар співачки Зірки Дошак досить багатий: тут і «Ангел Ночі» з опери «Запорожець за Дунаєм» С. Гулака-Артемовського, і «Не забудь юних днів» Миколи Лисенка на слова І. Франка, і «Рушничок» П. Майбороди, і «Києве мій» І. Шамо та низка українських народніх пісень, зокрема жартовливих. Наша співачка відома в Перті й своєю участю в громадській роботі: активна союзнянка (Союз Українок), бере діяльну участь в СУМ-і, викладає в рідній школі. Бажаємо талановитій співачці Зірці Менцінській-Дошак нових успіхів.

ЧУДОТВОРНА ОПЕРАЦІЯ

Хто дійсно вірить в Бога, той може подумати, що Бог, будучи всемогутнім, деколи дасть людині потрібну силу для творення чуд в Його імені.

З такою думкою я вибрався до Філіппін відвідати одного з таких чудотворців, про яких я чув в минулому досить багато і навіть бачив такі чудотворні операції аж у трьох телевізійних програмах. Будучи твердо переконаним, що такі речі зовсім можливі, я почав робити заходи, щоби знайти там найкращу людину, бо довідався, що в Філіппінах є багато шарлатанів, які користають з нагоди і набивають кишені американськими чи австралійськими долярами.

Прилетівши шостого жовтня літаком до столиці Філіппін, Маніли, я відразу поїхав, разом з цілою групою туристів, відвідати цікаві закутини тієї країни, а щойно після тижня, відокремившись, вибрався до міста Бегійо Сіті. Деякі люди радили мені летіти туди літаком, а інші підказували, що автобусом далеко вигідніше. Ті, що завжди поспішають, казали, що літаком треба летіти лише одну годину, а інші, які любуються краєвидами і природою, доказували, що за шість годин їзди автобусом можна багато різного побачити.

Взявши до уваги той факт, що Бегійо Сіті лежить високо в горах, приблизно п'ять тисяч футів понад рівнем моря, а літак малий, через що всяке могло статися, я вирішив поїхати комфортним охолоджуваним автобусом. Перша половина дороги по рівному шосе була навіть досить приємна, але під кінець, по горах, шофер їхав як божевільний, а тому одинокий вихід з ситуації було заплющити очі і пробувати пригадати декілька молитов, які я вже зовсім призабув. Бути в Філіппінах, а не бачити Бегійо Сіті, є таким самим злочином, як бути в Римі і не бачити папи.

В день мого перебування Корчної і Карпов грали там останню шахматну гру, за якою я стежив з великою увагою. Тому, що мені довелося ночувати в тому самому готелі, в якому перебував Корчної, я, безумовно, став його симпатиком і став дуже розчарований, як він зрезигнував на половині гри. Це був вирішальний двобій, і Карпов, вигравши, став мистцем світу.

Приїхавши до Бегійо біля восьмої години вечора, а там робиться темно зараз після п'ятої, і, забезпечившись в готелі кімнатою, я відразу вибрався шукати клініку Плясіда. Вийшовши з готелю, я махнув рукою на таксі.

— Чи знаєте, як знайти клініку Плясіда? — питав я таксішкря.

— Знаю. Прошу сідати, — запросив він чемно, відчиняючи з поспіхом двері.

Їдемо малоосвітленими вулицями.

— Далеко? — спитав я, примощуючись на задньому сидінні.

— Не дуже, — відказав він радо. — Але клініка напевно буде закрита. Пізно.

Кивнувши головою на знак згоди, я тим підтвердив, що поділяю його думку.

— Так і я думаю, але хочу ще сьогодні з'ясувати де, що і як, щоби завтра вранці вже не шукати й не розпитувати. Відразу приїду на готове.

Таксішкря усміхнувся.

— Пана Плясіда немає в Бегійо, — говорив він несміливо, при тому слідкуючи за крутистою дорогою.

— Так ви думаєте? — перепитав я з недовірям.

— Я так чув, — відказав він. — Зрештою, він сам тепер дуже мало робить. Мусите бути дуже обережні, щоби не потрапити до його брата. Його брат, Джіммі, тепер кермує всіма справами.

— І лікує? — питав я здивовано.

— Так. І лікує. Деякі люди виходять звідги дуже розчаровані. Таких є більше останніми днями, як задоволених. Багато туристів з різних країн приїздить сюди. Мусите бути дуже щасливі, щоби потрапити до пана Плясіда.

— Значить, треба вважати, — пробурмотів я.

— Так, треба. Джіммі не Плясідо. Зрештою, я можу завести вас до кращої людини від Джіммі.

— Он як! — зауважив я. — Ні, дякую.

Незабаром ми зупинилися в темній вузькій вулиці, перед високою залізною брамою. З-поза брами відразу появились два великі пси й почали грізно гарчати. І високий пліт і собаки — це незвичайно рідке явище у Філіппінах. Зараз після собак появилсь молодий чорноволосий, із смаглявим облич-

чям чоловік. В темноті його лице виглядало дуже чорне. Він почав відганяти собак, лаючи їх і погукуючи на них.

— Чи пан Плясідо дома? — спитав я тривожно, заглядаючи крізь браму.

— Так, він дома, але клініка тепер закрита, — відповів той. Мені відразу на серці полегшало.

— Коли відкривається? — спитав я.

— Завтра рано о восьмій, — відказав він серед собачого гамору.

— Дякую. Буду тут завтра рано, о восьмій, — сказав я йому.

Хлопець кивнув головою на згоду. Його знання англійської мови було дуже нужденне і недостатнє для нормальної розмови. Радий добезтями, я відчинив двері і швидко вліз до таксі.

Наступного дня, точно о восьмій годині ранку, я вже був на місці. Собак уже не було. Назустріч мені вийшов середнього віку філіппінець і, всміхаючись, показав рукою на сходи, які вели до середини будинку. Він не говорив, а лише усміхався. Вийшовши сходами на веранду, я зайшов у простору вітальню. По середині кімнати стояв ще один чоловік, чорноволосий і смаглявий, як і всі інші філіппінці. Він щедро усміхався й показав рукою на софу, на якій я обережно присів.

Кімната була досить велика, двадцять футів завдовжки й дванадцять завширшки. Меблі в кімнаті були старі, зношені, хоч все інше вказувало на велику скромність. Там стояли дві канапи, декілька крісел, а біля вікна стояв малий столик, на якому лежала машина до писання. Цей кусок кімнати подобав на мале бюро, в якому, видно, хтось працював. Незадовго до кімнати ввійшов середнього віку філіппінець з привітною, але стриманою усмішкою, а за ним ішла молода дівчина, мабуть, секретарка.

— Як ваше прізвище? — запитав він мене, переходячи кімнату. Я відчув у нього брак певности.

Відповівши, я відразу поставив йому таке саме питання.

— Я називаюся Джиммі, — відказав він лагідно.

— Ви брат пана Плясіда? — питає я далі.

Він усміхнувся. — Ні, я не брат його. Я лише брат по вірі. Пан Плясідо ще спить, але він тут буде о пів до дев'ятої. —

Ми скоро перевірили годинники. Ще бракувало двадцять

хвилин. В той самий момент до кімнати увійшли дві жінки-філіппінки.

— Ми з Мінданао, південного острова, — заявили вони. — Прийшли на побачення з паном Плясідом.

— А я аж з Австралії приїхав спеціально на те, щоб його побачити, — встромив я поспіхом, користаючи з нагоди.

Мій співбесідник обережно оглядав мене, концентруючи всю увагу на моєму обличчі. Він весь час ласкаво усміхався. Тоді звернувся до жінок.

— Ласкаво прошу сідати. Пан Плясідо зараз тут буде.

З дальших розмов я довідався, що Джіммі називався Джеймі Пусот, а Плясіда прізвище було Палітаян. Поминаючи ці факти, ми провели час, розмовляючи про дрібні, малозначні справи, а в основному про погоду. В призначений час до кімнати ввійшов середнього росту філіппінець і відразу вибачився, що запізнився на дві хвилини. Він був скромно, але дуже чисто одягнений, пильно зачесаний, віком близько сорока п'яти років. Увійшовши до кімнати певним, рішучим кроком, він лагідно до всіх усміхнувся, а тоді зупинився посередині кімнати. Побачивши його, Джіммі відразу заявив:

— Пан Плясідо!

Я швидко встав у цю саму хвилину і, підійшовши, потиснув його простягнену руку.

Вітаю вас у своїй хаті, — говорив він лагідним тоном, при тому сердечно усміхаючись.

— Дуже приємно вас пізнати, — говорив я зворушено, після чого він попрямував до вікна і присів за столиком.

— З Австралії? — питав він, дивлячись мені в вічі.

— Так, з Австралії, — potwierдив я.

— Прошу написати мені ваші дані на цій карточці, — казав він, підсуваючи мені кусок твердого паперу. Він тоді дав такі самі карточки двом жінкам. Написавши ім'я, і прізвище та адресу, я повернув йому цю карточку, на яку він деякий час пильно дивився, мов би дивуючись.

— Що з вами? — запитав він, знову усміхаючись.

— Нирка. Клопіт маю з ниркою.

— Котра? — допитував він.

— Права, — відказав я швидко.

— А як ліва?

— З лівою все гаразд, запевнив я.

Пан Плясідо кивнув легко головою, при чому я звернув

увагу, що він і Джіммі добре володіли англійською мовою. Він продовжував пильно дивитися на мою карточку, після чого, підвівши голову, спокійно заявив:

— Ваша нирка буде в порядку за кілька хвилин.

Моє серце розривалося з радості. Я не хотів вірити своїм вухам. Про такий момент мого життя я мріяв три довгі роки, а він оце так собі буркнув під носом, якби про погоду. Все звучало так легко і спокійно. Все таки, в моїй душі панував величезний спокій, і я не відчував ніякого страху, ані не мав найменшого сумніву. Звичайно людина повинна відчувати якесь дивне хвилювання, а в мене його зовсім бракувало. Натомість, я відчув дивну радість. Не знаючи, як реагувати, я тихо промовив:

— Дякую.

Джиммі поінформував Плясіда філіппінською мовою про проблеми цих двох жінок, бо тепер вони весь час переглядалися й усміхалися. Пан Плясідо встав і попрямував до другої кімнати, до якої двері були весь час зачинені. Джіммі відразу пішов за ним. Ми сиділи мовчки й чекали, що буде далі. Десь за чотири чи п'ять хвилин двері відчинилися, і там появилася постать Плясіда.

— Прошу зайти, — показував він рукою на двері.

Я встав і зараз же опинився в операційній кімнаті, яка розміром була вдвічі менша від вітальні. Крім малої шафи в куті й крісла біля дверей, по середині кімнати стояли два вузькі, подовгасті столики, вкриті коцями. Один з них був ще вкритий цератою й рушником. Біля нього стояв пан Плясідо.

— Прошу скинути сорочку, — попросив він спокійним голосом. — Штанів скидати не треба.

Хоч скидання штанів мене не дуже турбувало, це, однак, мене втішило. В мені панував незвичайний спокій. Пригадую зараз, що я якраз тоді про це думав і мене це дивувало. Поклавши сорочку обережно на крісло, я підійшов до стола.

— Бачу, що ви принесли з собою фотоапарат, — заважав Плясідо. — Хочете зробити собі тут знімку?

Не вагаючись багато й не аналізуючи пропозиції, я її відкинув, за чим тепер безмежно жалкую. Зрештою, в мене не було всього приладдя. Я подякував йому за пропозицію, на що він лише всміхнувся й показав рукою на стіл. Я ліг на лівий бік.

— Було б добре спустити ваші штани декілька інчів. Так буде далеко зручніше, — запрошував Плясідо.

В першу чергу, я був цікавий, чи він справді в руках нічого не мав. Помітивши, що він не мав ніякого знаряддя, я вирішив спокійно лежати. Я хоч міг дивитися на свою власну операцію, але чомусь в той момент я вирішив не робити цього. На правому боці, зараз вище клуба, я відчув усі пальці Плясідових рук. Вони в'їдалися в моє тіло, і за декілька секунд я відчув в тому місці якусь дивну горяч, після чого запанувала теплота. По спині щось тепле потекло аж до хребта і поза хребет. Хоч я нічого не бачив, мені здавалося, що мої всі внутрішні частини тіла опинилися назовні. Таке в мене було враження, хоч я старався про це не думати. Я відчував, що в моїй нирці хтось довбався. В той самий час перед моїм обличчям появилася закривавлена рука Плясіда, в пальцях якої він тримав шматок темного м'яса.

— Зіпсований шматок вашої нирки, — заявив він. — Тоді, тріпнувши рукою, він кинув цей кусок у відро, яке стояло на підлозі, зараз біля мене. Після того він кинув туди ще один кусочок зіпсованого м'яса.

Безумовно, що я радів, бо не відчував ніякого болю. Все таки, ця подія мене дещо турбувала. Мій лікар казав мені досить давно, що якщо настане час, коли моя нирка почне псуватися, то мені відразу треба бігти до шпиталю. Лікар казав, що я мусів би мати гарячку і бути взагалі досить хворим, але так не сталося. Таких симптомів я не відчував, і це мене тривожило. Як погодити цих двох людей?

Зараз після цієї операції я відчув, що мене витирали дві пари рук, запихали в мене речі, знову витирали, вигладжували, після чого настала тиша і спокій. Ця вся процедура не тривала більше трьох хвилин.

— Скінчили, — заявив Плясідо.

Вставши зі стола, я відразу глипнув оком на свій правий бік, щоб побачити, що сталося. На мойому тілі не було жадного сліду крові або знаку якоїнебудь дії. Застібаючи штани, я обернувся й помітив, що дві жінки з Мінданао стояли біля дверей. Виглядало, що вони були свідками моєї операції, хоч я не був дуже певний. Одягнувши сорочку, я звернувся до мого хірурга.

— Скільки за ваші послуги?

— П'ятдесят долярів тепер, а при кінці, що ваша ласка. У нас є потреби.

Без найменшої надуми, я витяг чек на п'ятдесят долярів і подав йому, не зобов'язуючись до ніяких інших пожертв.

— Мусите прийти ще раз завтра. Хочу перевірити, що ми зробили, — казав Плясідо.

— Добре. Безумовно, що прийду. При цій нагоді хочу вам сказати, що мій клопіт в нирці — це камінь. Я забув раніше про це згадати, — казав я йому соромливо, хоч в дійсності це не була правда. Я не забув, а злегковажив цей факт, вірячи, що він сам повинен знайти мій камінь. Так, одначе, не сталося. Він лагідно усміхнувся.

— Побачимо завтра, — радив він упевнено. — А тепер, може, ви хотіли б подивитися на операцію одної з пань? — запропонував він.

Операція на другий день відбулася в такий самий спосіб, лише з тією різницею, що він витягнув з моєї нирки не один, а два камені, хоч, за словами мого лікаря, я мав лише один камінь. Факт є той, що лікар бачив відбитку моєї нирки кілька років тому, і за той час ще один камінчик міг легко нарости. Лежачи на операційному столі, я чув, як він кинув камінчик у відро, а через декілька секунд кинув і другий, при тому повідомляючи мене, що знайшов ще один.

Встаючи зі стола, я попросив, щоби він знайшов мій камінь у відрі й віддав його, що він зробив без найменшого вагання. Зав'язавши камінчик у хусточку, я подався до дверей. Виходячи з кімнати, я зупинився зараз біля дверей, щоб попрощатися.

— Мій лікар, — казав я йому, — просив мене повідомити його негайно про мою операцію, бо він такими справами, казав, цікавиться і хоче її перевірити. Прошу сподіватися від мене з Австралії листа, в якому, безумовно, буде дальша нагорода за ваш труд. Ще раз щиро дякую і бажаю вам успіху в вашій вартісній праці.

Пан Плясідо прийняв мою обіцянку, як завжди, спокійно й з усмішкою. Ми попрощалися. Перед виходом я зробив ще одну замітку.

— Мушу вам сказати, що я не відчуваю абсолютно ніякої зміни в моєму тілі.

— Це нормальне явище, — відказав він переконливо. — Гоєння тіла, навіть після такої операції, вимагає часу. Прошу

не пити ніякого алькоголю протягом трьох днів, а взимку радив би вживати джінджеровий порошок.

— Джінджеровий? — перепитав я, бо вже про все чув, але про це ще ніколи.

— Так, джінджеровий, — potwierдив він усміхаючись.

Мушу признатися, що я радісно їхав додому, де я відразу написав листа до мого лікаря, готовий на експерименти. Пройшов місяць, а від лікаря я нічого не чув. Все таки, надію маю, що він такою важливою справою поцікавиться.

На фото учительський склад Української школи в Аделаїді
(Півд. Австралія), 1979 р.

Починаючи зліва, сидять: Северин Григорців, Анна Хрущевська, Теодор Пасичинський (кер. школи), Софія Ваврик, Катерина Качмарська. Другий ряд, стоять: Дарія Бурденюк, Надія Ярема, Ірина Дністрянська, Марія Ульчишин, Тая Мартинюк, Марійка Чорній, Наталка Пивовар. Горішній ряд: Іван Полатайко, о. Володимир Волочій, Василь Лабаз, Ростислав Бекер, Світлана Дубровська, Сузанна Омельчук, Галина Сотник, Катерина Борисюк, Ольга Лапка та о. Дмитро Шабля. Відсутні Дарка Войцешко та Люба Охота.

Фото Юрій Словачевський.

ВІДКРИТТЯ ПАМ'ЯТНИКА

(Під враженням відкриття і посвячення пам'ятника
С. В. Петлюрі в Мельборні, 30. 5. 76 р.)

Відкрили груди ми камінні,
Орлині очі і чоло,
І сонце глянуло осіннє —
В душі весною зацвіло.
Жалю часи, огонь любови
До півстоліття досягли,
На риси рідні, профіль, брови
Свячені крапельки лягли.
Чужа земля, південне небо,
А дум, а спогадів рої,
Ми монолітом коло тебе
Схиляєм голови свої.
Кладем у траурі і шані
Вінки з побожністю до ніг,
Трусилась руки ветеранів,
Сльоза — хто стриматись не міг.
Полотен шелест, як по битві,
В блакиті й сонці прапорів.
Ти в кожному серці і молитві
Огненним полум'ям горів.
Ти символ величі і сили,
Безсмертя — єдності цемент.
Хоч ми камінного святили,
Стоїть духовий монумент.

6. 6. 76 р.

Р И Б А Л Ц І

До озера їдеш, щоб рибку піймати,
Втікаєш від клекоту темпів життя.
Відпружити нерви — дозвіллям приспати,
Пірнути у хмари вершин забуття.

Розвіяти душу, нехай відпочине,
Щоденні турботи розсіються в дим.
Мов сила таємна — незнане, незриме
Приваблює, манить крилом голубим.

Ось ліс, що дрімає під сонцем гарячим,
П'є соки-нектари із надрів ґлибин
І чистим повітрям, як ліком неначе,
Наповнює груди розлогих долин.

Ось блиснуло озеро лезом сталевим
З-за схилів зелених, високих горбів,
Мов сили хлюпнуло напоем хвилевим,
І соняшний промінь усмішку ogrів.

Вже бачиш, як хвилею берег вмиває,
Рясніє над плесом трава молода,
Овіяна подихом чарів, вітає
Криштально прозора озерна вода.

Там рибка сплеснула — як промінь у душу . . .
Мов струни, лунає той плескіт озер.
Стріпнулося серце — докраю зворушить
Розбуджена мрія рибалку тепер.

І дихати легше, і ніздрі лоскоче
Приємна вологість і лісу, й води.
Захоплення з радістю тихо воркоче,
Немов залицяються, два голуби.

І вже, окрім вудки і трепету нитки,
Нічого не бачиш, не чуєш, не ждеш . . .
За все забуваєш — лиш плескотом рибки
Та чистим цілющим повітрям живеш.

НЕ СКЛАДАЙТЕ КРИЛА ВИ, НАДІЇ МИЛІ . . .

Не складайте крила ви, надії милі,
Сонечко сідає всім на небосхилі.
Завітає вечір тихою ходою,
Вас у своє серце заберем з собою.
Нічка нам засяє зорями ясними,
У душі надія квітами цвістиме.
Місяця краєчок нас не обігріє —
Полягаєм спати, серденько-надіє.
Ранок ясночолоий в кольорах заграє,
Любо приголубить — сонцем привітає,
Радістю всміхнеться, щастям заворкоче,
Ой, надіє мила, КОЖНИЙ ТЕБЕ ХОЧЕ.

ПОРТ АРТУР — МІСТО ЛИХОЇ СЛАВИ

Сонячний осінній день — небо синє, без жодної хмаринки, і якесь глибоке-глибоке. І в цю пору року, на півдні Австралії, вся трава висušена довгим гарячим літом, але тут, в Тасманії, на самому її південно-східньому кінчику, вона ще зелена, як і зелені навколишні гори та долини.

Я блукаю поміж руїнами в'язниці, форту та казарм, обвішаний фотокамерами. Від будівель залишилися лише кам'яні стіни, що зяяли сумними дірами вікон, в яких ще міцно трималися іржаві ґрати. Я без компанії і так краще: моїх думок і настрою ніхто не порушує, і моїй уяві легше малювати картину щоденного життя в'язнів, що покутували тут свої провини понад сто п'ятдесят років тому...

Вчувається легкий дзенькіт ланцюгів, і мені ввижається колона в смугастій одежі, що під окрики вартових повертається пізно з роботи в лісі. Мені легко бачити смутні і втомлені обличчя, бо подібну картину я бачив наяву довгих три роки на власні очі. Мені ще й досі часто-густо вчуваються стукіт дерев'яних колодок по сірому, холодному бруці, і я відчуваю втому і біль костей ноги від твердих колодок... І вчуваються прокльони вартових, і чую, як у грудях нарастає і закипає моя безмежна ненависть до них. І думаю: яка жорстокість! Позбавивши людину волі, її завозять за тридев'ять земель і заставляють тяжко робити — в голоді і холоді... І якщо вона протестує, її заковують в ланцюги, б'ють, як худобу або кидають у темну яму.

Зринають з глибини душі давні болі і згадки жорстокостей і, щоб позбутися них, я беруся за фотографування. Заходжу всередину вартівні і через єдине заґратоване вікно дивлюся на сині води затоки, що підходила майже до самої в'язниці. Сонце виблискувало по маленьких хвилях, які котилися ліниво через затоку, похитуючи білі човни, і зникали за крутим берегом. Евкаліпти, що ростуть тут, високі і стрункі, підходили майже до самої води, і все це творило картину надзвичайної краси, яку видно було через ґрати, як шматочки живої природи, порізаної на квадратики. І в мене стиснулось серце, як стискалися й серця всіх тих невідомих в'язнів, яким доводилося дивитися на цю саму картину, але я був, бодай

вільний. Поспішно роблю знімку через ґрати і залишаю це сумне місце. Іду оглядати церкву, побудовану в'язнями, але не посвячену, щоб могли в ній молитися в'язні всяких релігій. Це був справжній собор колись, готичного стилю, з тринадцятьма вежами, що мали, нібито, представляти тринадцять апостолів. Сьогодні ж з нього залишилися лише високі стіни з рожевого каменю. Довкола високі дуби, що підходили і заглядали кінцями своїх гілок у порожні дірки вікон і сумно хитали ними, бо вони бачили це творило арештантських рук колись давно і чули спів арештантського хору. Вони тоді були молодими, а тепер довга тіниста алея з них підходить під самі руїни собору. І тоді собор був новий, а тепер лише сумні високі руїни. Погоріло все у двох пожежах, як горів буш: і собор, і в'язниця, і казарми. А тепер схопилися рятувати руїни, щоб зберегти ту історію, хоч і соромляться її. Дехто каже,

На світлині фрагмент боротьби з драми *Леоніда Полтави* «Актори». Виконують артистка Ірена Залеська та артист і режисер Степан Залеський. Мельборн.

Фото І. Святківський.

щоб знести їх зовсім, бо, бачте, багато людей не хочуть признаватися, що їхні предки були арештантами...

Порт Артур був заснований, як концентраційний табір або поселення ще в 1803 році, коли в цілому ван Діменсленді було 78 вільних поселенців та 400 засуджених. Транспортування арештованих з Англії була зупинена лише в 1853 році, а сам табір був закритий в 1877 році. За 50 років його існування через нього пройшло десятки тисяч в'язнів, з них біля 800 хлопців, яких тримали окремо. На одному з островів у затоці поховано понад 1,600 в'язнів, що померли в цьому, лихій слави, місці. Потім була спроба стерти з пам'яті це місце, перейменувавши його на Карнарвон, але жорстокости, що панувала тут на протязі сімдесяти з гаком років, ніколи не сховати. Так і по сьогодні Порт Артур і лишився із первісною назвою, і поволі державний Департамент Заповідників і Парків реставрує його, не дивлячись на минуле.

Володимир Савчак. «Євшан-Зілля». 1974 р.

СИЛА КРАСИ

Радянські періодичні видання відомі своєю низькою якістю кольорових репродукцій. Користуючись лише ними, важко скласти відповідну оцінку про мистецьку вартість оригіналу. Сприймається лише загальне враження від задуму та композиційного рішення. Тільки з цих поглядів і можна говорити про картину, що відображає епізод з останніх днів Другої Світової Війни: радянські вояки в підземних сховищах знайшли заховані гітлерівським урядом скарби Дрезденської галерії.

Ліворуч, спиною до глядача, вояк відхиляє лівою рукою важку завісу, а правою скеровує світло ліхтаря на образ Сикстинської Мадонни Рафаеля. Ідею твору — вічність мистецтва, сили краси над людиною, навіть до межі виснаженою та здичавленою війною, — втілено головне у двох постатях, що завмерли перед полотнищем з очима, прикутими до обличчя Мадонни. Один з вояків тримає в руках тількищо знятий, ніби в пошані, свій шолом; другий, поранений, ніби завмер під час руху. З прізвищем художника я вперше і востаннє зустрівся під цією репродукцією, а тому і не затримав його в пам'яті.

»Типове радянське соцзамовлення! Советська армія — і мистецтво? Звичайна агітка! Пропаганда!« — почув я не від одного.

До певної міри, може й так. Та мені хочеться вірити, що художникові йшло не про радянське чи якесь інше військо, а про людину взагалі. При цій нагоді дозвольте поділитися одним спогадом.

Безглузда евакуація Києва 19-го вересня 1941-го року закінчилася у закривавлених болотах під Березанню. Судилося й мені бути, хоч і пасивним, учасником цієї трагедії. Досить вірний опис цих подій подав Л. Первомайський у »Дикому Меді«. Нагадаю лише, що на третій день по виході з міста те, що уціліло від нищівного бомбардування біля Борисполя та кулеметного обстрілу з штурмовиків, стиснуте з боків та підігнане ззаду німецькими автоматчиками, зупинилося на межі непрохідних боліт.

Де кілька тисяч людей і сотні різних машин, дивовижну

мішанину цивільного та військового, установ, родин, організацій та розпорошених решток військових частин було втиснуто на невелику ділянку твердого ґрунту, щось на зразок півострова, оточеного, крім вузького проходу, з усіх боків болотом. Замкнувши вихід, німці три доби вичікували, що буде робити це скупчення людей без їжі, організованого проводу, з незначною кількістю лише ручної зброї.

Стояли на диво гарні дні — соняшна спокійна осінь. Здалека, з напрямку на Яготин, час від часу було чути гарматні постріли; це надавало правдивості наміру командування вийти з оточення. Спішно гатили перехід через болото, пхаючи у воду авто за авто, меблю, вантажі, дерево — все, що можливо. Вліво, за болотом, де залізниця і станція Баришівка, було видно, як щось догорає — здається, рештки знищених поїздів. Звідтіля протягнулася вузьенька піщана коса, відділена від нас широкою, може понад кілометр, смугою води. На цю косу двічі на день виїздило німецьке авто; воно зупинялося, вояки знімали міномет, встановлювали, вистрілювали в нашому напрямку дві — три міни, потім переїздили на інше місце і знову стріляли. Міни летіли, неприємно виючи, і вибухали серед машин. Виконавши свою норму, спокійно, не поспішаючи, як на навчанні, німці повертались до Баришівки.

І німецькі міни, і стрілянина, що раптово здійснювалась і знову затихала в напрямі перешийку, якимось не пасували до м'якого повітря, ласкавих соняшних променів, пахоців прилого листя та болотяних рослин і, здавалося, ніби на сцені, нереальними: не збуджувала думок про можливу смерть або каліцтво.

На третю добу, коли гатка сягала майже до середини болота, німці звечора почали обстріл всього терену півострова. Міни та гарматні набойки влучали поміж скупчені авто; часом, кинуті вгору бензинові баки вибухали в повітрі, як жажливі ракети, посилаючи на землю вогняний дощ. Ніч освітилася пожежами. З боку перешийку, де горстка військовиків та матросів затопленої Дніпровської флотилії створила заслон, було чути кулеметні та автоматичні черги та рушничну стрілянину. Від одного до другого передавали наказ — відходити через болото. Перед світанком політруки з пістолями гнали всіх до гатки, стріляючи тих, хто намагався заховатись та залишитись.

Я відходив один з останніх, коли вже ясно було чути німецьку мову, і лише декілька легких кулеметів та автоматчиків вперто і жертвенно, не далі, як за сто кроків від берега, стримували наступ. Навколо були лише військові, з цивільних не залишилося нікого. Почало розвиднятися, над водою здіймався туман. Німці перенесли вогонь на болото, але били навмання, і лише рідкий набій або міна лягали на гатку або біля неї. Не встиг я пройти й пів кілометра, як опір припинився; німці вийшли на берег, вогонь з кулеметів та автоматів став нестерпним. На щастя, туман настільки зміцнів, що стріляти можна було лише по площі, але час від часу хтось заточувався. Одних підхоплювали сусіди, другі просто зезали під водою. Ніхто й ніколи не дізнається, скільки люду залишилося в цьому болоті.

Намощений перехід, хоч і не аби який, скінчився; люди йшли навпростець, то занурені по пояс, то майже по сухому на горбочках, то, провалюючись по шию, перепливали короткі віддалі. Все більше й більше світлішало, навколо вже посвистували лише окремі кулі, а воді, здавалося, не буде й кінця. В тумані кожен бачив лише три — чотири постаті перед собою й ішов механічно, не бачачи ні напруму, ні мети.

Аж ось попереду щось зачорніло. Ще кілька кроків — вода по коліна, ще далі — і видко початок лісу. Болото кінчалося. Туман рідшав, лише позаду залишалася суцільна стіна, з якої справа і зліва, скільки сягало око, як з небуття, з'являлися змучені, забаюрені постаті. Люди перегукувались, намагаючись відновити загублені зв'язки. Хтось намірявся щось zorganizувати, але вояки або мовчки, або злісно огризуючись, простували до лісу. Свіже ранішнє повітря було просякнуте брудною лайкою.

Перед лісом був викопаний неширокий, але досить глибокий рівчак. Перші соняшні проміння вже освітили верхів'я дерев і повільно спускалися все нижче й нижче. Трохи обсохнувши вище пояса, я не хотів знову окунатися й шукав очима зручного переходу. Раптом здалося, що голоси навколо мене якось притихли, а увага людей була на щось скерована. Глянув і я в той напрямок.

По той бік рівчака, на невеликому горбку, стояла гола молода жінка. В цю мить соняшні промені спустилися нижче, охопивши ніжним ранковим світлом випростану на весь зріст постать. Вона викручувала зняті ліфчик та штанці, з яких

стікала болотяна вода, і так і застигла, байдужа до оточення та десятків чоловічих очей, скерованих на неї. Обернена обличчям до болота, з щільно стуленими устами, вона широко розкритими очима вдивлялась туди, де залишився покинутий нами Київ.

З тілом клясичної будови, ця жінка чи дівчина була невимовно гарна, але не повсякденною, збуджуючою, а якоюсь спокійною, чистою, навіть трохи трагічною красою.

І сталося несподіване. Стихли голосні розмови. Той самий солдат, що речення не може сказати без солоної приправи, якому жінка — лише предмет масних оповідань, після довгого, майже сумного, погляду, спускав очі додолу і мовчки йшов далі. Так зробив і я.

Запитайте мене про її вік або яке мала волосся — не знаю. Але після стількох років, передо мною все ще стоїть цей образ — постать рожевого мармуру у перших соняшних променях на горбку, на тлі темного гаю.

Хто була вона? Дівчина, що тужила за нареченим? Дружина чи коханка? Сестра-жалібниця? Робітниця, секретарка чи обдарована артистка?

Для чого шукати? Десяткам людей подарувала вона одну хвилинку — лише одну хвилинку, яка досягла чогось глибоко захованого, вічного, збереженого навіть серед жаху та крові, і за це на життя лишилася в їх пам'яті.

Я ніколи не довідаюся, чи художник лише виконав замовлення, чи бачив, чи створив уявою вояків перед полотнищем Рафаеля.

Але це могло бути, бо це — люди, і я йому вірю.

*Аделаїда, Австралія
Січень 1979 р.*

Мельборнський Ансамбль бандуристок «Український кольорит», перший у Вікторії. Керує Ансамблем співачка-композиторка Галина Корінь, яка зорганізувала його в червні 1978-го року.

Починаючи зліва: Люба Прокопів, Ірена Любченко, Діана Бойко, Наталка Верещака, Галина Корінь — мист. керівник, Оксана Баб'як, Дарка Баб'як та Дуся Бойко. Ансамбль уже мав 7 успішних виступів із співом під акомпанемент бандур. Фото П. Солтис.

Про Галину Корінь ми подавали згадку в «Новому Обрії» ч. 5 (1974). Вона продовжує активну працю на мистецькому полі, виступає з сольоспівами. Недавно вийшла її друга платівка під назвою «На березі ріки чужої». Незабаром вийде третя платівка. Г. Корінь komponує також багато пісень, які виконують ансамблі та солісти в Австралії.

Ще будучи юначкою, Г. К. навчалась музики в професора-диригента Д. Бараненка (в Європі). Кілька років працювала в професійному театрі під режисурою А. Альошіва та Єнева. У Мельборні 6 років навчалась співу в Вяч. Барановича, оперового співака з України. Дома має свого проф. й дорадника в особі власного чоловіка Степана Кореня, відомого диригента, абсолювента Варшавської Консерваторії, та довголітнього кер. Мельборнського хору «Воян». Під його кер. часто співає в різних вокальних групах на сценах Австралії та іноді в телебаченні. Г. Корінь авторка кількох скетчів та багатьох віршів. Тепер закінчує обробку музичної комедії «Відчинить, я стукаю». Одна дія цієї комедії вже була поставлена в Мельборні мист. Т-вом «Кольорит».

Талант Галини Корінь, знання та довголітній досвід в мист. ділянці стали природнім поштовхом для реалізації ще одного творчого задуму — заснування Ансамблю Бандуристок у Мельборні, яким з успіхом тепер керує.

І Н Т Е Р М Е Д І Я

‘Гей Нептуне, славний володарю водних царств! Відступи мені русалку — покохати, весну життя мого ославити’.

Нічого з водних надр своїх володінь не відступив юнакові цар морів.

Але Бог милостивіше зглянувся над чорнявичем, який з’явився тут у тропіках з далекого, ще холодного півдня і тепер кидав мовчазні докори на грімкі присніжені хвилі.

Вона появилася на сьомий день його самотности, задумано виводячи пальцями ніг борозенки в піску. Журливістю, різкою самотністю відбивалися її рухи. Улесливий вітер припадав до неї, невидимими гребенями чесав довге русяве, як і море, хвилясте волосся спереду щільно обіймав тіло тоненьким шаром полотна, яке лопотіло за спиною довгими білими язиками. Та вона не звертала уваги на пестощі старого, відгороджена від нього густими хмарами мрій.

»Як грецька богиня!« — спливла мимовільна думка, коли хлопець вперше очима зачерпнув її краси. Мимоволі, мов магнетом потягло його з розбитих морських бурунів; метеликом полинув він на сліпучу свічу білоти, що приховувала тайни дівочої краси.

Соромливий і надто стриманий, він — вихованець суворої хлоп’ячої школи. Вільний, на порозі вищої освіти, шукав ключа до своєї замкнутости.

На свої зелені вісімнадцять, вона — вже покинута дружина, другий місяць очищала душу в глухому приморському селі від знущань недавнього мужа.

Він — білошкірий, худорлявий, з очима спраглими до життя.

Вона — красуня, вилита із бронзи.

... Языка, напрочуд, йому не відібрало. Легким кокетуванням, відповіла вона на жагучий погляд його очей.

Душа її запалахкотіла очисним вогнем.

Ключ безшумно повернувся.

Зачалася інтермедія вистави сірої буденщини.

*

*

*

» . . . Я часто навідуюсь в одне глухе затишне місце запалюватися — на самоті подумати, помріяти . . . «

Ледь похитуючись своїми кучерявими верхівками, понівечені дерева вітали стару знайому й гостей-чорнявича. Шелесливою стіною зелені стерегли вони самотність приморського розсипу синьої базальтової гальки.

Окремі пласкі камінці, мов тверді свіжоспечені пироги, солодко розпікали його тіло зі споду крізь простелений рушник, а спина смажилася на сонці. Вона вместила свою жіночу постать якнайзручніше на гальці, потім розстебнула ліфік купальника-бікіні і зсунула з пліч шлейки, щоб дозволити повністю загоріти спині, без тих спотворюючих хворобливих шрамів білої шкіри. Він спостерігав невідривно за кожним рухом її пальців і все не міг насолодитися контурами смаглявого тіла.

Панувала мовчанка. Кожен думав своє.

За деякий час вона повернулася, притримуючи ліфік — невинними дитячими очима зустріла його жадібний погляд.

Раптом розрізала морський монолог своїм дзвінким дівочим «ха-ха-ха!» немов відзвонював хтось у бронзових її надрах — і дві чашечки-близнюки злетіли високо-високо. Ряд білих рівних зубів розрізав малинові губи навпіл; дівчина припала до його уст смачним затяжним цілунком. Він зніяковіло усміхнувся на ці дівочі витівки, на розпеченім сонцем обличчі здавалося ніби заграв ще сильніший рум'янець.

— Ну? — запитала.

— Що, «ну?» — відповів, стараючись не задивлятися на настовбурчений маковий цвіт поверх двох випечених булочок груденят.

— Чи красива? — спитала, підпершися ліктем.

Усмішка знову перемогла над розгубленістю.

— Мов богиня! — вилетіло з уст те, що з першої зустрічі відбивалося луною в серці.

— Ні! Я спокуслива русалка! На смерть тебе залоскочу! — дражнила, а очі так і виблискували вогниками. Простягнула вільну руку до нього, мовляв «давай мені свою».

Жиром нашмарована шкіра ніг, всіяна короткими золотими волосинками, виликувала на сонці. Йому раптом захотілося провести рукою по ній, відчутти жорсткість випалених сонцем волосин на своїй чутливій, працею не зашкарубленій, долоні. Мимоволі його рука потяглася до її ніг.

Але вона раптом підстрибнула й вигукнула:

— А ти куди? — й залилася сміхом. — Ану давай купатися! А то швидко стану схожою на червоного рака.

Він і не встиг заперечити їй, щоб не молола дурниць про якісь там червоні раки, як вона обернулася, й високо закидаючи білі п'яти, подалася граціозними, немов уповільненими рухами, до води. М'язи то тут випиналися, то там западали; долинав дзвінкий регіт. Сліпучий вибух водяних брильєнтів струснув його.

.... І гукав щось, і сміявся, і грозив. Сам дивувався своїй жвавості. Врешті, наздогнав — відчайдушним стрибком повалив у кипучу хвилю.

Виринуло двоє радісних облич, облямовані мокрим шнуркуватим волоссям.

З палким захопленням він вигукнув:

— Ти моя!

А вона сміялася, пальцем грозила; срібні зайчики витанцювували на ній.

Солодко-солоним поцілунком зустрілися молоді уста, що були затоплені наступною грімкою хвилею.

Але за мить поверхня води знову бризнула вибухом дівочого сміху.

Літо 1974-5

Із віршів Клавдії ФОЛЬЦ

МОЇЙ ОДЕСІ

Хтось серце загубив у Сан-Франціско, ..

Навічно хтось закоханий в Париж,

Душі ж моєї золота колиска —

Місто Одеса . . . і ні менш, ні більш!

Не хочу я ні Риму, ні Берліну,

Ні Лондону, Нью-Йорку чи Перу.

Я хочу моря Чорного перлину, —

Одесу-маму, поки й не помру!

Думки мої летять на рідні плеса,

Бо серце рветься з болю і кричить:

— Верніть мені мені мою красу-Одесу

Й мої неповні двадцять літ!

Т У Г А

Чи вам була така? Як на одну лиш мить
Чи блисне сонечко, чи куц зашелестить,
Чи вогник десь засяє вдалині,
І раптом нагада давно забуті дні? . .

Мені буває так. В цю нічку, що минула,
У буші, десь, зозулю я почула.
Кує, сіресенька, кує й того не знає,
Що спогади болючі викликає . . .

Колись давно, ще дома то бувало,
В гаю, над річкою, зозуленька кувала!
Пахнув чебрець, любисток та полинь
І спів дівочий линув в далечінь . . .

Про »весну й козака, що більше не вернеться«,
Про »Гриця милого, за ким серденько б'ється«,
Та про »вогні, що на горі горіли«,
Та про »садки, що повесні шуміли« . . .

І не було у співі тім зідхання,
Був поклик горлиці до милого кохання.
Весна ж та ніч були і кров всім хвилювали,
Зозуля й дівчина кували та співали . . .

Кує і тут. Кує, неначе плаче,
Бо не зливається з куванням спів дівочий,
Лиш кукабари сміх у відповідь летить
Та мое серденько так стогне та болить,

Бо вже не бачити наших садків квітучих,
Не чути тих пісень палких дівочих . . .
І щоб я віддала? Який пройшла б я путь?
Щоб оту ніченьку, хоч раз би ще вернуть!

МІНІАТУРИ

ЮНІСТЬ

Радієш . . . Скачеш без причини,
Як молоде теля,
І тобі море по коліна
І з яблучко земля.

СТАРІСТЬ

Щодня старіємо потрошку
Й чоло вкриває мла . . .
Учора не було ще зморшки,
Сьогодні ж — залягла . . .

На фото — гості з Аделаїди, що 16-го липня 1978 р. дали в Саншайні, Вік. концерт пісні й танцю та гри на бандурах. Це були Пластовий ансамбль бандуристів ім. Гр. Китастого під кер. Лесі Гавришкевич, при співучасті жіночого хору «Ластівка» (диригент Богдан Жолкевич), та танцювальна група під кер. Василя Лабаза). Солоістами були: А. Теплий, Г. Василюк, А. Карпенко, О. Лукаш, П. МIRONЮК, С. Трушкевич, В. Крицький. Акомпанувала Н. Суходольська. Оркестра: М. Мандрика, Т. та М. Мисаки і В. Горгула.

СПІВАЧКА ФІЛОНІЛА ГАБЕЛКО

Останніми роками співачка Фелоніла Габелко звернула на себе увагу не тільки власною участю в концертах в Аделаїді, Канберрі, Мельборні та Сідней, а й тим, що зуміла навчити українських пісень низку пань і панів австралійців і з ними виступала в українських, австралійських та міжнародних концертах. В Аделаїді вона брала лекції співу в оперової співачки Оксани Дубровської, у Мельборні — в Євгенії Павловської, співаючи одночасно в хорі «Чайка».

У 1960-му році, переїхавши до Канберри, Філоніла стала членом австралійської «Філармонік Асоційшен», «Оперової групи» та репрезентативного хору Канберри. Далі поглиблювала свою майстерність співу в учительки співу мад. Ландц.

Популяризуючи українську пісню, брала участь в «Натіонал Еастеддфод» — Австралії й Новій Зеландії, здобуваючи високі оцінки, а в м. Вагга-Вагга на конкурсі співу виграла разом з пані Мей Гавлет першу нагороду за дует «Пливе човен».

Маючи чимале знайомство з австралійськими колами, Ф. Габелко почала підготовляти австралійських співаків та співачок до виступу з українським репертуаром. Це були солісти: Мей Гавлет, Джон Гарлек, Раймонд Моріс, Дженет Віден, Анна Расел і останнім часом — д-р Даглес Куп. Найактивнішою в цій групі була знана канберська піяністка пані Лі Мор. Іноді акомпанювала пані Ірина Пойденець — Пілігріно. У 1970 р. Ф. Габелко з австралійськими любителями укр. пісні заснувала «Українсько-австралійське мистецьке товариство ім. М. Лисенка», члени якого тепер виступають на різних українських та австралійських імпрезах. При цьому Т-ві працює й вокальна група «Волошки». Бажаємо нашій співачці й далі з успіхом пропагувати українську пісню серед нашої та австралійської спільнот.

Фото П. Габелко.

ОСТАННІЙ ГРАБІЖ БИСТРОГО

Уривок з 2-гої дії.

Притишено чути звуки вальсу. Завіса поволі розкривається. На сцені вечір у парку. На задньому пляні видно освітлене місто, що відбивається у ставку. У центрі дещо зліва, лавка, за нею каштан у квітах. На небі місяць-молодик. На передньому пляні, з лівого краю, освітлений ліхтар. Туди входить Жанетка в ширококрисому капелюсі і в легкій кринолінового крою суконці. Розглянулася довкруги, зиркнула на годинник. Хвилинку заклопотана, опісля сідає на лавку, скидає капелюх і ніби ним бавиться. З правого боку сцени входить прохожий, що шукає любовних нагод. Це трохи підстаркуватий спокусник-донжуан. Його рухи еластичні й елегантні, мова культурна з питомою легкістю вислову та з м'яким, дещо солодкавим тоном голосу. Він елегантно зодягнений з обов'язковою квіточкою в бутонерці. Прохожий вправним оком поглянув на Жанетку і з легкою усмішкою самовпевнено підходить до лавки.

Прохожий: Мадмуазель самотня... А ніч така чудова! Чи можу сісти біля Вас? (сідає) У ніч таку в серцях людей пробуджується підсвідомо якесь притаєне бажання, забути, хоч на мить, цей пил турбот щоденних, що нам дає життя. І хочеться в годину цю вечірню нам, наче дітям — казки. Лише, не слухати її з добрячих уст бабуні, а просто так самому пережити. Бо ніч оця про вік нікого не питає, в усіх тоді серце вічно — молоде.

І бачиться мені, що з усіх країн на світі одна лиш Франція зуміла збагнути таємний чар і смак кохання.

Та чому ви, наче статуя, чарівна й мовчазна? О, ні, Воно й не так, бо статуя не має серця. У вас воно пробуджене лише весною ранніх мрій і повне пристрасти палкої та бажань оцих таємниць чарів, що в дарі дає нам ніч кохання.

Ви знаєте, у мене є кімнатка. Така затишна й чарівна, вся скупана у місячному сльві. В таких кімнатках любить розквітати таємний квіт кохання. Хто зна, це може в ніч оцю само призначення казало нам обом себе знайти... (Встає і простягає руки) То ж ручку дай, мадмуазель, і

ходім на стрічу казці! Що ж? Нам смертним дано у житті лише хвилини щастя й забуття.

Жанетка: Пробачте, пане, але я нареченого жду. Він зараз прийде.

Прохожий: (підсміхаючись) Наречений! Як слово це звучить сьогодні старомодно. Жінки чоловіків міняють для розваги. Бо що ж таке життя? Це тільки низка переживань і більш нічого. Само ж кохання — гарфа многострунна. Що струна, інший звук і тонів має повну гаму. А ваш наречений, мадмуазель, це на одній лиш струні тон один. Хіба на ніч одну не варто проміняти? . .

Ви може призабули вже слова оці, що вам, жінкам, колись у спадщині лишила славетна Сара Бернард. Я пригадаю, ось вони: та жінка, що в житті своєму в коханні знає одного лиш мужчину — дурне ество. А ви мадмуазель, на жінку такого типу не похожі.

Жанетка: (Встає й дивиться ліворуч) Ось мій наречений уже йде. Погляньте, прошу.

Прохожий: (Із усмішкою) Тоді, пардон, мадмуазель, що я поспів вас непокоїть у час ніжних мрій і чекання (Він кладе голову на стіл, відходить, ще раз зупиняється і поглядає на неї. Вбігає Вільнер. Вітається з Жанеткою.) А все ж шкода! Бо жіночка гріха, на правду, була варта. (виходить).

Ярослав МАСЛЯК

ПІРАДЕЛІВСЬКА ТЕМА

Драматичний етюд

Чорна циклорама. Ліворуч від глядача рама дверей, праворуч стіл і крісло.

При відкритті сцени: передній центр освітлений, і це одиноке світло. За столом сидить письменник і щось пише в зошит. Він напівповернений спиною до публіки. По хвилині з лівого боку сцени чути кроки.

Дружина: (Входить, побачила, що він пише, обперлась об одвірок, невдоволено) Ти знову пишеш?

Письм.: (не відриваючись) Угум.

Дружина: (здвинула раменами) Властиво, кому і на що це потрібне?

Письм.: Не знаю. От пишу, бо відчуваю внутрішню потребу, попросту мушу. (дещо знервовано) Не розумієш, що воно сильніше за мене?

Дружина: От краще підклей дитині підметки, скоро вже діра буде. Ще ніжку проколе.

Письм.: (згідливо) Добре. (пише далі).

Дружина: О, ні, чекай. (пішла в кімнату з лівого боку й по хвилині приносить крісло і все потрібне включно з черевичками) Я своїх людей вже добре знаю. Ось тут маєш все, але зроби! Потім знову скажеш, що забув. Поможі трохи! Я відколи прийшла з праці, ще ні на хвилину не сіла. Від роботи до роботи, як той накручений автомат... Вже рук і ніг не чую, голова болить... Як довго можна так тягнути? (глядить допитливо, яке це робить на нього враження. Але він не обзивається. Слухає або бо-дай вдає, що так робить.) І що це ти пишеш, лист до рідні?

Письм.: Та ні, п'есу.

Дружина: Ми на чужині і треба про театр забути. Вони тут і своїм не дуже цікавляться... От коли б ти був джокей то інше діло! (чекає на репліку, але він мовчить. Махнула рукою й пішла). Перед ним на циклорамі зарисовуються не то тіні, не то силуети, які наближаються і перетворюються в людей. На авансцену входить парочка селянського типу, але вже таборами по-своєму підкультурена. Це недавні ще ДП.)

Іван: (садить жінку на крісло) Ну, пані Голоп'ятник, поздоровляю, гратулюю і вітаю. Тепер ми вже правдиві нюавстреліян, а не якісь там ДП. Я — Джон, мала — Мері, а що з тобою робити? Не мали як охристити та й Горпина!

Жінка: Це так по бабі.

Іван: По бабі чи не по бабі, а тепер ось трабел! Ну, як тебе по-австралійському кликати, Г'орпа чи Г'орпі?

Жінка: Ой, ні, паскудно. Щось на горб подобає...

Іван: Ну то... Горпина, Пина, Піна...

Жінка: Ні, то щось як пінат. Ти продумай якось так, як: Розі, Дейзі чи Шеллі...

Іван: (хвилинку думає) А... Маю! Піні. Так, Піні! І файно, так якби по-панському й австралійцям зрозуміло. (сумовито) Тільки з прізвищем нічого не вийде. Таки з Голоп'ятника австралійця не зробиш, хоч і цапки ставай! Ну,

(знизавав раменами) так уже й буде. А скажи, Піні, чим ти тепер хочеш бути, місис чи Леда?

Жінка: Та вже, як так треба, то хай буде місус аби тільки не Леда!

Іван: (здивовано) Ніби чому?

Жінка: А... бо в нашому селі єгомосці сучка називаласі Леда... І то пустиласі з нашим Бровком!

(При останніх словах з'являється на сцені друга пара, він по п'ятдесятці, вона в ранніх двадцяти. Інтелігенти. Він — якась таборова шишка, вона — його секретарка. Обидвое доволі дбайливо зодягнені, у неї на шиї гарний старий медальйон.

Таня: (до письменника) Ти обіцяв розв'язати нашу проблему...

Письм.: А, так, так. (кладає Іванові руку на плече) Ну, Іване, ти тепер уже Джон і можеш трохи почекаати... Бачиш...

Іван: (невдоволено) Та бачу, бачу... Прийшли пани і ти, Іване, — чекай!

Письм.: Та не говори дурниць!

Іван: Ми вже знаємо з таборів ті дурниці. Ходи, Гапко! Е... соррі! Я мав сказати: Піні!.. (виходять).

Письм.: Зараз, на чім то ми стали?.. А, вже знаю...

Проф.: Таню! Ви з кожним днем кращі...

Таня: (сміючись) Жартуєте...

Проф.: Ні, ні. Я серйозно. Дивлюсь на вас, і мені здається, що я знову поручник Галицької Армії в Києві, а біля мене... (гладить її по волоссі)

Таня.: (легко його відхиляє і не то жартома, не то серйозно) Так, так, пане професоре, але ми зараз в таборі і...

Проф.: (запально) І що?.. Таню, та хіба ти не бачиш, що я тебе кохаю?.. (пригортає її і хоче поцілувати, але вона закривається руками) Ні, ні, пане професоре. Це неможливо!.. (відвертає голову до публіки) Я кохаю Юрка!.. Прошу, пустіть мене! (пробує вирватись) Пустіть!.. (силою його відпихає, але він зловив за медальйон, і цей остається йому в руках. Професор поглянув уважно на медальйон і скоро його відчиняє).

Таня.: Віддайте мені його!.. (професор не може відірвати очей від медальйону. Таня з проханням в голосі) Прошу вас, віддайте мені його!

Проф.: (емоційно-схвильований) Звідки ти це маєш?..

Таня: Віддайте, це одинока пам'ятка по моїй матері...

Проф.: (заскочено) Це... твоя... мати?..

Таня: Так. Галина Семенівна Колісниченко.

Проф.: А чому ж ти тоді Ткаченко?..

Таня: Бо... бо я (в сльозах) батька не знаю... Мати була неодружена... І за Ткаченка вийшла заміж, як мені вже було дванадцять років. Він мене взяв за свою дочку, а далі, все вже знаєте. Батьків за переховування раненого націоналіста німці розстріляли, а я з тетою тут.

Проф.: (бере поволі медальйон і притискає до уст).

Таня: Ви, ви знали мою маму?..

Проф. Таню! Вибач мені... Я відчував, що ти для мене така близька... Бо я... я... твій батько!..

Таня: (стоїть хвилину наче остовпіла, і усмішка поволі роз'яснює її обличчя.). Таточку!.. (падають одно другому в обійми).

(з лівого боку сцени чути кроки, письменник стає і бере із землі приладдя, сідає на крісло і закладає на коваделко черевичок. Пара прокидається і поволі зникає. Письменник наклеїв підметку, обрізав і починає бити молотком. Здіймає один черевичок, бере в руки другий і на хвилину задумується, а на циклорамі зарисовуються знову не то тіні, не то силуети...).

Завіса

1969

Іван СМАЛЬ-СТОЦЬКИЙ

ЩАСТЯ, ДЕ ШУКАТИ ТЕБЕ?..

Квітки це — молодість і мрійність. Квітки — символ кохання й вічності, правильніше — щастя закоханих у місячних сріблястих проміннях.

Щастя! Яке ти сонцерадісне, барвистоквітле й солодкохмільне!.. Щастя! Ти близьке, а одночасно далеке й недосяжне... На всіх мовах ти звучиш велично, ніжно й вагавито. Тебе шукають усі: молоді й старі, здорові і каліки, багаті й бідні, служителі Всевишнього й кати. І не знаходять, бо ти таке далеке й таке близьке.

За гроші можна купити маетки, красуню-дівчину чи вродливу жінку, але щастя не купиш, воно не продається.

СПІВАЧКА ЗІНА МОРОЗ-КОТКО

Відома в Австралії наша співачка Зіна Мороз-Котко змалечку мала музичні здібності. Маючи 13 р. почала вчитися в музичній школі. У 14 р. уже бере участь в олімпіадах, спершу в Свердловську, а потім в Полтаві, де за виконання низки українських пісень дістає першу нагороду.

Нар. Зіна Мороз в Києві в родині музик: мати ще до революції відома співачка Олександра Мелешенко. Батько — керівник струнної оркестри, грав на всіх інструментах, включно з баяном. Перед війною Зіна Мороз вступає до консерваторії, одночасно працює в оперному театрі в Сталіно, але війна перервала студії.

У Німеччині наша співачка студювала у відомій вчительки музики-вокалу — з Берлінської консерваторії Елізабет Арден. Готувалась до репертуару опер «Тоска», «Мадам Батерфляй», «Кавалерія рустікана», «Травіата» та ін.

По приїзді до Австралії, перейшла на репертуар українських народних пісень, які були ближчі її серцю. Дала низку концертів української пісні для чужинців та австралійців. З 1954-го року Зіна Мороз бере участь як солістка в хорі «Боян». Співачка має

приємний голос. — ліричне сопрано, яким ще й досі чарує українського слухача. Низку українських пісень у її виконанні записано на плівку. Зіна Мороз деякий час працювала з молодим дівочим ансамблем «Верба» як вчителька співу. Тепер організувала жіночий ансамбль «Суцвіття», який під її керівництвом має великий успіх.

Якщо хочеш щастя, не шукай його далеко, воно — біля тебе. Май тільки серце, а не камінь, бо серце це — сонце, що освітлює твою велич, твою святість і зігріває теплом людські душі.

Бережи душу від бруду та спокуси й носи в серці святість Людини. Тоді ти чуєш велично, сонцесайно й підносишся над людську мізерність до висоти Божеського Обрію.

Життя не має смерті, воно — вічне. Але в сучасну добу життя пощербили людські тугняві розуми з царства Сатани.

Диявольським ґураґаном розпливається по планеті фарисейство, аморальність, безбожництво, советське невільництво та лжесвобода. Але і в цьому людському муравлищі тихими прозорими ручаями пливе сонцесайне щастя...

ЗНОВ ЛЕТЯТЬ ЖУРАВЛІ . . .

Там де степ жаготить у спекотливі дні,
Пронеслися на коні мої юні літа.
Я і юнка щоранку купались в Десні,
Щоб дебели були і росли, як жита.

Ми замурзані й босі гасали в садках
Мандрували у степ і в далекі ліси;
Кавуни «купували» у діда Панька,
І в кущах розбивали коліна й носи.

Та нежданно в школярки у грудях весна
Розцвіла. Журавлі у блакиті пливли . . .
Синьоока юначка була чарівна.
Ми хмільними устами цілунок пили.

Пам'ятаю пахучі лунки вечори.
Я тримав у руках рученята її.
А до ніг нам лягали чубаті вітри
І шуміли листаті зелені гаї.

Нашу юність вітали дзвінкі голосні
Солов'ї у казковій п'янкій низині
І садки яблуневі пахучі рясні.
А над нами весна і вечірні вогні.

О, дзвінкі чарівні солов'їні пісні! . .
О, рясні яблуневі пахучі садки! . .
День-у-день із зелених гаїв весняні
Прилітають у хату до мене згадки.

Знов ключами летять у мій край журавлі . . .
Угорі, де застигла глибока блакить,
Долітає до мене журливе «курлі» . . .
В цю щемливу до болю схвильовану мить
В моїх грудях гадючиться смуток і біль.

КАДРИ СУБТРОПІЧНІ

*

Атертон. Зелене плоскогір'я.
Тут обрій тягнеться суцільно по горбах.
Десь океан, пустеля, тут предгір'я
й не висиха вологість по лісах.

*

Тут все не так.
Не так ростуть дерева.
Не та трава,
не ті струмки води.
І люди чорні чи смагляві.
Не ті у них думки
й не ті жалі.
І мрію про далеку
країну з другого кінця землі.
А також мрію про лелеку,
якій я заздрю навесні.

*

Спостерігаючи, як пророста насіння,
заглиблююсь в думки я весняні.
І забуваю, що його коріння
йде в рідний ґрунт,
а не в чужі грудки.
Нехай той ґрунт сухий і кам'янистий.
Й води не вистача, щоб виросло зерно.
Та все ж він свій.
Тому той паросток такий барвистий,
що зачина зело.

*

Сижу в субтропіках.
Дощі майже тропічні,
полощуть вишні спогадів моїх.
А на даху десь гріх,
спливає в струменях води
в баюри каламутні.

* * *

Ви знаєте, коли на Гакві* гарно?
На барбек'ю. Як люди й комахня
вечеряють. А темряву кошмарну
облизують рефлексії вогню.

Як Ілдон спить, розкинувши хмарини
нічної мряки. А між гóрами
звучить відлуння пісні з України
під небом чистим, синьо-зóряним.

Навіть тоді, як вийдеш на веранду,
(а ще до того з шклянкою в руці),
і вслухаєшся в тихе мурмурандум
природньої симфонії вночі.

Там інший світ, де розгорнулись плеса,
неначе крила, тихої води,
а ти човном по крилах хвилі чешеш,
не то пливеш, не то летиш кудись

в відмінний світ. Подальше від роботи,
від смороду міського й метушні.
Надіючись, усі свої турботи
втопити десь в містичній глибині.

А віддихнувши там на повні груди
гірським повітрям, (хоч на день, на мить),
ти знов готовий посвятити будень,
як є нагода рибку половить.

Й коли мені трапляється нагода
добавити до віку кілька літ,
я прагну в »буш«, туди де є природа,
де ще існує цей відмінний світ.

*) Гаква — село на узгір'ї над озером Ілдон, в стейті Вікторія (в Австралії).

СКОРБНА МАТИ

Був вересень 1948 року. Австралійська весна була в повному розквіті. Марія сиділа самотня в тіні пахучого евкаліпту. Нагріте сонцем повітря в безвітрі наче тремтіло. Воно було легке, прозоре й пахуче. цвіли сади і трави, цвіли евкаліпти й особливо пахучі »вотл трі«, запах яких подібний до запаху мімози. Бджоли збирали мед і зносили до вуликів, невеликих квадратних скриньок, поставлених у відкритому полі.

Гудіння бджіл, писк зграй різнокольорових маленьких палуг та спів різного птаства творив якусь музичну симфонію. Недалеко, укритий вербами, пробиваючись через каміння, дзюрчав потік, що з синіх гір ніс в океан свою холодну воду. А там ген-ген, далеко, в мерехтінні нагрітого повітря, на тлі яскравоблакитного неба, красувалися хвилястим килимом могутні сині гори, в яких десь там мандрує її син Іван з товаришами. Вони, ще вдосвіта взяли гітару, вирушили в ті далекі сині гори, щоб з їх вершин заспівати українську пісню, яка б вперше пролунала в цій далекій Австралії.

Марія була зачарована красою країни, яка має стати для неї і для її сина прибраною батьківщиною, спасенним притулком в рятунку від влади антихриста. Австралія: хто чув, хто знав про неї, що десь за морями й океанами, на другому кінці світу є така гарна, весела, співуча країна, де ніколи нема війни, нема голоду і де всі люди такі усміхнені, такі привітні.

Марія пригадала пережите в Україні, в Німеччині. Пригадала страхіття бомбардування Дрездену, де загинув її чоловік і старший син. А вона з Іваном в той час була на праці в »бавера« і, може, лише тому залишилися живими. Сльози жалю скапували з її лиця за втратою дорогих сина і мужа, а те, що Іванко коло неї і що йому буде добре в Австралії, зменшувало її горе. Вона пригадала слова директора табору: »Ми хочемо, щоб всі ви були щасливі в Австралії, так, як і ми щасливі. Щоб ви забули страхіття війни, голоду й терору, щоб ви все були безжурні й усміхнені так, як ми«.

І, дійсно, Марія помітила, що всі австралійці завжди усміхнені й веселі, що вони приязні й добрі люди. Свідомість, що захоронилась зі сином в далекій Австралії, серед цих добрих

людей та цієї прекрасної природи, наповняла її змучену душу почуттям безпеки, якої ніколи в житті не зазнала. В лоні цієї чудової природи душа Марії наче розмовляла з Богом, з її Творцем. В цій душевній молитві вона здобула заспокоєння й рівновагу, віддаючи долю свого сина і свою власну на волю Божу.

Почувши дзвін, що скликав таборян на вечерю, Марія, наче оновлена, наче розв'язавши тяжку проблему свого життя, легко підвелася й попростувала до табору, щоб взяти вечерю для сина і для себе.

* * *

Майже непомітно, скоро пройшло три тижні науки англійської мови в таборівій школі. Адміністрація табору після медичного огляду почала призначати на працю. Маріїно Івана з товаришами призначили до Квінсленду рубати цукрову тростину, а Марію призначили до Мельборну до старечого дому доглядати за немічними. Почувши таке, Марію огорнув страх розлуки з сином. Вона благала урядовця не розлучати її з сином, з яким вона ніколи в житті не розлучалася. Вона просила призначити її до Квісленду, вона буде варити їжу робітникам або призначити сина на якусь працю до Мельборну. Але ні прохання, ні сльози нещасної матері не зм'якшили серця урядовця.

Ця страшна вістка розлуки з сином раптово обірвала душевну рівновагу Марії, її щастя й радість заступили горе й передчуття якоїсь великої небезпеки.

Іванова радість і безжурність від того, що їде з товаришами, що на тій роботі контракт на пів року коротший, що там дістають подвійну платню, що заробить багато грошей і скоро повернеться до мами, до Мельборну, та куплять собі хату, ні трішки не зменшували Маріїного горя і страху, бо Марія чула, що в тій тростині гніздяться небезпечні змії.

Ніякі розради — ні сина, ні співмешканок бараку — не мали впливу на душевний стан Марії. Кожний день до від'їзду сина, здавався їй прощальним днем навіки. А коли наступив день розлуки, коли хлопці сідали в автобус, то на прощання їм з голосників понеслася сумна, сумна мелодія австралійської пісні — «Гуд бай, гуд бай» . . . Марія в сльозах не випускала з обіймів свого Іванка. Її майже непритомну відвели від

сина, і автобус рушив, забираючи в далеке невідоме її одну рідну, найдорожчу істоту в цьому далекому чужому краї.

* * *

Марія сиділа в купе другої класи швидкого поїзду в дорозі до Мельборну. Вона була глибоко зажурена. Веселий настрій її супутниць та їх старання розважити Марію не мали ніякого впливу на її скорботну душу.

В Сідней по добрій вечері в станційному ресторані, сиділа на м'якому сидінні нічного поїзда до Мельборну. Туди приїхали в 10 год. дополудня, їх зустріли працеводці. Одних помістили в автобусі з радіомузикою, а Марію з трьома іншими жінками взяла в своє авто усміхнена, старша мила пані, яка представилась, як матрона старечого дому, куди вони призначені на працю.

Марія, одержала помешкання — кімнату на двох, пообідала в їдальні для жінок — службовців, а по обіді матрона повела новоприбулих по палатах та знайомила з їхньою працею, яку мали почати завтра вранці. Усміхнена, ласкава матрона та всі такі ж милі службовці зробили на неї добре враження, але той вигляд пацієнтів і той запах в палатах наводив на неї якийсь неспокій, якийсь страх працювати в такому сумному, смертельному оточенні.

На другий день уранці Марія, як помічниця медичної сестри, зайшла до призначеної палати ч. 14 для чоловіків, в якій перебувало 70 пацієнтів. На цю палату була одна сестра і, крім Марії, була ще одна помічниця балтійка, яка трохи уміла по-англійському.

Як почали відкривати постелі, щоб мити пацієнтів, то один вигляд гниючих тіл від залежнів, смороду та нечистоти під ними звалили Марію з ніг. Коли на веранді Марія прийшла до себе, то категорично сказала, що цієї роботи робити не буде, що можуть їй дати всяку іншу роботу, аби не цю.

Та марні були її сльози і просьби. Їй загрожили поліцією. Їй показали контракт, який вона підписала, що два роки буде працювати на тій роботі, на яку її призначають, що вона мусить робити цю роботу, що вона з часом звикне до неї.

Марія відважилася піти до дирекції просити іншої праці, але там їй категорично відмовили. В управлінні вона зустріла жінку, з якою разом приїхала на цю працю, яка тепер відмо-

вилася виконувати наказ дирекції й їде до свого чоловіка, який працює на цегельні в Мельборні.

Марія чоловіка не мала, мала сина, що був за тисячу миль від Мельборну, тож не мала охорони, не мала до кого втікати, мусіла повертатися до цієї жахливої праці. Кілька днів нічого не могла з'їсти, щоб не вернути.

Минали дні, тижні, місяці, і Марія почала звикати до цієї жахливої палати і до цих нещасних людей, мучеників, що в ній лежали. Обмивала мертвих, обмотувала їх рядниною і разом з прибиральником палати вкладала на візок, а він відвозив до холодильника — комори для мертвих.

Між цими мучениками лежали й заслужені ветерани першої світової війни. Один з них хворий на серце теж попав в цю палату смерти. Коли стався серцевий приступ, то, замість того, щоб дати йому застрик, сестра покликала священника. На запит Марії, чому вона не дає йому застрику, — вона відповіла, що він прийшов сюди вмерти, що на його ліжко є черга біля сотні бажаючих сюди попасти. Такий був брак приміщень й обслуги для хворих і старих.

* * *

Проходили місяці, переписка з Іваном ставала все рідшою й рідшою. З часом вияснилося, що Іван вже мав дівчину і збирався з нею одружуватися. На його повернення до Мельборну вже було мало надії.

Марія все ж надіялася, що син запросить її на весілля, а там вона знайде собі працю й буде біля сина. Та, на жаль, так не сталося. Іван повідомив маму, що він уже одружений і що жінчині батьки вже купили їм хату на виплату.

Ця радісна новина змішана з сумом, окропленим Маріїними сльозами, яка тяжко переносила цю зневагу, заподіяну їй рідним сином, одинокою рідною людиною на цій далекій чужині. Так раптом, так безжалісно розбилися мрії й надії про купівлю власної хати, на яку Марія вже збрала кілька сот фунтів, щоб разом із сином мати свою власність — свій дім. А він погорджував маминою допомогою, посоромився показати людям свою рідну матір. «Оце така шана й подяка від рідної дитини за всі турботи, журби й безсонні ночі!» — думала вона в розпачі.

* * *

Від цієї зневаги Марія дуже змінилася — замкнулася сама в собі. У вільні від праці часи вона все шукала самоти, де в сльозах виливала свій жаль.

Так минуло півтора року. Іван скінчив контракт, але до матері не повернувся й до себе не запрошував. Марія, скінчивши свій дворічний контракт, покинула цю тяжку працю в старечому домі та знайшла собі фабричну працю, а замешкала в окремій кімнаті в домі однієї старенької пані — вдової, діти якої вже мали свої родини.

Листування з сином майже обірвалось. Та одного разу, по довшій перерві, син з радістю повідомляв, що він став батьком, а вона, мама, стала бабунею, що в них народилась дочка. Але, в листі нічого не було про те, щоб мама приїхала до них на хрестини та подивилася на свою внучку. Трохи приборкане горе й жаль до свого сина знову пробудилися ще з більшою силою. Тепер Марія усвідомила собі, що вона, дійсно, безповоротно втратила свого сина, свого Іванка. Згадала свої передчуття в Батгурсті й гірко заплакала, як за мертвим. Вона шукала розради в молитві. В неділі приходила до церкви, ставала в куточку за дверима, щоб ніхто із знайомих її не побачив та не почав розпитувати про Івана. А коли Богослужба кінчалася, вона перша виходила з церкви й поспішно зникала.

Одного разу церковний хор заспівав дуже жалісну пісню «Скорбная мати під хрестом стояла»... Слухаючи її, Марія гірко плакала. Горе Божої Матері по втраті сина Марія глибоко сприйняла в свою душу, бо й вона втратила сина. Ісус Христос не соромився своєї матері, Він і на хресті признавався до матері, а її син Іван, соромлячись перед австралійцями за свою добрячу селянську матір, забувши про всі її добродійства, відцурався від неї, відцурався своєї рідної матері. Усвідомивши серцем і розумом тяжку невдячність свого сина, Марія, тяжко переживаючи своє горе, захворіла на серце.

* * *

Марія зайшла до кімнати господині дому, щоб заплатити за мешкання. Господиня лежала на канапі, а на столику стояла пляшка з вином і тістечка. Навпроти господині, на підлозі, на килимі, лежав її песик, поклавши голову на передні лапки, а очима пильно слідкував за тим, що говорила її пані.

Господиня, бачачи змарнілу Марію та знаючи, що вона має одруженого сина в Квінсленді, який не хоче взяти матір до себе, щоб потішити Марію, сказала:

— Чого Тобі, Мері, так журитися? Ти маєш одного сина, який проживає далеко зі своєю родиною. А ось я маю трое одружених дітей в Мельборні, і вони не приходять до мене, а лише карточки присилають на Різдво та на Великдень. Вони гніваються на мене за те, що я не хочу продати цей дім та поділити їм гроші, а самій іти доживати віку в старечому домі. Були в мене діти, над якими я з чоловіком тяжко трудилася, щоб вивести їх в люди. А ось тепер вони хотіли б на старості моїх літ відвезти мене в дім для старих або в могилу. Є в мене діти і нема в мене дітей. Одиноким моїм вірним другом є оцей мій Майк.

І вона, звернувшись до Майка, сказала: — Правда, Майк, ти мене не відцураєшся?!

Майк, мабуть, зрозумів мову своєї господині, привітно усміхнувся очима і помахав хвостиком.

Ця розмова та доля господині не розвіяли Маріїного горя, а тільки збільшили. Марія боролася зі своїми важкими думками, шукаючи причини, які змінили колись таке щире ставлення до неї її сина. Що стало причиною такого цілковитого відчуження? Після довгих міркувань Марія прийшла до висновку, що родинна мораль і етика австралійців є цілком іншою від родинної етики й моралі українців. Отже вони, австралійці, змінили мораль та етику її сина.

Усвідомивши цю жахливу дійсність, Марія всією душею рвалася поїхати до сина, поговорити з ним, пригорнути його до себе, розповісти йому про свою самотність, про те, як вона скучає за ним, що вона хоче приїхати, як не до нього то щоб хоч десь близько мешкати, щоб хоч час від часу з ним побачитися. Але ці гарячі бажання не могли перебороти особистої гідності — самій, непростеній, проти волі сина, приїхати до нього. В цей час уже припинилось і те рідке взаємне листування, окрім взаємних різдвяних та великодніх поздоровлень.

Душевний і фізичний стан Марії став помітно погіршуватися. Одного дня господиня дому помітила, що вже другий день Марія не забрала свого молока. Постукала в двері. Ніякої відповіді. Постукала сильніше, кликала Марію, та, не одержавши відповіді, зголосила поліції. Марія була мертва.

* * *

Іван повернувся з праці. Дружина подала йому поліційне повідомлення про смерть матері. На цю вістку вигляд Івана показався дружині розгубленим. Вона рішуче сказала:

— Треба їхати, обов'язково треба їхати, щоб поліція не забрала спадщини по мертвій. Негайно телефонуй, замовляй літак на двох до Мельборну.

В літаку Іван був задуманий, мовчазний, він не помічав тої краси краєвидів з вікна літака, якою захоплювалася його дружина.

У Мельборні насамперед зголосилися до мешкання покійної. На їх дзвінок вийшла старенька пані. Прибулі представились і висловили бажання зайти в кімнату покійної, щоб забрати її речі. У відповідь побачили її рішуче ворожий погляд і почували категоричне: »Ідіть до поліції!« — І вона зачинила двері.

— Ну й відьма ж! — сказав Іван.

У поліції показали їм речі покійної і банкову книжку, на якій було близько 400 фунтів, але нічого їм не видали. Дозволили їм взяти лише те, що не має грошової вартости, а має лише родинну пам'ятку. А про все інше, сказали, рішить офіційна Комісія. Після видатків на похорон, все, що залишиться, Іван одержить лише тоді, коли докаже, що він матеріально підтримував матір.

Відкрили велику валізу. Зверху в гарній рамі була велика фотографія Івана, на якій був напис: »Сину, мій сину, за яку провину кладеш мене сину та в домовину?«

Дружина в захопленні сказала: »Вері найс«, поставимо її на »мантильпіс«.

Іванові відпала охота переглядати далі валізу. Не одержавши дати, коли відбудеться Комісія, вони вийшли. Наближався вечір, дружина спішила до своєї рідні, щоб прийняли їх на ніч. Іван відмовився їхати з нею, бо ніби конче мусить відвідати свого товариша, він приїде пізніше. Розлучившись з дружиною, він поспішив на станцію, купив гарну китицю квітів і поспішив до поїзда на Фавкнер.

Поїзд пробігав передмістя, зупинявся на станціях, але Іван нічого не помічав. Він з нетерпінням чекав останньої зупинки, щоб скоріше пройти до мами, яка тепер йому стала так безмежно дорогою. Він хотів вибачитись за свою провину, своє занедбання, свою байдужість до своєї рідної любої матері, яка так його любила, так ним піклувалася. А тепер її

вже нема, вона померла, не дочекавшись його запросин до себе, до своєї родини.

На кінцевій станції поїзд в'їхав в евкаліптовий гай. Іван, знайшовши число алеї, поспішав до потрібного йому розділу і зупинився перед свіжонасипаною могилою з вказаним числом.

Він поклав квіти й разом з квітами припав до могили, гірко плачучи обнімав свою мертву матір.

— Мамо, мамо, простіть, простіть мені! — шепотів він.

Йому хотілося припасти до маминих рук і міцно, міцно цілувати їх, просити прощення. В цей момент він почув над собою жахливий регіт кукабар*). Майнула думка, що кукабари зловили його, як гадюку, і над ним сміються. Його охопив жах. Так, так, я гадюка, людська гадюка. І він кинувся бігти — втікати від кукабар і могили матері. Похоронщики, вертаючись з праці, радили йому не спішити, бо ще немає поїзда, але він не чув їх і біг далі.

Очікуючи поїзда та боляче відчуваючи свою провину перед любою матір'ю, він нікого не бачив і нічого не чув, крім докірливого напису й голосу своєї мами: — »Сину, мій сину, за яку провину, кладеш мене, сину, та в домовину?«

А коли поїзд виїздив з евкаліптового гаю — цвинтаря, освітленого заходячим сонцем, в якому безповоротно лишалася в могилі його мама, то в його вухах все ще бринів жахливий сміх кукабар, а порожній вагон, кидаючи його на боки, вистукував: — »Так тобі й треба, так тобі й треба!«

*) Кукабара — австралійський птах, подібний величиною до нашої сороки, — він сірий з трохи білим пір'ям, з коротким хвостом, короткою — грубою шиєю, великою головою та сильним грубим дзьобом. Кукабари охороняються законом, бо вони виловлюють гадюк. Коли кукабара уб'є гадюку, то повісить на гілляку й почне жахливо реготатися (їх спів подібний до людського сміху). На цей регіт злітаються кукабари і спільно регочуться над своєю жертвою, а потім її з'їдають.

СПІВАЧКА МАРІЙКА ГАЛАБУРДА

Кілька років тому, приїхавши з Бельгії до Австралії, виступила з самостійними концертами в Сіднеї, Мельборні та інших містах молода співачка Марійка Галабурда, викликавши прихильні відгуки в нашій пресі. Оселившись у Сіднеї, співачка виступає в програмах концертів, в мистецьких програмах різних свят тощо. Останнім часом вона пише скрипти й виступає в програмах українських радіопересилань в Сіднеї. Нар. Марійка в Бельгії в 1950 р. Батьки, що були вивезені на працю до Німеччини, походять з Зах. України. Вони брали участь в громадському житті, співали в хорі «Боян», батько керував танцювальною групою, грав на мандоліні.

У 16 років Марійка вже виступала з сольоспівами. Спершу вчилась у відомого співака Миро-Скалі Старицького, потім в консерваторії в Антверпені. Після цього студіювала в Римі в проф. Луїджі Малатести. Брала участь в різних концертах в країнах Зах. Європи, виступала й перед бельгійською публікою. Крім цього, М. Галабурда брала участь в громадському житті ще в Бельгії, належала до СУМ-у, дописувала до сум. ж. «Крилаті» та «Авангард».

В ШУКАННІ КІНЦЯ

Слова, слова! Він споглядав на кусень паперу і відчув добре знане вже йому почуття невдоволення. В якийсь спосіб він мусить дати тим словам зміст і форму. Він мусить накласти на свою уяву кайдани, бо інакше хлопець помре.

Це був брак відповідальности дорослої людини, дозволити майже босому хлопцеві вибігти в ліс, маючи на ногах тільки лихеньку пару сандалів. Він повинен був предбачити небезпеку, в яку він ввів хлопця. Буш повний гадюк, далеко від всякої лікарської опіки і взагалі від всякої допомоги.

Так, він міг би хлопцеві дозволити вмерти, він міг би дозволити гадині вкусити його в оголену ногу. А хлопець здригнувся б з болю і з переляку почав би бігти в безкраї простори бушу, який вичерпав би його до кінця.

Так, він міг би дозволити йому вмерти. І який би то був жах! Останні смертельні змагання інтелігентної особи, нищеної немилосердною природою. В тому можна б було знайти і моральну науку...

Однак не все було страчене. Хлопець тільки зіткнувся з гадюкою. Навіть, якщо б вона вкусила його, то все ж він міг би себе врятувати. Бож він добре знав хлопця, може, краще від власного сина. Він сам посилав його до школи на фізичні вправи. Реакція хлопця на укушення може бути віддзеркаленням його характеру.

Отже добре! Хай гадюка його вкусить. Початкове потрясіння перелякає хлопця, а його перший рух — втеча з того місця. Однак скоро його думки повернуться до самооборони і він зрозуміє, що його нерозлучний ніж, буде для нього одинокою ниткою рятунку. Він мусить негайно розтяти тим ножем місце укушення. Одначе, чи може він здобутися на холодну відвагу мужчини?

Проаналізуймо цю сцену. Хлопець пробиває ножем шкіру ноги, однак досить мало, щоб мати порятунок. При тому палаюча думка вдарила йому до голови, а його рука конвульсійно шарпнула вбік. Він знав, що ніж мусить увійти в тіло глибше, однак чи міг він змусити себе до цього? Навіть перед лицем смерти його власна рука відмовилась ранили самого себе. Думка, отже, котра пригадувала йому про наслідки укушення, лишилась безсилою.

Однак, коли сильна воля виконати цей чин була безуспішною, тоді на поміч прийшла його інтелігентність — хитрість. Він вхопив своєю рукою ніж так що тільки гострий кінець виглядав з кулака, підніс його, якби з наміром боронитися проти ворога, і скорими рухами бив гостряком в укушене місце. Через скорість руху руки кінець ножа грузнув у тіло.

Це dokonano майже без болю. Однак лишилась друга рана укушення. І знову ті самі рухи і наступні удари в тіло, вже закривавленим ножом. На цей раз дещо заглибоко. Сильний біль знеміг хлопця, ніж випав йому з руки, пальці вхопили конвульсійно за ногу, гарячі сльози появились в очах, а дерева зникали, небо і далекі гори закрутились і зникли з очей.

Хлопець лежав безсилий на землі, а він оглядає його з почуттям гніву на самого себе. Ні, він не може бути таким немилосердним і споглядати безчинно на біль хлопця. Ні, він не може дати такої розв'язки.

Здивований співчуттям своїм до хлопця, він заплющив очі, щоб уявити в думках ще раз цілу сцену. І знову шукає за іншою розв'язкою.

Місце було дещо горбкувате, покрите темними від власних тіней деревами. Зламані сухі галузки лежали на землі, і... хлопець, не спускаючи очей з свого ворога, нагнувся, щоб піднести галузку. А гад тим часом лежав звинений і готовий укусити. Своєю пласкою головою він ворушив поволі, жало висувалось йому з відчиненої пащі. А в той момент хлопець уже вхопив галузку.

Чому мусить бути завжди смерть, кров, страх?

І знову думки: Чому? Навіщо?

Хлопець механічно почав відчувати інстинкт креатури. Їх очі зустрілись: ворожнеча, страх, недовір'я, зухвалість. Немає виходу. Гадинка зустрічає хлопця: гадюка — людина, інстинкт — інтелігенція, смерть або життя.

Раптом вискочив з хащів зайчик, поглянув на двох антагоністів і скоро стрибнув назад у хащі. На одну хвилинку гадина і хлопець звернули увагу на маленького боягуза. Напруження обох дещо злагіднилось. Очі хлопця заясніли цікавістю, а чуйність гадини обнизилась. Наступило легке відпруження. Хлопець механічно ступив один крок назад. Вуж також розтягнув своє тіло, ніби хотів відійти з поля битви; кукабара засміялась, пільні коники стрибнули по траві, а маєстатичні орли пролетіли через соняшне проміння.

Зрадлий хлопець пробіг біля отруйної тварини, тепер децю обережніший.

Автор тепер передихнув, а нове почуття задоволення розвіяло його гнів. Він був задоволений, бо це найкраще закінчення повісти, яку він писав. Це буде так, бо це тільки одинокє закінчення, яке відповідає його характерові, який, перш за все, є тільки людським характером.

ЗИНА МОРОЗ

бере участь в концерті по приїзді до Австралії. Її ліричне сопрано щоразу зачаровує слухачів.

П Л А С Т І С У М

Цей юний цвіт
Я прикладу до рани,
Як лік, як струм,
Що серденько щипа,
Коли думки
Мережаться в екранах
Давнини . . .
В піснях УПА,
При таборових шатрах,
Шукатиму
Зачублених років,
Де іскряно
Розприскується ватра —
Де в поглядах
Проблискують зірки
Майбутніх літ.

О. БУТКО

П Л Е М І Н Н И К О В І В У К Р А І Н У . . .

У день народження твого,
Племінник любий Толя!
Бажаю довгих літ життя,
Спокою, щастя й долі.

Кохайся в правді, чесний будь,
Наскільки маєш сили,
Татуса й маму не забудь,
Вони тебе зростили.

Відважний пролісок люби,
Що весну зустрічає,
Що сміло йде з зимою в бій,
Поразки ж він не знає.

Люби ж і липу запашну,
Що золотом сміється,
І річку Уди чарівну,
Що чистим сріблом ллеться.

Люби волошки ніжний цвіт,
Червону калину...
Люби із самих ранніх літ
Матусю-УКРАЇНУ!

ДИРИГЕНТ СТЕПАН КОРІНЬ

На фото довголітній талановитий диригент Мельб. хору «Чайка» Степан Корінь. 28 р. хор популяризує серед нас укр. пісню, беручи участь в різних святах, концертах та виступаючи з самостійними концертами.

Дир. Степан Корінь походить з Зах. України. Середню освіту здобув у Заліщиках, закінчивши Учительську Семінарію. У 1938-му р. закінчує хорову диригентуру в держ. музичній консерваторії в Варшаві. Потім вступає на факульт. оркестрової (симфон.) диригентури. Під час студій співає в філгармон. хорі та бере участь в хоровій капелі, якою кер. проф. С. Казуро.

Наш диригент був інструктором понад 20-х шкільних хорів. Під час війни був коментатором фільм. студії та диригентом церк. хору оо. Василіян у Варшаві. Пізніше в Граці (Австрія) організовує чолов. хор студ. громади «Січ». Переїхавши до Німеччини (франц. зона), організовує

в м. Крессбронн хор «Чайка», з яким виступав багато разів по містах Німеччини аж до виїзду з дружиною Галиною до Австралії. У 1951-му році зорганізовує в Мельборні новий хор «Чайка». Відтоді виступає хор «Чайка» — в такому складі: мішаний, чоловічий і жіночий. Також керує вокальними ансамблями — жіночий квартет «Коралі», чоловічий «Акорд», мішаний октет, басовий квартет. Хор «Чайка» перший започаткував гостинні виступи хорів, поїхавши до Сіднею. Наш хор також перший випустив платівки з піснями в 1953, 1955, 1965 та в 1979 рр. Хор «Чайка» за 28 р. мав сотні різних виступів, як перед своїми, так і перед чужинецькими слухачами, а також в радіо та телебаченні, за що здобув велику популярність, зокрема серед української спільноти.

ГУМОР І САТИРА

Марія КОВАЛЬСЬКА

Життєрадісна пані

Надвечір, коли у вікна зазірало вже заходяче сонце, до галерії Фестиваль-театру зайшла якась цікава жінка. По її одягові можна було думати, що вона не тутешня, а якась екскурсантка-чужинка.

Вона повільно пройшлася вздовж стендів, часто зупиняючись і з увагою розглядаючи експонати мистецької виставки. Потім підійшла до мене, дещо розпитувала про виставку, а за тим почала розповідати про себе.

Слухаючи, я розглядала її одяг, придивлялась до неї. Їй було десь, мабуть, близько шістдесяти п'яти років, елегантно вбрана; її довга вечірня сукня темнуватого кольору вільно спадала майже до землі. Вона була середнього росту, дуже зграбна, з модерною зачіскою. Не зважаючи на свій вік, була дуже жвавою, її лице випромінювало життєрадісність, очі світилися — в усьому її вигляді відчувалися ще сліди молодечості вроди. В руці вона тримала програму вистави, яка мала відбутися того вечора, коли-не-коли перекладаючи її з руки в руку.

Ми якось швидко знайшли спільну мову, і вона розповіла мені, що саме тепер працює над своєю автобіографією, а я раз-у-раз щось запитувала про її життя.

— За молодих років, — розповідала вона, — я працювала секретаркою в австралійській амбасаді в Еспанії. Цікава праця, багата на різні новини, події, пригоди. І я думаю, що шкода було б, якби все те пропало безслідно.

У розмові сказала, що їй подобаються програми вистав фестивалю, і вона нічого не минає. Також розповіла, що вже тричі їздила в подорож навколо світу, останній раз була минулого року.

— А тепер, — додала вона, — знову пляную вирушити за кілька років у мандри по світу. Скільки дива і краси! — сказала вона, замріяно примруживши очі.

— Скільки ж вам років? — обережно запитала я, знаючи, що старші жінки не дуже радо й щиро кажуть про це. — Роки шістдесят маєте?

— Дороженька моя, — усміхнувшись, відповіла моя співрозмовниця, — мені вже вісімдесят два роки!

— І ви не боїтеся... — а потім я поправила себе: — Чи вам не зтяжко вибиратися в таку далеку дорогу?

— Ні, я не боюся, — відповідає — на світі багато добрих людей, які завжди допоможуть на випадок чого... Я оце була на трьох похоронах за останні тижні, — продовжувала вона. — Померли дві мої товаришки і один приятель.

Про це вона розповідала з такою веселістю, ніби ці її друзі не померли, а щойно народилися. Я не витримала при цьому й запитала:

— А ви, пані, не боїтеся смерти?

— Чи я боюся смерти? — задумливо й повільно перепитала вона з лагідною усмішкою і по короткій павзі відповіла:

— Ні, дитино. Я не боюся смерти. Адже коли я помру, то дам землі поживу, а земля рукою своєї таємної сили перетворить мене на удобрення, а пізніше — на коштовність... От бачите, чим я буду. Я дам людям щастя!

Після тривалої розмови вона подякувала мені і, прощаючись, сказала весело й поквапливо:

— А тепер мушу йти, щоб не запізнитись на виставу, бо мені забирає трохи часу йти по сходах: у мене одна нога штучна!

М. ПІДРІЗ

ПОМІШАЛИСЯ СВІТИ

Світ широкий, гомінливий,
Як ріка весняних вод,
Неспокійний і бурхливий —
Переповнений незгод.
Всюди війни, всюди клекіт,
Всюди полум'я змагань,
У погрозах зброї скрегіт,
Всяк хапає за наган.
А тим часом, мов із торбини:
»Хочеш миру, все гаразд«...
Але згоди знов драбина
Поламалася нараз.
Той лаштується до трону,
Всі підойми йдуть у рух...
Хоч душа не їла хрону,
Та терпкий у неї дух.
Хто під маркою свободи,
Розпинаючись за мир,
Позануздавав народи,
Все натяг на свій копил.

Заспокоює плянету:
»Світ простує до мети«...
Шле з Кремля брехні комету
У роззявлені роти.
»Хочу дружби, хочу миру,
Миролюбний лине час«...
Як той циган, що кобилу
Надуває на показ.
»Зміцню дружбу й оборону« —
Усміхається в рукав,
А тим часом »по закону« —
Ніж за пазуху сховав.
Раса чорна, раса біла —
Помішалися світи...
Шкіра їх почервоніла,
Тяжко кольору знайти.
Все втрачає рівновагу,
Світ за доляра вчепивсь,
Розбазаривши відвагу,
Прогулявся і пропивсь.

Різдвяний дарунок

(Правдива історія)

Кажуть, що англійська мова багата, але й українській теж нічого не бракує. В англійській мові в однім слові — десять, а в нашій, тобто українській, на одне слово — кілька. Візьмім таке ось англійське слово: гіфт. У нас на нього аж п'ять слів: презент, гостинець, дарунок, подарунок ще й дар.

Думав я назвати мій фейлетон «презент», але що в ньому мова про англійців, а в них же це слово зовсім що іншого означає, прийшлося — роздуматись. Хотів я назвати «гостинець», але біда. Це слово вживають по той бік Збруча, тобто східняки, а скажи галичанинові, то зразу подумає собі про цасарську чи пак биту дорогу. Вкінці стануло на дарунку. Це слово, як і мої фейлетони, всеукраїнське й соборницьке, тому і для кожного буде зрозуміле.

Добрі люди, все життя бракує мені грошей, але зате не бракує турбот. Це мабуть, тому, що я почав родитися з тринадцятого на чотирнадцяте і тепер та тринадцятка мене переслідує.

Ось подумайте: Всі люди працюють, як люди. Мають, у фабриці свого боса, і як приходить Різдво, бажають йому: «Мері Крістмес!», подають руку або ні, і на тому кінець.

А в мене, інакше. Я маю, замість боса — босиху. У нашому відділі в фабриці всього четверо. Я, мішаю фарбу й наливаю в бляшанки, старий Джек дбає за порядок, місіс Маргрет записує те, що я помішаю, а міс Лавра, наша босиха, доглядає над Маргрет, зокрема, а над нами усіма взагалі.

Ця міс Лавра любить давати на Різдво дарунки, але вона любить і діставати дарунки.

Зближається Різдво, мішаю фарбу й думаю, щоби то таке купити, щоб було, практичне й дешеве. Думки по голові, як коні на перегонах бігають, але нічого путнього до голови не приходить. Врешті, питаю жінки. Вона каже: — Купи рушник.

А я кажу: — Краще панчохи.

Так ми аж пересварилися, нібито мені ноги босихи в око впали.

Аж ось, кілька днів тому, приходить до мене босиха й каже:

— Гриньо! (Грицьку! Заважко їм вимовити.) Ти не купи

мені жодного дорогого дарунка, бо в тебе є жінка й дитина. От, купи мені якусь книжку.

— Книжку? — запитав я — ол райт... — А в думці аж зрадів. Що ж? Книжка практичний і не дорогий дарунок. Кілька доларів і по клопоті.

Став я думати, яка б то книжка була підходяща для панни в бальзаківському віці, тобто по сороківці. Думав, думав і додумався. Що тут багато думати? От, куплю їй »Три мушкетери«, »Сім повішених« чи »Алібаба і сорок розбійників«, щоби мала що собі взяти до ліжка, заки засне. І вже хотів я піти й купити одну з тих книжок.

Коли оце приходить до мене Марґрет і каже:

— Гринйо! Ти міс Лаврі не купуй книжки, бо вона собі вже сама купила.

— Добре, вона купила собі одну, а я їй куплю другу.

— Ні, каже Марґрет, вона купила собі ту, що ти мав їй купити.

— А хіба вона знає, яку книжку я хотів їй купити?

— Ні. Але вона купила собі ту, що хотіла мати, а ти за неї заплатиш.

— То де ж тут подарунок? — питаю.

— Дарунок щойно буде — засміялась Марґрет. — Ти дістанеш книжку, загорнеш гарненько в кольоровий папір, причепиш картку »Мері Крістмес фром Гринйо« і все. Воно практично, бо босиха матиме те, що хоче, а ти дістанеш рахунок, щоби міг втягнути до своїх видатків.

— Справді, практично — подумав я, — а де ж та книжка? . .

— Зараз ще не можу тобі її дати, бо босиха якраз тепер її читає, але на день перед закінченням праці я тобі її дам.

— Добре, — кажу, — а де ж тут несподіванка?

— Несподіванка? — засміялась Марґрет, — А пощо, хіба вона дитина? Це ж лише так, формально . . .

— Добре, а . . . а скільки коштує ця книжка?

— О, книжка гарна, груба і з образками — захвалювала Марґрет, — а коштує 14 доларів і 75 центів, але рахунок дістанеш аж опісля, з книжкою.

Я не відповів ні слова, але з надмірного враження такого намішав, що мені за це голову змиють.

Ось, бачите, як воно: босиха матиме різдвяний дарунок, який сама хоче, а несподіванка мені, та ще й яка! . . .

І скажіть, добрі люди, чи не цікавий народ, ті австралійці?..

Патріот

(З нагоди приїзду Л. Плюща до Австралії)

Сталася історична подія. Леонід Плющ прилетів до Мельборну. Комуś, може, й байдуже: прилетить то й одлетить. А мені з цієї нагоди велика турбота. Цілу ніч перед цим не спала й весь час думала: їхати мені на аеродром його зустрічати чи ні. Та й взагалі, як нам з ним бути? Одні за Леоніда Плюща, інші проти. Аж голова обертом від того йде; не знаєш, на яку стати. Чи, гадаю, буду патріотом, як піду зустрічати Леоніда Плюща, а чи, навпаки, — краще сидіти дома і »моя хата скраю, я нічого не знаю«. Але тут прийшла сусідка і розв'язала мою дилему.

— Нема чого довго мізкувати, поїхали! — каже вона.

— Тобі, — відповідаю, — легко говорити, а мені треба за свою патріотичну репутацію подумати. Бо ж гляну з одного боку на Плюща: самі мінуси. Кажуть — не християнин і патріотизм у нього інший, як у нас. А знову гляну з другого боку: ану ж комуś проясниться й оголосять Плюща стовідсотковим патріотом і християнином. Що ж тоді? Так що не доступи біда і переступи біда.

Знала я перед ким звірятися! Напала сусідка на мене:

— А хто ж по-твоєму християнин? — питає вона мене. — Думаєш, як до церкви підеш і всі ікони перецілуєш, то вже ти й християнка? А він же за інших своїм життям ризикував, хіба це не християнство? Багато твоїх християн це зроблять?

— Твоя філософія, — відповідаю сусідці, — тут не на місці. Ми на кожній »академії« своє життя за народ віддаємо, а ти в дрібниці заходиш. Та й патріотизм Плюща відмінний від нашого емігрантського. Ми тридцять п'ять років свій патріотизм бережемо; він у нас, можна сказати, музейний зробився, а в нього — живий. Аж страшно!

Але сусідка вмовила мене таки — поїхали. А на летовищі вже людей з п'ятдесят зібралось. Дехто навіть із квітами. Нарешті, літак прилетів. Виходить Леонід Плющ. Середнього росту, худий, втомлений. На одну ногу припадає. Це в нього наслідки туберкульозу кістки, на яку він ще юнаком чотири роки прохворів. А сусідка моя зразу розсипалася. Стоїть і сльози втирає.

Вітаємося з Плющем. Патріотичні промови виголошуємо. Хто з захопленням, хто по звичці. Скільки йому, гадаю, прийшлося їх вислухати по всіх континентах.

На другий день була зустріч Леоніда Плюща із етнічними групами в литовській домівці.

— Пішли, — каже чоловік, — подивимось, як там Плюща розпинати будуть.

— Ну, то, — кажу — візьмемо пару гвіздочків, може й собі забити прийдеться.

Зібралися там люди. І почалося...! Деякі християни, якби могли, в ложці води його втопили б. А він — нічого, відповідає спокійно.

Ні, не завидую я Плющеві. Дуже важко всім догодити. Чужим не догодить: забагато про своїх говорить. Своім не догодить: замало про своїх говорить. От і вгадай! А головне — він нікому й не намагається догодити. Все говорить, що думає, і вірить у те, що говорить. Ніяк не політик. І чого він себе марксистом називає, то й зовсім не розумію. Він же за права людини, за толерантність, за те, щоб народ сам обирав владу у своїй державі. Ніяк це мені марксизмом не пахне. Та й взагалі він не практичний. Для чого, я вас питаю, така щирість? Ну брехнув би там і тут трохи, хай уже їм легшає.

А сусідка перечить: »В цьому, — каже, — його сила. Якби він практичний був, то сидів би дома на печі та їв калачі«.

Не згоджуюся я з нею. Чого він і досі в жодну партію не вступив? Та нашим емігрантам, якби він той патріотизм в таку рамочку завів і на шії носив, щоб усі бачили, от би сподобалося. А в нього патріотизм широкий ні в які рамки не вміщається.

Одне диво, чого з ним чужинці носяться: роблять інтерв'ю, слухають, що говорить, книжку його перевидали вже чотири рази. От через це я й турбуюся, як до Плюща ставитись, щоб не промахнути. Ану ж історію колись писати будуть і згадають, як емігранти з ним повелися. Хочеться потрапити до патріотів, до тих, що вірно оцінили ситуацію. Як же вгадати патріот Плющ чи ні?

Сусідка дивується з мого вагання. Таж Леонід Плющ робить таке важливе діло, розказує світові нашу правду.

— Простота, простота... Хто ж, кажу, за діло оцінює? Та тепер треба стояти на залі, битись у груди і кричати щосили:

»Я патріот!« Тоді всі повірять, згодяться і скажуть: »Оце патріот«!

Не спиться мені вночі. І гадаю, як там Леонід Плющ, може також не спить. А коли так, то чому? Що йому не дає спати? Спогади про психушки чи думки про зустрічі з нами, політичними емігрантами?!

О. БУТКО

РИБА НЕ ЛОВИТЬСЯ

Риба не ловиться — сірий туман
Лізе під светер — непрошений пан.
Вітер холодним дощем обдає;
Жилка в воді, а чи риба там є?

Кинув гачки, а на них червячки —
Пишні — розкішні, мов добрі дрючки.
Жду собі тихо, а вітер гуляє,
З часом то більше мені дошкуляє.
Жду, коли раптом здригнулась рука;
Жіночка спереду з човна гука:
Дай скоріш сітку! Та швидше, ти, ну!?
Рибу велику я зараз тягну !!!

Я поспішаю — вудилище гнеться,
Сітка в руці неслухняно трясеться . . .
Та я з нетерпінням дивлюся туди,
Що ж то появиться-вийде з води?
Яка ж то рибина . . .

З човна мерщій висуваюсь сміліше
В думці ж рибина — три фунти чий більше,
Раптом дивлюся — що за мара?
Рибка піймалася, як тулька, мала!

Я знову нагнувся до своєї близенько
Мавши надію зловить, хоч маленьку —
Тягну із тремтінням, та все надарма;
На жилці червей, ані рибки нема.

Риба не ловиться, що за біда?
Тихо лишень черв'яки об'їда,
Дай же скоріше укинути в рот —
Каву гарячу й смачний бутерброд.

Олбурі. 15. 7. 73 р.

Веселий вечір

Веселого сьогодні так мало на світі, що чоловік, спрагнений за гумором і усмішкою, часом шукає його навіть у чужих жінок, звичайно без відома своєї дружини.

Я не мав наміру йти на цей Веселий Вечір. Улаштували його кабраматські жінки місцевого Союзу Українок. Моя дружина була поважно перешкоджена. Скорочувала дочці спідницю на фасон а ля Шрімпса і ніяк не могла збалянсувати модне з пристойним. То ж дружина була зла не на жарти і випхала мене з хати. Логіка, оперта на домашніх фактах, каже: коли одній жінці важко вийти з хати, то як можна вимагати від жінок, щоб почали точно імпрезу? І це сповнилося акуратно. Я прийшов точно і не раджу на майбутнє нікому цього робити.

Мене взяли за якогось голову чи інспектора і посадили в першому ряді. Дивлюся праворуч — сидить пані. Дивлюся ліворуч — пані. Поглянув позаду себе — дві пані. А далі публіка, як кіт наплакав. Все ж між публікою побачив я ще трьох мужчин і почув себе дещо вільніше.

Приглядаюся цій правій пані — ніби десь уже бачив, приглядаюся лівій, і ця ніби на вигляд знайома. То ж слово по слові і пізнав їх на язики. Нічого, середнячки — 45 слів на секунду. Сидимо, балакаємо про все і ніщо, а підвищення, що має заступити сцену — порожнє. Минає п'ятнадцять хвилин, нічого. Минає пів години, вже і людей пів залі зібралось, а на цім підвищенні — без змін. Приблизно по 45 хвилинах вийшла сама пані голова. Показова блондинка, обіцяюча усмішка, взагалі жінка — прошу дуже. Вийшла й каже: — Вам певно цікаво, чому не починаємо? . . Ото ж чекаємо на ті пані, що мають робити гумор, а їх нема. Після цього обернулась на своїм високім закаблуці й вийшла.

Я почав плескати в долоні, бо і пані гарна і те, що сказала, було сміху варте. Але, обі мої сусідки поглянули на мене з докором і на їхніх обличчях можна було читати німе обурення. Мої руки опали.

Чую праворуч: — Що це Ви прийшли нам тут вечір розбивати? . . Чую ліворуч: — Бідна жінка в клопоті, виправдується, як може, а ви ще і в долоні плещете!

Похнюпив я голову і замовк. На два фронти воювати сьогодні мені вже не під силу.

В цю ж мить показалася друга пані. Мабуть, десь в офісі працює, бо така важно-поважна, з офіційною усмішкою. Вона цілий час казала, що буде далі, то ж потішила нас словами: — Починаємо тим, що маємо, а далі побачимо.

І дійсно. По ній вийшла та блондинка — голова — і мала короткий балак, що часами навіть подобав на вірш. Вона сказала, що кабраматські жінки вже п'ять років ювілею мають і з тієї радости обходять його на весело. Потім вичислила всіх членок і що котра робила, не забуваючи навіть і за себе згадати. На кінець додала, що вони, тобто жінки, з Управою Громади за панібрат. Нічого казати, дипломатка.

По ній щойно почалась програма, широка, об'ємиста і майже жіноча. Чого там тільки не було! Приватна кореспонденція до якоїсь куми, що на пані пустилась і відбита в газеті як суспільна діячка. Віршована деклямація, щоб жінки бралися до роботи. Далі дві пані з молодого вже нарібку дуже гарно грали венеціанського вальса, разом на одному піяно. Приклад жіночої згідливості, гідний до наслідування. Після них вийшла літня уже жінка в сільським строю (мабуть, ще з краю!) і весь час жалілася, що якась її знайома, Параска, взяла на язик і по людях обносить. Ага, був хор, теж жіночий. Стояли рядочком мов: на стан відчисли! Гарно співали, але з малим непорозумінням в цій пісні, що називалася »Я чекаю на Тебе!«. Слова зворушливі, мелодія настроєва, а на обличчі, замість замріяних очей і чарівної усмішки, грізна повага, якби щонайменше за »Бояном« підтягали кантату. Щойно в наступних більш загального характеру піснях мені вдалося нав'язати з ними серцевий контакт.

Потім була шкільна точка. Старша жінка розказувала, як то у нас, в краю відбувалися домашні курси на пастухів. Було з чого посміятися, але практична з цього наука лише для фермерів, а тих якраз не було.

Все ж, без мужчин їхня програма не могла обійтися. Той старший дуже гарно балакав. Казав, що люди брешуть, як собаки, але, коли це випускати другим вухом, то перестають. А молодший то вже скоро змучився, бо часто приставав. Говорив про патріота на печі. Що ж? Ми, старі, ще рідну піч пам'ятаємо, і до свого нас тягне, але поволі починаємо марш на Руквуд і справжні патріоти переводяться...

Вибачте, був ще третій мужчина. Робив з бабою зі села перепис населення, але ця його скоро вимела, і на цьому був кінець першої частини. Сміху була повна заля, бо й було чого.

А в другій частині того ювілею пробували робити забаву, але якось їм то не йшло. Мабуть, не було в гостей доброї мелодії до танців. Зате з великим успіхом і апетитом відходив чай і кава, що ними пані ювілейні частували гостей. Я дістав лише бісквіта. Обіцяла якась з тих пань дати і чай, але на тому й осталося. Упоминатися було мені соромно, щоб не подумали собі часом, що чоловік летить на дармоху. А може, покапувалися, що я — жоден голова, ні не інспектор.

Тож ще раз поглянув я на ту блондину-голову і поїхав з кумом додому. Але веселий ювілейний вечір Союзу Українок у Кабраматті був справді добрий. Як то кажуть — було на що подивитися і з чого посміятися.

Давайте таких вечорів нам більше!

Христина СОРОКА

МОВО РІДНА! СЛОВО РІДНЕ!

Коломийка

Їхав »басом« я на мітинг,
Зустрів свого »френда«.
— Чи ти був на барбекю
Тамтого »вікенда«?

— Ні, не був, — відповідаю, —
Бо набравсь »бед лаку«: —
Їхав автом на »гайваї«
Й налетів на »трака«!

— Дійсно, »траблі« в тебе, друже,
Ще й »лайсенс« утратиш,
В них для »дайго« нема »екск'юз« —
Грошики заплатиш!

»Донт бі ворі«, — я гадаю, —
Буде все »окай«.
Ой, тут мій »стоп«, висідаю,
Будь здоров, »Бай-бай«!

Чому я працюю в радіопрограмах?

Вам, мабуть, таке деколи траплялося, що в розмові хочете щось сказати й не можете дійти до слова, а як прийде нагода, то говорите вже на іншу тему. Не журіться, ви щасливі. А от у мене така проблема постійно, цебто зовсім хронічний стан.

Кожна жива людина потребує хоч час від часу висловити свою думку, вилити свої почуття чи просто поговорити. А я, як заклятий — не можу. Чи, точніше, мені ніколи й ніде не дають. Моя жінка мене вже в перший день після шлюбу перестала слухати. Одинокий вислів, який ще привертає її увагу — це »Чи тобі треба грошей?«

Колись, то ще реагувала на такі вислови, як »О, яка гарна дівчина!« або »Мені та жінка дуже подобається«, а тепер лише гляне на мене і впевняється, що ніякої загрози не існує. Те, що діти мене не слухають, мене не дуже турбує, бо в теперішньому світі більшість батьків має таку саму проблему. Ну, це все в родині, то ще зрозуміло. Але що я зробив своїм приятелям чи знайомим, що вони мене ніколи не вислухують?

От зустрів я в місті на вулиці давнього знайомого; роками не бачилися. Стали, почали говорити. Вірніше, він говорив, а я слухав. Про все, здається, розказав, навіть деталі якоїсь своєї операції, а тоді питає:

— Ну, а як коло тебе справи, як ти поживаєш?

Не встиг я сказати три слова, як він глянув на годинник та аж підскочив:

— Ой, вибач, мушу вже бігти! Так заговорився, що запізнився на роботу. Бувай здоров! Та й зник.

А вже найбільше відчуваю свою проблему в гурті, скажім, десь на прийнятті. Люди сміються, гомонять, як розбурхане море, а коли я щось докину, то пропадає — як камінь у воду. Всі мене ігнорують. А часом підійде такий балакун, хляпає по плечі та й затрубить на повний голос:

— Ну, брате, що ж ти так зажурився, чому мовчиш, нічого не говориш?

І, поки я відкрию рота, він уже далі меле своє. А з жартом, то я й до п'ятого слова не дійду, як уже хтось перехопить і стане розказувати по-своєму. Всі регочуться, а моє лице заду-

біє, що й усміхнутися не можу. На громадських зборах також не дають виговоритися, бо відразу хтось підскочить і кричить: »У справі формальній!«

Оце я вчитав десь у книжці, що такі найкраще звернути на себе увагу добрим жартом. Треба мати широкий репертуар смішних коротких жартів, і — як лише майне нагода, — вскочити в розмову і бухнути до теми відповідний жарт. З часом люди приймуть вас, як дотепну особу, і стануть прислухатися навіть тоді, коли висловлюєте власні думки.

Послухав я, купив збірник жартів і вивчив напам'ять. А жарти, справді, добрі: кожний раз, як собі розкажую, то сміюся до сліз! Чекаю нетерпляче, щоб випробувати свою методу. Нагода прийшла, як на замовлення. Після імпрези в домівці стою в гурті знайомих і прислухаюся, як вони говорять про міжнародню політику.

— Ну, подумайте, до чого вже дійшло, — каже один, — в Лондон біля парламенту вбили бомбою посла. Чи це не трагедія? — А хтось йому на те:

— Так, так, то страшно; але знаєте, то ті ірландські терористи!

А в моїй голові компютор »клік-клік« — бомба — ірландці — і вже є жарт:

— Ха-ха-ха! — як зарегочуся на все горло:

— Ви чули про тих двох ірландців, що їхали в авті, щоб зірвати британський парламент?

Один каже: — Слухай, Педи, а що буде, як бомба розірветься, поки ми доїдемо?

— Не журися, Шон, — відповідає Педи, — я маю з собою ще одну, запасну!

Коли я скінчив сміятися, запала мертва тиша. Очі почали відвертатися, і гурт розтанув. Моя метода провалилася. Тоді я усвідомив, що моя проблема поважніша, ніж я думав. Не було ради, як звернутися до психіатра, що, зрештою, тепер дуже в моді. Колись, то треба було бути варіятом, щоб іти до психіатра, а тепер — принаймні у вищих колах — якщо не маєте свого психіатра, то з вами щось не в порядку.

Мій психіатр виявився дуже симпатичною людиною. Питав про моє минуле й сучасне життя і прислухався дуже уважно до моїх розповідей. Я добре розговорився — аж раптом мені майнула думка: гей, хвилиночку, як він мені рахує 50 доларів за десять хвилин, то кожне слово мені мабуть коштує яких

п'ять центів. Мої слова стали, чим далі, то skupіші — а тоді зупинилися зовсім. Але психіатр був вирозумілий, співчутливий. — Дякую вам, ви втомилися — сказав він. — Прийде-те за тиждень, тоді поговоримо знову. Секретарка призначить побачення і полагоди́ть всі . . . деталі.

Зрозуміло, що полагодивши »деталі«, я вже більше туди не появився. Навіщо мені психіатра, подумав я, коли можна виговоритися дешевшим способом? Запросив я одного знайомого, до речі, найбільше мовчазливого, і поставив пляшку горілки. Мені після чарки — двох легше говорити. Отже, думаю, тут, напевно, візьму над ним верх. Спершу наша розмова складалася з таких одушевлених фраз, як: »ну, на здоров'я, ще по одній? Щоб дома не журилися, вдаримо лихом об землю« і тому подібне.

Згодом я більше розговорився, але, на біду, і йому чарка розв'язала язик. Почали ми балакати одночасно — один через другого. Але я таки перемиг. Він затих, підпер голову кулаком, заплющив очі і глибоко вслухався в мої слова. Я замовк лише тоді, коли його хрепіт заглушив мій голос.

Після цього, з розпуки, почав я говорити до самого себе, але й з того нічого не вийшло, бо не схотів такі дурні теребені слухати. Аж раптом усміхнулося до мене щастя. Хтось мені сказав, що мають початися наші радіопересилання, а нема охочих робити програми, бо то купа роботи! Отже, якщо погоджуся складати програми, то мені дадуть можливість трохи поговорити. Я схопився за цю пропозицію руками й ногами! Та це ж те, про що я мріяв усе своє життя! Я собі говорю досхочу, і ніхто мене не може перебивати! Правда, мені донесли, що як слухачі почують мій голос, то виключають приймач або виходять за потребою, але мене це не турбує. Я промовляю — і мої слова лину́ть в етер по Мельборні, по Австралії, по всьому світі; слухають мене мільйони — і ніхто не може сказати мені: цить! шадат! замовчи!

Аж тут моя партнерка по радіо мене штовхає:

— Слухай, перестань уже базікати, бо маємо ставити платівку!

— Ой, змилуйся, та я ж лише розкручуюся! — молю я. Але вона невблаганна: — То прикрутисся, бо крутну гудзиком і вилучу твій мікрофон!

Ой, біда! І тут не дають мені слова сказати! Хіба скажу: Не тратьте, куме, сили, — спускайтеся на дно!

КАНАДСЬКИМ УКРАЇНЦЯМ

У нас осінь, а в вас вже весною
Позганяло останні сніги.
Жовте листя летить надо мною,
І приходять думки-вороги.

Дощ у вікна непроханий стука,
І так жаль, що ми бідні такі:
Їсть нас сварка — голодна зміюка,
Наші будні і кислі, й гіркі.

Все життя — лиш розмови й розмови,
Конференції, збори щодня,
Все в нас бідне, пані і панове,
Як у жовтні намокла стерня.

Киснем, киснем у ситім достатку,
Душі салом у нас запливли,
Треба кликати когось для порядку.
Бо самі ми — ледачі воли.

Може, ні — не воли, а верблюди,
Що пустельні їдять колючки?
Може, з диких лісів ботокуди,
Що обсмоктують ласо кістки? . .

Я не знаю . . . У здогадах лину
Понад хмари, щоб з синіх висот
Роздивитись як слід на людину
І на весь наш байдужий народ.

Всі нікчемні такі, що аж годі:
Мов недолею бита сім'я.
І здається: в усьому народі
Чогось вартий один лише я.

Думки в темряві ГУМОРЕСКА

Не знаю, як кому, але мені найбільш блискучі думки насуються тоді, коли надворі темрява, цебто вночі. Лежиш собі в ліжку, не спиться, інші члени родини вже на третій бік обертаються, хто крикне, хто засміється крізь сон, а в моїй голові думки роями снуються, мозок працює, хоч решта грішного тіла відпочиває собі в повному комфорті, набирається сили.

А насправді задумуюсь я не раз: що це — думки, звідкіля вони беруться і куди подіваються?

Влізти в таку тему легко, а вилізти — не так уже й просто. Вдень подібні питання мене не турбують, а от уночі просто зганяють сон з очей.

Дочитався я недавно в медичній літературі до того, що людський мозок — це така скомплікована машинка, яку без перебільшення можна б назвати восьмим чудом світу.

Чи ви знаєте, пише знавець неврології, що людський мозок складається з сітки проводів, більшої ніж усі телефонні центральні всього світу? Попробуйте сконцентрувати лінії всього світу хочби в одній великій театральній залі, а не в такому маленькому місці як голова. А якщо б пустити нитку мозкових нервів одну за другою, то вона б досягла аж на Місяць! Така собі ниточка з вашої голови — цебто клубка — просто на Місяць. Нічого собі нитка! А енергія в людській чашці також не гірша. Якби так взяти електрику, що там витворюється, то нею можна б засвітити лампочку в сотні ватів. А ще якби можна такими лампочками перевіряти силу ума, то з цієї штуки користі були б колосальні, необчислимі. Особливо на громадському відтинку.

Надоїсть вам, скажім, якийсь індивід на зборах своїм пустим базіканням, люди позіхають, дехто вже й заснув від нудоти, але перебити оратора якось ніяково: кажуть, чоловік з двома дипломами, всі розуми поїв. Тут ви так собі в справі формальній два пальці підносите і пропонуєте промовцеві перевірку цим епохальним апаратом. Розуміється, не згодитись важко...

Пробуєте лампочкою його те, що він називає головою, а

там не те, що світла найменшого не видно, але і в язик дрютки не щипають. Тьма, значить, тьменна. Станція зовсім не працює.

Гарантую, що такі панове взагалі б не забирали голосу, бо був би ризик: ану ж перевірять лампочкою — сорому можна наїстись

А задуматись: куди думки подіваються?

Як то куди — перетворюються в реальність, стають доконаними фактами. От, скажім, задумав хтось будувати якусь громадську будівлю. Задумав — приготував пляни і через місяць-два стоїть шатро, пишається на сонечку. Це правильно, але у нас не раз роблять навпаки.

Трапляються такі випадки, що комусь дуже спішно і він починає справу з кінця. Наперед буде, а тоді вже починає думати: чи правильно зробив і чи будівля кому потрібна. Це все ще гаразд тут з думками, все щось діється, але візьмім для прикладу таких людей, що в них в голові стільки думок-ідей, що ті, як оселедці в бочці, так там залежуються, що починають псуватись. Тоді кажемо: в них ідеї в голові гниють. А скільки в нас таких голів. Прийдуть раз на рік на загальні збори якогось там товариства, нарадять, наkritикують, всунуть сотню-дві пропозицій і плянів «на будуче» і поминай як звали аж до наступних зборів. Це думки, які ніколи не стануть реальністю.

А, властиво, що це реальність? Я і над цим не раз застановлявся вночі, але поки розбирав суть справи, за кожним разом засинав. Як хочете швидко заснути, думайте про реальність — це дуже сонлива тема!

Т. ПАСІЧИНСЬКИЙ

От і «Родинне лихо»! (фейлетон на актуальну тему)

Дієта тепер дуже популярна й всім відома річ. В основному вона продумана для покращання здорового стану людини. Але люди, а зокрема жінки, практикують дієту переважно для свого гарного вигляду чи «фігури» — отже для краси.

Оксана, дружина мого знайомого, важиться кожного дня ранком ще в піжамі й увечорі також перед сном. Недавно поїхали вони обое до Мельборну на два тижні в гості до кривих та знайомих, і вона там не важилась, якось не було як і не випадало, може, сміялися б господарі дому. По кількох смачних прийняттях, веселих пікніках і дуже вдалим барбекю мої знайомі повернулися додому в свою хату, де й почалося родинне лихо.

— Петре, що ти поробив цій вазі, що не працює добре? — запитала Оксана чоловіка вранці наступного дня.

— Я й не бачив твоєї ваги, чого ти вже зранку причіпаєшся?

— Що то значить »вже зранку«? Коли ж то я тебе так чіплялася, га? А ти забув як мене зачіпав, аж причепився шлюбом? Забув?

— Та що ти вигадуєш, хто там на тебе дивився, щоб аж зачіпати?

— Хто? Я мала не таких охочих на мене, й стільки, що страх — а пішла на своє лихо за такого нездару, як ти. А чому махаєш рукою, коли нема тут мух? Може, махаєш на мене, га? Наперед попсував мою вагу, щоб добре не важила, а тепер ти ще махаєш?

— Бабо, відчепися! Чому шукаєш собі зі мною гудза?

— Гудза? А чому то мені аж шукати того гудза, коли він передо мною стирчить день і ніч, га?

— Жінко, не заводь біди в хаті!

— О, вже не бабо, а жінко! Напугався? Вагу попсував, жінку ображує — того мені вже досить, не буду довше терпіти — діворс!

— Діворс? Та хай буде, Оксано, й діворс! Я з тобою вже стільки різного мав, то ще й діворс переживу. А що ж ти скажеш на суді, щоб дали тобі той діворс?

— Що скажу? Покажу, а не тільки скажу. Була вага, як вага, а тепер та причепа мені вагу так попсувала, що зле показує.

— А, що ж то, жіночко, ця вага показує такого злого?

— Що? майже три й пів фунта більше, як перед голідеєм.

— Чи то все для діворсу, жінко? Ну, то подавай, Оксано, на той діворс, бо й справді, як то можна дальше разом жити з тими трьома фунтами й такою поганою вагою.

МОЛОДІ ТАЛАНТИ

МОЛОДА СПІВАЧКА ЛЮСЯ ЮРКІВ

Ще 4 роки тому, маючи 12 років, Люся Юрків брала лекції співу в директорки консерваторії Джоан Арнольд, а сьогодні вона вже znana як талановита молода сила серед української спільноти, а також і в своїй австралійській школі та в Данденонгу, де вона не раз брала участь в різних концертах та конкурсах, здобуваючи нагороди. Люся бере участь як в українських шкільних концертах в Нобл Парку, так і в загально-громадських, а також в хорах: в Молодечому катедральному хорі, в пластовому, в шкільному, а також в Ритмопластичній студії, якою керує артистка Ірена Залеська в Нобл Парку, де Люся навчається в українській педагогічній школі. Протягом останніх трьох років вона здобула три перші нагороди і 2 другі на конкурсах в Данденонгу.

Значним успіхом для нашої молоді й талановитої співачки було здобуття стипендії в конкурсі при вступі до консерваторії, де було 27 кандидатів на одну стипендію. Тепер Люся вже другий рік навчається в «Мельба Меморіал Консерваторії», де крім співу вивчає також різні мови, як французьку, німецьку, італійську та інші предмети. Бажаємо талановитій молодій співачці (сопрано) Люсії Юрків успіху й щастя в її навчанні й кар'єрі.

АЛЛА БРИНЗА

На фото панна Алла Бринза з Брізбену. Алла викладає в місцевій українській школі, чудова декламаторка, міцна патріотка. 21-го липня 1979 року, під час Тижня поневолених народів, серед 12 представників різних націй Алла Бринза здобула перше місце королеви поневолених народів. Бажаємо панні Аллі нових успіхів.

ТВОРЧИСТЬ МОЛОДІ

Наталка БЕРЕЗНЯК

ЧЕРВОНА РОЖА

Сиджу я і пригадую собі все мое минуле, хоч думки залишають за собою смугу смутку й сорому... Хоч тепер я вже стара, але той день залишився чітким і виразним у моїй душі, хоч як хочеться забути його, але не маю сили: день-у-день вертається до моїх мрій та давня трагічна подія, що трапилась у моєму житті.

Це було дуже давно, коли я ще дівчиною була. Все життя було попереду, передо мною. Але несподівано одного разу прийшла та чорна хвилина, і я втратила відразу все своє щастя, все, що чекало мене в майбутньому. І тепер щодня я живу в страху, що одного разу придуть по мене, що хтось довідається, що я вчинила, і посадять, як її посадили...

Ні, в тюрмі я не буду сидіти, як якийсь дикий звір у клітці. Ні, ніхто ніколи не довідається, яка я хитра була, хоч хотілося б, щоб хтось почув, щоб люди знали, що я не така дурна, як колись думали про мене. Може, я вам розкажу, бо треба комусь сказати, може тоді полегшає в мене на душі.

До мене залицявся один парубок, Василь. Він був студентом університету, студіював медицину. Як, бувало, прийде до мене, то й приносить мені червону рожу, бо казав, що червона рожа — то любов. Так він мене кохав, тільки мене. Правда, це я так думала, а тепер аж злість мене бере, як згадаю про ту нещасну любов.

Спершу приходив він до мене кожного дня, а пізніше раз на тиждень, а з часом, може, й раз на місяць.

— У мене багато роботи, — казав він, — я тяжко вчуся. Коли б міг частіше приходити, то знаеш, що приходив би.

І я завжди вірила йому, як мала дитина. І яка ж я була при-

бита і вражена, коли одного разу прийшли до мене від нього жовті рожі з картою, де було написано: »А жовта рожка — то розлука«... .

Кинулась я тоді, мов скажена, й побігла, щоб побачити свого улюбленого Василя. Захопила я з собою й одну нещасну жовту рожу. Як я тоді ту квітку зненавиділа! Я любила червону рожу, не жовту... .

Прибігла я до його дверей і застукала всією силою скаженої раненої тварини. А як побачив мене, то його обличчя вмить змінилось.

— А... Оксано... Я тепер не можу з тобою говорити... Вибач... У мене гості.

— Ні, тепер будеш говорити, котику! — сказала я йому твердо на весь голос.

Він хотів зачинити передо мною двері, але я заступила йому дорогу.

— Що з тобою, Оксано! Дико виглядаєш!

— Я тебе заб'ю! — шепнула я йому.

— Не бався зі мною, дівчино, кажу тобі! — сказав він холодно до мене. — Іди додому... На тебе я не хочу дивитися... .

— А які гості? Може, якась дівчина?!

— Як хочеш знати, то так, інша дівчина.

Не знаю, де в мене взялася та сила, але я схопила вазу, що стояла біля дверей на підставці, і тарахнула нею його по голові. І впав мій Василь неживий. З рани на голові потекла кров. І я обмала жовту рожу в кров.

— Бачиш, голубе, червона рожка? Я завжди знала, що ти мене любиш... .

Скоро її, ту гостю, посадили замість мене. Бачите, я вам казала, що я не дурна була. Але життя моє без нього дуже сумне. Але чия то вина, що він мене не любив? Вона в тюрмі сидить, а я живу в санаторії. Думають, що я збожеволіла, але я при повному розумі. Бачите, яка я розумна була, бачите?!

Тепер мені трохи легше стало на серці, що я розказала свою нещасливу історію.

— Ти мене розумієш, кицю, правда, ти знаєш, що я не скажена, правда, кицю, знаєш?.. .

Наталка Березняк, 15 років, студ. матрикуляційних курсів при школі в Нобл Парку, біля Мельборну. Це оповідання дістало першу нагороду в 100 доларів на 3-му конкурсі молодечої творчості в Мельборні 14. 8. 1977 р.

ПРИГОДИ КОСМІЧНОГО КОЗАКА

Рік — 3572-ий. Час — 17 година.

Місто — Новокиїв на планеті Січ III в сузір'ї Оріон, 30 тисяч мільйонів світлових літ від соняшної системи. Космічний козак Зореслав Орленко готується до вибуху атомних моторів космічного коня «Відбій».

Уже почався рахунок, і Зореслав швидко перевіряв контролі, щоб все було гаразд. Хвилини падали в безвість:

4... 3... 2... 1... 0... і кінь рушив, як швидка й сильна стріла.

Зореслав уже почав свій похід. Уже 200 літ нападали на весь повіт дикі нелюди-розбишаки тератартари. Люди їх дуже не любили, хоч пробували кілька разів зупинити їх і розбити цих дикунів, але спроби вийшли невдалими, і тератартари продовжували свої напади. Часто скидали бомби і немилосердно бризкали озотним промінням, знищуючи мільйони людей.

Зореслав ішов рятувати свою батьківщину, щоб розбити ворогів і здобути козацьку славу. Перед ним велика дорога, має він летіти кілька тижнів, часу досить, і він розважався трою на електричній бандурі, співав або палив люльку. Іноді вип'є чарку горілки або заспіває «Козак відлітає, дівчинонька плаче», або нову пісню — «Ой, у небі три космостанції».

Якраз по двох тижнях після виїзду біля сузір'я Великого Ведмеда зустрів Зореслав загін тератартарів. Як вони побачили, що перед ними тільки один туляє космічний козак, то всі кинулись на нього. Хоробро бився проти ворогів Зореслав, але тяжко воювати, коли семеро на одного. До того ж тератартари дуже хитрі в боротьбі, та Зореслав розумний і добре знав козацьку майстерність боротьби. Як почав їх бити атомовою шаблею та озотним пістолем, то майже всіх понищив, а решта повтікали з переляку.

Зореслав досі завжди виходив з боїв переможцем, але цього разу й він був тяжко поранений; а один тератартарський кінь вдарив його ззаду й попсував йому атомний мотор. І Зореслав ледве повернувся додому.

Тяжка була дорога, але добрий козак не боїться небезпек і труднощів. Із славою повернувся він, бучно зустріли його побратими та всі козаки. Побувши трохи на Січі III і розповівши про свої космічні пригоди, він знову вирушив у похід на боротьбу за свою країну.

Отак проводив своє героїчне життя космічний козак Зореслав.

Віктор Мішалов, 17 р., студент, кер. молодечої капелі бандуристів.

Його оповідання відзначене на 3-му конкурсі.

РОЗВІЯНА САМОТА

Вечір надходив і своєю темнотою відганяв соняшне проміння, яке далі грало на людських обличчях. Але я навіть не завважив краси заходу сонця, яка завжди мене зачаровувала та приваблювала до себе, своїм кольористим невмирущим існуванням. Сьогодні мені було тяжко на душі. Прекрасний світ чомусь не розвеселяв мене. Навіть прегарна дівчина, що живе в сусідній квартирі, сьогодні чомусь не чарувала мене своїми блакитно-синіми очима та чорною косою. А моє серце ледве билось, відчуваючи якийсь незнаний смуток, який спустився на мою душу. Не можу всидіти вдома, все мене дратує та пригнічує. Я підхоплюю піджак та спішу надвір. Вулиця вже темна, безлюдна. А де всі люди ділися? Та, певно, всі повернулись до своїх домів, до родин, де їх чекає любов та теплота сімейного життя. А чому ж я тут сам, без людського гурту? Та знаю, чому я тут на цьому просторому світі сам один, нема до кого й пригорнутись чи звернутись у потреби.

Іду собі по стежці, яка ніби біжить рівнобіжно з рікою. Тихо, тихо на світі. Часом чути з протилежної сторони ріки, якийсь сміх чи вигуки. Це ж люди, певно, не самотні, бо ці звуки означають веселість і радість. А самота лише приносить смуток, тому мені й так тяжко на душі. На лавці, он там біля дерева, в густій темряві сидить дід, занедбаний, обідраний, сумний...

»Гей, діду, чи ви теж самі на світі? Чи вам теж тяжко жити, чи сльози й у вас часто виступають з очей?«

Таким я бачу й себе, бо це ніби я сиджу на лавці без друзів та самотний. Люди жахаються та обмовляють занедбаного старця. Вони, напевно, ніколи не подумали, чому дід такий є, та ніколи не поцікавились проблемами, які привели діда до цього стану, не подумали про біль душі такої людини.

Я йду, не звертаючи уваги куди. Чомусь сьогодні немов хтось збудував загорожу між світом та мною. Я пробую її подолати, але вона висока та неподолана. Я хочу перелізти через неї, але коли добираюсь до верха, хтось мене немов зштовхує назад. Назад у мій самотній світ.

Темрява обхопила мене, я не завважую людей, які мене обминають, і, мені здається, відвертаються від мене, не бажають мені добра. Знов у моїй голові крутяться різні думки та не вияснені проблеми. Чому життя таке тяжке та незрозуміле? А, врешті, пощо жити, коли немає з ким поділити свою печаль, свої турботи? Стрибну зараз у ріку, покінчу з собою. Ніхто не завважить, що я пропав. Може, найдуть моє тіло.

Я глянув навколо себе, на природу, на все живе; глибока сумна

річка ніби відпихала мене від себе. Я знов глянув навкруг себе. З-за гір, прозирали перші промені раннього сонця. Кольористий світ, непорівнюючий з темною водою ріки, тягнув мене до себе, до життя. Втома мене обхопила, та я попрямував додому.

Дивно! Кімната була відчинена, всередині хтось метушився. У дверях мене привітно зустріло стурбоване, красиве личко з блакитно-синіми очима та довгою чорною косою. Я зупинився, раптом мене охопила радість: — Тетяно! — було все, що я міг вимовити.

— Я така рада, що ти повернувся здоровий, — сказала вона у відповідь, — увечорі я чула стукіт у твоїй кімнаті, а тоді все стихло. Я бачила твою пригнічену постать, сумне, заженене обличчя, як ти йшов до ріки. Мені здавалось, що ти хочеш якусь біду собі зробити. Цілу ніч не спала. А, бач, і дочекалась твого приходу. Ти живий і все гаразд. Яка я рада, що це була лише моя уява.

Вона тепло усміхнулась та додала:

— Їж, серденько, а тоді розкажеш мені все, все, бо знаю, що вже довго тебе щось турбує, маєш якийсь жаль до людей.

Так, як сходило радісне сонце і моя змучена, але незмірно щаслива тепер душа, полетіла йому назустріч, щоб зустріти новий день. А заслона печалі й смутку розсунулась і потонула у невидиму далечінь...

Тая Шевченко, 15 років, студ. Школи Укр-ва в Нобл Парку, Вік.

Її оповідання «Розвіяна самота» дістало 2-гу нагороду в 60 дол. на 4-му конкурсі молодечої творчості в Мельборні, 13. 8. 1978 р.

На світлині члени Літературно-мистецького клубу ім. Василя Симоненка в Мельборні та місцеві учасники 3-го конкурсу молодечої творчості. 14. 8. 1977 р.

Починаючи зліва: Павло Олійник, Віктор Голуб, Марко Ріжнів, Юрій Ткач. Другий ряд: Анастасія Грушецька, Оріся Стефин, Наталка Березняк, Тарас Мацібурко. Третій ряд: Вол. Каспенкович, Божена Коваленко, Неван Грушецький, Дмитро Нитченко — голова Клубу, Тая Шевченко.

Фото Євген Стефин.

На фото зліва (стор. 136):

Сіднейська школа юних бандуристів при Центральній рідній школі ім. кн. Ольги в Лідкомбі. Починаючи зліва: сидять: Андрій Мішалов, Роксоляна Мішалова (заступ. мист. кер.), Катя Наренецька, Юля Мотика, Богдан Прудник, Ксеня Теодорович, Юрко Прудник. Ззаду стоять: Віктор Мішалов (мист. керівник і вчитель), Павло Базалицький, Павло Карен, Михайло Сагер, Мирон Масний, Тарас Пінкевич, Іван Жестовський (адміністратор). Відсутні: Петро Гулак, Юрко Шукост, Нона Діксон, Михайло Дімітро, Мих. Іванченко, Марко Бердник, Юліян Гродзицький та Петрик Базалицький.

Фото Ю. Мішалов. 1979 р.

МАРУСИНА ПРИГОДА (Казка)

Одного дня мама сказала своїй дочці Марусі, щоб вона пішла до лісу й назбирала побільше сухих дров для печі. Маруся була слухняна й відповіла: »Добре, мамо, я дістану багато дров, що ти навіть не зможеш порахувати всіх«. Вона взяла шапку, одягла светер і пішла. Незадовго маленька дівчинка була вже в лісі. Він був темний і непривітний, але Маруся не боялася, вона хотіла зробити все для мами.

Надворі було зимно, і вона була рада, що взяла светер, але руки так померзли, що були сині. Сушняка в лісі було багато, і дівчина не помітила, як зайшла аж у середину лісу. Там було темно, пташки не співали, і їй зробилося так страшно, що аж заплакала. Заблудившись, вона вилізла на дерево, щоб глянути, де були хати, щоб вернутися назад. Побачивши світла від хат, вона злізла з дерева й почала йти в тому напрямку. Підійшовши до крайньої хати, вона постукала в двері. Їй відчинила стара баба двері й сказала:

— Добрий вечір, маленька дівчинко! Що ти хочеш?

— Добрий вечір, — відповіла Маруся. — Я заблудила. Чи можу у вас переночувати?

— Певно, що можеш. А як тебе звуть?

— Маруся, — відповіла дівчинка, а баба дала їй повечеряти. Потім вона лягла спати. Але опівночі Маруся прокинулась. Вона відхилила двері до кухні й побачила, що та стара бабуса перетворилась на відьму: вона мала зелену шкіру і бородавки на довгому горбатуму носі. Баба побачила дівчинку й крикнула:

— Марусю, ти вредна дівчина, я тебе вранці покараю!

Маруся дуже злякалась, не могла вже спати, а думала, що тепер робити. В той час вона почула якийсь шепіт біля вікна. Дівчинка наблизилась до нього й побачила за шибкою пташку, яка їй сказала:

— Марусю, я можу тебе врятувати, якщо ти запам'ятаєш такі слова: »Абам, Кана, Кане, Турі, Туро«. Маруся запам'ятала ті слова й лягла спати. Вранці дівчинка прокинулась, а коли прийшла відьма й відчинила двері, дівчинка крикнула: »Абам, Кана, Кане, Турі, Туро!« »Пташки відразу почали співати надворі, а відьма закричала: »Ох, я вмираю!« — і впала додолу. Тоді пташка прилетіла до Марусі й сказала: »Марусю, поцілуй мене«. Маруся радо поцілувала пташку, яка її врятувала від відьми. »Пінг, Понг, Пенг« — процвірінькала пташка, і раптом перед Марусею з'явився молодий красивий озброєний князь. Він простяг їй руки, посадив поперед себе на свого білого коня й повіз до свого двору, де вони щасливо зажили.

Надя Менцінська, 11 р., уч. Братської школи в Лідкомбі.

ТРИ БРАТИ

(Казка)

Одного соняшного теплого дня літають собі три метелики: білий, червоний і жовтий. Підлітають до квітів, кружляють над ними й сідають, де їм подобається, та п'ють із них солодкий сік, любуються соняшним теплом. Нараз, де взялася чорна хмара і з неї почав падати великий дощ. Метелики відлетіли дуже далеко від своєї хати і, щоб врятуватися від дощової зливи, вони прилетіли до соняшника, який ріс собі розкішно, і його просять:

»Соняшнику, рятуй нас, бо загинемо, розтули свій цвіт і впусти нас до середини!«

Соняшник відповів:

»Жовтого метелика прийму, бо в нього такий самий колір, як у менен, а червоний і білий нехай вибачають!«

»Як ти моїх братів не приймаєш, то я також до тебе не хочу йти, ми разом вкупі жили, виростили і разом будемо й загинати.«

І полетіли... Побачили вони рожу, яка також змочка, тремтить від холоду, головку свою похилила. Підлітають до неї метелики:

»Прийми нас! Захисти нас!« — просять.

»Червоного захищу, інших не прийму«, — каже рожка.

На те відіззався їй червоний метелик: »Вибачай, але не буду я сам себе спасати, а своїх братів на смерть лишати.«

І вони полетіли далі.

Метелики так промочили наскрізь і померзли, що ледве рухають крильцями і ледве дихають. Побачили вони лілію. Благають, щоб їх прийняла, а лілія каже:

»Білого прийму, бо він такий, як мій цвіт, а жовтої й червоної фарби не люблю. Не прийму цих метеликів!«

Тоді білий метелик каже:

»Волію краще загинати, ніж себе рятувати і дивитися на загибель своїх братів.«

Покинули вони лілію і полетіли далі.

Побачили це сонце з-за хмари й його дуже врадувала братня любов метеликів.

Пригріло воно сильно й розігнало хмару, дощ перестав падати, і тепле соняшне проміння осушило й ogrіло їх. Так за їхню дружню й витривалу пригоду сонце нагородило їх веселим теплом і ясним промінням на все їхнє життя.

Наталка Бей, 13 р. уч. 7. кл. Рідної школи в Кабраматті.

НЕБО ГОРИТЬ

Старий уже день. Сонце висить низько в небі, сховане за темною хмарою. А під тою хмарою — прогалина в небі, озолочена сонцем. Сонце поволі спускається і все яскравіше замальовує прогалину.

Ось-ось уже вигляне з-під хмари. Уже нижній край підпалився сріблом.

Раптом золота палаюча куля показалася з-під хмари, сліпучо-яскрава. І вмить похмурий сірий світ перетворився, облитий золотим промінням. Усе — золоте, нереальне. Мов рай. Листя евкалиптів ледь-ледь колишеться легким вітерцем і блищить, мов діаманти. Суха трава прибралась яскравим відтінком. Куди оком не глянь — золотий простір, перерізаний довгими тінями.

Сиджу я біля вогнища зачарований. Аж боюся упустити хоч секунду цієї краси.

А сонце все спускається додолу. Проміння все слабне, блідне і нарешті — зникає. Тільки горюча куля ще висить ледь-ледь понад обрієм.

Навкруги неї — небо палає, вже не золотом, а — як ті окреслити — того ж самого відтінку, як і горючі язики мого вогню... Тільки якогось глибшого, менш одноманітного тону. А темна хмара вже не темносіра, а змінилася в темнофіялетову. А понад нею, ген аж високо над головою, рожевіють кудлаті хмари.

Але вони становлять лише тло. Увагу притягає до себе червоне сонце, яке горить посеред жовтогарячого неба. Воно спалило своїм промінням темні гори, які раніш видніли на далекому обрії.

Сиджу, прип'ятий до тремтячого червоного сонця. У ньому бачу просторі вільні степи України, де дівчина з русавою косою несе воду в відрі, як на тій картині, що висить в мене в кімнаті. У ньому бачу якийсь могутній світ, якеś могутнє життя. У ньому бачу ліпший світ, вищий... Так би мовити — рай на землі. Те сонце обіцяє щось невловиме, так як наближаюче літо, весною. О, якби то міг ступити в той край червоного сонця, давно вже ступив би. Якби навіть так застигла та жива, чарівна картина, сидів би при ній і читав та перечитував ту нездійснену обіцянку, не зводячи очей...

Але світ суне собі далі. І сонце потопає за обрієм, з якоюсь несамовитою швидкістю. Уже зникнула остання іскра вогню, поза крючкатою далекою горою, яка викреслилась тепер чорним силуетом перед палаючим небом.

А небо горить! Горить безліччю відтінків палкого жару, і в ньому повисла темна хмара, червона, мов здорова кров. По ній простяглися срібні стрічки. Срібні, мов ангельсько-білі.

Але срібні стрічки прожогом зникають, і червоний тон неба все блідне, змінюється на жовтогарячий, а потім золотий.

Он тут при боці раптом залопотіла крильми сорока, зашелестіло листя, і з нею піднялися ще три сороки, щоб знайти інше дерево, де б переспати ніч. У леті лише їхні спини біліли в густім сутінку. Ще не присівши на новому дереві, вони розпочали свій чотироголосий дикий спів. Цей сорочий спів, якийсь неклясичний, трохи трагічний, дикий, каже про світ те, що нездатні передати людські слова. Полинув їх спів присмерком.

А небо все блідне, золотий тон перетворюється на м'якожовтавий. І на довший час заледве змінюється — жовта барва, мов застигла над обрієм. Але врешті затопила її нічна темрява.

І може казатимете, що я дурень, що сиджу так при вогнищі щовечора, з надією, що вигляне червоне сонце з-поміж мальованих хмар, що небо спалахне, але я відповім, що ледве чи ще знайдеш у світі широкому таку красу, яка б перевершила красу осіннього заходу сонця.

Це опов. Олега Шевченка недавно дістало другу нагороду на 3-му конкурсі молодечої творчості в Мельборні. 1977 р.

Марійка ЗАГАДАЙКО

ПЕРЕСЕЛЕННЯ ЛЕМКІВЩИНИ

Мое навчання в українській школі дало мені змогу пізнати Україну, її красу, традиції та її релігійне та політичне життя. Найважливіша для мене та частина України, з якої походять мої батьки. Це Лемківщина.

Лемківщина найдалі висунена на захід частина українських земель. Вона заселена лемками на частині наших Карпат. Займає вона більшість низького західного Бескиду. Початки заселення Лемківщини сягають давніх праісторичних часів. Середньовічні історичні джерела, як «Київський літопис» та твір візантійського царя Константина Багрянородного, ясно вказують про правління державою та на те, що Лемківщина входила в склад Київської Русі, а її населення було русинами, тобто українцями в сучасному розумінні.

Лемківщина зазнавала великих втрат під час кожної війни, а найтяжчі втрати мала під час 2-ої світової війни. У 1977 році минуло 30-та річниця найжорстокішого і найкривавішого переселення автохтонів західньої вітки нашої землі — Лемківщини. Виселення перевела Польська Комуністична Держава з допомогою 2-ої армії, що нараховувала понад 100 тисяч вояків з усіма родами зброї. Це робилося при цілковитій допомозі й схваленні Червоної Москви.

Ці акції переселення відбувалися в жорстоко варварський спосіб, який перевершив часи татарського лихоліття. Внаслідок цього переселення, Лемківщина та всі українські етнографічні землі на захід від лінії Керзона були сплюндровані. Цілі села були спалені, церкви пограбовані, серед яких багато було стародавніх архітектурних пам'яток неопікованої вартості. Одночасно з тим помордовано безліч інтелігенції, священників, учителів, старих і дітей, включно з немовлятами. Частина населення, що лишилося живе, стероризовано й вивезено на советську Україну, а решту на північно-західні землі, які Польща одержала від німців. Там лемків розпорошено поміж польським, без релігійної опіки, серед переважно шовіністично наставленого населення. Переселенців залишено без шкіл, без культурно-виховних організацій — на повне винародовлення.

»Лемківські вісті« з Торонто для прикладу подають кілька зразків брутальної жорстокості, з якою вояки польської армії розправлялися з безборонним населенням Лемківщини й Надсян: »24-го січня 1946 року, в селі Карликів замордовано 70-літнього священика разом з родиною та 14 осіб селян. 10-го березня, 1946 р., в с. Павликова замордовано 365 мешканців, в тому числі старих, дітей і місцевого пароха о. Лемця. 8-го липня 1946 р. відділ польського війська наскочив на село Терка (повіт Ліско), до однієї хати завели 28 заарештованих жінок та малих дітей. Потім хату обстріляли й запалили. З палаючої хати пощастило вирватися лише 14-літньому хлопцеві, Василеві Сонякові, який пізніше про все те розповів. Після спалення хати польські вояки знайшли в селі ще 5 людей, яких замордували, а між ними і 100-літню Анну Дяк«.

Таких і подібних випадків знущань і вбивств було дуже багато, і кількість всіх тих жертв докладно може ніколи не буде відома. В Америці й Канаді минулого року відзначали 30-річчя того жорстокого переселення нашого народу з Лемківщини. На жаль, в Австралії про це майже не було згадано.

*Марійка Загадайко, 18 років, студ. Педагогічної школи в
Лідкомбі. Учасниця 4-го конкурсу молодечої творчості в
Мельборні 1978 р.*

ЖІНКА В ЧЕРВОНИХ ЧЕРЕВИКАХ

Я сиджу надворі, гріюся на сонці та мрію. А день чудовий — ні хмаринки; сонце сильно шле своє проміння просто на мене. І мені якраз тепер пригадався один день, коли я йшла до школи. Я часто ходжу пішки. Раз, ідучи до школи, думала про те, що буду робити в суботу. Думки переганяли одна одну і не давали можливості зосередитися довго на одній.

Попереду мене саме йшла жінка. Вона незграбно ступала, ніби вперше наділа черевики на високих підборах. Я вже хотіла її обминутися, як вона мене зупинила. Запитала мене англійською мовою, чи не знаю я дороги до станції. Я відповіла, що йду в тому напрямку, то можу їй показати.

Ми кілька хвилин крокували мовчки; тільки було чути, як вона тяжко ступає, мов би боялась, що от-от похитнеться і впаде. Мене почала дратувати її хода: чліп-плёнк, чліп-плёнк. Я посміхнулася сама до себе і аж здригнулася, коли вона раптом озвалася сердито:

— Чи не можете ви сповільнити ходу?

»Ну, яке вона має право так питати? — подумала я. — Та я їй роблю ласку, погодившись йти з нею. Могла б тільки показати напрямок, а сама піти далі«.

Ми продовжували йти далі, але вона знову заговорила:

— Маю нові черевики, тому не можу швидко йти. Ви знаєте, я така роздратована. Прочитала в газеті, що сьогодні буде зустріч »Перенс без партнерів«. Писали, що відбудеться о восьмій годині в Домі пенсіонерів. То я прийшла, а там нікого не було. Чи не могли б вони точно надрукувати, коли це мало б відбутися? Я подумала, що то вранці, а то напевно буде ввечорі. А щоб не запізнитися, я навмисно взяла таксі, — закінчила вона свої жалі.

Потім вона подивилась на мене, мов чекаючи співчуття. Я щось невиразне відповіла. Тоді глянула на її черевики: вони були блискучі, червоні з тонкими підборами.

Мені чогось відразу стало досадно. Чого ця жінка розказує мені про свої турботи?

Я добре її роздивилась. Зовсім проста собі й не дуже красива на вигляд. Рот трохи заширокий, а ніс задовгий та тонкий. Сама ж вона худенька, але пристійно одягнена. Років під тридцять.

Ми попрощалися біля станції, і я попростувала до школи. Мене брала злість, але чого? Напевно на цю жінку, що так раптово попсувала мені настрій своїми клопотами. Що її примусило скаржитись мені, чужій людині? Я б про такі справи нікому не говорила! Чи це моє діло, що вона не має чоловіка?

Я дійшла до школи та старалась забути про цю подію. Але так не сталося. Я часто пригадую ту жінку ще й тепер, і мені щоразу робиться соромно за мої думки про неї.

Я уявляю собі, як вона вирізала рекламу з газети про зустріч... як вона побачила червоні черевики в вікні крамниці... як вона заощаджувала, щоб купити їх... як вона милувалася перед дзеркалом, одягнувши їх перший раз... як дбайливо вона одягнулась того ранку, гарненько причесалась та підмалювалася... і тому, що вже було пізно, мусила взяти таксі.

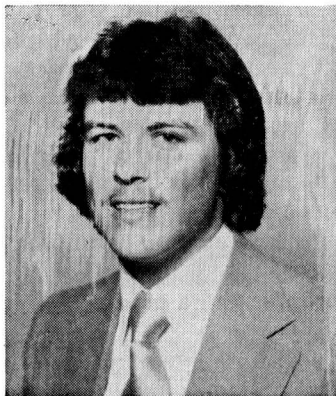
Тепер сиджу на сонці та й думаю: що я за людина? Я над нею сміялась, не маючи на це права! Я не мала права гніватись, коли вона просила, щоб ми повільніше йшли. Не знаючи, що за життя у неї було, я мала совість насміхатися над нею.

Дивлюся на сонце й думаю: хіба воно гріє тільки для мене? Ні, воно гріє і для тієї жінки, і для всіх на світі.

Оповідання Галини Кравченко «Жінка в червоних черевиках» недавно дістало третю нагороду (разом з Таєю Шевченко за її оповід.) на 3-му конкурсі молодечої творчості, який проголосив Літературно-мист. клуб ім. Василя Симоненка в Мельборні. 1977 р.

Тарас МАЦІБУРКО

ВЕСНА

Все, що жило, відпочивало тихим сном, тільки нічні зірки все ще моргали одна до другої, наче записували останні пригоди, як заграва сонця почала пробиватись з-за небозводу, даючи знак небесним зіркам йти на відпочинок. Сонце поволі пробивалося поміж хмарки, а проміння наче купалися в ранній росі, що блищала, як дорогоцінні діаманти.

Високі дерева стояли непохитно, неначе гріли свої гілки до яскравого сонця, а гілки ті виглядали, як корони на головах пишних княгинь і королів. А різнокольорові

метелики мерехтіли й перелітали кожний в іншу сторону, вітаючи ранок, польові коники й собі стрибали один поперед другого в зеленій запашній траві. І час від часу зайчики виставляли свої насторожені вуха, прислухаючись до кожного шелесту.

З нічного сну збудились пахучі квіти, піднімаючи догори свої усміхнені голови. Вони, наче маленькі діти любувалися соняшним промінням. Бджоли підлітали до них, гомоніли між собою, сідали на квіти і, здавалось, що вони обнімають і цілують їх, дякують за пахучі медові соки.

Пташки й собі, пробудившись зі сну, одні літали, другі повис-тавляли свої голови з гнізд, почали цвірінкати, співати, а інші свистіти. Цей пташиний спів, відбиваючись од листя та стіни дерев, зливався в одну гармонію, а луку того співу було чути в далекій далечині, неначе концерт ранньої молитви за соняшний ранок. А сонце тим часом підходило, підходило все вище вгору по блакитному небі, здавалось, що проміння його й увесь небо-звід хочуть спіймати ту красу прегарної країни.

Великі й малі ріки плили поміж горбами, а скільки потічків і озер з кришталевою водою насичували природу того краю. У рі-ках риби: одні стрибали, другі, пливучи, наче кланялися соняш-ному промінню й срібним кольором своїм виглядали як дзеркала у воді.

Куди оком не глянеш, всюди запавні буйні поля, що були огорожені пасмом високих синіх гір.

Творець винагородив цей край всіма земними благами. Він ви-глядав неначе виноградний рай. Добра в тому винограднику було досить для всіх, хто жив в тій країні. В давню давнину до того виноградника заїздили великі діячі й промовці, вони виходили на високі береги ріки й звеличали »Творця« того виноградника, а господар з своєю сім'єю й собі йшов до ріки, щоб подякувати за дари й соняшну теплоту, котрими їх край був винагороджений. Здавалось, що й високі дерева схилили свої голови в ту сторону, до підніжжя тієї ріки з цілющою водою.

Колись у тому краю виростали найкращі квіти світу, за тими квітами приїжджали великі лицарі з усіх сторін тодішньої Євро-пи: Данії, Угорщини й славної в ті часи Франції, щоб прикрасити свій край квітами.

Недавно англійці й британська спільнота народів святкували престолонаслідництво й підтвердили історично, що в палаті зна-ходиться тридцять перший і росте тридцять другий рід з квітів соняшного виноградника.

По другій стороні, де сонце відпочивало серед диких лісів і тря-совин, поселились родини дивних людей. Прибули вони сюди з-поза високих гір, жили вони з рибальства та дичини, котрих в ті часи було там подостатком. Люди ті були напівголі, зарослі, вони завжди виглядали брудні й ліниві, як дикуни. Шукаючи здобичі, ті зарослі люди заблукали в господарство працювितого господаря в той соняшний виноградник. Наїлись і напились, а вночі пограбували, забрали все, що їм подобалося. І так час від

часу ночами вони вдирались і грабували, а решту нищили, нищили в дикий спосіб виноградник господаря.

Через деякий час серед того зарослого та напівголого племені з'явилась заблукана, наче голодна вовчиця, розпутна жінка. Вона стала господинею тої напівголої сім'ї. Скоса вона споглядала на виноградний край сусіда з вишневим садом. Одного разу каже вона до старшого тої голодної сім'ї: — Дивись, який рай у нашого сусіда, а твоя сім'я гола, голодна серед трясовин і бруду. Іди і вбий його й матимеш усе для себе, для мене й для своїх нащадків вистачить.

Подумав старший, порозмовляв з другими, а потім поодягали овечі шкури на себе й курявою рушили до брами того вишневого саду. Немов сарана, лишали вони по собі голе поле. Із страху — аж земля здригалась. Прибули до брами вишневого саду, обтряслись від бруду, стукають, пустіть, пустіть у господа вашу, ми спокійні ягнятка в гості до вас прийшли, привіт вам від нас і нашої зверхниці принесли.

Розкрилась брама, сім'я спокійного господаря вже рушила огненним мечем знищити тут дику орду. Старшина озвався: глядіть, ми з іконою, із знаком миру й любови до вас прибули, не убивайте нас. Глянув мирний господар на змарнілу постать, подумав і звелів сім'ї своїй впустити гостей у свою господа, у вишневий сад.

Сонце чомусь поблідло, ховалось за той край звідки прибули ті мирні ягнятка. Того вечора й зірки не з'явились на привітання ночі, а чорні хмари нависли над виноградним краєм, і повис над краєм дивовижний сум. Серед тої темної тиші, мов дика сарана, розлітались вони по вишневому саду і стали роздягатись з овечих шкур. Немов голодні вовки, з піною на губах кинулись гризти й пити соки виноградника й вишневого саду, аж високі дерева й гори здригались від удару й тривоги, як ворог убивав свого сусіда.

Засох вишневий сад, пов'яли пахучі квіти, золоті лани бур'яном заросли, а дикі заїди раділи, що весь край у ранах стікає кров'ю і не встане вже більш ніколи.

— Тут пливе цілюща вода, цей край ми своїм зерном засіваємо, тут наше царство збудуємо, — гула юрба кровожерів, — а нашої господині найкращі дари принесемо. — Раділа й розпутниця, як почула, що сусід конає, повіривши гостям, що ніби з наміром миру прибули. Вона цю велику історичну подію й собі в історію записала.

Страшна тривога обняла кожне ество соняшного виноградника, гори посумніли, а сині ліси похилились, наче старі діди. Коли б людина була Творцем того виноградника, то не витримала б, не змогла б глядіти на ті дикі знущання.

Минув час. Глянув Творець на терпіння і муку краю того, осушив кров, погоїв рани й оживив виноградник. Квіти й вишневі сади в зелене листячко одяглись, бджоли гудуть, пташки співають, а дерева усміхаються, нові квіти відростають, дикий бур'ян закривають, зближається ранок соняшної весни для виноградного краю. Бо це йому дав Творець, і жодна сила вбити його не може.

Тарас Мацібурко, 18 років, з Джілонгу. За це алегоричне оповідання він дістав другу нагороду на 3-му конкурсі молодечої творчості в Мельборні. Т. Мацібурко — студент Мельборнського інституту технологій. На попередньому конкурсі його оповідання було відзначене.

Павло КАРЕН

ПОДОРОЖ НА МАГНЕТНИЙ ОСТРІВ

Минулорічні зимові вакації я мав змогу провести на Магнетно-му острові, в північній частині Квінсленду. Я їздив туди разом з моїми сестрами, Розою та Ніною, та з моїм швагром Миколою.

Це була моя перша подорож без тата й мами та ще й літаком. З великим нетерпінням я чекав на цю подорож. Хоч і в товаристві старших сестер і Миколи, проте, без докучливої опіки мами й тата, я почував себе майже дорослим.

Уявіть собі, що десять днів їсти лише те, що захочеш, купатися (за маминим виразом »мокнути в воді«) скільки хочеш, і жодної школи — ані австралійської, ні української.

Цей острів знаходиться за 8 кілометрів від міста Тавнсвілле, що лежить за 1122 кілометри від Брізбену і є осередком цукрово-тростинної промисловости Квінсленду.

І от, після довгих чекань, настав день від'їзду. О сьомій годині ранку ми вже були на аеродромі. Найперше ми віддали наші валізки портерові, який поставив їх на конвеєрний ланцюг, що повів їх до літака. Та ось і ми самі в середині літака. Загули мотори. Ми почали інтенсивно жувати гуму, бо коли літак піднімається, витворюється зміна повітряного тиску, від чого закладає вуха.

А коли ми летіли приблизно на висоті 30 тисяч футів над рівнем океану, гостеси почали показувати нам рятівні приладдя на випадок катастрофи. Я серйозно запитав Рози: »А де ж парашути?« — Вона засміялась і відповіла, що не можна користуватися парашутами на такій висоті, бо, якщо хто вискочить з літака, загине від атмосферного тиску.

На літаку нам давали перекуску: булочки, чай чи каву та мар-

меляду. Цікаво було дивитися з літака, що летів над хмарами. Нарешті, літак приземлився у Брізбені, де була пересадка до Тавнсвілле. Чекали всього півгодини.

І ось ми вже в Тавнсвілле. Тавнсвільський аеродром маленький, неприємний. Там було дуже парко, бо кожного дня тримається тропічна погода з великими дощами. Звідси ми попливли катером на острів, звідки таксівка завезла нас в містечко Акалузька. Ми були дуже задоволені, що наша хатка була близько до пляжу, басейну та рифу. На цьому острові росте багато кокосових пальм та різних дерев, виглядало так, як на Гаваях.

За тиждень нашого перебування на острові ми добре відпочили й багато дечого побачили. Поперше, кожного ранку нас розбуджували своїм співом птахи, так звані «рейнбов лорікітс» А ми годували їх щодня.

У понеділок ми винайняли маленьке авто «міні мок» і об'їхали весь острів. Це було дуже цікаво. Ми купалися в різних місцях, вигрівалися на пляжах і обідали в маленькому ресторані. Одного разу, коли ми їхали «міні моком», вночі світив повний місяць, ніби це було в Карпатах. Ми побачили також старі замки та фортеці.

У вівторок ми поїхали туди, де показували різні типи тропічних риб, коралів, акул, крокодилів — це був надзвичайно інформативний і цікавий музей-акваріум. У четвер Нінина приятелька теж приїхала до нас на острів, бо вона також була в Тавнсвілле на вакаціях. Нам було весело. Ми пішли з нею купатися, а також відвідали місце, де росли різні тропічні квіти.

А після того зі мною трапилась неприємність. Я був застуджений і лежав на теплому березі на сонці. Раптом Ніна з приятелькою пхнули мене в воду. Це потрапило й на фільм, бо Микола саме фотографував. Я так гнівався на них, що лишив пляж, пішов до хатки, покупався під гарячим душем, потім сів біля телевізора й пив гарячий чай. Після цього мені покращало, і я їм простив.

Їжа на острові була морського типу: їли лобстери, рачки, краби і навіть свіжу акулу. Звичайно також тропічні овочі: ананас, павпав, манго, черешні та кокосові горіхи.

Дуже гарно було купатися в зимові місяці, ходити по березі, збирати коралі, мушлі та загоряти на сонці. Шкода було покидати цей острів і вертатися знов до науки й холоду.

Коли б хто з читачів хотів десь поїхати на відпочинок, найкраще їхати на Магнетний острів.

Павло Карен, студ. Школи Українознавства в Лідкомбі. Його нарис відзначений на 4-му конкурсі молодечої творчості в Мельборні в 1978 р.

Я ХОТІВ БИ ПОБАЧИТИ УКРАЇНУ ...

Я хотів би побачити Україну, бо мої батьки приїхали з України. Там живе моя бабуся й далші члени родини. Я знаю багато про Україну з оповідань батьків та з української школи. І в моїй уяві я бачу мою Україну й хотів би знати, чи справжня Україна — така сама.

В першу чергу, я хотів би побачити Київ і Дніпро. Про них я чув і вчився. Також я хотів би побачити Львів і Харків.

Але мої батьки, як тато каже, діти села, і вони люблять землю. Мама часто згадує український хліб. Він ніби кращий, хоч чорний, але гарно пахне. Я його не куштував ніколи, але хотів би спробувати, так само, як і квасне молоко з пивниці бабусі. Хотів би спробувати бойківську кулешу чи затірку.

Я дуже хотів би побачити українське село. Мої батьки кажуть, що воно дуже гарне й такого в усій Австралії нема. Воно з кожною порою року інакше і то мусить бути дуже цікаво. Село ніби йде за календарем і на кожний місяць має свій порядок, свою програму так, як на концерті, одна робота йде по другій, і мама каже, що їй ніколи нема кінця.

Я думаю, що тато тужить за селом. Ось тепер місяць травень. Тато прийде з праці і по вечері часто сяде на канапу, задумується і починає: »Тепер там на Україні господарі сіють жито, пшеницю, ячмінь і овес.... Садять буряки, картоплю, капусту, огірки... Ти, Славку, покушав би їх смак, це не те, що тут. Ти не знаєш, як пахне молода картопля« ...

Я слухаю, і мені хочеться тої картоплі, але її тут нема, вона на Україні, бо там краща вода, з мінералами. В травні там цвітуть сади. Яблуні, груші, черешні, вишні і сливи. Цілі поля білі та сині від перших квітів. Я дивлюся крізь вікно, а тут накрапає дощ, холодно, і мати скоро буде світити в хаті електричну грілку.

В червні, коли в нас починається зима, я думаю, чи скоро вже з сумівцями поїду на перший сніг до Тредбо чи на Козіяско. Я знаю, що на Україні все гарно росте.

Я від тата вже стільки чув про українське село, що, здається, без помилок можу написати, в котрім місяці люди що роблять на селі в Україні. Коли б я поїхав на Україну і побув там трохи довше, то напевно побачив би на власні очі, як в липні косять траву і сушать на зиму для худоби, а як висохне, збирають на вози й кіньми везуть до стодоли.

А серпень мабуть найважливіший місяць в році. Тоді починають косити жито, пшеницю, овес і ячмінь. Складають скошене в копи і зі страхом дивляться на небо, чи не буде бурі і граду, бо витовкло б усе й не було б чого їсти.

У вересні починають копати картоплю й буряки. Такі хлопці, як я, мають тоді велику втіху, бо роблять ватру й печуть картоплю. Ми раз пробували пекти в таборі, але щось нам не дуже це вдалося. В нашій хаті мама пече картоплю в духовці у великий піст і дає їсти на обід з квашеною капустою. На Україні ріжуть дрібно капусту і складають в бочку, щоб заквасилася. Їдять її взимі.

У вересні я також побачив би, як люди зривають овочі з дерев, крають в пасочки або чвертки й сушать, щоби на Різдво було з чого робити узвар.

У жовтні опадає листя з дерев і потім тим листям обкладають стіни хати й роблять загату перед морозом, тоді є в хаті тепліше. Люди йдуть в ліс по дрова, щоби було чим взимі палити. Ранки й вечори стають щораз холодніші, починають падати дощі.

В листопаді ніхто вже на полі не працює. Жінки прядуть вовну, а чоловіки починають молотити збіжжя. Дні стають щораз коротші.

У грудні вже падають сніги, часом навіть дуже великі, і треба сніг відгортати, щоби вийти з хати. Діти їздять на санках, часом на ковзанях і ставлять снігові баби. Не рідко доходить до суперечок, і тоді воюють сніговими кулями.

У січні люди приготівляються до Різдва. Приходить Свят-Вечір, перша зірка, дванадцять страв. Відправи в церкві, гостина в родині. Молодь, хлопці й дівчата ходять з колядою, часом з вертепом, перебираються за козу, медведя, цигана, козака та Ірода і смерть.

У лютім звичайно бувають найбільші морози. Чоловіки на річці прорубують лід, щоби жінки мали де полокати білля. Така діра в леді називається прорубина або ополонка.

У березні вже починає більше світити сонце, сніг топиться, з дахів звисають довгі скапи. На ріках починає тріскати лід і йде крига. Тоді часом бувають великі повені, що заливають багато землі, а навіть людські хати та худобу.

А в квітні вже дерева починають розвиватися, цвіте верба і приходять Великодні Свята. Жінки печуть і носять святити паски, діти бавляться писанками, а дівчата під церквою виводять гагілки. На полях показуються перші квіти.

Я закінчив цілий рік так, як тато оповідає мені й сестрі. Може дещо забув чи переплутав, але важко все запам'ятати.

Я описав це все тому, що мало хто зможе поїхати на Україну. Тато каже, що там тепер вже не так, як колись було, і нема чого туди їхати. Але я думаю, що нашим дітям тут в Австралії буде цікаво прочитати, як наші люди жили на селі.

А я все таки хотів би поїхати в Україну. І в Києві, і Харкові і Львові та в інших містах України є багато цікавого, що варто

оглянути. Є театри, балет, музеї і гарні церкви, такі як св. Софія, Печерська Лавра, св. Юр і інші. А найважливіше, що там є українська земля і люди українці, такі, як мої батьки й ми всі.

Славко Ільків, 14 років, студ. 1-го курсу укр-ва в Лідкомбі, біля Сіднею. Його твір на 4-му конкурсі молодечої творчості в Мельборн 13. 8. 1978 р. дістав третю нагороду — 40 дол.

Галина ТЕРПАК

ПОДОРОЖ ДО НОВОЇ ЗЕЛЯНДІЇ

І так, нарешті, надійшов день для нашої подорожі до Нової Зеландії. Мама, мій брат Віктор і я — всі були готові о 12-й годині до мандрівки. По дорозі ми ще забрали бабусю й поїхали на аеродром. Там була маса людей, кожен мав летіти в свою сторону.

Після полагодження формальностей ми розпрощалися з татом і з дідусем і пішли до літака. Він був досить великий: у ньому було до 300 пасажирів. Нам відразу почали подавати вечерю. Після того мене записали до Молодечого джетового клубу, дали мені посвідку й попросили мене, щоб я частувала людей цукорками. Летіли ми дві години й сорок п'ять хвилин. Коли о шостій годині вечора ми сіли в Крайстчерч, по-ново-зеландському була вже восьма година: у них час іде на дві години швидше. Знову після оформлення квитків, на нас уже чекав туристичний автобус.

Скоро завезли нас до гарного «Коммодоре готелю». Я з мамою була в одній кімнаті, а мій брат з бабусею були в другій. Після гарного відпочинку наступного дня зібрали нашу групу, 42 особи, і ми рушили в турне. Протягом десятих днів подорожі ми побували в трьох містах. У кожному місті ми зупинялися в дуже гарних готелях, де була добра обслуга, смачні харчі, яких давали досить.

Нова Зеландія дуже гарна країна. Навколо ми бачили високі гори, на яких біліє сніг, а на долинах зелено, скрізь трава, де вічно пасуться вівці. Я думала, що тільки в Австралії багато овець, але тут, здається, ще більше.

Під час нашої подорожі ми бачили чудесні краєвиди, прекрасні озера, в яких чудова блакитна вода, а озера дуже глибокі. Бачили й водоспади, в одному з них вода спадала з високої гори на 150 футів вниз, просто в озеро, на якому ми їздили на пароплаві. Бачили ми також багато гарних лісів, де були берези, дуби, майже всі, як мама казала, європейські дерева.

Побували ми й на високій горі, на яку мусіли підійматись ліф-

тами. Там я вперше побачила сніг. Який же він мені видавався гарний, м'який, мокрий і холодний. Я качалася в ньому, їла його й не могла налюбуватися його красою.

У Новій Зеландії є багато фермерів. Нас ввели в таке місце, де оповідали про економію цієї країни. Після цього я доїла корову й напилася свіжого молока, за що також дістала посвідку.

Але хочу написати ще про одно озеро, яке називається Лейк Шакатіру. Воно має 50 миль довжини. З одного боку просто з води підносяться гори, що мають 7000 футів висоти. Вони називаються Ремаркабле. Зверху на них лежить сніг. Вони віддзеркалюються в воді, і це робить надзвичайне враження.

Це озеро в деяких місцях 1200 футів завглибшки, про нього маорці мають легенду, що колись нібито був там дуже великий чорт, який часто лякав і їв людей. Маорці вирішили знищити його: однієї ночі вони підкрались до нього й підпалили. Він згорів, але ще встиг проклясти цю місцевість, і тому час від часу в цій місцевості без жодної причини вибухають гургани. Але серце того чорта не згоріло і ще й досі дихає, тому це озеро називається дихаючим. Вода в ньому що п'ять хвилин піднімається й опускається на три інчі. Вчені з інших країн робили досліді, але не знайшли ніякого пояснення.

Отака чудесна ця країна, Нова Зеландія! Там ми побачили і гори, і сніг, і чарівну зелену природу. Деякі місця дуже нагадували мамі Україну. Особливо одно місце, яке називається Квінстон, де було багато чудесних беріз з червонястим листям, багато смerek і гарна висока трава.

В автобусі з нами переважно були австралійці, всі були дуже приємні люди. Наприкінці нашої подорожі ми зробили спільне фото, яке я зберігаю для пам'яті.

Вирушаючи назад, ми накупили багато подарунків для дідуся, для тата і для деяких наших знайомих. Під час нашої подорожі по Південному острові Нової Зеландії ми проїхали 1932 кілометри. Багато дечого побачили, провівши дуже гарно час.

І ось настав час летіти назад до Австралії. Автобус привіз нас до летовища в Крайстчерч. Ми всіли в літак і полетіли до Сіднею. Але цього разу подорож літаком не була така приємна, бо його весь час чомусь трусило. У Сіднеї на летовищі нас уже чекав тато. Ми дуже за ним скучали. Було дуже приємно знову повернутися до своєї хати.

Я собі зробила альбом, в якому маю знімки з усієї подорожі по Новій Зеландії. Коли я підросту й почну працювати, обов'язково постараюсь відвідати ще раз цю країну й побачити ті чарівні гори, озера, ліси й луки.

Галина Терпак, 14 р., студ. 1-го курсу школи українознавства в Сіднеї.

ПРИГОДА ПРУТИКА

(Казка)

Жив собі в Україні чоловік, який мав прізвище Прутик. Одного разу їхав Прутик попри річку, аж чує хтось стогне: »Ой... ой... рятуйте... рятуйте!«

Скочив Прутик з коня і бачить, що чоловік лежить побитий. Він благає:

— Слухай, добрий чоловіче, винеси мене звідси. Поховай мене в степу, а за те я дам тобі мій хрест.

— Винесу тебе й поховую, — каже Прутик — а хрест тримай при собі, я маю свій.

— Не кажи так, це добрий хрест: посвячений, золотий. Хоро-нитиме тебе від всякого нещастя, як хоронив досі мене. — А доки помер, сказав, щоб Прутик поїхав до замку й подав княгині вістку про його смерть. Потім закрив очі й помер.

»Це князя мені доводиться ховати«, — подумав Прутик. Він виконав останню волю князя, взяв хрест і поїхав шукати замок. Минає села і міста та ось, нарешті, скручує праворуч, а там бачить чудовий замок. Іде він у велику браму, а там злі пси кинулись до нього. Але пси побачили хрест у Прутика на грудях й пізнали, що то хрест їхнього пана, полягали й почали жалібно скавуліти. Погладив Прутик вірних і добрих своєю панові псів, і пішов далі. Бачить сад, а в ньому сидить княгиня.

— Вістку сумну приношу вам від князя, — сказав Прутик. — Він загинув у бою.

Почувши це, княгиня зімліла, а коли розплющила очі, побачила Прутика, що стояв біля неї.

— Що ж мені тепер робити? Діти малі, а оборони перед ворогом немає...

— Не журись, княгине, — відповів Прутик, — я тебе і твій замок обороню перед ворогом, як буде потрібно. — Я маю добрий княжий хрест, він оборонить обох нас і твій замок від ворога.

Недовго довелося чекати, татари напали на замок. Кричали, стріляли й облягали з усіх боків, що нікуди було й вийти. Тоді Прутик зібрав усю княжу челядь і почав боронитися. Скочив сам у середину ворогів, махнув шаблею на всі боки, і розігнав їх. Потім скочив на коня і крикнув до челяді »З Богом вперед!« і почав доганяти й бити ворогів. Але бачить Прутик, що всіх татарів не переб'є, бо їх дуже багато, а в нього тільки трохи людей.

— Слушайте, татари! Навіщо нам кров проливати, нехай один з вас виступить до бою зі мною, і тим вирішимо, хто сильніший.

Один з татарів виступив наперед, і вони почали битися. За хви-

лину татарин упав поранений, а татари всі закричали від страху.

— Ти, чоловіче, мене переміг. Твоя правда і твій замок, а за лицарським звичаєм, даю тобі ще й мою шаблю, — сказав переможений татарин.

Узяв Прутик татарську шаблю, а татари поїхали в свій бік, забравши раненого.

Щиро дякувала княгиня, що Прутик оборонив її і її діток перед ворогом, і запитала його, чи він би не погодився й далі бути з ними й боронити їх далі перед ворогами.

Зрадільний Прутик відповів: »Добре, ясна княгине, буду боронити тебе і твоїх діток, доки живий буду«.

Юлія Фігурка, 11 років, учениця Братської рідної школи в Лідкомбі, біля Сіднею. Учасниця 4-го конкурсу молодечої творчості, який організував Літературно-мистецький Клуб ім. Василя Симоненка в Мельборні. 1978 р.

Люба ЛОТИШ

РАДІСНА ЗУСТРІЧ

У дві тисячі двадцятому році почалась Третя світова війна. Мені було лише одинадцять років. Мій батько був тоді лікарем, його відразу викликали до центрального шпиталю нашого більшого міста лікувати ранених від атомових бомб, які були скинуті на нашу землю.

Одного бурхливого вечора листоноша приніс телеграму. Мама дуже дуже зажурилась. Вона сказала, що її теж викликають до міста, й наступного дня зібралась, попрощалась, плачучи, й поїхала. А я лишилась з бабусею. З того часу я довго не бачила своїх батьків.

Минали роки, війна закінчилась, але через радіацію від атомових бомб ніхто з села не міг поїхати до міста. Мені вже було майже двадцять років, як радіація зменшилась і люди вже виходили на вулицю без спеціальних масок. А дехто вже побував і в місті. Я тоді запитала бабусю:

— Як довго чекати? Я вже, мабуть, з десять років не бачила батьків, пошта не працює, чи вони повернуться додому? .. Пустіть мене, бабусю, я хочу пошукати маму й тата, я знайду їх, де б вони не були.

— Моя дорогенька, — сказала бабуса, — Ти вже доросла, можеш спробувати, але дивись, іще багато небезпек, може їх уже й живих немає. Будь обережною й не залиши мене саму тут помирати з голоду та старости.

Шкода мені було кидати саму бабусю дома, але й далі чекати не можна було. Бабуся одвела мене на станцію, бо вже почали ходити поїзди. До міста було з 50 кілометрів. Я поїхала. Вагони були порожні, і мені робилося страшно. Дивлячись крізь вікна, я бачила порожню голу землю. Все було сухе, мертве й нічого живого не бачила.

За годину я приїхала до міста. Я думала, що там стоять великі будинки, багато людей, а побачила майже самі руїни. Зрідка мов тіні, ходили по вулиці люди. На одній вулиці, поблизу станції, я побачила військового, ніби офіцера. Я до нього, показала йому знімки моїх батьків, сказала прізвище й імена, що тато був лікарем. Він подумав, а потім порадив піти до лікарні й показав, куди йти.

Будинок лікарні був лише трохи пошкоджений війною. Я зайшла всередину, побачила санітарку й запитала про моїх батьків.

— Твій батько був затруєний бомбами, захворів, і його вивезли далеко звідси, до іншого шпиталю, — сказала санітарка. — А твоєї мами я не бачила, може й вона поїхала з татом.

Потім вона мене погодувала, і я пішла знову шукати свою маму. Багатьох я питала, показувала фота, аж поки один старий чоловік сказав, що у школі зупинились люди, що вчора повернулись з півночі до свого міста. Я бігом побігла туди. Підійшовши до приміщення школи, я побачила мою маму. Вона стояла біля вікна і з кимсь розмовляла. Вона вже посивіла за цей час, але я її пізнала. Це була моя мама! Від радості я голосно заплакала, ставши біля вікна. Я вже не могла сказати слова від радості, мені ніби відібрало мову. А мама, мабуть, почула мій крик і плач, обернулася і, глянувши, догадалась, що то я. Вона теж крикнула »Оксано!« й миттю вибігла зі школи. Вона обнімала мене, цілувала, а, трохи заспокоївшись, запитала про бабусю, про село, про те, як я добралась до міста, яке було відрізане від сіл радянцією.

Потім мама розповіла, як батько захворів, як вона поїхала з ним на північ. Там вона вчила дітей у школі і тільки сьогодні вранці, разом з багатьма людьми повернулась до міста. А завтра збиралась уже шукати дороги, як добратись до рідного села. Але тато ще остався на півночі. Він уже почуває себе краще, скоро й він повернеться назад.

Мама розповідала, а я дивилась на її обличчя, на її сиві пасма волосся, яке було колись русяве. Я бачила, як і її вимучила війна й наробила багато зморщок на обличчі.

А наступного дня дуже рано ми вирушили назад до села, до бабусі. Минуло вже кілька років, але того радісного дня я ніколи не забуду.

*Люба Лотиш, студ. Школи Українознавства в Ессендоні.
Її оповідання відзначено на 4-му конкурсі в 1978 році.*

ЧИ ТО БУВ СОН?

— Тепер ти тут сиди й не рухайся звідси, — наказала мама, — я вернуся, коли зроблю закупки в місті. Добре?

— Добре, — зідхнула Леся. Вона повернула голову й дивилась на мамину постать, що йшла поміж деревами до авта.

Взимку було нудно на пляжі. Купатися зазимно й жодного товариства. Леся сьогодні не пішла до школи, бо два тижні тому дістала гострий напад німецького кору й те її ослабило. Лікар приписав їй тиждень відпочивати, бувати на свіжому повітрі.

— Твоя »гайскул« може ще трохи почекати, — казав він.

Леся поправила рушник. Так зручніше. Сьогодні море мало такий чарівний голубий колір. Вона все життя прожила біля моря, але такого чарівного кольору вона не пам'ятала. А море здалека поблискувало, ніби моргало до неї.

По обох боках затоки були високі сірі скелі, а в них багато печер. Ці скелі поступово спадали і аж тут недалеко зрівнялися з золотистим піском пляжу. А пісок сьогодні такий теплий ще й блискучий. А хвили раз-у-раз били об скелі з ритмом:

— Бум! Бум! — нібито серце моря так било. А чайки кружляли в синім безхмарнім небі з жалібним — Кра-а-а-а! — Так ніби щось мали в горлі й не могли викашляти.

Леся усміхнулась. Якими то дурниціями набиває собі голову! Але сьогодні, напевно, чарівний день, ніби щось магічне в атмосфері.

Оглядаючи навколишні краєвиди, Леся захотіла лягти. Вона розтягнула рушник, лягла, повернувшись набік. А море весь час співало свою пісню: »Бум-ш-ш-ш... Бум-ш-ш-ш... А сонце пригрівало, ніби гладило її. Раптом хтось поклав руку на її рамено. Здргнувшись, піднесла голову.

— Ромку! — скрикнула вона радісно. Скоро встала й обняла його. — Сідай тут! — Вона поклала руку на пісок коло рушника.

— Не маю часу, — відповів нахмурено. Ходи зі мною, я тобі щось покажу.

— Я обіцяла мамі, що буду тут сидіти й чекати на неї.

— Ми не будемо довго...

— Ну, добре, — вона зідхнула. Ромко подав їй руку, і вона встала. Лесі чогось не сподобалися сьогодні його очі. Нормально вони світилися відвагою та чесністю, а сьогодні в них був якийсь страшний вогонь.

— Туди, — і Ромко показав пальцем на лівий бік затоки, де були найбільші печери.

— Ходім! — і вони пішли. Лєся повела носом і заговорила:

— А нарешті вживаєш той «афтершейв», що я тобі купила. М-м-м... Гарний запах.

— Гм...

— Ромку, почекай на мене, ти так скоро йдеш!...

Він почекав... Тепер вони опинились під тінню цієї величезної скелі.

Звідси треба було вже йти обережніше, бо не було більше піску, а тільки великі брили мокрого слизького каміння. Ромко йшов попереду й великими кроками переступав з каменя на камінь. Лєся йшла позаду й не так скоро. «Ой! трохи не посковзнулася» — а Ромко вже там чекає при вході до тої великої «причини».

— Гей, Ромку! — крикнула Лєся й помахала рукою, а він помахав їй у відповідь. Ще лиш кілька каменів... Ще один... О, вже й тут.

— Ходи! — Ромко взяв з полиці над входом дві свічки й сірники, де місцеві завжди їх тримали. Засвітив, одну дав Лєсі, другу — собі. Він повів її під стіну, порослу мохом, й підняв з землі велику рогату мушлю. Почав нею дряпати, і скоро можна було прочитати: «Р. і Л.». Лєся поглянула й додала — «77». А дряпаючи, вона запитала:

— А ти чому сьогодні не в університеті?

— Е... Ну... то не твоя справа й не питайся, — пробурмотів. Лєся замовкла.

Поглянувши ще раз на видряпані літери, Ромко сказав:

— Ти ще не бачила, що я мав тобі показати. Ходім далше.

Він своїм швидким кроком пішов у глиб печери, а Лєся за ним. Їй дуже не подобалися ці печери. Їх було так багато в різні кінці, що можна було й заблудитись. До того ще й піскувата підлога в деяких місцях була мокра. Нога грузла, і важко було її відірвати, часом здавалося, що майже неможливо. На щастя, вони знали ці печери, як власну кишеню.

«Але він сьогодні швидко йде, — подумала Лєся. — Що цікаво, що його гризе».

Вони зайшли в чергову малу печеру, а далі в вузький короткий

коридор. В наступній печері вона стала на порозі й піднесла свічку. Ромка не було. Певно, пішов далі. «Ну, й на що чекаєш?» — подумала й витягнула ногу, щоб покласти на пісок. Але враз в ній щось заговорило: «Ні, не клади! — Вона кинула на пісок сірник, який чомусь і досі тримала в руці.

— Який сипкий пісок! — скрикнула. А Ромко, певно, знайшов якийсь другий вихід, бо сюди пройти неможливо. Але куди він пішов? Леся гукнула: — Ромку! — та відповіді не було, лише відгомін — «Ку-у-у-у, ку-у-у-у». Спробувала ще раз, але знову тільки відгомін. Що ж певно вийшов іншою дорогою... Нічого не вдієш, треба вертатись назад.

При виході вона поклала свічку назад на полицю. Там уже була Ромкова свічка. Вона помацала біля гноту віск. Зимний. Цікаво...

Дорога по каменях тепер видавалася подвійно довгою. Ненароком ступила на гостру мушлю, посковзнулась на мокрому морському мосі й мало не впала в воду. Весь час думала, чому Ромко раптом щез, просто зник. Чи може є там печера, про яку вона ще не знає? А вигляд його очей, чому такий страшний? ... І що він хотів їй показати? Ой, що мама зробить, коли побачить, що її нема? Напевно, покличе поліцію. Перескочила з каменя на камінь й пустилась бігти. І щойно тепер усвідомила собі, яка вона стомлена... Ноги були ніби з заліза.

Нарешті, прибігла до рушника. О, як добре лягти. Вона досі не помітила, що голова в неї боліла. А море й далі грало свою лагідну пісню: «Бум-ш-ш-ш. Бум-ш-ш-ш».

Хтось поклав їй руку на плече. — Ромко? — Ні то була мама:

— Але моя доня сплюшка! — зажартувала мама. Така велика й заспала. Леся встала й обтрусилла рушник. Мама понюхала й покрутила носом:

— Фе! Чим ти себе тим разом насмарувала? Коли вже конче потребуєш парфуми, то не вживай якоїсь, що призначена для мужчин! Фе!

А увечорі Леся довідалася, що ранком Ромко згинув у мотоциклевому випадку, ще поки довели його до шпиталю.

Чи то був сон?

* * *

Оксана Смеречук, 13 років, студ. Школи Укр-ва при Братській школі в Лідкомбі, біля Сіднею. Це її оповідання дістало третю нагороду на 4-му конкурсі молодечої творчості в серпні 1978-го року.

СТРАТА

Це оповідання нашої молодой вчительки з Нобл Парку Ориси Стефин (Опар) дістало першу нагороду в сумі 100 доларів на 3-му Конкурсі молодечої творчости, який проголосив Літературно-мистецький клуб ім. Василя Симоненка в Мельборні, 1977 р.

Тяжко було Наталі зжитися з думкою, що вже більше Славка не може називати своїм, що він уже вийшов з її життя. По таких довгим їхнім приятелюванні вона могла збагнути, що вже більше вони не сходитимуться і не проводитимуть разом радісних, милих днів, як було досі. А скільки ж то часу разом вони провели — такі гарні, життєрадісні хвилини?

— Ну, і пощо ж їх споминати?! Тільки додаю собі жалю, — подумала вона гірко.

А жаль у неї був великий. Правда, вона помітила, що останніми часами він ставав трохи неохочий до розмови з нею, але думала тоді, що це перейде.

— Може, й моя вина в тому, — думала, — сама я не така радісна, як була перед тим.

Тут й іспити в університеті пригнітили її та затурбували, бо знала, що будуть нелегкі. Навіть просила Славка, щоб не прихо-

див так часто, бо студії важливі, особливо тепер, на останньому році. Але він чомусь не міг чи, може, не хотів її зрозуміти...

Правда, Славко спершу послухав її, але коли дзвонив, то щораз більше допікав дівчині, що вона не хоче з ним зустрічатись, що нібито хоче його зовсім позбутися. І як можна було його перекопати, що не так вона думала? Їй тяжко було йому вияснити, що їй залежить на його приязні, але потрібно їй так само часу на дещо інше...

Але це не помагало. Після таких розмов він робився понуришим, а це відбивалося на ній так, що вкінці вона навіть краще почувалась, коли він зовсім перестав їй телефонувати.

Так минав час. Минули й іспити, почались довгоочікувані фєрії. Наталя сподівалась, що Славко приїде відвідати її три першій нагоді, але він не з'являвся. Довший час виглядала його, але даремно. Вже й почала непокоїтись, але не хотіла робити першого кроку.

Аж ось неспідовано він приїхав, такий веселий, попросту радість сяяла на його обличчі, та ще й причепурений так, як рідко коли. Серце дівчини аж затріпотілось, як його побачила.

Славко привітався і, не гаючи часу, сказав:

— Я тільки вступив на хвилину. Знаєш, я був у ресторані на вечері з братом і його дружиною. Пригадуєш, того разу, як ти не могла прийти? Ну, і я здибав одну дівчину і... ходимо разом, — вибелькотав скоро.

— Так? — це все, що Наталя могла сказати. Якось до неї ще не дійшло те, що щойно почула.

— А як буде з уродинами Оксани на другий тиждень, на які ти мене просив?

— Ну... я власне через те й прийшов, то... — Славко замовк, а Наталя, як завжди, готова до помочі, й тепер врятувала його від неприємного тлумачення.

— То хіба, замість мене, ти хочеш взяти свою дівчину? — останнє слово вийшло з зусиллям.

— Ну, так. То ти не маєш нічого проти того? — він спитав з полєтшенням.

І що ж вона могла йому сказати? Що їй залежить на ньому? Що забороняє йому брати якусь дівчину, замість неї? Властиво, яке право має вона над ним? Ні, це не може бути дійсність. Я мрію!

Замість цього, вона тихенько промовила:

— Як так хочеш, то хіба дівчина важливіша, то що можу зробити?

— Та ти ж так хотіла, ні? Ти ж не хотіла зі мною більше стрічатися. Ти не любила мене так, як я потребував. Я шукав любови, повної відданости.

— І я тобі не могла цього дати. Чи ти це знайшов тепер?

— Ще не знаю. Заскоро сказати. Але надіюся, що так, — він усміхнувся щасливо.

Тепер Наталя зрозуміла, чому він останньо ходив такий понурий. Він думав, що вона хотіла його позбутися цілковито. Він хотів більше, ніж ту приязнь, теплоту й розуміння, які вона могла йому дати. Він хотів щоби вона була цілковито його. Але вона не могла зробити себе цілком підрядною, відданою йому. Це було б ув'язненням свого ества! Зрештою, хіба можна силувати себе, щоб когось любити, кохати? Вона не любила удавати, що її почуття були відмінні від тих, які, дійсно, відчувала, й цього не скривала перед ним.

Скоро Славко відійшов.

Щойно тоді Наталя відчула, як їй зробилось зле — таке неприємне почуття огорнуло її, наче щось стиснуло серце й підіпхнуло його геть аж під горло. Такий сум зійшов на неї, а Славкові слова ще гукали в глибині її мозку:

— Вже минуло півтора року, як ми сходимось, — і це ще гірше її смутило. Після такого довгого часу... що тепер залишилось? Нічого? Пустка? Сльози бились до очей, але якісь невидимі загати затримували їх й не дозволяли їй плакати. Вона хотіла крикнути, стримати його, але практична частина її мозку не дозволяла їй. Пощо? Чому псувати йому щасливий настрій і розривати його між собою й нею? Сама знаєш, як тяжко його розвеселити, коли він сумний. Знаєш, що не зможеш жити тільки для нього, як він хотів, може вона зможе це зробити? Ти потребуєш ширшого життя: багато людей, подій, зайнять, щоб твоє ество могло рости, розвиватися. А з ним життя було б таке вузьке... Ти ж почувалася з ним ніби задушувана... Чому стримувати його від того щастя, яке він, видно, знайде з нею, як сама не можеш того йому дати? Ти ж знала, хоч підсвідомо, що ви б спільного життя не мали б доброго, то чому тепер так сумуєш?

Від того дня Наталя ходила така, як ще ніколи. Нікому не признавалася, що щось сталося. Пощо? Хіба хто допоможе? Напевно ще більше жалю додадуть своїми розмовами... Зрештою, треба їй самій збагнути цей стан, в якому опинилась.

Та не так легко було здавити в собі ті почуття, що переслідували її щогодини, щодня. Найближчі спостерегли: її мама, бачачи зміну в дівчині, навіть почала таємно непокоїтися. Аж, нарешті, одного гарячого дня, сидючи поруч неї серед пахучої зелені городу, мама жартівливо заговорила про Славка. Наталя спочатку не видавала секрету, удаючи веселість. Але коли мама згадала, що хлопця щось давно немає, Наталя вже довше не могла стриматись:

— Він відійшов: вже скінчилося все!

Мама не дуже могла зрозуміти, про що дівчині йде, але Наталя перервала мову.

Всі сумні думки збіглись тоді в одну тяжку чорну хмару, і вона не могла дальше промовити. По хвилині, опам'ятавшись трохи, вона почала говорити, щораз то скоріше та й ширше про його останні відвідини і про свої бурхливі переживання останніх днів.

Мама слухала. Не сміялась з неї, ані не сварила, що переймається »дрібницями«, чого Наталя сподівалась. Навпаки, ця жінка, що сиділа перед нею, із сріблястими волосинками, що вкрадались у чернь її волосся, згодом сказала їй таке, чого ніколи вона не сподавалась.

— Я знаю, що ти відчуваєш, та ж я подібно пережила колись. Тільки це було під час страхіття-війни. Жорстока війна його забрала. І то перед самим нашим шлюбом. Ми це так плянували, разом чулись такими щасливими, хоч лихо навколо нас невгавало. Але так не мало бути... Не судилось нам...

Мамина розмова тягнулась далі. Наталя не могла надивуватись, що ця жінка, з якою вона пережила ціле життя в одній хаті, могла колись переживати таке, як вона тепер, ні щось багато жалісніше, розпачливе. Слухаючи пливучу розмову, її душевні таємниці, дівчині злетіло на думку таке, чого досі не збагнула.

Таж мама говорить про той час, як була віком така, як я тепер, в розцвіті молодости. Вона це сама переживала. Та де, вона таке пережила, про що я й навіть не могла подумати. І як я могла досі про це не довідатись? Може, я ніколи не виявила зацікавлення її спогадами про минуле. А вона — архів пережитих емоцій, тих, які я щойно тепер починаю розуміти.

— А тепер, мамин голос прорвався крізь її думки, — те, що ти тепер переживаєш, є цінне. Зможеш цей досвід запам'ятати, бо може придатися в майбутньому. Це природньо, що тобі так тяжко помиритися з цією ситуацією. Воно завжди так є, коли ми привикнемо до чиеїсь присутности, а тоді несподівано її тратимо. Треба трохи часу, щоб з такою думкою зжитися.

Іноді, в такий час добре себе розважити іншими зайняттями. Ще кілька тижнів — і виїдеш до іншого стейту. Напевно, стрінеш нових людей, нові пригоди...

Її голос плив далі, так спокійно, а Наталя продовжувала її слова в думці.

— Ах! Правда. Хто знає, що мене там очікує? Через це замішання, я цілком забула про подорож. А це буде така приємна зміна! Чому ж вічно згадувати те, чого не можна завернути? Хіба не краще плянувати майбутність?

І безліч думок почали сунутися в її голову, змальовуючи нові, кращі часи.

1977 рік

СТРІЛЕЦЬ

По дорозі маршував озброєний юнак. Його звали Василь. Він не сам ішов, разом з ним маршував і відділ УПА. Василько мав лише шістнадцять років, але він уже був вояком. При боці в нього був пістоль, а в руках рушниця. Зброя була ще нова, невживана. Хлопець ще не бачив війни, але знав, що його може схопити й смерть. Ідучи, він згадував родину... маму з гіркими сльозами в очах, коли він прощався з нею та з молодшими братами й сестрами. В цей час його найближчий приятель та шкільний товариш, що йшов поруч, озвався і прогнав його сумні спогади:

— Гей, Васильку! Дивись, там он невеличка річка й сосновий ліс видніє попереду...

Подивившись у той бік, куди показував Іван, Василь відповів:

— Мабуть, там і риба є.

А Іван додав:

— Мені якраз би тепер смакувала.

— Ми йдемо воювати, а не рибу ловити, — відповів Василь з усмішкою.

Ледве Василь сказав ці слова, як почалась стрілянина, і один вояк упав на землю. Всі кинулись до річки, щоб перейти на другий бік, де був сосновий ліс, щоб залягти для оборони. Скоро побачили, що праворуч з-за горба вибігли вороги, їх було значно більше, як наших вояків. Перестрілка затяглась. Проте більшість наших вояків встигла перебратись і залягти в лісі. Василь весь час стріляв то лягаючи на землю, то перебігаючи вперед, аж поки йому забракло набоїв. Тоді він схопив пістоль. Але в цю хвилину куля влучила йому в плече. Василько крикнув від болю і впав на землю. Від сильного болю він на мить зімлів.

Коли Василько прийшов до пам'яті, над ним іще висів дим, ніби ранішній туман або мряка, а з лісу, з-за дерев, повстанці вели далі бій, відігнавши ворога. Василько помалу підвівся й, обпираючись на рушницю, випростався. Навколо нього лежало кілька забитих повстанців. Відразу згадав про Івана, шукав його поміж забитими. А дійшовши до річки, помітив, що й там були забиті. Івана знайшов у воді. З трудей у нього сочилась кров. Василько витяг його на берег, перехрестився і, плачучи, поволік до лісу, щоб поховати.

У лісі зустрів своїх повстанців. Стрілянина притихла, а через якийсь час наспіла допомога: прибув загін повстанців з сусіднього лісу. Тепер всі готувались до протинаступу.

Роман Даниляк, 14 р., студент 2-го курсу Школи Українознавства Братської школи ім. св. Андрія в Лідкомбі. Це оповідання відзначене на 3-му конкурсі молодечої творчості.

ПОДОРОЖ В УКРАЇНУ

Їдемо поїздом. Недалеко переїхали границю Польщі та України. Я з мамою та братом сидимо та дивимось через вікно. Тільки, як приїхали в Україну, мене охопило дивне почуття: відразу чомусь згадалися козаки, як вони панували на цій землі, як їм весело було і як вони виглядали, коли поверталися після переможних боїв з ворогом. І аж страшно тепер дивитися, що українці колись жили вільно, мали свою державу, а тепер нічого не мають: все московське.

Дивився я на широкі поля. Вони такі великі, що, здавалося, тягнуться аж на другий бік світу. Чудово виглядали ті поля, коли вітер повіяв над травою і вона легенько гойдалась хвилями. Раптом щось величеньке побігло полем. Мені спершу здалося, що то пєс, а то був заєць. Багато їх там було. Ліси також чудові. Стоять стрункі ялинки, рядочками, мов патики, забиті в землю.

Потім мене цікавило, як виглядають там люди на вокзалах. Та ось поїзд став на якійсь станції. Дивлюсь я і бачу стоїть хлопчик, у старих штанах, в старій сорочці, на голові шапка, а на ногах старі черевики. В руках тримає булки. Певно їде кудись, щоб їх продати. Аж прикро дивитися на нього. Хотілося мені вибігти та щось йому дати, але не було вже часу виходити з поїзда. Вокзал невеликий, лише будиночок, де люди купують квитки, а спереду стежка, де чекають поїзда.

Наш поїзд рушив далі. Нарешті, ми приїхали до столиці України — до Києва. Вокзал величезний. Мабуть у п'ять разів більший, ніж наш вокзал у Мельборні. Вийшли ми з поїзда і стали чекати на таксі. А в черзі стояло, мабуть, з сто людей. Довелося чекати з півтори години, аж нарешті сіли в таксі. Поїхали ми до Софійського собору. Це величезна церква! Всередині прекрасно розмальована. Ходили ми в печерах Печерської Лаври, де поховані монахи. Аж страшно було ходити, бо ті кістяки лежать там уже більше тисячі років, і їхні руки сухі, а голови завернуті. Я витягнув з одної цегли маленький камінчик, і мені не вірилось, що він такий старий. Аж дивно мені було, що я бачив таку стару церкву. Були ми в багатьох інших церквах, але вони були не такі гарні, як Софійський Собор.

Їздили ми також до музею Тараса Шевченка та Лесі Українки. Бачили чудові портрети і фотографії наших письменників-клясиків. Бачили й їхні рукописи та листи. Бачив я кімнату, в якій працювала Леся Українка, а також де жив Тарас Шевченко.

Київ — чудове місто. Але як ходиш по місті, то не бачиш крамниць з обох боків вулиць. В Києві дуже мало крамниць.

Люди в Києві такі, як звичайні люди, тільки дуже погано вдягнуті, порівнюючи з людьми в інших країнах. В автобусах та тролейбусах повно людей. У Києві є також автомати, що продають газовану воду. Запхаєш три копійки — і вийде тобі склянка з газованою водою. Але в Києві також мало авт на вулицях.

Для мене Київ дуже велике і славне місто, бо має такі стародавні цікаві будівлі, але воно одночасно дуже бідне місто.

Симон Пирогів, 14 р., студент 1-го курсу Школи Укр-ва в Ессен-доні. Цей нарис відзначений на конкурсі молодечої творчости в Мельборні 14. 8. 77 р.

Віктор ГОЛУБ

МІЙ ПРИЯТЕЛЬ

Одного літнього дня, коли згори привітно посміхалося сонце, ішов собі маленький голодний котик. В цей час десь узялися два пси, піймали його й почали душити. Я саме повертався додому з школи. Почувши крик кошеняти, я кинувся до них з патином і лупонув псів по спинах. Вони відразу повтікали, а я побачив, що злючі пси дуже покусали котика й переломили йому ніжку. Я забрав його додому, перев'язав ногу, промив рани й нагодував. Потім я зробив йому маленьке ліжко у дерев'яній скринці й поставив біля свого ліжка.

Мама гнівалась на мене й казала:

— Я і тебе, і твого кота переселю в бангало, а то він мені в хату бліх напустить.

Але котик лишився в хаті. За місяць чи два його рани позажили, і ногою почав ходити. Скоро я побачив, що мій котик любить чоколядове молоко, а тому я його назвав Чоколяд. За рік Чоколяд виріс на здорового кота. Він був чорний з білим комірцем і ніби в білих шкарпетках на ногах. Але спати й далі приходив до моєї кімнати, але ліжка свого не мав, а спав на килимчику біля мого ліжка.

На Різдвяні Свята наша родина поїхала до Сіднею. Я теж поїхав, взявши і свого кота. Мама знову сварила й не дозволяла брати, а тато махнув рукою і сказав:

— Та нехай бере, може десь лишимо по дорозі, то матимемо спокій.

— Це мій кіт, — сказав я, — і нікому його не віддам.

В Албурі ми зупинилися, щоб дещо купити поїсти. Мама з татом пішли до крамниці, а я з Чоколядом лишився в авті. Дверчата були відчинені, і кіт вискочив і сидів біля авта. Я не боявся, що він утече, бо він уже звик до мене. Але в цей час із-за авта вискочив пес і кинувся до кота. Кіт шмигнув попід автом, подався далі попід чужими автами, а пес за ним. Я ходив, кликав його, але мій Чоколад не повернувся. Я розповів, що сталося батькам, коли вони повернулися.

— Так тобі й треба! — сказав тато.

— Ото не возися з котом, — сказала мама, — я тобі казала не бери...

Ми ще постояли з півгодини, думаючи, що кіт повернеться, але його не було. Так, не діждавшись, ми й поїхали до Сіднею. Мені було дуже сумно. Я навіть заплакав, а тато сміявся:

— Знав, за чим плакати, за паршивим котом?!

Побувши кілька днів у Сіднеї в знайомих, ми повернулися додому, Лягаючи спати, я щоразу згадував свого Чоколяда. Мені сумно без нього. А однієї ночі мені приснилося, що мій кіт повернувся додому, і я так зрадів, що прокинувся. Але кота не було.

Коли закінчились вакації, я пішов до школи. Минув ще тиждень, і я почав забувати про мого кота. А одного дня, коли я повертався з школи, я побачив на вулиці худого й змученого та брудного кота. Він так пильно дивився на мене, що я подумав, що то був мій кіт. До того ж він виглядав так, як мій Чоколад, тільки ніби менший трохи. І білий коміречень на шиї, і білі брудні шкарпетки на лапах.

— Чоколяд, Чоколяд! — почав я гукати його до себе. — Він підбіг до мене аж до ніг, тернувся об мене й жалібно нявкнув. Потім побіг за мною. Я ще не знав добре, чи це справді мій кіт і поставив йому чоколядового молока. Він жадібно пив.

— Та це наш кіт! — сказав тато. — Де він узявся?

Я розповів мамі й татові, що зустрів його на вулиці. Потім я згадав, що малим його погризли два пси, подивився на спину й побачив великі шрами. Тоді я переконався, що це справді був мій кіт Чоколяд. Я тоді зрадів ще дужче, покликав маму й тата і показав шрами. Ми його тоді нагодували добре, а він терся об ноги й нявкав, ніби казав »Добрий день вам! Дякую, що прийняли мене!«

У школі я розповів про це вчителю, а він каже, що це цікаво, варто написати про це оповідання. То я оце й написав.

Віктор Голуб, 14 років, учень 7-ої кл. Ньюпортської школи ім. Тараса Шевченка. Це його оповідання відзначене на 3-му конкурсі молодечої творчості.

Члени Літературно-мистецького клубу ім. Василя Симоненка в Мельборні разом з частиною учасників 2-го конкурсу молодечої творчості. У першому ряду, починаючи зліва: Тарас Мацібурко, Оріся Опар, Тая Шевченко, Олег Шевченко. У другому ряду: Анастасія Грушецька, Вожена Коваленко, Ірена Білінська, артистка Ірена Залеська. Ззаду стоять: Неван Грушецький, Дмитро Нитченко — голова клубу, Зоя Когут.

Фото Євген Стефін, 1976 р.

Дмитро ЧУБ

ТРИДЦЯТЬ П'ЯТЬ РОКІВ НА СЦЕНІ

(До ювілею артистки Ірени Залеської)

Добігає 35 років, як наша відома артистка Ірена Залеська почала свою кар'єру на театральній сцені. Для декого 35 років пролітають, не лишаючи по собі великих слідів, як не рахувати суто особистих матеріяльних здобутків, які не спричиняються до росту чи розбудови нашої культури, мистецтва чи видавничої діяльності. Для мистця ж 35 років — це великий творчий шлях, що, зокрема, в еміграційних умовах не приносить матеріяльних здобутків, але має багаторазові творчі перемоги, що хвилюють не тільки майстра сцени, а й ховають в собі зерно виховання, мистецького росту, насолоду для глядача.

Майстерна чи талановита гра артиста у сконденсованій формі показує глядачеві згустки якогось особливого життя, виховує смаки, загострює національні почуття до свого рідного, непомітно наповнюючи людські серця красою, знанням, мудрістю й досвідом. При цьому актор віддає глядачеві всі свої мистецькі здібності, хист, енергію, а разом і своїй культурі, не лишаючи собі по тому нічого, коли не рахувати низки світлин про творчі успіхи.

Таким творчим шляхом, повним горіння й самопожертви, пройшла й наша артистка Ірена Кобзар-Залеська. Народилась вона в рідному Львові, де поруч загальної освіти з наймолодших років навчалась у ритмоплястичній школі пані О. Суховерської. Перші лекції мистецького слова одержала від відомого рецитатора В. Ковальчука та артистки Лесі Кривіцької.

Глибші початки театального хисту, що стали прологом до рідної сцени, до студій живого слова, здобула під керівництвом проф. О. Бендерського. Пізніше закінчила драматичну студію у Львові, при НТШ, у класі славного Йосипа Гірняка.

Перший виступ Ірени Залеської, що став поштовхом і початком на службі української мельопомени, відбувся 35 років

тому в Театрі опери й балету у Львові, в драмі Лесі Українки «Камінний господар». З того часу наша талановита артистка йшла з року в рік від успіху до успіху, виконуючи щоразу складніші й відповідальніші ролі. Її бачили в п'єсі Кривиницького «Пошились у дурні», в «Блакитній авантурі», в «Мамаї», в комедії Гольдоні «Слуга двох панів»; вона ж виконувала роль Нериси в драмі Лесі Українки «Орґія», грала Маю в «Санаторійній зоні» І. Кошелівця, Оксану в «Гайдамаках», Наталку в «Наталці Полтавці».

Певно добра половина тих багатьох виступів відбулась уже в період життя в Австралії. Перед нашими очима ще й досі пані Ірена в образі героїчної й трагічної Марусі Богуславки і в образі Мавки з «Лісової пісні» — скрізь вона показала вершини майстерности, уміння перевтілюватись й відтворювати той чи інший образ.

Універсальність і діапазон мистецької діяльності нашої артистки досить широкий: вона не тільки майстер трагічних ролей, а й першокласна декламаторка, ініціатор та викладач ритмопластики в театральній студії при театрі ім. Леся Курбаса в Мельборні і вчителька танців в ритмопластичній студії при школі в Нобл Парку біля Мельборну, де працює з нашою молоддю й тепер. Бере активну участь Ірена Залеська і в Літературно-мистецькому клубі ім. Василя Симоненка в Мельборні, на літературних вечорах, читаючи по-мистецькому твори окремих письменників.

Наша артистка була також поставником і режисером п'єси Л. Підгірянки «В чужім пір'ю». Не раз ми бачили й чули Ірену Залеську і в мельборнських телевізійних програмах.

Блиснула Ірена Залеська своїм талантом і здібностями, віддавши кілька років тому Америку, де завоювала симпатії українського глядача своїми декламаціями поезій Зої Когут та виступами танцюристів, яких вона підготувала там до концертних програм.

Але тут, на чужині, мало хто знає, що Ірена Залеська ще у Львові була чудовою спортсменкою, рекордсменкою в бігах на 60, 100 і 200 метрів, у стрибках в довжину та височінь. Адже вона репрезентувала наш спорт часто в таборах у Німеччині, беручи навіть участь в олімпіаді в Нюрнбергу. Нікому, мабуть, також невідомо, що коли наша артистка перебувала в Братиславі, словацький спортивний клуб запросив її репрезентувати їх у змаганні з німецьким клубом легко-

атлетики. Наслідки були чудові: пані Ірена здобула тоді низку перших місць у бігах і стрибках, за що словаки нагородили її медалями і грішми.

Так у творчій праці, у горінні на службі рідному мистецтву Ірена Залеська пройшла 35 років поруч таких мистців-артистів і режисерів як Степа Крижанівський, її чоловік Степан Залеський, Ярослав Гевко та інших, здобувши собі заслужене місце серед наших мистців сцени. З цієї нагоди сердечно вітаємо її як від нашого Літературно-мистецького клубу ім. Василя Симоненка в Мельборні, так і від нашого передового громадянства, яке цінить і шанує справжнє мистецтво та її виконавців.

*Клавдія Фольц в ролі Мар'яни у п'єсі «П'яний рейд»
М. Чирського. Сідней, 1956 р.*

(До допису на стор. 171)

АКТОРКА-ЖИТТЕЛЮБ

У кожної людини є своє, кажучи мовою театру, — амплюа. У чомусь вона помітна, найкраща в порівнянні з іншими. У **Клави Фольц**, життєве амплюа — це любов до життя. Бажання нести людям розвагу й радіти, коли виконане на сцені авторкою порушило душевні струни людини.

Все ж таки найкраще Клава Фольц почуває себе в найважчому жанрі — комедійному, сатиричному. Можна бо деклямувати трагічні монологи й не знати, як далеко в душу западають слова чи гра актора. Коли ж однак лиця глядачів усміхнені, коли після останнього слова чи акорду зривається буря оплесків — це заплата «грубою монетою» акторові за його виступ. І такою веселою людиною є ця середнього віку жінка, що побачила світ Божий в два роки після т. зв. «жовтневої революції» в Азово-Чорноморському краю.

Шелестіння тирси в безкраїх степах, чарівні, українські, ще на той час не знищені вишневі садки, розлогі левади — поклали основи любови до природи й краси, що ще й нині проявляються в тому, що вільний час Клава часто проводить над берегами моря чи в лісі.

Потім прийшли дні науки в Донбасі. Дитяча струнна оркестра, дружба з гітарою, яка лишилася приятелькою донині, деклямації, шкільні концерти — це перший смак і наркотик для душі й ті, що засмакували цього вдовolenня, — лиша-

ються полоненими в царстві Мельпомени на решту свого життя.

У молодості Клави бажання жити сценою було велике вже в молодечі роки. Батьки, однак, були іншої думки. «Хліба з того їсти не будеш», — казав батько й післав доньку в металюргійний 4-річний технікум, з якого принесла вона диплом техніка-металюрга. Та любов до сцени, до театру не прив'яла. Поруч з наукою Клава на протязі трьох років відвідує теж балетну студію й ангажується в діяльності драматичного гуртка в клубі металюргів.

Металюргія потрібна була для тіла, душа однак рвалася за своїм. Отримавши середню освіту, Клава вступає до Одеського театрального училища, де, маючи вже невеликий досвід, — успішно захистила вступні іспити й конкурс. Молодій дівчині відкрився новий світ: театр, кіностудія, перші ролі. Як каже нині Клава Фольц, — це були найкращі роки життя. Сцена, світла рамп, богемське оточення й молодість витворювали настрій, в якому реальністю ставало те, що життя — це квітка, а любов до мистецтва — це мед з неї...

Війна не дала можливості закінчити театральну школу і змусила Клаву повернутись на Донбас, на той Донбас, про який такі ліричні рядки писав Володимир Сосюра. Вона виступає в концертній групі у скетчах, співає, танцює, грає на гітарі, аж до приходу німецьких окупаційних військ. В окупованих німцями районах твориться театр «Вар'єте», і Клава, вірна сцені, включається в працю цієї одиниці й попадає так у Німеччину, як тисячі подібних їй земляків.

Спершу в Мангаймі, а згодом уже в Гайдельберзі вступає до міжнародної концертної групи, яка обслуговувала цивільне населення й американські окупаційні частини. Мандрівне життя стає набридливим, і Клава вступає до німецького Театру Музичної Комадії в Гайдельберзі, де виступала аж до 1954 року, коли переїхала до Австралії.

І зразу ж — після зарібкової праці — вже бачимо Клаву Фольц в Українському Мистецькому Товаристві в Сіднеї, яким керували нині вже покійні Г. Маслюк і Л. Дорошенко. Щоб не виходити з рутини, ставить теж танці, приєднуючись до жерців танку Наталії Тиравської і Миколи Свідерського.

Вже п'ятнадцять років після смерті пок. Маслюка і Дорошенка, Клава Фольц є режисером Драматичної секції ім. М.

Заньковецької, яка за цей час поставила не одну п'єсу чи комедію.

Здається, не було серйозної імпрези (Свята державности, Франківських чи Шевченківських ювілеїв, вечорів у честь Л. Українки тощо), чи розвагової, на якій не звучав би голос Клави.

Сотні репетицій, десятки виступів, передача театральної естафети молодим адептам — це життєвий шлях нашої Клави. А коли йдеться про неї як товариша, то з Клавою приємно сісти і, хоч деколи й сама розчарована життям у чужому оточенні, — вона сіє оптимізм і згадує, що вистачить подумати про назву оперети «Країна усмішок», як усмішка полегшує справжні й не завжди веселі життєві гаразди.

Тепер, коли Клава разом із молодю, але вже добре відомою піаністкою Марійкою Намурен, дають зразки вокального й музичного мистецтва в концертах, завжди мають добрий культурний вечір.

Виступ Клави й Марійки — це немов той ланцюг поколінь, що в'яже минуле і сучасне з майбутнім.

Марійка народилася рік після того, як Клава приїхала до Австралії. Від сімох років Марійка грає на піаніно. На неї звернула увагу відома наша піаністка Клара Скрипченко, якій в немалій мірі Марійка вдячна за те, що вже в 16 років мала диплом «Ассосієт піаніст».

По десятиох роках приватної науки Марійка дістає стипендію Консерваторії і то на двох курсах — як учителька музики і як піаністка-соліст. В 1971 році дістала другий диплом (Ліценсіейт) за гру на піаніно. Вже тепер Марійка Намурен має свою маленьку музичну школу.

Зокрема ще треба підкреслити, що Марійка, не зважаючи на перевантаження навчанням-працею, віддає чимало часу українській спільноті, акомпаньюючи навіть «імпортованим» солістам.

Отже, Клава Фольц і Марійка Намурен — це непересічної міри адепти мистецтва, які на нашому громадському ґрунті віддають свої знання й силу нашої спільноті, яка їм щиро вдячна за це.

ВІЙНА КАРЛА 12-го Й МАЗЕПИ ПРОТИ МОСКВИ

ІСТОРІЯ КАРЛА XII-го. Уривки з 4-ої книги

Король... звернув з московського шляху і взяв південний курс на Україну, козацьку землю, що лежить між Малою Татарією, Польщею і Московією. Ця країна простяглася на якусь сотню наших ліг з півночі на південь і вкладається в подібну ж відстань зі сходу на захід. Вона ділиться приблизно на дві однакові частини рікою Бористеном, що тече з північного заходу на південний схід. Її столиця Батурин примостилася на річці Сеймі. Тут найбільш висунені на північ землі стоять культивовані й багаті; південна ж частина України, розташована на сорок восьмій паралелі, числиться однією з найродючіших, а також найбільш спустошених країв у світі: брак порядку зводить на ніщо всі ті вигоди, що їх дарує людині природа. Мешканці земель на межі з Малою Татарією не сіють і не садять, бо буджацькі татари, кримчаки й молдавани, — все розбійницькі люди — плондрують їхні врожаї.

Україна завжди стриміла до свободи, але, оточена Московією, землями турецького султана й Польщею, вона була змушена шукати захисту, а отже і пана, в одній із цих трьох потуг. Спершу вона звернулася по допомогу до Польщі. Ця спробувала перетворити її в свого підлеглого. Тоді Україна подалася до московита, що поганяє нею при кожній нагоді, як рабинею. На початку українці мали привілеї і права обирати свого володаря, затитульованого гетьмана, та скоро те право було скасоване, і гетьмана почали призначати з Москви.

Чоловік, що тримав цю посаду за часів Карла XII-го, був польським шляхтичем, звався Мазепою і народився на Поділлі. Він одержав деяку освіту, виростаючи пажем при дворі Яна — Казіміра. За молодих років у нього були романтичні зв'язки з дружиною одного польського магната. Цей довідався, звелів упіймати Мазепу і помститися тим, що випустив його, прив'язавши голим на спину дикого коня. Кінь, що походив з України, вернувся туди ж і привіз на собі вершника виснаженого і напівмертвого. Місцеві мешканці врятували чоловіка. Довго він жив у них і багаторазово відзначався в

битвах з татарами. Його освіта завоювала йому глибоку пошану серед козаків. Мазепина популярність, зростаючи день за днем, спонукала царя призначити його гетьманом України.

Одного разу вони сиділи за царським столом у Москві, коли це імператор висловив бажання, щоб Мазепа запровадив дисципліну серед козаків і цим загнуждав своїх людей до більшої залежності. Мазепа відповів, що ситуація на Україні і дух її народу не дозволять провести таку думку в життя. Цар, що йому вино вдарило в голову і що завжди був нестримний у приступках гніву, назвав його зрадником і загрозив посадити на палю.

Повернувшись на батьківщину, гетьман склав проєкт відриву від Москви. Поява шведської армії на кордонах відкривала нові можливості. Тут приходила нагода вибороти незалежність і побудувати міцну державу з України й уламків розваленої царської імперії. Мазепа був сміливим чоловіком, підприємчивим і невтомним, тільки трохи застарим. Він наві'язав таємні зв'язки з королем Швеції, щоб прискорити падіння царя.

Король призначив зустріч на річці Десні. Мазепа пообіцяв привести тридцятитисячне військо, доставити військове спорядження і прибути самому із своїми скарбами, що були казкові. Отож шведська армія рухалась у південному напрямку, на велике незадоволення всіх офіцерів, які не знали про переговори з козаками. Карло вислав наказ Левенгавптові, щоб той виступав, не зволікаючи, з військом і запасами на Україну, де плянувалося перезимувати, розбудувати базу і звідси завоювати Московію наступної весни. Сам король тим часом просувався до ріки Десни, яка впадає в Бористен біля Києва.

Дотеперішні перепони здавалися незначними в порівнянні з тим, що стрічалось на новій дорозі. Довелося перетинати ліс в п'ятдесят ліг довжиною, покритий болотами. Генерал Лягеркрон, що вів перед з п'ятьма тисячами солдат і розвідників, завів армію з вірного шляху тридцять миль на схід. Після чотирьох днів король зрозумів Лягеркранову помилку. З труднощами відшукали потрібну дорогу, але майже вся артилерія й обоз залишився позаду, засмоктані в болота. Нарешті, після дванадцяти днів важкого переходу, під час якого шведи зужили всі запасні бісквіти, змучена армія прибула на берег Десни — місце призначене для зустрічі з Мазепою.

Тільки, замість гетьмана, на протилежному боці стояв відділ москалів. Король здивувався, але негайно ж вирішив форсувати Десну й атакувати ворога. Кручі уздовж цієї ріки були такі стрімкі, що солдатам доводилося спускатися по канатах. Через воду переправлялися у звичайний спосіб — одні на поспішно збитих плотах, а інші уплав. Щойно прибулий відділ москалів нараховував всього вісім тисяч чоловік; він не чинив довгого опору, і ця перепона була скоро знесена.

Карло просувався далі по цій Богом забутій країні, непевний ані своєї дороги, ані Мазепиної вірності. Цей козак, нарешті, з'явився, але скоріше в ролі біженця аніж потужного союзника. Московити довідалися про його пляни і вжили запобіжних заходів. Вони зненацька напали на його козаків і порубали їх на шматки. Тридцять найближчих військових товаришів гетьмана, захоплених із зброєю в руках, загинули від мук на колесі. Його міста були змішані з попелом, скарбниці спустошені, харчові запаси, що він їх приготував для шведського короля, були перехоплені. Ледве він сам устиг врятуватися з шістю тисячами козаків і кількома кінями, навантаженими золотом і сріблом. Все ж своїми порадами він підбадьорив короля, а прояви вірності серед козаків, що, обурені жорстокістю росіян, почали загонами прибувати до шведського табору, продовжували підтримувати Карла на душі.

Король сподівався, що прибуття Левенгавпта змінить нещасливий хід подій. Цей генерал мав привести з собою п'ятнадцять тисяч шведів, що в очах короля цінилися більше, аніж сто тисяч козаків, і мав доставити провізію. Та Левенгавпт прибув незабаром в такому ж стані, як і Мазепа.

Він уже перетнув Бористен нижче Могилева і просунувся на двадцять наших ліг по дорозі на Україну. З ним був обоз у вісім тисяч возів і фінанси, сконфісковані в Литві.

Під містечком Лісним, недалеко від того місця, де зливаються ріки Проня і Сож перед своїми впадінням у Бористен, з'явився цар на чолі яких сорока тисяч солдатів. Шведський генерал, не маючи навіть повних шістнадцяти тисяч, все ж забарився побудовою оборонного табору. Всі попередні перемоги надали шведам такої самовпевненості, що вони ніколи більше не питали про розмір ворога, а тільки питали, де його знайти. Під час першої сутички шведи знищили півтори тисячі москалів. Паніка охопила царську армію. Солдати кину-

лися навітки, куди хто міг. Російський імператор бачив наближення своєї поразки. Він також знав, що майбутня безпека його держави залежала від подій цього дня і від того, чи вдасться перешкодити зустрічі Карла із переможною армією Левенгавпта.

Угледівши відступ своїх солдат, цар поскакав у запілля, до козаків і калмиків. »За моїм наказом, — сказав, — стріляйте в тих, хто тікає! Навіть у мою власну персону стріляйте, якщо я знижуся до такої підлости!«

Тоді він вернувся на першу лінію і сам особисто став на чолі свого війська, підтриманий князем Меншиковим і графом Голіциним. Левенгавпт, що одержав від свого суверена наполегливий наказ поспішати, волів ліпше виступати в похід, аніж відновлювати битву. Він думав, що вже порядно налякав ворогів і що вони його не насміляться більше переслідувати.

Об одинадцятій годині наступного ранку, одначе, цар заатакував знову, цим разом приперши ворога до болота і розтягнувши своє військо для оточувального маневру. Шведи змушені були битися по всій лінії. Битва тривала дві години з однаковою впертістю. Москалі втратили втричі більше людей, але ні одна ні друга сторона не відступала, перемога лишилася в балянсі.

О четвертій годині генерал Баєр привів цареві свіже військо. Битва розпочалася втретє з відновленням завзяттям і жорстокістю і тривала до заходу сонця. Нарешті, той, хто мав більше солдат, виграв. Шведські ряди подалися і були відкинуті аж до обозу. Та, навіть програвши битву, шведи не втікали. Їх залишилося яких дев'ять тисяч, і з цих ані один не лишив гурту. Генерал знову вишикував їх у бойові позиції з такою справністю, як наче вони і не програли битви. З іншого боку, москалі провели ніч при зброї. Цар заборонив своїм офіцерам під загрозою розжалування, а солдатам під загрозою смерті віддалятися з рядів з метою грабування.

Наступного дня на світанку розпочалася нова атака. Левенгавпт в міжчасі відступив на вигідніші позиції, перед тим заклепавши частину своїх гармат і підпаливши обоз.

Москалі надійшли саме вчасно, щоб врятувати дещо від вогню. Вони захопили до шести тисяч возів. Цар, що хотів завершити поразку над шведами послав Фильґа, одного із своїх генералів, з наказом атакувати уп'яте. Цей генерал за-

бажав від шведів капітуляції, обіцяючи легкі умови полону. Левенгавпт відмовився здаватися й почав битву, таку ж криваву, як і попередні. З дев'яти тисяч солдат йому лишилася лише половина. Нарешті, впала ніч. Левенгавпт, витримавши п'ять баталій проти сорокатисячного ворога, переправився через Сож з п'ятитисячною рештою свого війська. Цареві втрати в цілому рівнялися десяти тисячам. Він отримав славу переможця над шведами. А Левенгавпт міг претендувати на численні перемоги протягом триденних подій і зумів відступити на нові позиції. Левенгавпт прибув у табір до свого короля з відзнакою за блискучу оборону, але без провізії і без армії.

Шведський король залишився без воєнних припасів, а його комунікаційні лінії з Польщею були перервані. Тепер він покладався тільки на сміливість своїх вояків.

Цієї пропам'ятної зими 1709 року, на східних кордонах Європи ще холоднішої, аніж у нас у Франції, частина шведської армії померла через брак харчів. Карло намагався боротися проти природи, як це він боровся з ворогами: він посилав військо в походи навіть під ці вбивчі морози. Одного разу дві тисячі солдатів замерзли на смерть перед його очима. У кінотників бракувало чобіт, піхота не мала підошів і одягу. Кожен був змушений майструвати своє власне взуття, як тільки міг, із шкір худоби. Часто не вистачало хліба. Довелося повпихати гармати в болота й ріки, бо не було коней, щоб їх тягнути. Двадцять чотири тисячі вояків, що ще недавно були в розквіті сил, тепер стояли на порозі голодної смерті. Новини не доходили із Швеції. Саме про це і поскаржився один офіцер. »Ну, що ж! — відповів король, — вам уже обридло бути далеко від своєї жінки. Якщо ви справжній солдат, я заведу вас так далеко, що ви ледве чи одержите новини раз на три роки«.

Маркіз де Бранка, колишній амбасадор у Швеції, розповідав мені, що один незадоволений вояка осмілився показати королеві в присутності цілої армії шматок чорного й покритого цвіллю хліба, спеченого з ячменю й вівса, — єдині наявні харчі, що, зрештою, теж не давалися вдосталь. Король взяв той шматок хліба, ніяк не гніваючися, з'їв його і потім сказав холодно воякові: »Хліб, ясно, недобрий, але його можна їсти«. Отакий він був, король Карло. Його поведінка пробуджувала повагу і впевненість і допомогла шведській армії вижити в

тій скруті, що було б неможливо під проводом якогось іншого генерала.

В таких обставинах, нарешті, пробилися новини із Стокгольму. Повідомляли про смерть герцогині гольштайнської, королевої сестри, що померла від віспи у грудні 1708 року, на 27-му році життя. Ця королівна була такою ж сумірною і поступливою, як її брат був вольовим і непримиримим. У його серці для неї завжди горіло щире почуття ніжності. Від цієї вбивчої новини і від власної скрути Карло навіть став трохи чутливішим. Йому також писали про набір рекрутів і про новий податок, запроваджений за королівським наказом. Але нічого не могло дістатися до його табору, бо між ним і Стокгольмом простягался відстань у п'ятсот ліг, загорожена ворожими заставами.

Цар, що теж був дуже активним, відрядив свіжі військові підкріплення на допомогу конфедератам анти-Станіславської партії в Польщі, а сам вирушив на Україну, хоч і стояли ще незвичайні морози. Стратегія, що він її дотримувався, полягала в ослабленні шведа при допомозі невеликих сутичок. Розрахунок був той, що ворожа армія під кінець зійде нінащо через брак новобранців. Вдарили небувалі морози. Противники уклали згоду про тимчасове утримання від військових дій. Але вже з першого лютого сутички знову відновилися серед снігів і зледеніння.

Після численних кривавих зустрічів і поразок король підрахував, що у квітні йому залишилося не більше як сімнадцять тисяч шведів. Лише Мазепа, цей козацький гетьман, діставав для них провізію. Без його допомоги армія вже згибула б із голоду і скрути. Цар принагідно запросив Мазепу повернутися під його руку. Та козак залишився вірним своєму новому союзникові. Він або не довіряв цареві, або хотів помститися за мученицьку смерть своїх військових товаришів.

Карло із своєю 18-титисячною армією не залишив плянів захоплення Москви. Під кінець травня він став перед Полтавою, щоб взяти це східньо-українське місто, що лежить на річці Ворсклі, тридцять великих ліг від Бористена. В цьому краю також живуть запорожці, найдивовижніший народ у світі. Влітку вони завжди в походах, зимою сидять у просторих клунях, чотириста або п'ятсот чоловік у кожній. Запорожці не бояться нічого, живуть вільні, ризикують смертю

так непримушено за якусь дрібницю, як Карло XII це робить, щоб щедро роздавати корони. Цар їм наділяє 60 тис. фльоринів, щоб тримати їх на своєму боці. Вони гроші забрали, а самі здеклярувалися за Карла, все, ясно, завдяки Мазепиному впливу. Одного ранку король познайомився з десятком їхніх провідників. Їх повели до окопу і попросили показати свій хист у вживанні гаківниць. Прикріплені до землі, ці довгі рушниці вбивають ворога навіть на відстані в шістсот кроків. До них Карло додав ще яку тисячу волохів, куплених у хана Малої Татарії. Він оточив Полтаву військами, зібраними з запорожців, Мазепиних козаків, волохів, що разом із 18 тис. шведів складала армію з яких тридцяти тисяч, велику але ослаблену нестачами. Цар же зробив з Полтави провізійний склеп. Якби король взяв це місто, то й тоді дорога на Москву прослалася б йому килимами. Принаймні він міг в достатках дожидати допомоги із Швеції, Ливонії, Померанії й Польщі. Його єдина надія полягала в здобутті Полтави. Мазепа, маючи свою розвідку в місті, запевняв, що воно довго не встоїть. Вояки підбадьорилися. Вони дивилися на взяття Полтави, як на кінець свого бідкування.

З самого початку облоги король помітив, що ворог навчився від нього воєнного мистецтва. В додаток до всіх звичайних заходів князь Меншиков вкинув до міста спеціальну допомогу. Залога міста через цей захід збільшилася до п'яти тисяч. Полтавці влаштовували вилазки проти шведів, часом успішні. З іншого боку шведи взялися рити тунель. Та наближення 70-тисячної царської армії не дало часу для захоплення міста.

Карло виїхав подивитися на ворожу армію 27-го червня. Це був день його народження, і він мав сутичку з ворожим загоном. В дорозі до табору його влучила ворожа куля, що прошила чобіт і розбила кістку на п'яті. Його лице не зрадило болю, так наче нічого й не сталося. Він і далі спокійно давав накази і ще яких шість годин сидів на коні. Один із його прислужників помітив кров на чоботі і привів лікаря. Нарешті, біль став таким нестерпним, що довелося допомагати королеві злізти з коня. Лікар оглянув пошкоджене місце, сказав, що треба відпиляти ногу. Чутка пролетіла табором і приголомшила вояків. Хірург Нойман, досвідченіший за інших, запевнив, що складна операція може врятувати ногу. »Беріться ж до діла! — наказав король. — »Оперуйте сміливо

і не вагайтесь!» Він сам тримав свою ногу обома руками, спостерігаючи, як її розрізали, так наче оперували не його, а когось іншого.

Йому ще накладали бинти, а він уже давав накази, готуючи своє військо до наступу. Раптом хтось прибув з повідомленням, що ціла ворожа армія маневрує, стаючи в бойові позиції. Довелося брати нові рішення. Карло, поранений і неспроможний їздити верхи, тримав своє військо розміщене між Бористеном і Ворсклою, у спустошеному краю, без надійних оборонних позицій і без аmunіції. Царева армія відрізала йому відступ і доставку провізії. Король більше не збирав військової ради: все вже було сказане. Вночі з 7-го на 8-ме липня він покликав до себе в намет фельдмаршала Реншільда й наказав приготувати на наступний ранок атаку. Реншільд не протестував ані словом. Він вийшов виконувати наказ. При вході до намету йому зустрівся граф Піпер, з ким він був у натягнутих відносинах, як це часто трапляється між міністром і генералом. Піпер спитав у нього, що нового. «Нічого», — сказав генерал холодно й пішов. Побачивши графа Піпера в наметі, король спитав: «Він вам не сказав?» «Нічого», — відповів Піпер. — «Ну, добре, тоді я вам скажу, — додав король, — завтра ми даємо битву». Граф Піпер злякався такого одчайдушного рішення, але він знав, що король ні за що не змінить своєї постанови. Своє почуття міністер висловив мовчанкою. Король заснув і спав до ранку.

8-го липня 1709-го року відбулася ця вирішальна битва під Полтавою, керована двома найвизначнішими у той час монархами. Карло XII — укритий славою протягом дев'яти років, сповнених перемогами. Цар Петро — що всі ці дев'ять років намагався розбудувати військо до шведського рівня. Один — відомий, як роздавач країв у подарунок, другий — як цивілізатор своєї країни. Карло любив стрічати небезпеку віч-на-віч, і бився для слави. Петро був теж хоробрим, але вів війни лише для своїх інтересів. Шведського короля знали за щедрість. Московит дарував речі тільки з розрахунку. Один був тверезим, цнотливим, великодушним і ніколи не був жорстоким. Другий, отримавши західню освіту, був у такій же мірі страшним для своїх підданих, як і милим до чужинців. Цей повністю віддавався своїм потягненням і йшов у крайнощі, що і скоротило його життя. Карло звався Непереможним. Це — титул, що може бути втраченим. Люди вже

дали Петрові назву Великого, чого воєнна поразка не могла забрати, бо він не завдячував цій назві перемогами на полі бою.

Щоб мати добру картину про перебіг цієї битви, треба уявити собі Полтаву на півночі, шведський табір, трохи вису-нутий у східньому напрямку, зразу ж на півдні від міста, обоз одну милью за табором, і річку Ворсклу на північ від міста, що протікає зі сходу на захід.

Цар переправився через ріку на віддалі однієї ліги від Полтави і почав ставати в бойові позиції.

На світанку шведи з'явилися над своїми окопами з чотирма залізними гарматами. Решта артилерії залишилася в таборі з трьома тисячами вояків. Чотири тисячі стояли біля возів. Король атакував силою в двадцять одну тисячу солдат, серед яких шведи складали шістнадцять тисяч.

Генерал Реншілд, Роз, Левенгаупт, Шліппенбах, Горн, Спар, Гамільтон, принц віртенберзький, родич короля, і ще деякі інші, що у своїй більшості бачили битву під Нарвою, пригадували молодшим офіцерам той день, коли вісім тисяч шведів розбили 24-рохтисячну армію москалів. Так офіцери підбадьорювали військо.

Король командував битвою. Його несли на носилках попереду піхоти. Шведські вершники просувалися з наказом за-атакувати ворожу кавалерію. Битва почалася цією сутичкою о пів на п'яту ранку. Російська кавалерія розташувалася на заході, з правого флангу свого головного табору. Князь Меншиков і граф Голіцин поставили її в інтервалах поміж реду-тами, що в них ховалися гармати. Генерал Шліппенбах на чолі шведів вдарив по цій кавалерії. Всі ті люди, що служили у шведській кінноті, знають, як неможливо устояти перед ша-ленством її першої атаки. Загони москалів були зламані і потоптані. Цар сам прибув, щоб рятувати становище. Його капелюх пробива куля з мушкета. Меншиков перемінив трьох коней під собою. Шведи гукали перемогу.

Карло не сумнівався, що він виграє битву. Опівночі він вислав генерала Креца і п'ять тисяч драгунів, з тим щоб вони заатакували ворога в бік, тоді як він сам поведе фронтальну атаку. На його нещастя, Крец заблукав і не з'явився зовсім. Цар, що вважав битву уже програною, таким чином мав пере-дишку, щоб відбудувати ряди своєї кінноти. Потім він у свою чергу напав на короля, що, не отримавши Крецевої підтрим-

ки, програв сутичку. Цим разом навіть Шліппенбах потрапив у полон. В той же час 72 російських гармат палили з редутів на шведську кінноту. Російська піхота, вилившись із своїх позицій, схватилася в рукопашну з Карловою.

Цар наказав Меншикову розміститися між Полтавою і шведами. Князь Меншиков виконав наказ вміло й хутко. Він не тільки відрізав комунікаційні лінії між шведським фронтом і запіллям, він також напав на 3-ох тисячний відділ шведів в резерві, оточив його і вирізав дощенту. Якщо Меншиков виконав цей маневр із власної ініціативи, Росія лишається заборгованою перед ним. Я якщо наказ прийшов згори, то цар став противником, гідним самого Карла XII. Тим часом піхота москалів зчепилася в рукопашній з ворогом. Шведська кіннота зібралася чверть ліги від царської армії. Король з допомогою фельдмаршала Реншільда вислав усіх у поле на вирішальну битву. Цар зробив те саме. Він мав більше вояків і 72 гармати, тоді як шведи протиставили йому всього чотири, і навіть тут їм бракувало пороху. Московський імператор був у самій гущі свого війська. Маючи тоді титул лише генерал-майора, він вдавав, що слухався наказів генерала Шереметьєва, а сам гасав на турецькому коні (подарунок турецького султана), від одного ряду до іншого й заохочував офіцерів і солдат, обіцяючи кожному винагороду.

О дев'ятій годині ранку битва відновилася. Московський гарматень убив двох коней під Карлом. Король наказав привести двох нових. Ще один постріл розбив носилки на тріски і перекинув короля. З двадцяти чотирьох чоловік, що на зміну носили його, двадцять один полягли головою. Ряди стурбованих шведів здригнулися і подалися. Гармати продовжували палити по них. Перша лінія відсахнулася на другу. Друга почала відступати. Тільки після цього десятитисячна лінія російської піхоти примусила шведів утікати. Ситуації змінюються.

Всі шведські автори запевняють, що перемога була б на боці короля, коли б не допущені помилки. Але всі офіцери вважають, що великою помилкою було розпочинати битву, а ще більшою — податися в цю Богом забуту країну, не зважаючи ні на які мудрі поради. Ворог тут набрався сміливості, був утричі більшим за Карла, шведам бракувало ресурсів. Згадка про Нарву була головною причиною Карлового нещастя під Полтавою.

Вже князь віртенберзький, генерал Ріншільд і кілька штабових офіцерів попали в полон. Табір перед Полтавою впав. Шведи бігали в паніці. Граф Піпер з числом штабних офіцерів залишили табір і не знали, ані куди діватися, ані що сталося з королем. Вони металися з одного краю в інший. Один майор Бер запропонував вивести їх до обозу, але хмари пилюки і диму, що покрили поле, і нерівна місцевість привели їх до передмістя Полтави, де гарнізон схопив їх у полон.

Король зовсім не хотів утікати, але ж у нього вже не було і способів оборонятися. Він тримав біля себе генерала Понятовського, командувача шведської варти короля Станіслава. Це був чоловік рідкісних якостей, якого прив'язаність до особистості короля привела аж на Україну. В усіх вчинках і ситуаціях свого життя він виявляв незламну лояльність. Понятовський наказав двом солдатам підсадити Карла на коня. Що вони і зробили, хоч і завдали королеві великого болю при цьому. Так, не маючи жадного офіційного посту в армії, Понятовський став її головнокомандувачем з потреби. Він згуртував п'ятсот вершників довкола особи короля: офіцерів і просто кавалеристів.

Надхнені бажанням допомогти своєму нещасному суверену, вони пробилися до обозу крізь стіну з десяти московських полків, — віддаль однієї ліги. За королем гналися і застрелили під ним коня. Полковник Гіта, сам поранений і закритавлений, віддав йому свого. Отак Карла двічі садили на коня. В обозі втеча не скінчилася. Тут знайшли карету графа Піпера. Король нічого такого не вживав уже з дня виїзду із Стокгольму. Його посадили в карету і поспішно пустилися шляхом на захід.

Карло, що досі мовчав, тепер спитав про долю графа Піпера. »Його взяли в полон з усім штабом«, — була відповідь. »А генерал Реншільд і герцог віртенберзький?« — спитав король. »Вони теж у полоні«, — сказав Понятовський. — »У російському полоні!« Карло здвигнув плечима: »В такому разі рушаймо до турка«. Його обличчя не зрадило жадних слідів болю і, якби хто сторонній подивився на нього, то не повірив би, що король був поранений і програв битву.

Він ще тільки вирушав в дорогу, а росіяни вже напали на його гармати в таборі перед Полтавою, на його обоз, на військову скарбницю, де знайшли шість мільйонів готівкою, зібраних у Польщі і Саксонії. Біля дев'яти тисяч шведів і козаків

полягли головою в битві. Біля шести тисяч потрапило в полон. Залишилося ще яких 16 тисяч шведів, поляків і козаків, що тепер утікали до Бористену під проводом генерала Левенгавпта. Він просувався однією дорогою з військом, король — іншою. Карета поламалася і його знову посадили на коня. Як кульмінаційною точкою невдач, він заблукав уночі в лісі. Тут його дух не міг більше протистояти ослабленій плоті. Болі стали нестерпними. Його кінь упав знеможений. Король заснув під деревом, ризикуючи, що вороги можуть його знайти.

Нарешті в ніч з 9-го на 10-те липня він прибув на берег ріки Бористена. Левенгавпт щойно причвалав з залишками армії. Шведи побачили з радістю і співчуттям свого короля, кого вони вже вважали мертвим. Ворог гнався по п'ятах. Не було ані мосту, щоб переїхати через ріку, ані часу, щоб його побудувати, ані пороху, щоб оборонятися, ані провізій, щоб віддалити голодну смерть, — армія вже не їла два дні. Зрештою, це були шведи, а король був Карло XII.

Майже всі офіцери вірили, що тут вони подождуть москалів і потім загинуть із зброєю в руках, б'ючись на берегах Бористена. І король прийняв би таке рішення, якби не лежав у гарячці. Його рана гноїлася. Температура побігла вгору. Це помічений факт, що навіть більшість людей найтвердішої волі під час гарячки й рани, що гноїться втрачають інстинк оцінювати, що як і інші якості, вимагає тверезого розуму. Правдоподібно Карло не був сам собою. Його возили несвідомого. На щастя, ще знайшлася поганенька карета. Її навантажили на човен. Король з Мазепою сів до іншого.

Гетьман ще мав кілька валіз із грошми, та швидка течія й вітер майже затопили човен і довелося викинути в воду майже три чверти скарбу. Мюлерн, королівський канцлер, і граф Понятовський, що так своєчасно допоміг королеві, переправилися з офіцерами в інших човнах. Триста вершників, велика кількість поляків і козаків, покладаючись на витривалість своїх коней, кинулися в воду. Ті, що трималися купи, перемогли течію і хвилі, а одинців вода заносила вбік і затягала на дно. З усіх піхотинців, що, ризикуючи, попливли через ріку, ні один не дістався на протилежний бік.

Тим часом, як залишки армії зібралися на березі, князь Меншиков наближався з 10 тис. кінноти. Кожен вершник віз одного піхотинця на крупі коня. Трупи померлих, присут-

ність поранених чи просто знесилених вказували Меншикову дорогу, що нею відступало побите військо. Князь наказав заграти в сурму, вимагаючи капітуляції. Левенгавпт негайно вислав чотири офіцери на переговори. Раніше шістнадцять тисяч королівських вояків воліли б ліпше вмерти до одного, аніж здаватися в полон, навіть під тиском всієї московської армії. Але після втраченої битви і дводенної втечі, не бачачи попереду свого Короля, знесилені солдати втратили всяку надію. Інстинкт самозбереження переміг. Один тільки полковник Трутферт при наближенні москалів вишикував свій батальйон для атаки. Та Левенгавпт був змушений спинити цю безцільну спробу. Умови капітуляції покривали всю армію. Але кілька вояків, що не хотіли потрапити в руки москалів, кинулися в ріку. Два офіцери з полку сміливого Трутферта погодилися вбити один одного. Решта пішли в полон. Вони продефілювали перед князем Меншиковим, і поклали зброю у нього під ногами, як це дев'ять років тому під Нарвою зробили тридцять тисяч москалів у присутності короля Швеції. Але, замість того, щоб відіслати полонених додому, як це зробив тоді король, цар їх затримав.

Ці нещасні були порозсилані на роботи по царських маєтках, зокрема у безкраїх сибірських провінціях Великої Татарії, що на сході межує з Китайською імперією. В цій варварській країні, де не вживають хліба, шведи пристосовувалися, хто як міг, і взялися до всякого ремесла і мистецтва, про яке досі майже нічого не знали. Соціальні різниці зникли: офіцер, що не знав якогось ремесла, був змушений рубати й носити дрова для солдата, що став кравцем, ткачем, теслярем, каменярем або ювеліром і заробляв на прожиття. Деякі офіцери працювали малярами, ще інші архітекторами. Були такі, що навчали мов або математики. Вони заснували школи, які з часом стали такими корисними і славнозвісними, що туди посилалися діти з Москви.

Граф Піпер, прем'єр-міністр шведського короля, довго сидів під арештом в Петербурзі. Як і решта Європи, цар був певний, що цей міністр продав свого пана герцогу марлборовському і відтягнув у Московію війська Швеції, що інакше пішли б втихомирювати Європу. Цар зробив його ув'язнення більш неприємним. Цей міністр помер у Москві кілька років пізніше. Його багата родина, що жила у Стокгольмі, тільки зрідка допомагала йому. Даремно оплакував його шведський

король. Він не рішався пропонувати виплату за свого міністра, боючись, що цар для образи не прийме її. Між цими двома монархами ніколи не було укладено умови про обмін полоненими.

Московський імператор, охоплений неприхованою радістю, забажав побачити полонених, що їх тут же, на полі бою привели до нього. Він безперестанно питав: «Де ж мій брат Карло?»

Він зробив честь шведським генералам, запросивши їх до столу. Між іншим він запитав генерала Реншільда, скільки було війська у шведського короля перед битвою. Реншільд відповів, що тільки король мав бойовий список, але приблизно війська було 30 тисяч: 18 тис. шведів, решта — козаки. Цар здивувався і запитав, як це вони осмілилися зайти в таку віддалену країну та ще й оточити Полтаву з таким малим числом вояків. «Нас не завжди питалося поради, — відповів шведський генерал, — але, як вірні піддані свого короля, ми слухалися його наказів і ніколи йому не противилися».

Цар при цій відповіді повернувся до якогось із своїх придворних, якого колись підозрював в конспірації. «Ага! — сказав, — ось як треба служити своєму суверенові». Тоді підняв склянку вина і додав: «За здоров'я моїх учителів у воєнному мистецтві!»

Реншільд спитав: «Хто ж носив такий гарний титул?» — «Ви, панове шведські генерали», — відповів цар. — «Ваша Величність, зрештою, невдячні, — сказав граф, — ви так недобре потрактували своїх вчителів».

Після обіду цар наказав повернути штабним офіцерам шпаги і поводитися з ними так, як володар, що хоче показати себе щедрим і освіченим. Але цей же володар, що так гарно хизувався перед шведськими генералами, послав всіх полонених козаків на смертні муки на колесі.

Отже та шведська армія, що переможно виступила із Саксонії, більш не існувала. Половина її згинула від скрути, а половина потрапила в рабство або була змасакрована. Карло XII в один день загубив здобутки дев'ятирічної праці, результати сотні переможних битв. Він тепер утікав в поганенькій кареті, тримаючи біля себе небезпечно пораненого генерал-майора Горда. Решти його війська рухались за ним, одні пішки, другі верхи, ще інші на возах. Навколо простяглися порожні степи, — ані хатини, ані людини. Не було видно ні

наметів, ні тварин, ні дороги. Бракувало всього, навіть води.

Стояла середина літа, був початок липня. У країні, розташований на 47-ій паралелі, сухий пісок робив спеку нестерпною. Коні падали. Вояки наближалися до смерти від спраги. Болотяний струмок, що його знайшли під вечір, став їм єдиним джерелом води. Наповнили шкіряні мішки, і це врятувало від смерти невеличкий супровід шведського короля. Після дев'яти днів переходу дісталися на берег ріки Гіпаніс, що сьогодні зветься Бугом, бо місцеві мешканці поперемінляли всі назви цього краю, де колись розцвітали грецькі колонії. Ця ріка зливається з Бористеном, і потім вони разом течуть у Чорне море.

На південному березі Бугу розташувався Очаків, прикордонне містечко турецької імперії. Його мешканці, угледівши на другому боці загін вояків у незнайомій ноші і почувши чужу мову, відмовилися переправляти їх до Очакова без дозволу губернатора Магомета-Паши. Король відрядив до цього губернатора посланця з наполегливою вимогою перепустки. Та турок, не певний, що робити, бо в цій країні один помилковий крок оплачується головою, боявся брати відповідальність на себе і спершу хотів спитати дозволу у сераскія провінції, що має свій уряд у місті Бендерах у Бесарабії. Доки шведи чекали дозволу, росіяни, що вже забрали королівську армію в полон, переправилися через Бористен і гналися по слідах, щоб упіймати й короля. Нарешті, очаківський паша послав човна по короля і двох-трьох осіб його супроводу.

В такій нужді шведи взяли силою те, що їм не давалося по-доброму. Кілька з них переправилися через річку в ялику, захопили човни і привели їх до свого берега. Це їх і врятувало. Господарі турецьких барок, злякавшись, що вони можуть втратити заробіток, негайно ж де не взялися із своїми послугами. В той же час прибула прихильна відповідь з Бендер. Король ще мав прикрість бути свідком, як позаду наскочили вороги і захопили яких п'ять соток його вояків. Очаківський паша через перекладача попросив у нього вибачення за запізнення і благав його не скаржитися турецькому султанові. Король пообіцяв, але спершу покартав його, наче це був один із його власних підданих.

Комендант Бендер — сераскій (титул, що поєднує військовий чин генерала із цивільним губернатора провінції) вислав поспішно агу, щоб привітати короля і подарувати йому роз-

кішний намет із провізією, багажем, возами, вигодами, офіцерами, — всім, що потрібне для справді королівського переїзду в Бендери. Бо так у турків заведено: уряд оплачує поїздку посланця аж до місця його замешкання і забезпечує повним достатком чужоземного монарха під час його перебування на турецькій землі.

Вольтер (псевдонім Марі Франсуа Аруе, 1694-178, в Парижі) — письменник, історик і філософ, що залишив глибокий слід на розвитку світової думки в дорозі до рівноправности, свободи і толерантности.

Історія Карла XII, короля Швеції вийшла друком 1731-го року і вважається тим твором, що в ньому вперше запроваджується модерна метода наукового дослідження історії. Вольтер пише до одного шведського історика старої школи: «Ви нам розповідаєте, о котрій годині короля коронували. Але не кажете, чому його коронували передчасно, не так, як належало за законом, чому усунули від регенства його матір, як це сталося, що славнозвісний Піпер завоював довір'я молодого короля, які тоді були військові сили Швеції, яка кількість її населення, хто були її союзники, її уряд, які були її слабі сторони, які ресурси».

Не дивлячись на ці якості, ані на те, що в 4-тім томі (*Історія* складається з 8-ми томів) Вольтер подає відомості про події на територіях Росії і України, *«Большая Советская Энциклопедия»* промовчує існування цього твору. Видно, панам редакторам не подобається той факт, що Вольтер характеризує царя Петра як тирана, що «хизується перед шведськими генералами, а всіх українських козаків, що потрапили в полон, шле на смертні муки на колеса». Мабуть, не до вподоби панам редакторам і те, що у Вольтера Мазепа «сміливий чоловік, підприємчивий і невтомний», «вірний своєму новому союзникові Карлові навіть в найтяжчу годину», що він і запорожців умовив іти на бік шведів, і вони пішли. У п'ятім томі Вольтер також розповідає, як цар Петро вів закулісні переговори з турецьким сераскієм, щоб підступно, за всяку ціну таки накласти лапу на гетьмана. Та старий своєчасно помер.

Як на ті часи, коли наукові установи майже не існували й накопичені географічні знання були дуже недостатніми, Вольтер вражає кількістю і точністю зібраного матеріялу. Помилки невеликі і часто показують односторонню причетність тієї особи, яка подавала інформації. Так, серед цих осіб був поляк Понятовський. Уже ж він не дуже розхвалював запорожців, зате принагідно і частенько згадував своїх земляків.

Вольтер не дуже був захоплений тією освітою, що її молодий Мазепа одержав при дворі короля Яна-Казіміра. Можливо, це

була Вольтерова опінія лише про молодого пажу. Бо ми знаємо, як високо гетьман цинив освіту і піклувався про підвищення її на Україні. Із королем Карлом він розмовляв латинською мовою.

Перекладаючи Вольтерів твір, я намагався, оскільки можна, зберегти його стиль і дух його століття. Вольтер отримав клясичну освіту, і це відчувається в його зацікавленні географічними назвами, що походять із грецької мови. Так я зберіг слово Бористен, замість перекласти його на Дніпро. Доречі, Дніпро, Дін, Дністер, Дунай, — слова санскритського походження. Співзвуччя Д-Н означає ріка; апріс — захід. Таким чином, Днапріс — Дніпро, — це була Західня ріка колись для людей, що говорили санскритом. Бористен же, на думку деяких мовників, — слово слов'янського (українського) походження (типу Березин або Берестин). Березина — верхня притока Дніпра. Н. Полонська-Василенко приходить до висновку, що старі колонізатори-слов'яни посувалися по Дніпру з півдня на північ. Бо для них ріка Десна була правою притокою. Цей аргумент нашого історика можна розвинути й далі. Прибувши на річку Березину, слов'яни назвали увесь Дніпро Березиною (Бористеном), а вже пізніше побачили і виправили свою помилку.

На фото: Нарада частини членів вікторіанського відділу СУОМА (Спілка Українських Образотворчих Мистців Австралії) в домі мистця В. Цибульського в 1978 році. Сидять, починаючи зліва: Ганна Цибульська, голова централі СУОМА С. Місько, голова вікторіанського відділу В. Цибульський та Люба Кириленко-Десі. Стоять: О. Венгрінович, Ярина Ляхович та Ю. Гіммельрайх. Фото О. Венгрінович.

ВАСИЛЬ ЦИБУЛЬСЬКИЙ В ЖИТТІ Й МИСТЕЦТВІ

(75 р. з дня народження та 55 р. творчої праці)

Ім'я доброго портретиста й автора багатьох образотворчих полотен Василя Цибульського в Австралії широко відоме. Особливо він відомий у Мельборні, де протягом багатьох років бере участь як в мистецькому житті, так і в громадському. Його майстерне оформлення театральних сцен, участь в українських та австралійських виставках малярських творів, кілька своїх самостійних виставок та численні портрети відомих письменників, політичних діячів — все це зробило його ім'я досить популярним. Лише недавно він здобув першу нагороду на австралійській вікторіанській виставці за вдалий натюрморт, що теж було новим здобутком у його мистецькій кар'єрі.

Серед приблизно 24 мистців, що належать до СУОМА (Спілка Образотворчих Українських Мистців Австралії) він відзначається своєю майстерністю й авторитетом. Не даром він очолює філію згаданої організації на Вікторію.

Варто згадати, що українські мистці, що оселились в Австралії, мають уже чималий доробок. До таких належать Мих. Кміт, відомий уже й за межами Австралії, що здобував не одну нагороду, Леонід Денисенко, М. Садовський, Вол. Савчак, О. Чубатий, Борис Спесивий, С. Гринюк-Сивенька. У Мельборні відоміші, крім самого В. Цибульського, Ірена Ляхович, Ю. Гіммельрайх, О. Радіон-Ліндгор, Л. Кириленко, Марія Осідач. У Південній Австралії — Т. Мисак, В. Гай, М. Чорний, Бурак, а в Канберрі — Ст. Місько, який очолює центрально СУОМА та інші.

Одного соняшного ранку я завітав до маестра Цибульського. Він саме малював свою онуку Надю.

— Це третій сеанс, — привітавшись, сказав мистець. Портрет був уже на викінченні і мав велику схожість.

Я глянув по кімнаті. Вона мала чарівний вигляд: праворуч вся стіна була розмальована, ніби росли справжні молоденькі берізки. На стінах висіли картини та портрети, кілька з них стояли попід стінами. Видно було, що господар готувався до виставки. Серед цих полотен я побачив портрети Квітки-

Основ'яненко, Миколи Зерова, Івана Багряного, дуже вдалий власний автопортрет та багато інших.

Потім мій земляк показав мені інші кімнати. В одній з них, де на столі було повно різних палітр, пляшечок, слоївків, фарб, як у Тараса Шевченка в Петербурзі, із стіни війнуло на мене ніби жіночим пляжем: вся стіна була вкрита картинами голих чарівниць, мальованих, як казав мистець, з натури. Одні з них ніби саме купалися, застигши в привабливих позах, інші виходили з річки, треті брали соняшні ванни на лоні природи. Вони різного віку, в різних позах, різної краси, але на всіх лежала печать майстерности.

— Чи ви й з цієї тематики дасте щось на виставку? — запитав я.

— Та збирався, — з непевністю в голосі відповів Василь Євгенович, — але один чоловік з управи громади сказав, що не треба давати »голяків«, бо може бути скандал. Знайдуться, мовляв, такі, що з того зроблять халепу . . .

— Та для халепи, — кажу я, — небагато треба, досить одного спеціаліста, але все ж таки це мистецтво, — підкреслюю, дивлячись на великий малюнок дівчини, що в Адамовій одежі, купаючись у проміннях сонця, йде по піскуватому березі.

— Та воно так, це мистецтво, погоджується господар, — адже у всіх мистецьких галеріях світу є картини з подібною тематикою, але, як видно, живемо в іншому віці . . .

Коли ми перейшли до іншої кімнати, де вже чекала перекуска, я запитав:

— Чи й ваші дочки малюють?

— А оце ж Ганя намалювала, — показав рукою господар на сусідню стіну. Справді, в золочених рамках я побачив чудові квіти в глечиках.

— Та вона у вас справжній мистець! — вигукнув я від здивування. Ганю ми знали, як співачку, що часто виступала на нашій мельборнській сцені, а тепер виявилось, що вона й малярка.

— Так вона має здібності, — підтвердив її батько, — тільки мало має часу на це . . . Вона й мені часом дораджує . . .

Це було кілька років тому. Пізніше Ганині малярські твори доводилося бачити на різних виставках, особливо їй гарно вдаються натюрморти.

Під час перекуски, де не бракувало й чарки, наш господар

розговорився, почав згадувати минуле, дитячі роки, Харківський Художній Інститут, який він закінчив, багатьох знайомих художників, різні пригоди, колишню дійсність, де було багато і смішного, й трагічного. А Василь Цибульський великий майстер розповідати, особливо веселі історії.

Тут я довідався, що мій земляк, що походить з нашої чарівної Полтавщини, народився у 1904-му році у своєму рідному селі Грековому, Карлівського повіту. Там же закінчив двокласову середню школу, що була на базі п'ятирічки. Ще з 7-8 років він захоплювався малюванням і вже в школі його називали художником. Пізніше закінчив Харківський Художній Інститут. При цьому він згадав своїх відомих мистців, викладачів інституту та тих, що працювали з ним. Директором інституту був тоді відомий Микола Буречек, викладали професори: Прохоров, І. Падалка, Шаронов, М. Седляр, Ф. Кричевський.

Багатьох із знайомих В. Цибульського під час масових арештів 1933-37 рр. було безпідставно розстріляно або заслано, зокрема Бойчука, Кратка, Гроху, Врону, Гвоздика, Падалку, Седляра та інших.

Потім господар почав розповідати різні історії з власного життя. Якось у 1937-му році він дістав працю в Чернігові. Треба було оформити санітарно-гігієнічний музей на доручення спілки художників. Одного дня у вільний час він пішов малювати старовинну церкву, що мала 700 років віку. Це було в центрі міста, біля вулиці ім. Тараса Шевченка. Сівши на траві, він розпочав працю. Церква мала золоті бані й дуже оригінально збудована.

— Малюю собі, — розповідає мистець, — аж раптом на мое полотно впала тінь. Я відразу відчув якийсь неспокій, хоч досі до мене підходило чимало людей, що цікавились моєю працею.

— Ну, что рисуешь? — почулось із-за плеча.

— Так, малюю...

— Что это акварель, что ли?

— Так, акварель, — кажу, продовжуючи малювати.

— А что вы, студент будете ілі так себе?

— Так себе, — повторюю його слова.

— А документік і разрешеніє ви імеете?

— Я тоді оглянувся й побачив перед собою високого типа в формі НКВД. Я показав йому своє відрядження з Харкова.

— І паспортік?

— Паспорт я дома лишив.

— Тоді ви знаєте, де приміщення НКВД, прийдіть о 6-ій годині вечора і принесіть пашпорт з собою, — закінчив він, російською мовою.

Увечорі, взявши пашпорт, пан Цибульський прийшов до НКВД.

— Сідайте, — сказав енкаведист, завівши в кімнату. — Моє прізвище Абрамсон.

Потім узяв із шухляди анкету й почав виповняти, де я вчився, де народився, хто мої батьки та ще десятки питань.

— Ви вибачте, — сказав він також російською мовою, — але ви мусите лишитися тут на деякий час, бо треба зробити уточнення.

— Так — «уточняли» вони аж два тижні, — розповідав далі Василь Євгенович, — виповняв я ще кілька разів ті самі анкети, аж поки все «тщательно» перевірили. Випускаючи мене, Абрамсон сказав:

— Ми маємо про вас гарний відгук. Але справа в тому, що в тій церкві, що ви малювали, военний склад, а без дозволу не можна малювати військових об'єктів.

— Я вилетів тоді звідти, мов на крилах — розповідав маестро, — а, приїхавши до Харкова, довідався, що НКВД запитувало про мене в спілці художників.

— Подякуй мені, — сказав секретар спілки Бойченко, зустрівши нашого оповідача. Але не минуло й року, як наш художник мав нову сутичку з «оком» НКВД.

— Післали мене влітку 1938-го року, — розповідає далі мистець, — до Миргороду намалювати одну ударницю. Її звали Ганна Дмитрівна. Приїхавши туди, я скоро знайшов її. Це була огрядна, кругловида, чепурна, в українській сорочці жінка, років 35. Вона вже була членом Верховної Ради.

— Ганно Дмитрівно, — звернувся я до неї, — я приїхав від комітету художників, хочу намалювати з вас портрет...

— А навіщо мені портрет? — запитує Ганна Дмитрівна. — Мене тут різні фотографи знімають, щось собі записують... Але якщо треба, то я можу вам посидіти.

— Намалював я її за три сеанси. Цей портрет пізніше був і на всесоюзній виставці «знатних людей» у Москві. Ганна Дмитрівна тим часом поїхала до Москви на сесію Верховної Ради, а я залишився в Миргороді, щоб щось іще намалювати.

У Ганни Дмитрівни була вже наймичка, і я лишився у їхній хаті ще на кілька днів... Ця типова українська дівчина-наймичка все мені готувала й доглядала.

Зайшов я одного дня на територію Миргородського курорту. Сів і почав малювати арку. Вона була гарно зроблена, красива, на підвалинах, білим помальована. Проходило багато людей, зупинялися біля мене й цікавились моїм малюванням. Аж ось зупинився якийсь тип у напіввійськовій формі.

— Красиво получается у вас, — озвався він, стоячи над головою.

— Я мав дозвіл, влади — розповідає господар, — і коли він мені набрид, зрештою сказав:

— А що вам, власне, тут потрібно? Я працюю і прошу не заваджати!

— Хорошо, а кто ви такой будете? — озвався він наїжачено у відповідь.

— А хіба ви не бачите, хто я? Художник.

— А ви маєте посвідчення й дозвіл?

— Ідіть і не заважайте мені працювати...

— А я вас питаю, чи маєте ви дозвіл тут малювати? — наступає він далі.

— А хто ви будете? — нарешті питаю його.

— Я офіційна особа.

— Щось не видно, що ви офіційна особа, — кажу я. — Не буду я кожному показувати документів. Покажіть ви мені свій документ.

— А я вам кажу покажіть документ! — ще настирливіше пристає енкаведист.

Навколо нас почала збиратися публіка.

— Що він від мене хоче? — звернувся я вже до людей, що гуртом обступили нас. Питаю в нього документ, але він не показує, а сам вимагає від мене документа.

Опинившись у безвихідному становищі, він засунув руку в кишеню й витяг папірець, де було написано, що він співробітник НКВД. Тоді й я витяг свій дозвіл від уряду.

— А чому ви відразу не показали? — запитав він роздратовано.

— А чому ви не показали? — запитав я, з свого боку.

Після цієї сутички ми розійшлись, але в мене вже відпало бажання малювати цю арку.

Все це підкреслює, які були обставини в ті часи: без доку-

мента людині не можна було кудись поїхати чи піти, за кожним кроком пильнувало «око» НКВД.

Потім господар розповідав про обставини в Харкові, в спілці художників. У 1938-му році, по всіх районах готувались так звані «кімнати Леніна-Сталіна». Спеціальна комісія фахівців відбирала портрети з готової продукції різних художників. Секретар спілки, худ. Бойченко, теж намалював портрет Сталіна. Вимагалось, щоб «вождь» мав мудрий приємний вигляд, щоб було високе чоло, як і належить «великому вождю». Худ. Вовченко був одним з головних членів комісії. Оглядаючи принесені портрети, Вовченко запитав, показуючи на один з них:

— Чий це портрет?

— Івана Васильовича, — відповіли йому. Поруч нього стояв сам Іван Васильович Бойченко. Вовченкові незручно було ображати свого секретаря спілки, але він бачив, що портрет Сталіна був недосконалий. Помовчавши хвилину, Вовченко все ж сказав:

— Портрет нічого, але ви товаришеві Сталінові зробили флюс.

— Товариші, — озвався, зачеплений Бойченко до всіх присутніх, — хіба ви не бачите, що то не флюс, а то він «улибається»?

— Всі мовчали.

— Все ж цей флюс треба прибрати, — сказав Вовченко.

— Тоді я не розумію, як же усмішку робити, — з претенсією сказав Бойченко.

Потім перейшли до другого портрета Сталіна, який намалював худ. Плис. Оглядаючи його, Вовченко запитав:

— А чого в нього ніс скривлений?

Хвильку помовчавши, Плис відповів з усмішкою, ніби натякаючи на адресу Бойченка: — Та то він «улибається».

Всі засміялись. Далі підійшли до портрета Сталіна, який намалював сам Цибульський. Член комісії Оксютін сказав:

— Це гарний портрет. Мусимо прийняти. Але Вовченко підійшов ближче, придивився й каже:

— Вася, що ж ти зробив . . . треба очі зробити, як у вождя, щоб були проникливі.

— Я не знав, що йому сказати — розповідає п. Цибульський, — тому й я скористався аргументом Бойченка: — «Товаришу Вовченко, та то ж він улибається», — а сам ледве стри-

муюсь, щоб не зареготати на весь голос... Знову всі вибухли сміхом. Але треба було сміятися обережно, бо ж мова йшла про «великого вождя»...

Проте Вовченко все ж зауважив, що треба трохи підправити. За тиждень був поновний перегляд неприйнятих портретів. У нашого мистця не було часу поправляти Сталінові очі, і він приніс свій мольберт без виправлення.

— Ну, от тепер зовсім друге діло? — з задоволенням сказав Вовченко, підійшовши до портрета Цибульського. — Зразу видно, що попрацював. — І портрет був прийнятий.

Говорячи про ті важкі обставини, В. Цибульський розповідав, що досить було тоді одного необережного слова, жарту, «слизького» дотепу, щоб потрапити до в'язниці. Як приклад, він розповів, яка доля спіткала малярку Федорову за один необережний дотеп, що тоді ходив між людьми. Малюючи саме портрет Сталіна, художниця Федорева розповідала:

— Знаєте, телефонує один єврей до Кремля й питає когось: «А хто говорить?» — питає єврей — «Генерал Іванов!» — чує у відповідь. А це було, коли в Червоній Армії саме запровадили назви старих царських ранг. Тоді єврей знову питає: «А хіба білі окупували Кремль?»

— І за цей жарт, — каже оповідач, — за три дні Федорову арештували, і вона загинула в харківській тюрмі на Чернишевській вулиці чи по дорозі на Куп'янськ, де в клуні, відступаючи, енкаведисти спалили в 1941-му році 300 в'язнів. Це було на початку війни. Серед них загинули і маляр Горох, режисер театру Юхименко, поет Олександр Сорока, поет В. Свідзінський, інж. Чорнуха та багато інших.

Я ще довго слухав цікаві розповіді нашого талановитого мистця. А він, розповідав з майстерністю артиста: жестикулював руками, міняв голос, грав очима, а це надавало ще більшого ефекту.

Уже смеркало, коли я, попрощавшись, повертався додому. В дорозі я ще підраховував творчі здобутки маестра Василя Цибульського. Він має гарне ательє, в якому працює в призначений час його маленька малярська школа. Уже в Австралії наш ювілят намалював сотні нових майстерних портретів, картин, що прикрашають кімнати наших людей. Кілька років тому він намалював на замовлення портрет мера міста Бродмедовс, чим викликав подив і захоплення. Він же намалював кілька років тому і портрет славної фільмової артистки Лью-

льобрігиди, яким вона сама була дуже зворушена. Його палітрі належить і портрет видатного письменника Бориса Антоненка-Давидовича, який мистець перемалював з маленької листівки.

Реалістичний стиль, часто з елементами імпресіонізму (Етюд «Табір Бонегілля»), уміння схопити характерне в малюванні портретів, своєрідні тонкощі в композиції кольорів — все це складові частини майстерности й таланту нашого митця Василя Цибульського. Не даром репродукції його полотен та дописи про нього не раз потрапляли на сторінки австралійської преси.

Тож сподіваємося, що його міцне здоров'я, нев'янучий гумор та оптимізм допоможуть нашому ювілятові створити ще не одно талановите мистецьке полотно, чого ми йому щиро бажаємо в його 75-ліття з дня народження та в 55-ліття творчої праці.

Т. ПАСІЧИНСЬКИЙ

Найстаршому українському хорові в Австралії 30 років

Сьогоднішній вечір присвячений відзначенню 30-річчя нашого Хору «Гомін» в Аделаїді, Південна Австралія.

Подібно, як і наша Громада є найстаршою Українською Громадою в Австралії, — так і її перша складова частина Хор «Гомін» почав співати першим із усіх українських хорів на австралійській землі. Першу пробу Хору перевели ми 8-го червня, 1949 року. Спершу «Гомін» був чоловічим хором, а від 1956 року — мішаним.

Наш перший виступ був на міжнародньому концерті в міській ратуші Аделаїди в кінці листопада, 1949 року. Відтоді ми мали багато виступів у громадських концертах, у програмах імпрез різних українських організацій як світського, так і церковного характеру. Ми мали також самостійні концерти і в Аделаїді, і в інших стеїтах. Виступали ми в програмах як австралійських, так і міжнаціональних концертів та фестивалів. Це ж якраз Хор «Гомін» ввів українське ім'я на

сторінки друкованих австралійських програмок концертів і фестивалів та австралійської преси.

Треба відмітити, що наш Хор завжди гідно репрезентував Українську Громаду впродовж 30-ти років, а численні йому запрошення ззовні є доказом цього.

Та Хор без хористів і без диригента неможливий. Знаємо, що окремі українські Хори в Австралії вже по кілька разів міняли своїх диригентів, існували, розліталися то знову сходились. Єдиний наш Хор «Гомін» в Аделаїді проіснував і проспівав безперебійно 30 років, тільки наш диригент Йосафат Кліш пропрацював на тому пості повних 30 років. Мені особисто й всім хористам відомі хвилини, коли то здавалося, що ось-ось і Йосафат Кліш знеохотиться і хористи розійдуться. Але все пройшло, все прогуло — а Йосафат Кліш, як диригував, так і диригує, а Хор «Гомін», як співав, так і співає.

За час існування наш Хор мав 1523 проби, які забрали 3062 годин. Виступів на українських імпрезах в Аделаїді було 123, назовні та міжстейтових концертах — 61, отже разом 184. Сьогодні Хор складається з 84 осіб, із яких, побіч Йосафата Кліша, тільки Іван Полатайко, Теодор Пасічинський і Роман Щербань співають ще від першого складу з 1949 року. Останнім часом до Хору повернулися ще два хористи з першого складу, це Лев Кволик і Олесь Лукаш.

Із жіночих голосів найдовше в Хорі співає Марія Митко й Рома Нестор. Із молодших «прикрас» Хору найдовше співають Зоя Калинюк і Таня Прадун.

З такої радісної нагоди, як ювілейний концерт, — треба ще згадати солістів, це: Наталка Брага, Оксана Дубовська, Ліда Сукач, Ярослава Бражук, Люся Ткачук, Рома Нестор, Іванна Будас, Ірина Галик, Таня Мартинюк, Христина Ярова, Степан Васільовський, Ярослав Сочинський, Володимир Венгринович, Теодор Пасічинський, Андрій Теплий, Іван Полатайко, Степан Місяйло, Петро Яровий, Григорій Василюк, Андрій Головченко, Оленка Соловій, Петро Миронюк, Олесь Лукаш, Лев Кволик.

Окремо треба ще згадати й відзначити прикрасу й гордість нашого Хору, відомого артиста українських театрів довоєнного часу, одного з найкращих наших хористів і солістів Хору — Андрія Теплового. Андрій Теплий ще молодим хлопцем посвятився українському мистецтву й від 1928 року виступав на сцені найкращих наших театрів західньоукраїнських земель: в театрі «Заграви», театрі імені Тобілевича і в оперному

театрі Львова. Андрій Теплий грав під керівництвом таких відомих режисерів, як Володимир Блавацький, Стадник, Бенцаль, Гірняк.

Із вдячністю згадуємо наших піяністів Хору: Юрка Дубовського, Галину Зозулю, Ліду Діденко, Наталку Суходольську, Мирославу Гоян і Марійку Чорній. З приємністю згадуємо приятельку нашого Хору Клавдію Рошко, яка завжди радо помагала нам у веденні програми наших концертів, згадуємо й наших щедрих добродіїв Євгена Шведченка й Івана Попадюка.

Коли йдеться про молоду зміну в хорі, то треба сказати, що відсоток молоді в нашому Хорі «Гомін» найвищий з усіх українських громадських хорів Австралії та з усіх новоавстралійських хорів Аделаїди. Така велика присутність Вас, шановні Пані й Панове, на цьому концерті — це наявність того, весь український загаль Південної Австралії належно доцінює існування та працю Хору «Гомін». А доцінює тому, що розуміє, що без нього, без Хору «Гомін» наше культурне життя в Аделаїді було б дуже бідним. Саме й тому вірю, що буду виразником вас усіх, коли скажу нашому Хорові: «Гомоне», спасибі тобі, існує і співай ще багато й багато літ, а диригентові Йосафатові Клішеві дай, Боже, здоров'я й сильних рук диригувати хором на добро й славу Української Громади ще сотню літ!

У цей такий радісний день ювілею згадуємо й тих, які були в Хорі, але яких уже нема й не буде, бо відійшли від нас у вічність. Це блаженної пам'яті Микола й Марія Словачевські, Оксана Дубовська, Іван Войцехівський, Оксана Ващишин, Петро Войтович. Цією згадкою клонимо наші голови в пошані до покійних членів нашого Хору й хвилинною мовчанкою вшановуємо їхню пам'ять.

Це частина ювілейної промови голови Хору Теодора Пасічинського на ювілейному святі 16-го червня, 1979 року в залі Народнього Дому в Аделаїді.

МОЯ СІМНАДЦЯТА ВЕСНА

(З берлінських спогадів)

Два окупанти України зішлися на герць у смертельній боротьбі за володіння нашою землею, надрами землі, нашою працею. Далі на схід гриміли фронти, долітали далекі стогони гармат, а на захід німці відправляли в ясир в закритих товарових вагонах тисячі української молоді.

У ті страшні часи не минула й мене зла доля: одного соняшного дня принесли й мені з Миської Ради повістку з'явитися на перевірку здоров'я. Короткий огляд, і на папері вже стояла печатка і ствердження, що здоров'я добре, за два дні приготуватися до від'їзду до Німеччини. А через три дні поїзд уже ніс нас на захід. І чим далі ми віддалялися від рідного краю, тим більша туга налягала на серце. Кожен думав, що його чекає в тій невідомій країні. Минуло два дні, і перед нами розкрив свої чорні обійми Берлін. Це ж і є те серце Європи, про яке я недавно вчила в школі.

Місто стояло сіре, похмуре, а де-не-де від недавніх американських бомб догоряли свіжозруйновані будинки. Чорна димова завіса висіла над містом, в повітрі чути було сморід диму. Ця руїна була така жахлива, як і моє зруйноване життя... Від усього цього видовища в мене запекло біля серця, пригадала змучене заплакане обличчя моєї дорожньої мами, яка, стоячи на пероні станції, виражала мене в невідоме. Підвівши голову догори, вона ніби питалась Бога, чи ще побачить свою дитину.

За спогадами я незчулась, як підкотили вантажні авта, і нам наказали, щоб ми з вагонів перейшли до авт. Скоро закрили двері перед тим, як до кожного з них вскочили по два жандарми з карабінами. Якийсь неприємний холод пройшов по тілі, якесь недобре передчуття. Адже ми не були підсудними, ані жадними злочинцями. Навіщо ж така охорона?!

За короткий час нас привезли до остівського табору, обнесеного високим муром, а зверху декілька рядків колючого дроту. На воротах стояв озброєний жандарм. Ми зайшли до низьких бараків, яких навіть невидно було з вулиці. Дуже скоро нас розмістили по кімнатах. В моїй кімнаті було 40 осіб. Триповерхові ліжка, тоненький солом'яний матрац, по два сірих коци і якась тверда подушка. Познайомившись з моїми сусідками по ліжку, я полізла нагору, бо тісно було так, що ніде було й стояти. Укрившись коцом, я залилась сльозми...

Наступного дня до табору приїхав якийсь військовик, зайшов до кабінету «лягерфюрера», і за якихось 15 хвилин мене та ще чотирьох дівчат покликали до того кабінету. Начальник повідомив

нас, що з тим військовиком ми мусимо їхати до праці. Похатщем я заскочила до своєї кімнати, вхопила светер, бо було холодно, попередила мою подругу, Оксану, з якою я заприятелювала ще в поїзді, що мене забирають до праці, не знаю куди. Оксана пригорнула мене, поцілувала і благословила хрестом: »Нехай тобі Бог допомагає«. Подякувавши, я скоро побігла за військовиком. Ми довго їхали в метро, потім пересіли в поїзд, а після того ще довгенько йшли пішки. Я все роздивлялась на чудові будівлі, більшість яких була поруйнована бомбами. Прекрасні алеї та розкішні парки, говорили про красу недавнього минулого, але все це — і декоративні кущі, і зелені дерева, і барвисті квіти були притрушені порохом від вибухів і руйнувань, що їх несла війна. Цей загальний вигляд міста і природи приносив сум і розпач в душу людини, яка лише тиждень тому бачила полтавський степ, гаї, рідний край.

Ми дійшли до височезної брами. Наш провідник щось сказав, незрозумілою для нас мовою до гестапівця, той відчинив бокові двері і, пильно оглядаючи нас, пустив усередину. Потім зайшли до пивниці. Провідник пояснив, що це кухня пожежників, і ми мусимо робити все, що нам накажуть, головним чином заготовляти городину та прибирати кухню. Мимохідь він відрекомендував себе, що він є шеф цієї кухні, а звуть його Гельмут Мюллер.

Ми були дуже раді, що дістали таку працю, де бодай можна згризти шматок моркви. Проте й тут доводилося тягати важкі корзини та великі лантухи картоплі. Та все ж це не те, що доводилось робити іншим дівчатам: розбирати зруйновані будівлі, працювати на холоді, під дощами. А тут ми були в затишку. Шеф навіть дозволив нам в обідню пору з'їсти по мисочці супу, хоч німецькі кухарі й не були з того вдоволені.

Час минав, я вже звикла до цих обставин, до праці. Одного разу кухар зайшов до пивниці, де ми працювали, і його погляд зупинився на мені. Він ехидно посміхнувся і сказав:

— Іди, Надю, за мною. — Я встала й пішла. В кухні він дав мені ключ і сказав:

— На п'ятому поверсі є кімнати для чергових кухарів. Зміни й перебіни постіль на ліжках і прибери в кімнатах.

Я взяла ключ і, радіючи, що бодай крізь вікна побачу сонце, побігла сходами нагору. Ті кімнати були аж під самим дахом. Одна з них належала шефові Гельмутові, до якої я відразу зайшла. Кімната була маленька, під стіною стояло ліжко, біля вікна нічний столик, на якому стояло радіо, далі умивальник та два стільці. Оглянувши кімнату, я підійшла до радіо, щоб влучити. В цю мить відчинились двері, і до кімнати зайшов сам Гельмут. Він зачинив двері і став передо мною.

— Що ти тут робиш? — запитав мене усміхаючись. Тривожне

передчуття струснуло мною. Я вмить пригадала випадок, що зробив німець ще дома з моєю подругою, якій було тоді лише 15 років. Він зайшовши до хати схопив її й відразу кинув на ліжко. Вона кусала йому руки, дряпала, кричала... Сильний удар по голові, приголомшив її. В цей момент до хати зайшла мати з в'язанкою соломи. Побачивши гвалтівника, вона кинула додолу солому, вхопила кочергу й ударила німця по спині. Розлючений напасник, мов звір, схопився з ліжка, згріб матір та напівпритомну дочку за волосся, кинув їх на солому й підпалив. Полум'я вмить охопило солому а разом і одєжу матері та дочки. Німець грізно вилаявся й зник за дверима. Дуже попечені, вони довго лікувалися в лікарні, але душевні рани лишились тяжким тавром навічно. До того ж мати збожеволіла.

Коли Гельмут вдруге запитав мене, що я там роблю, я відповіла, що післали переслати та прибрати в кімнатах. А він стояв спокійно й ніби спостерігав моє хвилювання.

— Невже ж і мене чекає така доля, як ту мою подругу? — майнула думка, а з очей ринули сльози. Я ступила ближче до вікна, щоб, на випадок чого, рятуватись самогубством. Він догадався про мій намір і раптово ступив крок вперед і схопив мене за руку.

— Пусти! — вирвалося гнівно з моїх вуст. Але він спокійно поклав свої руки мені на плечі, на які спадали дві довгі чорні коси, сягаючи аж до пояса, погладив косу і лагідно сказав:

— Заспокійся, я тебе не займу... — потім почав пестити й цілувати мої коси. А я стояла й гірко плакала від страху й недовір'я. Він знову повторив, спокійно дивлячись на мене:

— Я тебе не займу, не бійся мене. Ти гарна дівчина, я тебе люблю. А кого люблять, тому кривди не роблять...

Поволі я заспокоїлась і почала роздивлятися на цього велетня. Мені аж не вірилося, що серед них у цьому вирі війни можуть бути й добрі люди. Він був високий, стрункий, з золотаворусявим волоссям, мов колоски пшениці, голубі очі з чистим непохабним виразом делікатної спокійної вдачі. В нормальних умовах і обставинах в таку людину справді можна б і закохатись.

Він знову подивився мені в очі, повні сліз, сам витер їх чистою хусточкою, поцілював у чоло і сказав:

— Не плач, іди, я сам тут все зроблю...

Я швидко рушила з кімнати, а він навздогін сказав:

— Але того, що я тобі сказав, нікому не кажи, бо мене покарають: німцям заборонено любити остарбайтерів.

Час минав, а війна щодня ближче простягала свої пазурі до Берліну, а разом з нею й більшовики з допомогою американців наближались до серця Європи. У місті витворювалась велика паника: ніхто не хотів потрапити в советську окупаційну пащу. Всі

старались втекти подалі на захід, але не всі мали можливість. Дозволялося виїжджати тільки родинам фашистів. І я щодня думала, як вирватися з цієї небезпеки, щоб не потрапити ще в гірші обставини. А мені ж було всього 17 років, я ще не мала життєвого досвіду.

Одного разу я поїхала до Українського допомогового комітету в Берліні. Вони видали мені довідку, що я не належу до «остарбайтерів» і дали мені перепустку на виїзд на захід і на три дні харчові картки. Та я знала, що ця перепустка мало важить, бо не затверджена німцями.

В Берліні вже почалися бої, майже половина міста була окупована радянськими військами. Остаточо вирішивши тікати, я заскочила до свого місця праці, щоб попрощатися з дівчатами, з якими відробила вже три роки. Я пошепки розповіла дівчатам про свій намір, що сьогодні увечорі виїжджаю. Дівчата заздрили мені, бо дістати перепустку було майже неможливо, особливо для остиців. І раптом, поспішаючи сходами з пивниці, зустріла шефа Гельмута, який відразу зупинив мене:

— Чому ти сьогодні не працюєш?

Я зам'ялась, не знала, як ліпше, сказати правду чи ні. Але неначе сам Бог підказав мені: «Кажі правду». Дивлячись йому в вічі, я сказала, що сьогодні увечорі виїжджаю на захід, дістала дозвіл.

— Покажи твої папери, я гляну.

Читаючи їх, зморщив чоло, задумавсь.

— Цього недосить, — сказав. — Зачекай хвилину, я зараз повернусь, — і зник. За хвилину, оглядаючись, він повернувся з пакетом у руках.

— Візьми, це тобі трохи допоможе. Нікому цього не давай, бо без цього ти нікуди не виїдеш.

Я була глибоко зворушена і вдячна до глибини душі за його людяність і допомогу. Він стиснув мені руку і, забувши про всяку небезпеку, пригорнув до себе й міцно поцілував. Я бігом прибігла до табору, хльобнула якоїсь юшки й почала переглядати свої речі, що взяти з собою.

Несподівано хтось зайшов до кімнати. Я виглянула і з-за ліжок і побачила тітку Уляну, яку випадково колись зустріла на вулиці з її чоловіком. Вона з чоловіком теж виїхала на захід, тікаючи від червоних. Я їй розповіла, що дістала папери на виїзд.

— Хочете їхати зі мною? — запитала я.

— Так, тут немає чого мені робити. Я тепер сама: чоловік пішов до української армії, яку формує генерал Шандрук.

Мені стало веселіше, все ж буду не сама. На наше щастя, загула сирена. Радіо повідомило, що американські літаки наближаються до Берліну. Я вхопила коз, а валізочку дала тітці, і ми побігли

до бомбосховища, яке було поблизу вокзалу. За п'ять хвилин ми вже стояли на платформі станції, яка має вирішити долю нашого майбутнього. Там уже стояв довгий ешелон з німцями. Було багато цивільних німців, мабуть, родини фашистів. Навколо вагонів ходили гестапівці. Вони пильно перевіряли папери, придивлялися до обличч.

Підійшовши до гестапівця, я показала папери. Тітка Уляна теж мала перепустку. Він глянув і сказав:

— Станьте тут збоку, я покличу жандарма, він мусить допитати вас.

У мене похололо в серці. Що робити? Я почала молитись і просити спасіння в Бога, щоб вирватися з подвійного вогню. Я все сильніше притискала той пакунок — спасіння, який мені дав Гельмут, до своїх грудей. Адже він казав, що цей пакунок допоможе. Коли ж його дати? До кого звернутись, а душу охоплювала розпука. Боже мій!

І в цей час я побачила, як з натовпу вийшов військовик з руським волоссям і з блакитними очима й попростував до начальника ешелону. Щось поговорив і непомітно показав у наш бік, а сам пішов вздовж платформи. Потім зупинивсь, спостерігає за кожним нашим рухом. У мене блиснула іскорка надії, а може...

Коли начальник ешелону наблизився до нас, я відразу дала йому пакунок, де була пляшка коньяку та м'ясна консерва. Він зробив знак рукою, нічого не кажучи, щоб ми йшли за ним. Підвів до вагона, відкрив двері до маленького купе і сказав: «Сідайте тут. Тітку сховайте під лавку, бо вона не подібна до німки, викличе підозріння» ... Із слізьми на очах тітка полізла під лавку.

Біля вагонів тим часом була якась незрозуміла метушня. Когось чекали. За кілька хвилин з'явився начальник станції, почав перевіряти кожен вагон, кожне купе. Нарешті, підійшов до нас. Тітка скулившись, тремтячи, лежала під лавкою, а в мене затріпотіло всередині. Я ледве втримувала рівновагу. Все пережите схопило мене за душу, а свідомість підказувала: «Що ти робиш? Будь спокійна! Не видавай себе! Не втрачай надії!»

Та ледве начальник станції взявся за клямку дверей, як начальник ешелону, що йшов поруч, сказав: «Гір іст нур дойтше». Начальник глянув пронизливими очима й пішов далі. Незабаром махнув прапорцем, дав сигнал, і поїзд рушив. Я припала очима до вікна. Платформа спорожніла. А біля стовпа стояв високий руський військовик з голубими очима й безупинно махав рукою. Це був Гельмут. Він все зменшувався в моїх заплаканих очах, але в серці зростала повага до нього, як до справжньої перлини бурхливого моря війни.

Поїзд щохвилини набирив більшої швидкості, ніби поспішав на захід — на Волю. ●

ШЛЯХАМИ ЗАСЛАННЯ

*Світлій пам'яті мого брата
Михайла та його сина Йосипа*

— Дідусю, я так довго жду тебе, а ти забарився на полі. Тато мені дозволив завтра поїхати з тобою в поле. Візьми мене, дідусю, завтра з собою. Я люблю їхати з тобою на возі! — щибетав онук, який зустрів діда, що повернувся з поля.

Хоча онукові було п'ять років, але він уже намагався дідові помагати коней випрягати з воза. Ця праця й те, що він помагає дідові, робили хлопчину щасливим. Але не менше був щасливий і дід, дивлячись на моторного і говіркового онука.

Коней прив'язали до ясел і поклали їм корму та обійшли все подвір'я, бо і хлопчик, і дід любили заглянути до корів, телят, свиней та поросят. Онук всім цікавився, про все розпитував, але найбільше він любив погладити по шиї й голові коней та сказати їм добраніч.

Бували дні, що онук залишався у діда спати, і це були радісні вечори і для діда, і для внука. Дід розповідав казки, але найчастіше про своє дитинство та про працю на полі. Внук любив слухати дідові оповідання, а найбільше любив слухати про звіряток і про бджіл, що носять мед для дітей і дорослих людей. Бувало, що внук уже й повіки заплющить, а до діда ще говорить:

— Дідусю, як я виросту, то теж собі побудую широке і довге подвір'я та посаджу великий-великий сад і бджоли наносять багато-багато меду. Як ти будеш старенький, то я тобі дам велику бочку меду.

Дід дивився на сонного онука та в душі тішився, що Бог послав йому міцного, чемного і розумного заступника.

Одного тихого літнього вечора онук із дідом вийшли з повітки від коней і подалися в сад. Дід нарвав онукам найліпших яблук і разом пішли до господи сина й онуків.

Дід і онук були сповнені тихої радості від лагідного вечора, запашного повітря і родинного щастя.

Додому дід вертався сам (хоча дорога була коротка, всього через подвір'я), а слова онука неначе летіли за ним навздогін:

— Дідусю, не забудь завтра рано мене взяти з собою, тато дозволив мені поїхати на поле з тобою.

Онук щасливо заснув у надії, що завтра рано поїде з дідом на возі і буде дідусеві помагати працювати на полі.

Хоча дідові було вже 62 роки, але ще був міцний і здоровий. На своєму віку не зазнавав ще жодної хвороби. Повернувшись від сина, синові та внуків, він довго не міг заснути. Думки, мов павутиння, снувалися у голові і відганяли сон, думки про дальшу долю дітей і онуків...

— Йосипе!... Йосипе!...

Хлопчина крізь сон почув своє ім'я і розплющив заспані оченята. Біля постелі стояв батько. Йосипові впало на думку, що тато його розбудив, щоб їхати з дідусем на поле, тому квапливо проказав до батька:

— Тату, скоріше мене вдягай, бо дідусь жде.

Батько був мовчазний. У поспіху вдягнув сина, взяв його за руку і вийшов з хати. Слідом за ними вийшли й мати.

Ніч стояла темна і тиха, тільки де-не-де з-поза хмар визирали зірки. Батько вів Йосипа за руку, а мати взяла його за другу і скорим кроком рушили в напрямку до дідового подвір'я.

Йосип уже здаля почув гомін біля дідової хати. Але, навіть і прийшовши до дідових воріт, він не міг збагнути, що трапилось. Якись люди стояли коло хати з гвинтівками, а між ними дід.

Йосип прудко побіг до діда та вголос промовив:

— Дідусю, візьми і мене з собою!..

Дідове серце не витримало, і скупа сльозина покотилася йому з ока на сивий вус. Він підхопив онука на руки. Один із міліціонерів наказав дідові сідати на віз. Для діда це була найтяжча хвилина в його житті. Він пригорнув до себе онука, і ще одна сльозина з'явилася на його щоці. Онук і собі заплакав, притулюючись до дідового обличчя.

Дід ледве проказав:

— Михайле, візьми сина!..

Михайло підійшов, щоб узяти Йосипа, обняв батька (вже не-вільника) і теж заплакав...

Потім, дома вже, Йосип довго не міг заснути, все плакав і допи-

тувався тата, куди повезли дідуса та чому його міліція забрала з собою.

Батькові тяжко було (та й небезпечно) пояснювати синові про замір червоної Москви здесяткувати український нарід.

Йосип і вві сні плакав та кликав дідуса до себе.

Ранком, тільки прокинувся, хлопчина зразу ж побіг до дідового подвір'я, але там уже були чужі люди. Не тільки діда, але й дядька з тіткою Йосип уже в подвір'ї не знайшов, і заплаканий та схвилюваний повернувся додому...

Одного дня Йосип із слідами сліз на обличчі повернувся з вулиці та запитав батька:

Тату, чому хлопці говорять на мого дідуса куркуль?

Хлопчина дивився татові в обличчя, але батько пару хвилин мовчав, а потім тихо промовив:

— Нечемні діти, а тому й говорять. А ти ліпше, Йосипе, бався в подвір'ї і не ходи до них.

По вечері Йосип знову питав тата, що це таке куркуль, але батько і цим разом ухилився від відповіді. Михайло був свідомий, що північні зайти називали його батька та й інших куркулями для того, щоб між нашими людьми посіяти ворожнечу та ненависть. Михайло надіявся, що, як Йосип стане дорослим, то він усе йому розкаже.

Йосип ще кілька разів ходив до дідового подвір'я, але чужі люди заборонили йому туди заходити...

Минула осінь, прийшла зима, а Йосип усе сумував за дідом. Майже щодня в журбі згадував свого дідуса й те, як зимою на санчатах дідусь його возив та ковганом спускав по сніговій спускалці. Як снігову бабу ліпив та бавився з ним у сніжки.

Дід хоча рідко, але подавав вістку з тюрми та покладав надію повернутися додому. Ця вістка найбільше радувала Йосипа. Він тішився, що скоро дідусь прийде до нього...

Але березень приніс розпачливу вістку. Йосипового діда, як політично- і соціально небезпечну особу, а також за участь у повстанні 1918-1919 рр. проти радянської влади, «спецтройка» засудила на доживотне спецзаслання у віддалені місцевості СРСР.

Після того Йосипового діда вивезено з в'язниці на крайню північ у дрімучі ліси. Але Йосип не знав, що дідусь уже за тисячі кілометрів від нього, в далекій чужині, і все ждав повороту дідуса додому. Але батько мовчав, не говорив, що дідусь уже до нього не повернеться...

У квітні Михайло отримав вістку від батька з далекої й чужої Архангельщини. Вістка була болюча, пригноблива. Але Михайло перед Йосипом утаїв, що дідусь невірником працює на Архангельщині в засніжених лісних пущах...

Йосип у надії цілий рік виглядав дідуса. Щовечора перед сном

він у молитві просив Бога, щоб дідусь скоріше повернувся до нього.

У дідовому саду вже спіли нові яблука, але дідуся все не було та й не було.

Однієї ночі Йосип крізь сон почув гомін у хаті. Він розплющив очі та майже крикнув »дідусю«! і моторно схопився з постелі. Але біля міліціонерів не дід стояв, а батько, і Йосип у страху підбіг до нього та в сльозах проговорив:

— Тату, я думав, що міліціонери дідуся привезли, а вони тебе забирають.

Йосип пригорнувся до батька та гірко заплакав. Мати теж плакала, одягаючи двох малих синків. Йосипа одягав батько, але Йосип не міг зрозуміти, чому це в них у хаті міліціонери, та сторонні люди, ще й з гвинтівками, і ці люди забирають у них із хати одержу, де яка ліпша, а їм дають одягнутися тільки в стару.

Заплаканий Йосип питав батька, що трапилося, чого це вони грабують одержу. Але батько мовчав. І ось прийшла та страшна хвилина: люди з гвинтівками наказали Йосиповим батькам забирати дітей та виходити з хати.

Йосипова мати гірко плакала, тримаючи на руках двох синків — однорічного і трирічного. Михайло в одній руці ніс торбу з харчами, а другою тримав Йосипа за руку. Йосип дивився на матір і двох братів і гірко схлипував. Михайлові сльози котилися по скам'янілому обличчі.

Годин через півтори Михайла з родиною привезено на малу степову станцію *Трикрати* та загнано в темний товарний вагон. У вагоні були двоповерхові нари, і на нижніх уже сиділо декілька заарештованих родин. Далі до вагона вкинуто ще чотири чи п'ять родин.

Декілька десятків вагонів навантажено арештованими родинами, і в кожній родині були діти, а в деяких і немовлята. Плакали діти і матері. Батьки похмуро мовчали.

Починало світати, як поїзд під вартою ГПУ рушив. Ніхто з арештованих не знав, куди везуть. Це були страшні дні національної трагедії України, нищення заможнішої, найздібнішої частини селянства. Повільно тягся сумний 1930 рік.

Михайло майже тиждень лежав на верхніх нарах біля стіни. Пекла думка: куди їх везуть? Йосип лежав біля батька і кожного дня і кожного вечора до батька говорив:

— Тату, може нас до дідуся везуть? Я так хочу побачити дідуся!... Тату, скажи міліціонерам, щоб нас до дідуся везли.

Михайлові іноді спадало на думку, що ,можливо, їх теж висилають до Архангельщини, і він покладав надію на зустріч із батьком. Але своєї думки він Йосипові не говорив. На всі питання хлопця він відповідав:

— Не знаю, сину, куди нас везуть. Можливо, й до дідуся.

Шостого чи сьомого дня поїзд із невільникми зупинився в Москві, в столиці червоного демона. Працівники ГПУ подали в кожний вагон чорний хліб, солоні оселедці та по відру води.

Під час одержання харчів у Михайловому вагоні довідалися, що їх транспорт скеровано в Сибір.

Михайло гірко зажурився, бо остання його надія про зустріч із батьком згасла...

Дві доби Михайло лежав мовчки, тільки час від часу до Йосипа відзивався та пригортав його до себе. Але третього дня не витримав і заговорив до Йосипа:

— Сину, я почитаю тобі листа від дідуся з далекої і чужої півночі. Нас везуть теж на чужину, ще й досить далеку та дуже холодну, що зветься Сибір.

Йосип немов і не дихав, так уважно слухав листа від дідуся. Йому здавалося, що це дідусь говорить біля нього.

Дід писав про жакливі умовини в лісових пущах на півночі Росії, про холод і важку невільницьку працю в засніженому лісі...

Михайло хвилювався, читаючи листа від батька, але не менше хвилювався й Йосип, слухаючи листа від дідуся. Хлопець узяв до рук собі листа від батька та хвилину дивився в нього, а потім у розпачі проказав:

— Тату, чи це лист від дідуся? Це дідусь пише до нас?

— Так, дитино. Це від нашого дорогого дідуся, — відповів Михайло.

Йосип міцно притиснув листа до своїх дитячих грудей та тихо заплакав. Він так і заснув із дідусевим листом. Михайло лежав біля Йосипа і теж у розпуці думав про невільничу долю батька і своєї родини.

Сибірські осені холодні. Дощі день-у-день обливають вагони, а поїзд усе котився вглиб непривітного західнього Сибіру.

Одного ранку денне світло вже пробивалося крізь малі щілини в дверях та розганяло у вагоні темряву.

Йосип теж не спав. Він лежав на нарах і все дивився на стіну вагону, а потім рукою помацав забитий люк вагону.

Михайло непомітно стежив очима за Йосипом і не міг збагнути, що з ним таке? Йосип ще кілька хвилин лежав і щось собі думав, потім підсунувся до Михайла й тихо до нього проговорив:

— Тату! Як уночі всі спатимуть, то ми з тобою повільно одіб'ємо люк вагону і коли потяг зупиниться, ти перший вилізеш, а потім і мене зсадиш. Ми тоді тихенько втечемо, та будемо довго, довго йти, але ночами, щоб нас ніхто не бачив, і прийдемо в ту далеку чужину північ, що ти мені оповідав, аж на краю землі, біля холодного Білого моря. Як ніч настане, то я тихенько пройду біля вартових міліціонерів. Я малий, і вони вночі мене не помі-

тять. То я потихеньку зайду в барак та розшукаю між сплячими невільниками дідуся і вийду з ним із барака. А тоді втрюх утечемо додому.

— Зайдемо в нашу клуню, — казав він далі, — і візьмемо косу, а в повітці вила, в коморі сокиру, та виженемо всіх чужих людей із нашої хати, і з дідусявої теж. А як прийдуть міліціонери, то ми їх всіх порубаємо і глибоко-глибоко закопаємо, щоб вони вже ніколи не встали, тоді нас і дідуся не буде кому виганяти з подвір'я.

— Я з дідусем удвох залишуся, а ти, тату, тепло одягнешся і пойдеш у холодний Сибір, та привезеш додому маму, Івана та Михайла. І тоді ми довго будемо жити вдома, бо вже не буде кому нас виганяти з нашої хати. Дідусь теж буде жити в своєму подвір'ї і я знов буду бігати до нього.

Михайло слухав сина з журбою. Він не смів йому сказати, що не міліціонери найбільші злочинці. Що справжні душоуби — московські комуністи на чолі з проводом советської влади. Трохи згодом Михайло промовив до хлопчика:

— Добре, Йосипе, ми втечемо. Але сьогодні ще неможливо, йде великий дощ. Ти, синку, не думай про це. Я буду думати і тобі скажу, коли нам втікати.

Транспорт із невільниками все посувався вглиб західного Сибіру. Між рабами, яких ув'язнено як ворогів советської влади, були ще й невідомі доти в історії людства злочинці — немовлята. Вони своїм існуванням «загрожували» комуністичній партії і советській владі... Три тижні в темних вагонах на голодному раціоні з малого шматка чорного хліба» та шматочка солоної риби й води, — одне відро на цілий вагон — ще часто й з якоїсь копанки або дощової. Це була жахлива й на все життя пам'ятна подорож...

Михайло у вагоні сумував, а як вивантажили транспорт, то він ще дужче зажурився. Навкруги ліс, а над лісом чуже похмуре небо. Діти дорогою захворіли на шлунки, а багато з них і Богові душу віддали, бо не було ні медичної допомоги, ані найнеобхідніших харчів.

Невільників вивантажено на лісовому терені, що належав Абогурському Лісокомбінатові, та розмістили по гуртових примітивних бараках. Нари були голі, дощані, — ото й уся постіль, родина біля родини. Там і почалося невільникче життя депортованих українських трударів села у Західньому Сибіру. Недоїдання, жахливі мешканеві умови та непосильна лісова праця.

Йосип на обличчі зблід, очі його запали, але він не хворів. Обидва менші брати часто хворіли на розвільнення шлунку.

По Михайловому і його дружини обличчях дуже скоро не можна було пізнати, що йому 28 років, а їй 27. Вони старілися не

роками, а днями. Щодня і щоночі журилися. Не так про свою гірку долю, як про долю своїх дітей...

Суворі західньосибірська зима вже добігала свого кінця, як одного дня Михайло одержав із далекої півночі Росії сумну звістку, що його батько сидить у в'язниці, при жакливому тюремному режимі...

Вістка про батька болуче вразила Михайла, але він мовчав. Йосипові теж не сказав, хоч Йосип час від часу в нього й допитувався: »Тату, де тепер наш дідусь?«

Михайло намагався постійно розвеселювати Йосипа, тому й говорив, що дідусь скоро теж приїде в Сибір.

Минув рік на тяжкій рабській лісовій праці, але вигляду на ліпше не було. Михайло все журився про долю дітей. Одного дня йому спало на думку вчити Йосипа грамоти.

Михайло ледве-ледве роздобув собі огризок олівця та сторінку читаної газети.

Йосип не тільки виявив бажання до науки, але й захопився нею. За короткий час вивчив абетку та олівцем виводив всі літери. Михайло тішився сином, що має добру пам'ять, тому увесь свій вільний час віддавав Йосиповій науці. Під час цих занять вони обидва були щасливі. Але одного вечора Йосип сказав до батька:

— Тату, прошу, навчи мене листа написати до дідуса. Я напишу дідусеві, як нам тут погано.

І тут Йосип розплакався та крізь сльози дивився в обличчя батька. Михайла так схвилювали Йосипові слова, що мало й сам не розплакався... Михайло довго не міг заснути. Він усе думав, як Йосипові розказати про дідове горе, а також про своє, що діда досмертно заслали в чужу північ і там ув'язнили, а його, Михайла, з родиною депортували в Сибір і теж без права повороту в Україну. Хотілося йому також розповісти синові, що північні заїди пляново перетворюють наш нарід на своїх слухняних рабів... Але Михайло свій намір відклав надалі, поки Йосип підросте...

Сибірська осінь була в повному розпалі: лили холодні дощі. Дули східні вітри, а сіро-чорні густі хмари ніби ось-ось впадуть на землю.

В бараці невільники рано вдягалися на працю, і ніхто з них не звертав уваги, що в одному куті барака мати говорить до сина:

— Синку, вчись добре та будь увічливий, зичливий, а зокрема уважний у науці та слухняний.

Хлопчина подивився матері в обличчя та схвилювано говорив:

— Мамо, не плач, я буду вчитися, бо я хочу навчитися добре писати й читати.

Мати з молитвою в думці проводила сина до школи (це був 1932 рік, початок третього року заслання).

Минуло кілька тижнів, і Йосип уже був першим учнем у класі, і це було великою втіхою як для хлопця, так і для його батьків.

Хоч Михайло щодня повертався з праці втомлений, але з сином кожного вечора розмовляв. Бувало, казки оповідав, Йосип любив їх слухати.

Одного зимового вечора Михайло повернувся з праці, але досить сумний. Однак, він все ж з дітьми посидів і поговорив, як минулих вечорів. Ні один із синів не знав, що в їхнього батька на серці лежить ніби тяжкий камінь.

Був пізній вечір, всі троє дітей уже спали. Михайло з дружиною сидів на убогій постелі, обоє сумні й пригноблені. Біля них лежав невеликий аркуш паперу. В бараці було тихо, ніби всі співчували Михайловому горю. Михайло раз-по-раз брав у руки листа та в розпачі дивився на списані рядки. Це була страшна вістка для нього і його родини. Йосип не знав, що його дорогий дідусь у тяжких муках вже відійшов на вічний спочинок.

Михайло цілу ніч не спав. Він все думав про старого батька, що помер на далекій півночі в тюрмі міста Вологди. Вмер на кам'яній, брудній підлозі, в нужді, холоді, голоді і в задушливому тюремному повітрі...

Останні слова в листі ще болючіше рвали Михайлове серце, що батько його в тюрмі, до самої смерти журився внуками та своїми п'ятьма дітьми...

Цю чорну звістку Михайло одержав від недалекого сусіда з дому, що з Михайловим батьком сидів в одній камері...

Рік болючої жалоби проносив Михайло. Ця ж жалоба була подвійно болюча для нього: він не міг сказати дітям правди, що їхнього дідуса вже немає...

А чорні вістки з України про страшний голод ще дужче журили Михайла і Марину. Їм хотілося сказати про це синам, що в Україні такі, як вони, діти, з голоду вмирають, але теж не могли...

В Михайла була одна мрія, — це добре виховати Йосипа та з його допомогою, можливо, колись повернутися в рідний край.

Йосип з успіхом закінчив першу й другу класи та вже вчився у третій — і теж на відмінно. Одного вечора Йосип несподівано для Михайла запитав:

— Тату, чому це так: ось у мене у книжці пишуть про щасливе життя, про велике щастя дітей, а ми так погано живемо?

Михайло відчув, як у нього по спині ніби холод пробіг, але зумів якось Йосипові нічого не сказати.

Йосип закінчив третю і четверту класи з успіхом, та вже вчився у п'ятій. Вчитися любив, тому кожного вечора допізна читав. Якось, лягаючи спати, він поглядом зупинився на батькові й ма-

тері, що поснули. Їхні обличчя при світлі здавалися ще блідішими та худішими, ніж звичайно. Одежа на обох убога, постіль теж. Йосип задумався, й раптово перед його очима — але десь далеко-далеко появилися дідове широке подвір'я, сад і батьківська тепла хата. Йосипові стало страшно, і він швидко виліз на нари й ліг поряд з батьком, пригорнувся до нього та згодом заснув.

У Михайла все частіше снувалася думка, щоб Йосипа вивчити на правника. Він вірив, що Йосип допомагав би людям у біді. Але думки своєї Михайло нікому не говорив. Час від часу він з Йосипом розмовляв, що освіченій людині далеко легше жити та що наука дається тільки тим людям, які люблять вчитися.

Одного дня Йосип запитав батька:

— Тату, мені пригадується, але досить мало, наша хата й дідуся, а дідуся я тільки пригадую, як його забрали від нас. Тату, розкажіть мені, де ми дома жили та чому нас вивезли сюди і де тепер дідусь?

Михайло хвилинку вагався, а потім, тяжко зідхнув, промовив:

— Синку, це було давно — сім років тому, як нас сюди привезли. Тоді тобі було п'ять років. Нас привезли тому, що тут багато праці. Дідусь теж у лісі працює, бо там також багато праці. Я пригадаю й тоді все тобі розкажу, але після того, як ти закінчиш школу.

Михайло обняв Йосипа, поцілував його в лице, і непомітно втер сльози з очей, — жаль було, що не може синові розказати правди...

Минали роки. Михайло з дружиною сумували за рідним краєм. Журилися, що сини ростуть на чужій землі, а вони старіються. Одна лише надія підтримувала: колись, може, повернуться в Україну.

Хоч був міцний мороз, але Йосип з братом повернувся із школи бадьорий, бо мав у шкільному зошиті найкращі оцінки — самі п'ятірки. Він нетерпляче ждав батька й маму, щоб похвалитися. Він сів біля брата (Михайло ходив до школи другий рік) і став допомагати йому робити шкільне завдання, а очей не спускав з дверей барака: чи не йде батько або мати?

Нарешті, прийшла мати, Йосип схопив зошит і побіг їй назустріч:

— Мамо, дивися: в мене самі лише п'ятірки!

Марина міцно притиснула Йосипа до себе й заплакала. Менші хлопці теж підбігали до матері. Вона їх пригорнула до себе та ще гірше заплакала. Діти не знали, що трапилося, тому розгублено дивилися на матір, а вона, нарешті, крізь плач промовила:

— Діти мої бездольні, ми залишилися сиротами!.. НКВД заарештував нашого батька і повів із собою.

Хлопці почули ці страшні слова і теж стали плакати. Так стояли всі серед бараку біля дверей і гірко плакали...

*

Вже була пізня ніч, але Марина не могла заснути. Її все мучила думка про Михайла: за що його заарештовано, куди повезли?

Другого дня Марина тільки й довідалася від свого начальника, що Михайла заарештувало НКВД з міста Сталінськ (Ново-Кузьнецк). Від праці її не відпустили, і так вона в сльозах працювала до свого вільного дня. Діти теж плакали і журилися за батьком та все виглядали, що, може, тато прийде.

Марина до пізньої ночі латала чоловікові білизну, а Йосип сидів біля залізної печі та для батька сушив сухарі. Він дбайливо обгорнув горнятко й просив матір, щоб сказала батькові, що це від нього.

Передача для Михайла вже була складена в торбу, і Марина лягла, щоб хоч трохи перед дорогою відпочити. Йосип теж ліг біля матері й тихо до неї заговорив:

— Мамо, вранці, як будеш іти до тата, розбуди й мене, я тебе проведу, та щось передам йому.

Рано-вранці Марина вирушила в дорогу до м. Сталінська. Йосип стояв недалеко від бараків та все Марині вслід гукав:

— Мамо, повернися з татусем до нас, повернися з татусем!

Ці слова рвали і так наболіле Маринине серце. Вона гірко плакала та поспішала засніженою дорогою, як скорше втекти від цих болючих синових слів...

Марина за час своєї подорожі до міста Сталінська декілька разів із пазухи діставала Йосипового листа до батька, але за кожним разом не в силі була до кінця прочитати. Йосип писав до батька: »... Тату, попроси начальника міліції, щоб він тебе відпустив додому. Скажи йому, що ти маєш трьох малих синків та що ми без тебе сумуємо і плачемо«.

Ці слова Марину дуже хвилювали, а наприкінці листа Йосип писав, що Михайло не хоче вчитися та не слухає матір, і це Марину кидало в розпач. Але в Сталінському ще тірша доля її чекала. Службовець НКВД так на неї насипався, що вона вже й надію втратила побачитися з дітьми... Всю дорогу Марині вчувалися криваві слова НКВД: »Ти розшукуєш ворога советської влади?! Від ворогів треба відмовлятися, а не питати за ними!... Зараз же йди туди, відкіля прийшла. Працювати треба, а не шляться!«... В Марининих очах все стояв вигодований і тепло одягнений енкаведист та кричав на неї...

Другого дня Марина повернулася до дітей фізично і духово виснажена докраю. Вона вже не мала сили ні хвилюватися, ні плакати. Не роздягаючись, ледве вилізла на нари.

В бараці було гамірно, бо вже люди повернулися з праці, а цей

гомін розбудив Марину. Вона ще не встигла добре розплющити повіки, як уже побачила трьох синів. Вони тихо сиділи на нарах поряд неї, так само тихо з торби доставали чорні сухарі, що для батька були наготовані, та мочили їх у воді і легко цукром посишали та жадібно їли ці «ласощі».

В Марини серце тяжко заболіло, і повіки знову впали на очі. Вона думала над тим, що буде робити без Михайла з трьома дітьми. Але в цю хвилину їй ніби вчувалися Михайлові слова. »Марино, не дай Бог, що трапиться зі мною, то прошу тебе, віддай усе своє життя для наших дітей, а як будуть можливості, то залишай цю похмуру чужину і вертайся додому...« Марина тихо заплакала, бо вона пригадала ці Михайлові слова, як він її просив, але це ще було у перший рік їхнього заслання.

Марина встала з нар та почала роздягатися, але не зауважила, що Йосипів лист до батька впав на підлогу. Діти матір обступили й одне поперед другого питали в матері, коли батько прийде додому, та чому вона принесла назад сухарі, білизну й цукор.

Це були для Марини хвилини розпачу. Вона з думками змагалася, що сказати дітям. Але сказала правду, що батька не знайшла. Діти розплакались, і Марина з ними теж...

Вже була пізня ніч, але Йосип не спав. Перед ним ніби стояв його батько, — худий, із зарослим обличчям, у полатаній одежі і вкритий снігом, а в руках пилка й сокира. Йосип ніби бачив батька, як він із праці заходить у барак... В Йосипа вже повіки замкнулись, і він починав засипати, але йому знов спало на думку: чому його лист до тата в плямах? Із цією думкою він заснув.

Марина цілу ніч не спала. Вона в думці просила Бога допомогти Михайлові вирватись із рук НКВД...

Другого дня зранку Йосип у матері запитав, чому його лист до батька в плямах. Марина пригорнула сина до себе та пошепки проказала:

— Я дорогою читала, а сльози падали на нього. Ти, сину, писав хемічним олівцем, і від сліз постали плями. Дай, сину, мені цей лист, я його колись поверну тобі.

Йосип, мовчазний і сумний, пішов до школи з братом. Марина, ще сумніша пішла знов на примусову працю...

Весь 1937 рік Марина писала листи до провідників советської влади і просила в них дозволу на листування з чоловіком. Йосип теж писав листи і кожний лист підписував втрьох: Йосип, Михайло й Іван. У листах, дитячими словами просили Сталіна, Берію, Калініна й Молотова, щоб відпустити їх батька до них. Але головачі ССРСР мовчали. Всі листи Марини й дітей ніби падали у воду. Жорстоких і безжалісних комуністичних вождів у Москві не турбували сльози і розпач дітей.

Через деякий час до Марини тільки чутка дійшла, що Михайла ув'язнено на довгі роки в концтаборі, ще й без права листування. Засуджено як ворога советської влади, що приймав участь у підготовці повстання проти СССР.

Ці чорні вістки ще більше пригнічували Марину. Вона, обездолена й горем прибита, тягне лямку невольниці, своєю тяжкою працею будуючи палаци і дачі для комуністичних провідників та їхніх дітей, заробляючи для своїх дітей шматок гливого хліба, від якого у дітей роздувало животи...

*

У бараці вже вечоріло. На ослоні сиділа убога жінка. Роками вона була ще не стара, бо їй було всього 42 роки, але вигляд її був на багато років старший. Біля неї стояв молодший юнак. Його очі світилися розумом, а уста його лагідно говорили:

— Мамо, мене на завтра викликають у воєнкомат і ніби нас зразу будуть формувати на західній фронт. Не плач, мамо, не всіх на війні вбивають. Ліпше мені розкажи, якщо ти знаєш, про що мені тато обіцяв розповісти, як я дорослим стану. Ти теж мені говорила, що маєш мені щось розказати. Мамо, скажи сьогодні, бо завтра вже не буде часу.

Юнак поклав свою теплу руку на плече матері та все просив її, щоб вона не плакала.

Марина останні сили збирала та ледве собою опанувала і попросила сина сісти на ослоні біля неї. Декілька хвилин вона не могла слова промовити. Її худе, поморщене обличчя і мозолясті руки тремтіли від нервового напруження. По хвилині Марина ще більше зблідла та ніби закам'яніла. Нерухомо дивилась синові в обличчя і почала оповідати:

— Сину, ти знаєш, відкіля ми походимо. В тебе записано в документах, де ти родився та хто ти. З географії ти знаєш, де той край, в якому ти родився.

— А тепер, сину, я тебе прошу, але не забудь мого прохання: як скінчиться війна і ти скінчиш службу в червоній армії, то вже не вертайся в Сибір, а повертайся у свій край та пороби заходи, щоб мені теж дозволили повернутися із Сибіру додому, але з обома твоїми братами...

Марина на хвилину вмовкла і щось думала, але по короткій перерві знов заговорила:

— Йосипе, тепер я тобі розкажу, що мав тобі батько оповісти, та що я тобі обіцяла, хоч це для мене досить болюче. Ти, сину, повинен все знати. Як ми ще жили дома, в Україні, то твій дід по батькові дуже тебе любив, а ти діда. Щодня ти бігав до діда, їздив з ним на поле і часто з дідом бавився в саду. Любив ти з дідом в саду яблука рвати і часто в діда залишався ночувати. Але

прийшла чорна година. Діда твого заарештували і вивезли на холодну північ біля Білого моря і там твого дідуся ув'язнили в тюрмі у місті Вологді. Від жахливих тюремних умов, від голоду і катування твій дідусь у 1932 році в тюрмі помер. Вірніше, — його замордувала советська влада, яка тепер кличе тебе боронити її. Це було тринадцять років тому.

Марина обірвала оповідання і дивилась на сина, але Йосип пошепки промовив до матері:

— Мамо, прошу мені розказати все-все, нічого не приховуй...

Марина глибоко зідхнула і знов подивилася на сина та заговорила:

— Мій батько, твій дід Михайло, теж своє життя закінчив у страшних муках. Советська міліція, з наказу комуністів, живцем його порубала шаблями на кусники, на очах у людей. Це трапилося дома, в нашому селі, в 1931 році. Також у мене, сину, був старший за мене брат одинак, а твій дядько Василь, мав теж родину, і в час великого голоду в Україні в 1933 році помер голодовою смертю. Тоді вмерли з голоду мільйони людей в Україні. Вимерли тоді цілі села постіль. Про це, сину, батько й думав тобі оповісти, але не довжив до часу, коли можна б це тобі було розказати.

Йосип почув материні останні слова і здригнувся та поспішив запитати:

— Мамо, що ти говориш? Хіба тато в концтаборі вже помер!

— Так, сину, в минулому році, тобто 1944-му, дійшли певні чутки, що в тому таборі, де був батько, всіх політичних в'язнів розстріляли, бо вони вже були виснажені докраю непосильною невільничою працею та голодом і не могли працювати. Їх і вистріляли, а заступили їх привезеними новими в'язнями. Між виснаженими в'язнями був, сину, твій батько. Йому теж обірвали життя без будь-якої провини, як безправно замучили твого діда Прохора, діда Михайла і дядька Василя.

Марина вмовкла. Йосип теж мовчав. По хвилині Марина почула шепіт:

— Чотири могили... Вони ж, мамо, для мене найближчі, найдорожчі... Я повік не забуду похованих у них, як не забуду і не прощу тим, хто замордував мого батька, дідів і дядька.

Йосип похилився матері на груди й тихо заплакав. Марина не плакала, бо вже не мала сліз...

Хоча вже тиждень минув, як Йосип від'їхав, але Марині все вчувалися його останні слова: »Мамо ти мені не все розказала. Я дещо і сам догадувався, але мені багато дечого довірочно оповів дядько Опанас. Він говорив, що нас у Сибір вивезли тому, що ми українці, через це і діда Прохора замучили в тюрмі і діда Михайла зарубали, і тата розстріляли, і голод на Україні штучно

зробили, щоб більше наших людей вигубити. Я все це, мамо, розумію. Тому я мушу повернутися в Україну. Я повинен бути між своїми людьми. Я тебе, мамо, заберу із Сибіру додому. Не плач, мамо. Я обов'язково приїду по тебе і по братів та повернемось в Україну... Не плач, мамо! Я повернуся... Я мушу жити!..

Марина намагалася не думати (щоб не хвилюватися) про Йосипа та про його останні хвилини в родині. Але знову перед нею ніби стояли всі три сини, і Йосипові останні слова до братів ніби знов пробриніли в Марининих вухах. «Я прошу, Михайле, і тебе Йване, шануйте матір, бо вона в нас одна, як одне сонце на небі, та слухайте матір, бо вона в нас мама-мучениця»...

Марина не чула вже дальших синових слів, бо гірко заплакала. А Йосип і далі до хлопців говорив, але вже пошепки.

— Не знаю, брати, чи я повернуся, чи ні, бо це ж — війна. Тому прошу Вас, як тільки будуть можливості, то зразу вертайтесь в Україну між свої люди. Маму теж не залишайте тут, на чужині, а заберіть її додому, нехай хоч віку доживе на своїй землі й між своїми людьми.

— Ще до вас, брати, прохання. Якщо буде вам змога, то прошу допоможіть дядькові Опанасові. Він — добра людина, і допоможе вам добрими порадами. А тепер, брати, до побачення. Шануйте матір.

Марина щодня приходила з праці зморена, але ночами часто не могла заснути. Вона сиділа на нарах і сумувала, що сини сиротами ростуть на чужині. Але ще дужче хвилювалася, як дивилася на нари, на те місце, де Йосип спав, і їй ніби вчувалися його слова:

«Чотири могили, вони ж, мамо, для мене найближчі, найдорожчі».

Марина схилила обличчя на руки і в задумі, з заплученими очима, сиділа. Вона думкою верталась у минуле і ніби бачила перед собою батька, брата, чоловіка і свекра. Бачила їх такими, як 16 років тому, ще вдома. Вона сухими устами пошепки до себе мовила:

«Батька 14 років, як живцем шаблями порубали, свекра в тюрмі замучили тому 13 років, брата голодом замордували 12 років тому, чоловіка торік у концтаборі розстріляли, а я з дітьми вже 15 років у Сибіру на засланні. Вже й діти повиростали: Іванові 16 років, Михайлові — 17, а Йосипові через шість місяців буде двадцять років. Та його від мене забрали боронити тих розбійників, що убили його обох дідів, дядька і батька. Боже, де ж правда?!»

Сибірський квітневий ранок заглядав у вікно бараку, в якому метушилися люди, бо всі спішили до праці. Марина теж, як і минулих 15 років, ішла на тяжку лісову працю. Але думала про

Йосипа, що вже добігає третій місяць, як він від'їхав на західний фронт, але вістки від нього все не було, і це Марину подвійно турбувало...

Початок травня приніс у Сибір вістку, що війна скінчилася, але засланці не раділи, бо знову поїзди везли з України в глибокий Сибір нових в'язнів і теж під гаслом, як і 15 років тому: «Воротів совєтської влади»...

Увесь день сіявся осінній холодний сибірський дощ. Марина із синами повернулася з лісової праці в барак. Після тяжкої праці і холодного дня в гуртовому бараці було затишно й вигідно.

Марина з синами готувалася до вечері, як раптово почула, що хтось питає, де вона. Це був післанець із бюро, і він передав Марині якісь папери. Спершу Марині впали у вічі друковані слова на конверті і її адреса. В неї на хвилину дихання зупинилося при думці, що, може, вже Йосип виклопотав дозвіл повертатися додому. Марина тремтячими руками повільно розклала конверт і побачила друкований аркуш. Вона підійшла ближче до лампи і про себе почала читати. Обличчя її ще дужче зблідло, вона знепритомніла, впала на підлогу. Підбігли обидва сини і підняли матір.

У той час, як Михайло з Іваном укладали непритомну матір на нари, їхня сусідка з дому, Оксана, підняла з підлоги папір та очима уп'ялася у нього, а по хвилині майже закричала:

— Йосипа вбито!

Оксану в бараці обступили всі земляки-засланці та просили голос прочитати. Оксана в сльозах проговорила:

— Штаб червоної армії повідомив, що Йосипа вбито 5 травня в місті Берліні. Дата повідомлення — у вересні 1945 року.

Михайло та Іван почули цю страшну вістку і теж заплакали...

Через пару хвилин Марина прийшла до пам'яті, але не могла сразу збагнути, що трапилося, а потім ледве промовила: «Оксано, Йосипа... вбито». По цих словах вона гірко заголосила. Вже була пізня ніч, але Марина все лежала на нарах і плакала. Не допомогло прохання ні Оксани, ні обох синів, — вона й далі мовчки лежала та тихо плакала...

*

Червневий сибірський ранок у 1962 році був ясний, тихий і теплий. Але Марина з Оксаною були сумні і заплакані. Оксана плакала, що й надалі залишиться в засланні, в західному Сибірі. Марина сумувала, що самотня повертається додому та ще й старою людиною, бо вже їй було 59 років.

Вони були подружки дитинства й юнацтва, а останніх 32 роки на засланні ділили свою чорну долю в одному гуртовому бараці.

В Оксани помер чоловік на шостому році заслання. Її 15-річний

син теж помер від застуди, як і батько, а дочка Оксана залишилася хронічно хвора. Повертатись Оксані з дочкою-калікою до рідного краю не було до кого і не було защо. Тому вона гірко плакала, відправляючи Марину...

Марина йшла лісовою дорогою, теренами Абагурського лісокомбінату. В неї за плечима висіла торба з убогими речами, та дві чи три сибірські чорні хлібини. Вона вибралася в далеку-далекую подорож. У руках вона тримала ціпок і повільно крокувала, а думки роїлися в її голові: »Тридцять два роки на вигнанні«. А потім у голос промовила до себе:

— Додому вертаюсь у свій рідний край, але чому ж я така сумна, ніби лежить камінь тяжкий на моєму серці? Боже, допоможи мені доїхати в Україну та зустрітись із синами. Я так довго ждала цього дня!..

Марина йшла далі сибірськими дорогами, а спогади з минулого малювали одну картину за другою. Бачить вона всю свою родину, як їх привезли в 1930 році на заслання. Їй ніби вчувався плач її трьох малих синів. Марина також пригадала слова небіжчика чоловіка: »Не сумуй, Марино. Час прийде, і ми всі повернемося додому«. І в Марини ще більше заболіло серце, бо вона поверталася одна, самотня.

На вокзалі міста Сталінськ Марина ледве опанувала себе. Їй усе спадало на думку, як двадцять п'ять років тому вона зимою приходила до НКВД розшукати свого чоловіка. Цей спогад рвав її наболіле серце...

Літнє сонце котилося до західнього обрію, коли Марина сіла до переповненого вагону в поїзді на Москву. Вона ледве знайшла собі місце. Тоді знов віддалася спогадам. А по хвилині прошепотіла:

— Мені вже п'ятдесят дев'ять років, і я дуже змарніла. Напевно, якби мене стрінула рідна моя мати, то мене б не впізнала. Мене без моєї вини зробили найбільшим жебраком у світі. Все в мене пограбували і здоров'я теж забрали, а найближчих та найдорожчих відірвали від мене і нізачо замучили.

Вже шостий день поїзд їхав на Москву, але Марина на жодній станції з вагону не виходила. Боялася, щоб часом знов не залишилася в Сибіру. Декілька разів із пазухи діставала Марина свої папери, переглядала їх, а тоді знов їх обережно складала і ховала глибше в пазуху. То був одинокий її скарб, що його Марина везла з чужини додому. Вона зберігала ці папери, як частину свого життя.

Ось Марина знов мовчазлива та сумна. Переглядає папери і за кожним разом першим бере лист із дому, що отримала ще 1931 року. В листі писали, що її дорогого батька міліція і гепоушники живцем порубали шаблями.

Другий лист із російської півночі, з тюрми, що його отримала 1932 року. В листі повідомлялося, що Михайлів батько, а Маринин свекор, помер у тюрмі в місті Вологді...

Третій лист із дому, одержаний 1933 р. Писано в ньому, що в Україні страшний голод, від котрого помер Маринин брат Василь...

Четвертий лист схвилював Марину до сліз. То був Йосипів лист у тюрму до батька в 1937 р., коли Марина ходила в м. Сталінське до НКВД. Марина читала Йосипів лист до батька і дивилася на плями, що були на ньому. Її сльози знову падали на лист і творилися нові плями...

П'ятий лист Марина тримала, але руки її ще більше тремтіли... То було повідомлення з 1945 року від большевицького штабу про смерть Йосипа...

Шостий лист ще дужче Марину хвилював. Міністерство Внутрішньої Безпеки ССРСР в 1959 році повідомляло Марину, що її чоловік Михайло помер у концтаборі в 1944 році...

Сьомий лист у Марини у серці запалював малу жаринку життя. То був лист від найменшого її сина, котрий відслужив у червоній армії і вже на Сибір не поїхав, а повернувся в Україну, та допоміг і матері вернутися додому.

В Москві у Марини ще дужче серце заболіло.

Вона з сумом роздивлялася навкруги себе та в думці собі казала:

— На вас я відпрацювала в Сибіру 32 роки примусової, рабської праці. На кістках і крові мого чоловіка, сина, батька і брата та батька мого чоловіка ви побудували своє царство, а тепер стару і спрацьовану мене відпустили додому. Прийде хвилина кари і за ваші кривди над нами. Вас Бог покарає, розсіплеться ваше робовласницьке царство і як у крові ви, розбійники, прийшли, — так у крові, але вже в своїй, відійдете.

*

Марина вже другий день сиділа у вагоні поїзда, що їхав з Москви на Україну. Що ближче під'їздив він до кордонів України, то частіше підходила до вікна, та з нетерпінням ждала побачити рідну землю.

Марина задумана стояла біля вікна, дивлячись крізь нього, як позад себе почула рідну мову:

— Мабуть, дочко, ждеш, щоб скоріше побачити батьківську землю?

— Марина оглянулась, біля неї стояв старий виснажений дід із білою бородою і з таким ж сивим волоссям на голові.

З розмови Марина довідалася, що то був священик із Київщини. Він промучився в концтаборах на Далекому Сході 37 років, почавши від 1925. Тричі йому давано новий строк і все по 10 ро-

ків. Це був »страшний злочинець«. Його злочин полягав у тому, що він був священик УАПЦ. Тепер цей »небезпечний ворог« повертався додому 80 річним дідом.

Марині стало на душі соромно, коли вона слухала слова священика:

— Я такий, дочко, радий, що повертаюся на Україну. Це ж велике щастя для мене побачитись вдома з друзями та ще трохи на рідній землі пожити та й померти на своїй землі. Це теж, дочко, щастя.

Марина в думці осуджувала себе, що вона нарікає на свою долю:

— Священикові 80 років і спрацьований він докраю, а такий щасливий і радий, що повертається додому. А я ж молодша на 21 рік, але душою багато старіша за нього. У нього ж і дітей нема, а в мене ж ще два сини. Є до кого голову прихилити. Прости мені, Господи, за мої нарікання. Пошли мені, Господи, таку віру, як у цього старого слуги Твого, щоб я могла знайти душевну рівновагу, спокій і лагідність.

Літній день догорав. Сонце геть-геть скотилося до західного обрію. Марина незчулася, як сидячки заснула. Крізь сон почула, як хтось узяв її за руку.

Перед Мариною стояв схвильований священик та лагідно до неї гомонів:

— Дочко, ми вже їдемо по своїй землі. Ось буде перша зупинка за кілька хвилин. Вийдемо ж з вагона та зустрінемося із своїми людьми. Якщо буде білий хліб і молоко, то я куплю, бо я ж роками тужив за білим хлібом і за молоком. Боже, дякую Тобі, що Ти повернув мені мій рідний нарід!

У цю хвилину пролунав один, за ним другий гудок паротяга, і поїзд став хутко збавляти ходу. Марина глянула у вікно. Дерев а й будови зливалися до купи, бо сльози заливали їй очі.

Вона перша вийшла з вагона та ще сильніше схвилювалася. Вздовж поїзда стояло багато молодниць-селянок. Були й старші жінки. Також зрідка стояли і молоді дівчата. Всі вони винесли свої селянські продукти на продаж. Більшість із них тримали в в козубах вишні, а дехто й білі пиріжки, молоко, сметану...

Старенький священик вийшов із вагона і став поряд Марини та пошепки поблагословив селянок і тричі їх перехрестив, а потім промовив до Марини:

— Дочко, це ж наші люди винесли білі пиріжки, вишні, молоко. Підійдемо ж до них та хоч пару слів промовимо, а я, може, щось куплю. Я ж уже 37 років цього не їв.

Але священик не встиг і двох кроків зробити, як раптово схопився за ліву сторону грудей і захитався. Підбіг мужчина і повільно спустив старого на землю. Старечі очі потьмарилися. Свя-

щеник-каторжанин заснув вічним сном.

Несподівана смерть священика незвичайно приголомшила Марину. Вона втратила сон і смак до їжі і другу вже добу сиділа у вагоні мовчазна та сумна, а поїзд усе котився ближче і ближче до Марининих околиць...

Марина ніби крізь сон почула:

— Гражданка, слідуюча зупинка ваша станція Кавуни. — Але Марина на слова кондуктора не звертала уваги, тільки прошепотіла до себе:

— Приїхала додому, щоб померти, бо я ж нікому не потрібна. Самітня, стара і здоров'я моє в Сибіру залишилося.

Сиділа Марина ще пару хвилин та тяжко журилася про свою бездомну долю. Але кондуктор Марині знов нагадав, що поїзд уже минув семафор.

Біля станції стояв гурт людей, і ніхто з них не звертав уваги на стару жінку, що пройшла повз них із ціпком у руці та з торбою за спиною. Хоча Марина намагалася когонебудь у гурті впізнати, але всі для неї були чужі.

Десяток кроків Марина відійшла від станції і на польовій дорозі зупинилася. Перед нею лежали рідні поля, а за полями виднілося її прадідівське село. Перед нею проходили картини з її минулих дитячих та дівочих років, і вона ще й ще дивилася на широкі поля, покриті доспіваючим хлібом. Кожна балочка і кожний горбок були їй близькі і рідні. Вона стояла та пригадувала, як вона ще дитиною на цих полях рвала квіти, а в молодих роках в'язала збіжжя в снопи, і в її очах оживало минуле. Вона бачила перед собою батька, матір, Василя та сестер — Василину, Віру і себе молоду та дужу. Але марииво з Марининих очей упало, і перед нею стояла жахлива дійсність...

Марина раптом випросталася. Підвела голову ще вище, а в очах її ніби проміння блиснуло, і вона їх спрямувала на північ. Схвильованими устами вголос промовила:

— Ви, північні варвари, зруйнували моє життя і мою долю, Будьте ж ви прокляті!.. Кара вас не мине за нашу пролиту, невинну кров!... Якщо помста не впаде на вас, то впаде на ваших нащадків!..

Марина вмовкла, та повільно руки схрестила на грудях, а погляд утомлених очей спрямував в небесні простори та схвильовано знов проговорила:

— Всевічний Боже, спасибі Тобі, що Ти допоміг моїм синам і мені повернутися на рідну землю.

По цих словах Марина опустила на коліна та сердечно помолилася до Господа Бога. Потім припала до рідної землі і поцілувала її. Марина підвелася, поправила торбу за спиною і повільно пішла в своє, рідне батьківське село — Арбузинку.

33-Й РІК

Тато з мамою вирішили, що підростають діти і треба переїхати до великого індустріального міста, де тато міг би дістати кращу посаду й дати дітям кращу освіту. Так і зробили.

Переїхавши до міста, ми замешкали в нашої далекої родички, яка мала на передмісті свій будиночок з садочком. Їхній будинок був невеликий, але її чоловік був хворий на шлунок і потрібні були гроші, на лікування, а тому вони, займаючи самі одну кімнату з кухнею, відступили нам дві кімнати з кухнею. Було не дуже просторо для нас, але й не тісно, зате вони мали величезний двір і садок. Тут, у садку, у підвечірній час на лавочці, біля кущів бузку та жасмину, збиралися старші, грали на гітарі, приходили й сусіди, а пісні та сміх часто лунали аж до півночі. А особливо було весело, коли до Ганни (так звали нашу господиню) приїздив її брат Петро з дружиною Софією. Що то була за вдала пара! Обое гарні, дебели, енергійні, а що вже пожартувати та поспівати, — так просто майстрі.

Приїжджаючи кожні два місяці, то на базар, то щось купити в крамницях, а то й так просто в гості на свята, вони привозили з собою цілу симфонію сільських пахоців: степу, сіна, пшениці, левади — всього того, чого немає в індустріальному місті. І кожного разу, приїжджаючи, обдаровували нас, дівчату, вишнями, домашніми калачами та медом. Мені особливо смакував їхній хліб: білий, пахучий, з золотавою скоринкою, спечений на капустяному листі.

Дітей у них не було, але жили вони між собою, як голубки, провадячи дуже справно своє невеличке, але добре упорядковане господарство. Так минали роки. Життя йшло вперед і приносило щоразу якісь нові слова, яких ми, діти, не розуміли: «продналог», «продразв'юрстка», «колгоспи», «куркулі» та інші. А разом з цими словами приходили все тяжчі й тяжчі часи. Поступово з крамниць все стало зникати, на базарі все дорожчало. Перестали їздити в гості, перестали співати пісень, все менше приходило листів від родичів та знайомих, а потім і зовсім припинилось.

Наближалась зима 1933-го року. Наступав голод. Закривались кіна, театри, клуби, школи й крамниці, за винятком закритих розподільників, призначених для великої еліти, та лишилося кілька дрібних крамниць, де на картки давали мізерну пайку чорного глевкого хліба з остюками. Від такого хліба часто діставали корчі в шлунку, а остюки набивались за зуби, в ясна, рот синів, розпухав і кровоточив. Та не можна було не їсти, бо, крім цього, не було нічого. Люди вже їли кору з дерева, жаб, щурів,

мишей, — все, що можна впхати в шлунок. Бо кожен хотів жити: страшно було вмирати голодною смертю.

Так бідували й ми, перебиваючись якимось з дня на день. Спати йшли рано, щоб не так хотілося їсти, а розмови точились тільки про їжу, бо про щось інше нездатні були й думати.

І ось в один з таких зимових вечорів, коли за вікнами лютувала завірюха, батьки в ліжку тихо вели розмову, згадуючи родичів та знайомих. Чи живі ще? Згадали й Петра з Софією. А мені тоді так їхнім хлібом запахло, що аж слинка покотилась, і я про це гукнула до батьків з дівчачої кімнати. За тим почали згадувати про мед та вишні, і раптом за вікном щось зашаруділо. (Наші вікна виходили на вулицю, а хазяйські — в садок). Ми всі припинили. За хвилику-тихенький стук у віконницю.

— Хто там? — питає батько.

За вікном якесь неясне бурмотіння, скигління, і ледве можна було розібрати ім'я тієї людини — Петро. Батьки кинулись у сутінки одягатись, тато пішов у сіни відчинити двері, а мама світила манюній каганець, бо світити електрику було небезпечно: побачить хтось крізь щілину у віконниці ясне світло, то ще прийде контролювати, що тут діється.

Взагалі в ті часи вночі в своїй хаті ніхто не був спасений. НКВД та міліція заходили, куди завгодно, перевертали все в хаті догори ногами, невідомо, чого шукаючи, і заарештовували, кого завгодно й не відомо, за що.

Упоравшись з каганцем, мати поставила його на стіл у кухні, куди тато якраз уводив чоловіка, засніженого і замотаного по самі очі в якесь ганчір'я.

Він як увійшов у хату, так і впав на стілець, що тут же стояв при столі. Задубілими пальцями намагався розв'язати ганчір'я й не міг. Тато допоміг йому. І коли зняв з голови останню шмату, чоловік захитався і мало не впав з стільця.

— Боже мій, — зойкнула мати, — та це ж Петро!

Але хіба то був Петро? На нас дивилась мертва голова, обтяжена шкірою, з двома чорними проваллями, замість колись блискучих довговііх, завжди усміхнених очей, і колюча, як щітка, борода.

— Покличте Ганну, — простогнав він і, впавши головою на стіл, тяжко заридав і закашлявся. Тато відсунув напівпорожню шафу, за якою були двері, що з'єднували наші мешкання, і мама зникла за шафою. За хвилину вона вернулася з Ганною. Ганна, перелякана до смерті, тремтіла, цокаючи зубами, кинулася до Петра. Але він зсунувся з стільця і бухнувся Ганні в ноги:

— Сестро рідна, не виганяй... Мені вже недовго лишилось жити... Софія померла, як хазяйство забрали та до Сибіру виганяли... я зі станції втік і от уже майже рік блукаю... Не жени,

сестро... тяжко вмирати серед чужих людей!... Дозволь мені вмерти біля вас... — все це він бурмотів, захлинаючись кашлем. Ми всі, слухаючи цю трагічну розповідь, плакали.

— Устань, брате! Ніхто тебе не жене, вже як буде, так і буде. А як довідаються, що переховуємо розкуркуленого, то будемо вмирати разом.

— Ні, сестро, ні, я не хочу до твоєї хати нести напасть, у тебе ось ще люди є, і діти. Ви покладіть мене десь у дворі, отам під бузком, де, пам'ятаєш, було весело... — і знову заплакав і закашлявся, — ... кажуть, що замерзати легко...

Ганна з татом взяли його попід руки і повели на Ганнину половину. До ранку вже ніхто не міг спати. Ранком Ганна сказала, що Петра помістила в хлівці-козятнику, де колись стояла їхня коза, молоком якої вона поїла свого хорого на шлунок чоловіка.

В козятнику було ще багато сіна, в яке і »закопали« Петра, накидавши зверху ще купу старого лахміття. Від цього часу наша хлібна пайка стала ще меншою, бо шматочок віддавали Ганні для Петра. Ганна теж відривала шматочок від своєї пайки і з кухлем гарячої води носила вночі Петрові. Так тривало, може, з тижднем. А мороз, як на злість, все міцнішав. На вікнах уже за весь день ні разу не розтавали чудові візерунки.

Одного ранку Ганна зайшла до нас із заплаканими очима, поклала на стіл шматок хліба і сказала:

— Він уже його не потребує. Відмучився вже. Немає Петра.

В хаті зробилося моторошно: ось тут, за стіною, за кілька кроків від хати, в козятнику — смерть... Петрова смерть.

— Ну, а що ж тепер робити? — питає мама. — Треба ж міліцію сповістити, як же його ховати? Будуть же допитувати, хто це і як сюди попав.

— Боже борони, — заперечила Ганна, — я думаю, що треба чекати на снігопад, тоді його винести вночі на вулицю, а вранці грузовик забере.

Чекали ще кілька днів на снігопад, а Петрове тіло все ще лежало в хліві замерзле. Зрештою, потепліло трохи і павилив сніг та такий лапатий та густий, що як завіса закривав від сусідів, коли вночі виносили Петрове тіло. До ранку були пригнічені сліди, і наполовину засипане снігом Петрове тіло, дійсно, забрало вантажне авто, що кожного ранку підбирали по вулицях померлих від голоду. Два червонопиких молодики з жартами та сміхом кинули Петрове тіло, як дровинаку, до вантажного авта, де було вже кілька інших тіл.

З наших вікон все це було добре видно. Але ми стояли на певній відстані від шибок (борони, Боже, щоб не побачили, що ми дивимось), і всі плакали, а Ганна з чоловіком стояли біля другого вікна і, ламаючи руки і заливаючись слізьми.

ПЕС НЕРО — АРИСТОКРАТ

Мої дядьки — жили у Володимирському повіті на Волині. Старший був професором Ковельської гімназії, а молодший — студент Львівського університету. Під час вакацій вони завжди приїздили додому, до батьків. Старший, проф. фізики, приїхавши, возився з консервуванням городини та цікавився бджільництвом, а молодший був завзятим мисливцем.

І от одного разу купив він собі доброго мисливського пса аж за 360 злотих. Це був здоровий, міцний тренований пес, куций німецький сетер. Його звали Неро. Не раз на полюванні, настрілявши качок та зайців, тяжко було йому самому носити той вантаж, і він дасть частину Нерові й скаже: »Занеси додому«. І пес слухняно виконує наказ господаря, дарма, що треба було іноді нести 4-5 кілометрів.

Коли він простував через поля та луки, пастушки пробували атакувати його, щоб відібрати ту здобич. Вони кидалися на нього з палицями чи киями, але пес спочатку пробує відв'язатися від них. Але доводиться скрутно, тоді він лишає здобич і кидається на пастухів, аж поки порозганяє їх далеченько, а потім повертається до свого вантажу.

Так йому траплялося не раз, але ніколи напасники не відібрали від нього здобичі. Так віднісши зайців та качок додому, виконавши своє доручення, він знову повертався до свого мисливця.

Але восени наш мисливець знову вирушав на студії до Львова, лишаючи свого улюбленого пса Нера під опіку старшого брата, бо старі батьки мають досить клопоту з своїм господарством. Старший брат, їдучи на працю до Ковля, забирав з собою й Нера. Їхали яких 70 кілометрів залізницею. У Ковлі тримав він свого пса в хаті, а вранці та ввечорі водив на прогулянку.

Одного разу надвечір випустив свого Нера, а він десь подався й зник. Цілу ніч пес не повертався до хати. Дядько журився: що йому тепер брат — мисливець скаже за таку опіку? Відразу понаписував оголошення, що зник пес, як він виглядав, обіцяючи 200 злотих нагороди тому, хто знайде. А на ранок уже понаходило повне подвір'я людей з псами, своїх поправляли, може, мовляв, пан помилився, і чоловік дістане таку велику нагороду.

Але дядько добре знав свого пса, і всі пішли з своїми собаками назад. А сам він далі розпитував, чи не бачив хто його пса. На залізничній станції стрілочник сказав, що вчора раненько такий собака крутився тут і побіг собі геть.

Тоді дядько вирішив дзвонити до батьків, хоч і не хотів їх турбувати цією справою. Але директор гімназії, добрий дядьків

приятель, пообіцяв подзвонити сам так, ніби між іншим, спитати про здоров'я тощо, а якщо прибіг пес, то вони й самі скажуть. Так і сталося, директор подзвонив і довідався, що нічого нового немає, тільки Неро прибіг до них. Він прибіг, обнюхав кімнату, де жив його господар-мисливець і лишився дома. А весною Неро знайшов собі «приятельку» в секретаря гміни, де поруч був і відділ поліції. Це було за півтора кілометра від господарів, де жив Неро. Вечорами та ранками Неро бігав «на зальоти» до приятельки.

Одного ранку Неро повертався з «зальоту». Був саме тоді березень місяць й обабіч хідника було скрізь болото. Неро побігав біля гміни, де на хіднику стояв панок, якого всі не любили. Неро не хотів обминати панка і йти в болото а пробігав хідником побіля самого панка. Панкові це не сподобалось, і він «копнув» Нера ногою. Але панок не на такого простака попав: Неро мав аристократичний гонор. Він скочив до панка, зіп'явся передніми лапами аж на груди, і гоноровий панок з переляку шелепнув просто в болото, боячись підвестися. Неро потім спокійно обійшов його навколо, обнюхав, підняв ногу, бризнув на нього й побіг додому.

Пан помалу підвівся і відразу звернувся із скаргою до поліції. що пес бігає неприв'язаний, напав на нього... Але панок не знав, що поліцей під час цього випадку стояв біля вікна і все це бачив, як сталося. Поліцей відповів, що мисливські пси не мусять бути прив'язані.

— Добри мисливські, — з обуренням сказав панок, — як он мне за гардло лапал!

— Нетшеба било его копаць, — сказав посміхаючись поліцей і додав: — Мондри пес, он пана трошечкі обмочил...

**ПИСЬМЕННИК
МИКОЛА ЛАЗОРСЬКИЙ.**

Цього року письменникові Лазорському минає 90 років з дня нар. і 10 років з дня смерти.

ПО ТВЕРДІЙ ДОРОЗІ

(З моїх спогадів)

Коли почалась революція 1917-го року, мені було всього 10 років. Але пам'ятаю, як у нашому місті Василькові на Київщині відразу пішло все сторч головою. Влада десь пропала, а командував скрізь той, хто мав зброю.

Ми, підлітки, теж взялися до тієї зброї, хоч нашій вісімці разом було не більше 90 років. Я був найменший з нашого гурту: личко маленьке, кругле, а на голові великою шапкою кучерявилось волосся. Ні причесати його, ні прилизати: намочити водою, притиснеш рукою, а воно знову настобурчиться. Мама казала, що воно в мене, «мов щетина в свині». Часом аж смішно було. Раз пішов до лікарки, вона розпитує про хворобу, саме одвернулася щось взяти, а я догадався, що треба ж скинути кепку. Тим часом вона глянула на мене та й питає: «А де ж той хлопець, що тут стояв?». «Та це ж я й є, — кажу їй, — то я тільки картуза скинув».

Було мені трохи клопоту і з моїм по-жидівському закрученим носом. Я любив напувати військових коней. Хто мене знав, то давав мені коней, а хто не знав, то проганяв мене, мовляв, жиденя. Хоч бери та й доказуй їм, що я не жид.

Хлопці з нашого гурту були на підбір: в одного холоша одна зачочена за коліно, а друга навипуск, ніби одна на празник, а друга на будень. Другого, хоч убий, не надіне картуза по-людському, а обов'язково козинок наліво або направо, а рот у заїдах. А інший все тримає штани однією рукою, а коли довелося брати рушницю до рук, то не знав, що робити з штанами.

Вийшли ми якось, може, за дві верстви від Василькова, що на річці Стугні, в якій, кажуть, один князь утопився та дуже тоді стогнав. Тому, кажуть, і річку назвали Стугною. Коли хто хотів потрапити до Києва, то не міг минути Василькова — ні війська, ні богомольці. А найбільше пригадується Васильків, коли з Білої Церкви гнали овець до Києва. Як наженуть, то, може, тисячі, а вони врозтіч по всіх вулицях та дворах... А пилуки тоді, що й світу Божого не видно. То наша дітвора вже допомагає тим замореним вівчарям, за те вони давали нам гостинці.

А яке тільки військо не йшло через Васильків: і більшовики, і денікінці, і чеченці, і поляки, і німці, і петлюрівці в низеньких жовтуватих шоломах. А козаків усяких... а одяг на них так і горів різними кольорами. Навіть з села Митниця приїхала сотня вусатих козаків з отаманом Засухою. Проходило й галицьке війсь-

ко. Я пробував іти разом з ними, та не встигав, доводилось підбігати. Вони мали якусь руду уніформу, а говорили якось не зовсім по-нашому... І всі ті війська, проходячи через Васильків, все було щось забудуть або загублять із своєї зброї. А нам тільки того й треба — відразу підбирали.

Тож, поки ми відмахали ті дві верстви, то добре потомилися, бо морока була з тими рушницями: візьмеш на плече, а вона тебе хилить назад. Візьмеш на ремінець — тягне до землі. Саме тоді я відчув, як погано бути малим. А до того легко сказати — пройшли ці дві верстви не в лісі, а з міста. Не дай Боже, хто побачить, то за нами всі матері вибіжать з віниками та ломаками... Довелося робити великий обхід, щоб потрапити на ті Западинки, де були такі гарні місця, що вік не забудеш. Станеш над глибочезним проваллям, внизу гадюкою маленький струмочок звивається. Від нього зеленою травичкою знову йдеш нагору, де зеленіє та жовтіє березовий тай. Станеш на тій горі і, здавалось, розставиш руки і полетиш. І я раз таки спробував полетіти: розігнався і плигнув униз... Може з хвилину тримався в повітрі, але далі не витримала батькова стара парасоля — вивернулась, і я покотився вниз у западину.

Для війни ми вибрали саме такі місця на полі, де рідко бувають люди, а до того ж там було багато недобудованих хат, і було де сховатися. От ми й розійшлися по хатах, може на сто метрів один від одного й почали стрілянину. Так просто не стріляли, а тоді, коли хтось з противного боку висуне свою палату голову, а ти й смалиш по ній. Весело було воювати: свистять кулі над головами, але рушниці були важкі і тяжко було поцілити. Та не встигла затихнути луна від гранати, що розірвалась поблизу, як щось вдарило мене в обличчя. Серед людського гомону, чую, хтось над вухом кричить: — А ви, бісові виродки, знайшли собі іграшки, мало вам тої стрілянини щодня? Пурхнули ми тоді, мов ті горобці з смітника.

Розшукали один одного, аж на другий день. А все ж дивно, де в людини береться та страшна сила в час небезпеки. Але мені, той переляк дався взнаки... тікаючи, я відчув, що мої штанята стали тяжчими, і вже самому прийшлося їх полоскати в рівчаку, що пропливав недалеко від нашої хати.

З того часу ми вже не бавились у справжню війну. Добре, що повтікали, а то б западничани поскручували б нам голови.

Васильків перетворився у військовий табір. Не було дня, щоб обійшлося б без боїв. Зійдуться якісь війська поза містом та й б'ють з гармат, кулеметів та рушниць. Біжиш вулицею, а кулемет строчить, і тобі здається, що кулі посвистують біля самісінького твого вуха. Бувало й спокійно. Одного разу під час спокою хтось

покинув гармату а дядькові шкода було того добра, забрав додому та й закопав біля хати. Люди розповідали, що той дядько колись дуже розсердився на свого сусіда... відкопав гармату й вистрілив, просто в сусідську хату.

Іноді відразу зчинявся неспокій: люди бігали по місту, мов навіжені. Ніхто, вставши вранці, ніколи не знав, яка влада в місті: червоні, білі чи петлюрівці. Бувало лягаєш спати, глянеш на пожежну каланчу, що на Делеверсовій горі, а там, на перехрестку дерев'яному червоний прапор — значить червоні. Прокинешся вранці від стрілянини, глянеш знов на каланчу, а там жовто-блакитний прапор. Не завше вірили тим прапорам, бо, бувало, що прапор висить червоний, а в місті петлюрівці б'ють більшовиків. Трудно нам, дітям, було розібрати в тих обставинах, але щастя наше, що кулі від нас сам Бог відвертав.

В таку заверюху, одного вечора, зайшов до нас у двір дядько Іван. Здоровило був, чуб кучерявий, чорний, як у цигана. Може, років з сорок йому було. Мав велетенську силу, казали люди, що на бігу воза з кіньми зупиняв. А тепер зігнувся, переляканий, сказав покликати тата. Я покликав, а сам сховався за рогом хати. Він чомусь так сопів та хвилювався. — Максиме, — каже він, — Україна в небезпеці, бери зброю й пішли. — У тата не було зброї, бо він закинув її в нужник, коли якось оголосили здати зброю. Раптом мати вискочила з сіней і до тата: — Куди підеш, Максимочку, а діти на кого? — Тато й мама про щось швидко шепотіли... Пішов тато вслід за дядьком, на плечах він ніс мамину залізну вічну кочергу. Мати стояла, опутивши низько-низько голову на груди, витираючи фартухом очі. Видно, шкода було мамі тієї кочерги.

А я стояв збоку і думав... куди пішов тато, навіщо кочергу забрав? Я ніколи не бачив, щоб тато вистрілив колись. За моє життя тато боявся курки забити. Він був такий спокійний та лагідний, та ще біду мав з очима. Був дуже короткозорий, і коли часом десь подіне ті окуляри, то крок від себе він нічого не бачить, і був безпомічний, як мала дитина.

Револуція йшла своїм шляхом. Тяжко було зрозуміти, що на світі робиться: сусід стріляв сусіда, бо один був червоний, другий петлюрівець. Батько, казали, пішов до Зеленого. Навіть у священика соборної церкви три сини були у ворожих між собою військах. Ніхто не хотів спиняти тієї революції, а для бідних, наче вона й доброю була: на роботу не треба ходити, їсти й так десь люди доставали, а дещо й задурно можна було взяти: треба шкіри на чоботи, пішов на шкіряний завод та тягни скільки подужаєш. З хлібом було трохи тяжкувато. Огірків або іншої городини, на сусідському городі можна було дістати — там і паслися. А вже

хліба, то треба було купити, а грошей у мами не було. Та які тоді й гроші були — негодящі, бо за них ніхто не хотів продавати, а як уже продавав, то зажене, як дурень за батька. Якесь таке понаробляли, що за пів мільйона купиш склянку насіння. Тоді й пісню про ті гроші створили:

»Лж приємно слухати, що у нас республіка,
За лімончик (мільйончик) можна купить дірочку від бублика«.

Добре було тому, хто мав ще царське золото, або срібло, або одежину, тому була »маліна«. Коли заводи та фабрики порозграбовували і нічого було брати, почали розбирати заводи: одним потрібна цегла, іншим — дрова на зиму, а хтось додумався та почав тягти ганчарні рури, щоб засолювати капусту та огірки на зиму.

Казали люди, що то все зветься »свободою«. Ту свободу і я відчув на собі: до школи не треба було ходити. Та й школи справжньої не було: зібралися кілька вчителів, що zostалися від закритої гімназії та комерційної школи. Вони теж їсти хотіли, а на крадіжку вони нездібні, то оголосили людям, щоб слали дітей до школи. Встановили платню за навчання: трохи сала, картоплі, крупи, трохи городини, хто мав, то сам щось додавав. Люди давали, хто мав, а такі, як ми, що й самі клали зуби на полицю, ходили до школи безкоштовно. Зате, нас нічого й не питали. Сидиш, бувало, перед самим носом вчительки, а вона хоч би глянула у мій бік. Сидиш — мов та невидимка. Походив кілька тижнів, та бачу, що з тієї науки толку ніякого не буде, а до того й живіт почало зводити до купи. Махнув рукою. Зав'язу щоранку книги ремінцем та й іду »в науку« на базар . . .

І що ж то за васильківський базар? Він славився на сотки кілометрів, особливо, коли понеділок. Всі села Васильківщини їхали на той ярмарок: Митниця, Барахти, Ксаверівка, Храпачі, Скребиші, Гребінки, а там їх сотки, не рахуючи таких, як Безп'ятий хутір, Кулибаба. А то понаїжджають з сусідки-Білоцерківщини, Фастова.

Коли вже згадав про Фастів, то трапився там такий випадок: замість того, щоб завести мене з братом Колею до станції Устинівка, нас покинули на станції Фастів, бо в паровозі вугілля забракло. Зайшли ми в холодну станцію, а там на цементовій підлозі, безпритульні забавку зробили. Є на світі різні забавки: є кінські, є собачі перегони, є жаб'ячі, а то, були перегони звичайних вошей. Накреслили вони посеред станції не дуже велике коло, крейдою в середині того кола, маленьке коло в долоню. Кожний учасник поклав до середини свою вошу. Що вони їм зробили, але ті воші швидко розбіглися з малого кола. Чия воша перша перебіжить велике коло, той виграв. Грали вони на недокурки. А кож-

ний з учасників добре знав свою вошу, майже так, як господар знає свого коня: худого, немічного й воша здохляча та біла, у справнішого чоловіка і воша ситіша, а інші воші мають відзнаки на спині: у одної кружечок чорний, у іншої квадратик . . .

Посередині васильківського базару, на найвищій цементовій площі загородженій по краях маленьким парканчиком, стоїть критий ринок під величезним дахом. Під дахом, рядами, стоять рундуки, спеціальні великі столики з пристосуванням, на яке вішають вагу з шаньками, та спеціальними гачками, на які вішають крам для продажу. Боже мій! Чого тільки з тих рундуків не продавали: і сало, мабуть, у чотири величезні пальці, і ковбаса кільцями, з отих домашніх, що люди колись смажили у кожній хаті на Паску та Різдво. І сластєнів у три долоні, і пиріжків з усяким добром всередині.

Ходять щасливі люди поміж тими рундуками, прицінюються, купують та їдять, а ти стоїш тут з книжками, спостерігаєш все те, та слину ковтаєш, а в «пузі», мов у порожньому баняку сто чортів грає. Аж голова закрутиться. Вийдеш відтіля, глянеш навкруги, а народу, як море, лише тисячі голів стирчать та все гуде, кричить, розмахує руками. Он дядько оселедець об свитку витирає, до сніданку готується. А далі, жид баранячу шапку продає, та все розхвалює:

— Слухай, Іване, я всіх твоїх родичів знаю, найліпші господарі на селі, — і в кого ти думаєш, вони шапки купляли? У мого діда, у батька, та в мене.

А он далі чеченець — з білих вояків — з дядьком зчепився. Чеченець показує дядькові на шаблю та на свої чоботи. Видно, вговорив дядька: сили обоє просто серед порожнього пляцу, дядько скинув з себе нові чоботи, передав чеченцеві, чеченець дав дядькові свої старі та драні. Встали, обтрусилися, чеченець до дядька руку простягає, думав, що дякувати буде, а він і каже:

— Ложі на рука белий капейка, не паложіш, хуже будит. — Дядько поліз до кишені, натрусив там чогось, та й подав чеченцеві, а той, помахавши дядькові рукою, сказав на прощання: — Досідані, сіпасіба.

Почухав дядько потилицю, та й поплив за юрбою. Наторгувавши «витрішками», пішов я голодний додому.

Вдома мати плаче і приговорює:

— І де ви, шибеники, на мою бідну голову взялися, де я вам наберу тієї їжі, хоч би ти, шибенику, в мене один, а то скільки!

Нас четверо було. Не було в нас так, щоб саме горе: часом, мов з неба, шматок сала з хлібом впаде, мовчить дітки, то нам тато прислав. Та й у мене радості було: за футболом і про їжу забував. А щоб знайти нашу команду, то треба зайти на високу гору

та кинути оком по місту, й ото, як найбільшу пилюку десь вгледите, ото саме там наша команда грає. Ми не мали спеціального майдану: кожна вулиця, перевулок, були нашими. А вже як граємо, то на тій вулиці від пилюки, світу Божого не видно. Не те, що хат або футболістів, а коли по воротах б'ємо, то по сонцю знаємо, куди бити. Били той м'яч босими ногами, а й сам футбол зі шмаття важив, може, з десять фунтів. Як удариш, бувало, той футбол черевиком, то тільки шматки з нього у боки розлітаються, тому били босою ногою, хоч часом і пальці повикручуеш, а нога, все ж таки ціла.

Але що й говорити, була нам біда без тата. А одного разу несподівано й він з'явився. Увійшов у хату навпомацки, мов сліпий, оглядається навкруги примруживши очі, а обличчя аж сяло. А коли нагнув голову, то своїми вусами та бровами він дуже нагадував Шевченка. Мати його, а моя бабуся походила з Шевченків. Не встиг поговорити та роздивитися на нас після майже п'яťох років розлуки, а «безштаньки» в хату. То тих так звали, що з Чека-череэвчайки. Взяли нашого тата й повели, а ми вже знали, коли когось туди брали, то вже не вертали назад. Ми, діти, в крик, мати непричесана кинулась по людях, до сусідів-жидів, яких вона виручала, коли ті попадали в біду. А цим разом і вони придалися і визволили тата від того страшного Чека. Прийшов до хати, побув трохи, та дома боявся ночувати, пішов у садок. А потім, як пішов, то більше не вертався в рідні місця. Наче відчувала його душа, бо якось вночі вскочило до нас те Чека та по ліжках шукало бандита, що ніби забіг у нашу хату.

Подався тато по селах Васильківщини мурувати гарні кам'яниці для сільських господиць. А я, в часи відпусток від школи, допомагав йому мурувати. В чотирнадцять я вже був мулярем на цукроварні Саливінської цукроварні, а в шістнадцять, став членом профспілки цукровиків...

Отак і пролетіли дитячі роки: семирічка, профшкола, учасник збірної футбольної команди Василькова, завод, голодівка, тато позбавлений права голосу як «чуждий елемент».

Вступаючи до Інституту Народного Господарства, здавалося, що передо мною відкрилися широкі простори. Душа почала складати вірші від надхнення. Але вони ніяк мені не вдавалися, редактори казали, що треба мені вчитися, та що я не туди дивлюся, куди слід, вказуючи на рядки, де я писав про «Пролетарський сад»:

»Музика заслинявилась, розкидає свій рев різноманітний,
Регоче бас, регочуть люди,
Недоля ссе, недоля ненаситна« ...

Разом з наукою: писав вірші, грав у футбол та шахи. Проходили місяці й ті широкі можливості, щось дуже швидко почали звужуватися: заробити нема де, ні попоїсти, ні покурити. Тому ми були частими гостями в їдальні, на »Євбазі«, де годували босяків та всяку шантрапу.

Обірваний, обшарпаний, надворі саме гаряче літо, а на чоботях калоші, бо з чобіт пальці виглядають. На драній сорочці шкіряний піджак. Голодний, мокрий від спеки йду Хрещатиком, а двоє дівчаток: »Дивись на того дурня, в таку спеку одягся!«

Не витримало серце наруги... У восьмому корпусі Михайлівського монастиря, де був наш студентський гуртожиток, коли, крім мене, в кімнаті нікого не було, я зав'язав шовкову краватку, поклав собі на шию. Став на стілець, а другий кінець прив'язав до міцної заціпки від одної половини дверей. Відштовхнув стілець... Прийшов до свідомості на підлозі, голова біля крісла, лоб болить, а на шиї висів шматок краватки. Глянув на двері — на гачку друга половина...

Дуже дякував Богові за советську погану продукцію. Довго після того я блукав по вулицях Києва, і думав, думав. Вирішив боротися. На другий день відшукав роботу, і з того часу життя пішло лагідніше. Але, щоб не заважати науці, довелось улаштуватися нічним вартовим. У ті роки це був виключний привілей київських студентів. Всю ніч вартуєш і разом готуєшся до іспитів, а на лекціях часом і поспиш. Де тільки нас не ганяли з тою вартою, а одного разу вскочив у халепу: післали вартувати картоплю біля Києва-товарного, в Богуславський ліс. Я й досі не знаю, чи є такий біля Києва. Пішов... Може, з дві години ганяв осіннім вечором якимись горами, долинами, освітленими, мов зірками. Нарешті, направив на якусь вузькоколійку, а вкінці світло горить. Став посеред колії, уперся зручно ногами та й свиснув поліційним свистком, то єдина зброя, що в нас була. Стою та слухаю ті переливи свисту, і раптом тишу перериває голос:

— Стой стрелять буду!

— Ну, — думаю, — нарешті, знайшов, — свої, — кажу і пішов на крик.

— Стой, тебе гаварят!

Бачу, що не жарти, став та й чекаю. Чую телефонний дзвінок, а той, що направив на мене рушницю, кричить на все горло:

— Прахаді на лінію света!

Пішов... бачу, якісь військові. Повели мене, раба Божого, до вартівні, а дорогою я, справді, думав: двоє охороняють мене, відповідальності нема, а гроші йдуть, чим погано? У »караульному« мешканні повивертали всі мої кишені, а після обшуку караульний начальник з неймовірною швидкістю рапортує кудись:

»Таваріш начальник, на сап'юрном поле на 10 участке пойман вольний гражданин. На вопрос, кто такой, он пред'явил целую кучу документов, но все на украинском языке, что с ним делать?» По кількох »да-нет« телефоном, повели мене до Печерського відділу міліції. В міліції сказали мені. »Щастливий ти, могли би положить тебя на землю і лежал би всю ночь, а на молодого попал — мог застрелить«.

Пішов я після того довартовувати в хлібний склад. Пізніше довідався, що то я попав на порохові погребі та військові склади.

Якось довідався, що тато в Києві. Приступив до праці в Лаврі та Софіївському соборі. Друга новина: у мене відібрали пів стипендії — 13 рублів, які я отримував майже два роки. По секрету, мені сказали, що комсомольці міста Василькова вимагають від інституту, виключення синів та дочок »чуждого елементу«. У тому списку й мое прізвище, з зазначенням — »Син бандита«. Прибила мене та новина. Що ж далі буде? За одну мить тисячі думок фільмовою стрічкою пролетіли в голові. Виходу нема. Може тато порадить? Пішов шукати тата. Розповів йому свої новини. Довго мовчав та думав...

— Зробимо, сину, так — каже батько, — на тобі п'ять карбованців, піди до тої проклятої »Пролетарської правди«, та зречися нас з мамою. Зроби так, як інші роблять. — Так і зробив. Через тиждень надрукували »Я... (прізвище) зрікаюся своїх батьків«. А восени 1929 р. почали чистити. В комісії по чистці, може, було з сорок осіб: тут і начальство інституту, професори, представники профспілок, представники-члени партії великих заводів, представники від студентів та від влади міста Києва. Та й чищених було, може, з сорок: діти білих офіцерів, діти фабрикантів та торговців, діти »бандитів«, священників, куркулів. Стоять купою, недалеко від дверей: колись такі веселі та милі обличчя дівчаток та хлопців, тепер були сірі та сумні, ніби не на чистку, а на різстріл їх призначено. Кожний стоїть, чекаючи своєї черги. Як сонні, заходили й виходили чищені з кімнати. Здавалось, що той чищений відкрив двері, загляне в середину, та й геть утече, ніби злякавшись якоїсь потвори. Дійшла й до мене черга. Ректор Миколенко (якого пізніше теж спіткала гірка доля) запитав про батька, про матір. Я все розповів, як було.

— Можете йти, — сказав ректор.

ніби не я, а хтось інший почав за мене говорити:

»Дуже прошу хвилину вашої уваги! Ви нічого не запитали про мене, вислухайте ж, хто я такий, чим я провинився перед советською владою. Змалку, я пішов до праці. В шістнадцять мене прийняли до спілки, працюю й зараз. До того, я нічого спільного не маю зі своїми батьками, я зрікся їх, ось папери про все«.

В кабінеті повна тиша. Ректор ніби забув про мене. Потім глянув на мене... ледве помітний усміх на його обличчі: — Можете йти!»

Не пішов, а посунувся, мов трясця мене трусила. Вийшов у коридор, оберся об стіну, а думки попливли, попливли, занісши мене на багато років уперед. Нічого світлого для мене, все — чорна хмара. Хтось легенько торкнувся до мене, це був голова стипендіальної комісії: »Ходім зі мною«. Пішов. »Зараз говорили про тебе й рішили залишити тебе в інституті«, — сказав він і пішов далі.

»Зрозуміє мене лише той, хто побував у тій шкірі. Яке щастя! Мене залишили! Страшенне безсилля почув в ногах, і посунувся по стіні додолу. Раптом скочив, побіг. О Господи, є ж ти на світі! А бідний розтерзаний тато, десь чекаючи на мене, згорав за мою долю. Відшукав його, і не треба було слів, його обличчя засіяло, а з його очей, швидко-швидко потекли сльози:

— Слава Богові, сину, іди, зустрінемося пізніше. Не хотів він, щоб я був свідком тієї страшною радості.

Та ще не загоїлась одна рана, як почались арешти серед студентів, і кожний чогось чекав. Один повісився на перилах у І-му корпусі. »Всі не перевішаються!« — промовив я голосно. Мене боляче сіпнув за руку мій товариш. Стоячи в черзі до студентської їдальні, що на Гімназіальній, біля Володимирського Собору, а хтось, щось віддирає з дверей їдальні. Поцікавився... хтось писав про жидо-більшевицький уряд. Цього було досить, щоб втекти від того страхіття.

На другий день, на зборах в інституті, обговорювалась справа Сергія Єфремова. Промовляє студент четвертого курсу:

— Товариші! Єфремов — це гідра! Єфремов — це щось (почав заїкатися), ніби кістка йому стала поперек горла, а я, візьми, та й ляпни »Понятно! І раптом з обох боків, зі страшною силою »пришито« мене до стільця. То були мої друзі дитинства: Гриць і Толя. І тільки тоді я зрозумів, що могло мені коштувати те »Понятно«.

Закінчено останній курс. Диплом на руках. І син »Явно карного елемента«, »Син бандита«, отримавши путівку в життя, пішов блукати по »НЕОБ'ЯТНОЙ«.

І пішов я, пригадуючи останні слова тата: »Нехай Господь благословить твої шляхи, сину!«

27. 6. 1972 р.

ІЗ ХРОНІКИ МОГО ЖИТТЯ

I

Хоч була вже пізня пора, в хаті Петренка все ще блимало світло. Дві старші вже віком жінки були при ліжку породіллі. Сиділи вони на широкій сосновій лаві. На середині лави, поміж жінками, стояла немала розміром череп'яна макітра. У макітрі був гарячий запашний запар рум'янку. Дещо подальше стояла півлітрова пляшка з прозорою, водоподібною рідиною, а ще далше жмут льняного прядива, кілька білих ганчірок, ніж, бляшана тарілка з добре засоленим куском сала, клопоть білого хліба та декілька зубців часнику.

— «Питаєте, свахо, чому вкладаємо цвяха до «рум'янку»? — і повитуха Юстина, яку в цілій околиці звали «гакушерка» або «пані дохторова», з повагою стерла шматом, яка була призначена на пелюшку, своє спітніле чоло і червоний великий ніс, спрямувала свої напівсонні, шкляного блиску очі, на півпорожню пляшку: «Щоби хлопець був твердий, а не баба».

Горілка то перша медицина проти всяких хворіб, а білий хліб з салом або курячим м'ясом, щоби тим, що народяться, добре поводитись, часник — це теж лікарство проти різної біди. А господаря не можна впустити через поріг хати, аж поки мале не «покличе» — не годиться!»

— Води, — прошепотіли загорілі гарячкою губи породіллі, і поновні судорожні болі оволоділи їй усим еством.

— Зачекаш! То вже недовго, — насупившись, відповіла повитуха. — Ваша невісточка, свахо, думає, що вона найголовніша персона на світі та що вона найбільше терпить. Чекай, як будеш стільки родити, як твоя мати, то, напевно, вже інакше будеш думати, перший раз то всі ви однакові!

— То ви, пані гакушерко, кажете, що то треба чекати повних дев'ять місяців — то виходить, що моя невісточка так само, як і Грицева Красуля, бо тамта «бігала» якраз на Зимного Миколи — я добре це собі пригадую, бо я тоді у них на «оказії» була. Красулька отелилась учора, — телічка.

— Ей, що це ви морочите мою голову, як я кажу, буде хлопчик, так і буде! Я іно раз, що неправильно передсказала. — Пам'ятаєте, це у нашого єгомостя, але то друга річ, бо то телігенція.

— Ой, ой, ой! Болить! — зашепотіла недужа в ліжку, і гострий біль димною заслоною знепритомив її.

Вже було по півночі, коли повитуха Юстина покликала господаря дому до хати, гордо сповіщаючи, що він має сина, гейби то було виключно, завдяки її передбаченню. То була середа 23-го березня 1921 року. Це був перший день мого життя.

II

Морозна лютева ніч. Бічна кімната крамаря Сколоздри, звана вітальнею, була натоплена до неможливості. В густих хмарах цигаркового диму ледве можна розпізнати контури чотирьох постатей при столі. Перший: низенький з бистрим проникливим поглядом, старанно зачесаний та гладенько поголений, в елегантному мундирі, вже вищесереднього віку чоловік. Це керівник місцевої школи, пан Чеканський. По його правиці сидів кремезний, широкоплечий, з високим чолом, господар дому — крамар Сколоздра. З лівої сторони «пана директора» — череватий, «грубої кости», подібний до борця тяжкої ваги, пан поручник Квецінський — начальник поліційної станиці. І четверта постать — середнього росту, з коротко стриженими, французького фасону вусиками — Петренко. У лівій руці кожного з присутніх по декілька карт, розкладених віялом. На столі немала сума грошей: недбало поскидані банкноти та пригорща срібняки.

— Банкує пан директор, — передаючи останні карти Чеканському, каже Сколоздра.

— На всі! — гостро викрикує пан поручник, докладаючи рівночасно таку саму суму, яка уже була в «банку».

В газарді запалу грою наш квартет не почув, як двері вітальні легенько відчинились, і малого росту жіноча постать, закутана великою вовняною хустинкою, з чималеньким клуночком на руках, швидким кроком приступила до стола.

— Я теж на всі! — сказала гостро, кладучи обережно на стіл свій клунок. Доперва по виході з кімнати несподіваного гостя та перших звуках пискливого дитячого голосу, який добувався з покладеного на стіл клунка, наш квартет прокинувся з хвилявого остовпіння. На столі не було вже й сліду по «банкові», натомість лежав добре закутаний одинадцятимісячний, повний сили, юнак Петро.

III

»Ой Мамо!! Що це ви робите! Ви дитину калікою зробите!« — з жахом в очах скрикнула молода жінка, мати малого Петруся, до своєї свекрухи, яка держала на руках малого і старалась силою влити в його маленький ротик мутної рідини — сильного вивару з макових голівок.

— Заспокійся дитинко! Не будь така дурненька! Дитина після того добре спить, а ти ж сама знаєш, що діти ростуть тільки під час сну. Ось у цьому тижні воно спало цілих дві доби, і то я йому дала лише дві ложки. І тобі добре, і мені, і дитині.

— Це отрута! Це опіум! Я не хочу! Я не дозволю, щоби ви мою дитину калічили! — кричала вже молода мати Марія.

— Не робіть цього більш ніколи, зіставте мою дитину для мене!
— Відібравши дитину від тещі, Марія почала цілувати, голубити Петруся.

— То лише для добра твоєї дитини, — переконливо почала теща, — ви молоді не маєте практики, нічого не знаєте, начитались всяких байок у книжках і газетах, а тоді думаєте, що все знаєте про всякі піюми та отруї.

Петрові кінчався перший рік життя.

IV

Храмове свято святих Петра і Павла. Празник. День іменин нашого героя. Простора світлиця батьків іменинника, Петренків, вщерть заповнена гістьми. На почесному місці за столом місцевий парох о. Юрик, біля нього з правої сторони, огрядна рум'яненька молодичка Анка, хресна мати Петра. Коло неї Сколоздра, ще далі дружина старости тітка Юстина і другі. По лівій стороні вигідно розсілись: господар дому, в якого також сьогодні іменини, — далі дружина о. Юрика, Юля, місцевий ветеринар І. Синенько і т. д.

У кутку, при дверях «музика» — квартет зі скрипалем Юзьком на чолі, він неперевершений майстер в оповіданні різних неймовірних історій, пригод, жартів, анекдот.

— Шановні гості, — струнка постать о. Юрика піднеслась з чаркою в руці, — а тепер, вип'ємо за здоров'я пана Цікавого! — Дай Боже! Дай Боже йому всього найкращого!! — загуло зі всіх сторін.

П. Цікавий не був присутнім: він був під цю пору у шпиталі. А коли б хтось хотів знайти у метричній книзі парафії або у катастральному реєстрі повіту чи теж громадському податковому уряді прізвище Цікавий то даремна його праця — такого ніде немає. Прізвище це одержав він ще маленьким хлопцем за його незвичайно розвинену прикмету — цікавість. Завдяки своїй цікавості, Цікавий вже втретє у шпиталі. Перший раз він потрапив туди, будучи ще школярем, Цікавило його тоді, як то можна з'їхати колішню (передня частина плуга) з високої похилої груші. Ця «подорож» кінчилась шестимісячним побутом у шпиталі.

— А розкажіть но, отче, як то Цікавий сповідався, — просив священика Синенько, — То не буде зрада тайни сповіді, бо ж він це зробив прилюдно. — Але запитаний не відповів нічого, промовчав, гейби не почув просьби.

— Я розкажу! — озвався з кута музикантів Юсько. Очі всіх звернулися в його сторону. Зробилась тиша, чути було тільки поодинокі плямкання тих, що закушували останню чарку.

— Коли вже всі посходились, — почав своє оповідання Юсько,

— Цікавий обвів усіх своїм поглядом і каже: — Людоньки добрі, завтра повезуть мене до Львова до шпиталу, там я буду мати операцію, мені викинуть одне ребро, бо воно поламане або, може замінять за якесь інше, а друге то лише напростують. Ви не плачте за мною, бо я повернусь. Щоправда, може бути зі мною, як з тим, що мав операцію на сліпу кишку, як я був останньо у шпиталі: лікар під час операції залишив одну рукавицю йому у шлунку, там її й зашив. А як прийшла друга операція, потребує рукавиць, а тут лише одна і мусів робити лише одною рукою. І, що ж ви думаєте, операція удалась, але пацієнт »задер дриги«. І лише тому, що лікар робив у одній рукавиці. Наколи б і моя операція була вдала, а я все таки не хотів би пробудитись з наркози, тому хочу тепер перед вами висповідатись. Великий гріх я маю, бо на самий Великдень, вашу, пане старосто, браму я дьогтем розписав.

— Ах, то це він! — аж скрикнув Сколоздра.

— Пригадуєте, — продовжував Юсько, — »Наш староста патріот — лле горілку завжди в рот«. Опісля покликав вдову Гануську і каже: »Пробачте мені, тітко, це я виніс колись вас разом з ліжком на вулицю, — а це тому, що Ви чванились, що дуже чуйно спите. Вас, дядьку Осипе, теж дуже перепрошую за ті сани на даху вашої клуні. То моя робота була. А ви, пане директоре, простіть мені гріх за ці яблука, що то були у вашій пивниці. Ми гостили ними артистів, що то ставили у нас »Ой, не ходи Грицю«.

Несподівана поява в дверях прислуги та господині дому приму-сила перервати оповідання Юська.

Накриття столу було змінено. Подано риб'ячий студинець, чи як дехто називав »риба по-жидівському« — це була спеціальність господині.

Починало уже сіріти, коли останні гості покидали гостинний дім Петренків. Ще до особи Юська. Називали його також »Так з ним, як і без нього«, а назву ту одержав він ось чому: будучи ще малим підростком, дуже любив перебувати між старшими від себе хлопцями-парубками. Одного разу, коли парубки вибирались увечорі до сусіднього села на вечорниці, і, повертаючись, мали »відвідати« Гончарів сад, щоб принести місцевим дівчатам гостинця, — не хотіли брати Юська з собою. Старший парубок Дмитро, званий »Драбиною« за свій високий ріст, зневажливо висловився: »Що там Юсько, так з ним, як і без нього«. То була крайня образа для Юська, і він, сціпивши міцно кулака, з усієї сили вдарив ним по щоці Дмитра і гордо випроставшись сказав: »А тепер повтори, чи так само з Юськом, як і без нього!« Тим вчинком він здобув собі самопевненість і авторитет на все життя.

Увесь день сьогодні Петренко ходив сумний — зажурений, не їв нічого, кутив більше, як звичайно, часто брався до ріжної роботи, яку по короткому часі покидав і шукав нової. Не тяжко було пізнати, що він переживає якесь велике нещастя, що мучить його якесь лихо.

Короткий осінній день добігав до кінця. Родина Петренків засіла до вечері, Дюперва тепер Петренко після настирливих допитів жінки розкрив своє горе. Діло було ось як: працюючи заготовником у місцевому фільварку заряду графа Окарбка, Петренкові доводилось перевозити велику кількість різних цінних товарів, а також поважні грошові суми, а тому, що в околиці траплялися випадки грабунку, заряд мастку озброїв його пістолем, малокалібровим бравнінгом. Після суворих застережень працедавців, зброя могла бути ужита лише у випадку крайньої потреби. За кожний вистрілений набій мусить дати задовільне виправдання.

Минулої ночі Петренко повертався зі Львова з двома наладованими всяким крамом возами. Маючи перед собою 50-кілометрову холодну осінню ніч, Петренко й візники (як візникам личить) підкріпились чаркою. Подорожня наша валка минула вже перший десяток кілометрів дороги і в'їздила до маленького ярка, в якому, за місцевими поголосками, «щось страшило». Коли візник другого воза, на якому їхав і Петренко, зауважив на краю дороги три постаті, які стояли з піднесеними вгору руками, гейби давали знак пристанути підводам. Набравши відваги, Петренко закричав: «Хто там! Що сталося!», а до візника першого воза кинув — «Дмитре, зачекай!». Дмитро, почувши крик, перелякався, а голос Петренка зрозумів «Дмитре утікай!», а тому з усієї сили бив коней і, як можна скоріше, утікав з підводою. Від'їхавши чималий шмат дороги, Дмитренко упевнився, що за ним ніхто не гониться, завернув у глибокий яр і там заховався у корчі, де в страху й холоді переcheкав до ранку. Після панічної утечі Дмитра, Петренко подумав, що то грабіжники, розділившись на дві групи, одні забрали першу підводу, а друга група затримує їх, почав кричати, розпитуючи, чого вони хочуть. Постаті нічого не відповідали, лише завзято почали махати руками. Петренко почав погрожувати, що коли «постаті» не відізвуться, а й даліше грозитимуть піднесеними кулаками, то він буде стріляти. Всі три силуетки на шосейному насипі не уступались, а, здавалось, ще більше почали махати. Петренко вистрілив угору, думаючи, що тим він їх відстрашить. Тут Петренко почув постріл з боку «ворога» і то таки зараз після того, як він стріляв. Вистрілив другий раз, втретє... і ще раз. Постаті все махали піднесеними руками. Вистріливши цілий заряд пістоля, Петренко зрозумів, що тут якийсь підступ, що

грабіжники впровадили його в якийсь обман, щоби забрати першу підводу, а його зі зброєю лише застрашили. Перебравши віжки від візника, Петренко вирушив галопом навздогін за Дмитром. Але по Дмитрові не було й сліду.

Приїхавши до фільварку, Петренко зразу удався до поліційної станиці, щоби зголосити про напад. Два поліцаї, комендант станиці та Петренко зараз же вирушили на місце «бою». По короткому дослідженні терену було стверджено, що героїчна битва була з... трьома кущами будяків, які вітер все ще колихав.

— Тепер, я боягуз! П'яниця!... стратив добре ім'я, стратив працю! — закінчив своє оповідання Петренко.

Шестилітний Петрик з запертим віддыхом слухав небувалу історію, головним героєм якої був його власний батько. Дуже й дуже жаль стало йому тата, а ще більше того, що тато стратив «ліворвер». Бо так його молода уява зрозуміла. Про «ліворвер» він знав, а навіть, якось припадково відкрив місце його сховки. Найбільшим бажанням Петрика було хоч раз підержати у руці «правдивий ліворвер». Але він знав, що не можна, бо тато буде дуже гніватись, як він сам його візьме, як також знав, що він зможе його мати аж тоді «коли йому виростуть вуса», а тому терпеливо чекав.

Петрусь вийшов з кімнати й подався до місця, де була схованка, щоби хоч покласти руку на те місце, де була його вимріяна, але недосяжна, тепер навіки страчена річ. Раптом Петрик кулею влетів назад до батька: — Тату! Тату! Ти не стратив, він є там! — задихуючись, кричав він.

— Що? Де? — здивовано питала мати. А Петрик тягнув за руку батька до місця сховку пістоля, щоби переконати його, що «ліворвер» не втрачений. Вияв великого жаху й здивовання на обличчях родичів Петрик пояснив по-своєму. Він думав, що то вияв радости з причини віднайдення пістоля, а тому уважав ту хвилину за найкращий момент до здійснення свого бажання — підержати у власній руці «правдиву зброю».

— Тату, таточку, — благав він, — дозволь мені підержати його в руці і... і... раз, один лише раз вистрілити. Я вже великий...

У ту хвилину відчинились двері, і в них показалась бочкувата постать начальника місцевої поліції, пана коменданта Квіцінського. Його звичайно суворе лице було усміхнене. Не звертаючи уваги на заскочених господарів дому, він звернувся до Петрика: — Я чув твою просьбу, і я дозволю тобі вистрілити з мого бравнінга!

Не помогли переконливі заперечення матері, і після півгодинного пояснення про уживання пальної зброї паном комендантом, Петрик поставив в найдальшому кутку загороди, на великий камінь пляшку. Він довго прицілявся, прижмурюючи то праве, то

ліве око, поки самовпевнено натиснув на спусковий курок. Постріл цілком оглушив Петрика, але пляшка все ще стояла на камені.

— Поганий з тебе стрілець, сину, — грубим голосом сказав Квецінський, відбираючи від переляканого Петрика зброю. Тоді він заклав новий набій і, зовсім не ціляючись, з першого пострілу розбив пляшку.

На довгі роки залишився гук пострілу в Петрикових вухах, а війни, полювання, грабунки снились йому майже щоночі.

VI

Петрикові було вже 9 років. Тому, що почав школу на рік скоріше, як передбачав статут Шкільної Кураторії, то він був тепер учнем четвертої класи. Цього року припала йому велика честь бути «артистом». Місцевий відділ «Просвіти» готувався до Шевченківських роковин. Культосвітнім референтом, режисером драмгуртка та диригентом хору був парох о. Ю. Юрик. Він сам укладав програми свят, обсади вистав, заплановував, коли і які мають бути імпрези.

В цьому році Шевченківські святкування мали бути більш імпозантні. Крім концертних точок, мав бути також монтаж з життя поета. У одній двоактній головну роль, роль учня Тарасика у п'яниці-дяка — «Довгоштанька» — мав відтворити Петрик. Проби відбувалися звичайно в читальні, тільки у неділю у великій залі кооперативи на сцені.

Сьогодні неділя, повинна відбутись проба. Зійшлися вже всі, бракує лише чорноокої Гані, яка має сольову точку — співає. Поважним кроком входить режисер, відповівши чемно на привітання, повільним зором оглянув усіх присутніх.

— Гані немає? — запитав твердо. — Нема проби!! — повільно обернувся й вийшов.

Юрика всі дуже поважали й любили. Любили його бідніші за добру пораду й поміч: не одному він помагав, посилаючи пару коней та робітника орати, сіяти або снопи звозити з поля. Любили його статечні господарі за товариськість й дотепну розвагу. Не одного рятував позичкою грошей, яких часто не брав з поворотом. Любили його жінки за веселу вдачу, за гарний голос, за негорде ставлення. Любили його молодичі, дівчата й діти.

О. Юрик жив життям села, життям обставин. Він знав, як яблуна обрізати, як роя ловити, яку сівозміну по чому дати, як дерева щепити, як допомогти хворому поросяті або коли в коня кольки чи коли корову здує. Отець Юрій знав і жінкам не одне порадити: як дітей доглядати, як запобігати проти різних недуг. Він знав, як зварити мармеляду зі слив, від якого корму кури краще несуться, як переховувати свіжі яйця, ярину та садовину. Діти та-

кож любили отця, в його кишенях все знайшовся якийсь цукерок чи то сухарик. »Єгомосьць« тішився пошаною також і в місцевій владі. Комендант поліції Квецінський вбачав у »шановному ксенжулькові« найкращого партнера до карт, а віт без »соломонового суду єгомосьця« у багатьох випадках опинився б у дуже складному становищі.

О. Юрик мав велике господарство: шість робітників, три пари коней, п'ятеро дітей, здавалось би, досить »клопоту« вдома. Проте він знаходив час відвідати кожного члена парафії, хоча би 2-3 рази на рік.

Неділя, 12 березня. Сьогодні день Шевченківських святкувань. Концерт дуже вдалий. Найкращою точкою вечора — інсценізація »Довгоштанько«. Петрик героєм вечора. У хвилині, коли на сцені малий Тарасик (Петрик) обслуговує п'яного дяка, зодягнений у старі довгі штани, очкур розв'язався і... штани опадають. Нещасний наш »артист« замотується, падає, виливає собі на голову глечик води, який ніс для п'яниці-учителя. »Дяк« зорієнтувавшись в біді Петрика, хоче рятувати ситуацію, встає і, ніби по-п'яному, гониться за ним, щоби його покарати. Тарас розгубився, не знає, що робити, — кидається на шию дяка, а дяк »отверезівши«, обіймає й цілує його, як справжнього сироту. Ця сценка вийшла так натурально і ефективно, що публіка довгий час не переставала плескати в долоні.

Ще один успіх концерту, це спів Гані, яка відспівала »Тополю«, пісню, яка не була передбачена програмою і якої не вивчала на пробах. Це була несподіванка для всіх, а зокрема для режисера. Як пізніше виявилось, ця пісня й була спеціально для нього й відспівана.

VII

Настирливою мухою всюди переслідували Петра думки про Галю. Часто увижалась йому її струнка постать. Всюди причувався її ніжний голос. Ще й тепер здригається йому серце при згадці про надзвичайне почуття, яке він відчув, коли пальці його руки стискали її руку. Немов електричний струм пробігав через його все ество, який заставляв серце ще скоріше битися, витискуючи всю кров в капіляри лиця. Ніяк не може забути зудару у дверях, коли то Галя утікала від одного з товаришів кляси, якому зробила якусь прикрість, а він з наміром помсти гнався за нею. Тоді то вона з усієї сили зударилась з ним, прямо лицем у лице. Стративши рівновагу, щоби не впасти, Галя повисла на шиї в Петра. Або хоч би вчорашня »війна« поміж хлопцями та дівчатами. Чому ані одна куля, яку кинула Галя, не розбилась об Петра? Який був ні Петро щасливий, щоби »вона« хоча б раз влучила його. Скільки то разів він підбігав сам, під її »кулі«, та все даремно.

Правда, він теж не кидав у неї ані разу, але це щось інше, він мужчина, міг би кинути засильно.

Цього року Петро кінчає місцеву школу і переїде до великого, столичного міста, до Львова, батько вписав його до гімназії. Що буде з Галею? Він ніколи не може собі цього пояснити. Він ніколи також не здобудеться на відвагу сказати Галі, що йому дуже тяжко без неї, що він її любить.

VIII

Наближались свята Різдва Христового, час зимових вакацій. Петренко нетерпеливо очікував того дня, коли то він спакує свою новеньку валізку та піде на головний двірць, щоби всісти до поїзда та й їхати додому. Скільки то всякої всячини він має розказати про велике місто, про Львів. А скільки то цікавого можна розповісти про школу, гімназію, будинок на три поверхи (і то все школа), про учителів, їхні чудернацькі звички, примхи, вигляд, про товаришів, товаришок-студентів.

Петро вже давніше побував у Львові. Перший раз їздив з батьком та крамарем Сколоздрою, а другий — з старшими учнями школи на прогулянку, відвідати «Східні торги». Вже в той час мав багато чого оповідати своїм товаришам, молодшій сестрі Любі та матері. За першим побутом вразили його великі дома, трамвай, морозиво, а вже найбільше — їзда «віндою» (ліфтом). Він бачив уперше «водотриск» (фонтан). Ніяк не міг зрозуміти, як може вода так гарно, рівними шнурочками підніматися догори, а потім падати донизу. Пояснення учителя були незадовільними для його уяви. Другим разом він бачив велику кількість різних машин, авт, жниварок, косарок, тракторів. Найбільше заімпонував йому тоді один пан. Він був гарно одягнений, з чорним капелюхом на голові, який був дуже твердий і лискучий, гейби був зроблений з бляхи та помальований. Цей добродій мав теж гарну лискучу паличку, грубі окуляри, великий горбатий ніс і кури́в грубу сигару. То був американець. Він сам до того признавався. Той елегантний добродій продавав різні годинники. Там були й такі маленькі, що не видно на них котра година; більші, що числа й стрілки світилися, а ще більші — самі дзвонили щопівгодини; і цілком великі, що так сильно «чикали», як дядько Микола клепа́в косу.

Цей пан увесь час кричав щосили: «Новина! Новина! Купуйте американський годинник, якого коли раз накрутите, то буде цілий рік стояти!» Люди купували, (бо був дуже дешевим), купив такого годинника й Петро. То був кусок дерева, з гарними золотими оздобами, на гарних мідяних ніжках. Як пізніше виявилось, то був продукт німецького «кушту». Американець казав, щоби його не кликали пан, а називали «сир» або «містер». Ще кричав, що хто вмє говорити по-американському, хай підходить, дістане годинника задармо. Він мав такий олівець, що писав зеленим атра-

ментом, хоч ви його не вмочували в зеленило. Називав він його «вічним пером з пелікана».

При офіційному відкритті «Східних торгів» грала велетенська оркестра, якою Петро теж був надзвичайно захоплений і коли вдома розказував про неї з великим ентузіазмом, то списував кожний музичний інструмент зокрема. Для кращого пояснення уживав відповідних порівнянь. Між іншим розказував:

... «А одна труба, то була така велика, як... як наша мама. Ану встань, мамо — просив він — так, така сама, як ти.

Петрова мати, розчулена його оповіданням та заскочена таким порівнянням, не знала, що має почати. Петро був майстром розказувати. То було колись, коли він був ще учнем народної школи і був у Львові лише два рази. А тепер він студент, гімназист. Тепер, коли він побув уже півроку у великому місті, побачив низку різних цікавих речей, тепер він уже засвоїв багато нових слів, нових понять, от як: евентуально, симпатія, зрезигнувати, заризикувати і т. п.

Петренко був також у кіно, де не треба було вже читати написів про те, що на екрані діялось, а всі особи говорили, й то говорили справжньою людською мовою. Він також бачив театральну постановку Садовського «Вій», зі страшною сценою, коли то труна з тілом молодої дівчини підноситься з катафальку й літає по сцені, а потім знову повертає на своє місце. Віко відкривається, і з труни встає відьма. Петренко ще більше налякався, як Хома Брут, який був на сцені біля труни.

Наш Петрик побував уже і в Великому Театрі, правда, здобув квиток вступу на «павутину», але все добре бачив і чув. Тоді йшов «Гамлет».

Оглядав теж складний процес виробів різних сирів та масла в Маслосоюзі. Бачив, яку то процедуру переходять яйця перед пакуванням на експорт.

Зі шкільного життя так само було багато-багато до розказання. Врешті, Петренко мав уже все спаковане: брудну білизну, книжки, подарунки для братів і сестер. Для мамі купив цілий фунт китайського чаю, а батькові газет, бо він любив читати. Попрощавшись з панством Конюхами, урадуваний, чимдуж побіг до трамваю.

IX

Вже давно проминула північ, а Петро все ще лажав з відкритими очима на твердому бурсацькому сінникові.

Ремісничо-Промислова бурса — це добродійне заведення для хлопців шкільного віку, які вчилися якогось ремесла або ходили до школи. Вихованці бурси рекрутувались переважно з синів села. Рем-Пром бурса містилась у невеличкому поверховому будинку. Тут жили: управитель, господар, куховар, 65 вихованців

та три свині. Невеликий город, подвір'я, були обведені високим полотом з колючим дротом зверху. Так само тяжка брама була «опанцерована» дротом. У бурсі панував суворий режим: за найменше недотягнення або перетягнення регуляміну була кара. Одним з найпопулярніших видів покарання було позбавлення «питомця» вечері. Таку кару заробив собі Петренко сьогодні за кількахвилинне запізнення на спільну молитву і перекличку.

Петрусь лежав, не рухаючись, він не чув ані похروпувань змучених співтоваришів, ані глухого відголосу вулиці. Працював тільки зір. Напівосвітлена вулиця давала доволі світла через велике вікно кімнати.

Немов у калейдоскопі перед очима Петра просувались все інші та інші, не подібні до попередніх дні. Перед очима у нього проходив фільм з картинами його власного життя. Фільм, який охоплював чотирирічний період часу. Час відколи він покинув рідне село.

Велика радість, захоплення і почуття вищости, які Петро відчував, надівши перший раз однострій гімназиста, вже по рокові перемінились в тугу, смуток і приниження. Тихий, покірний, не дужий силою, вирваний з інакшого середовища, Петро став козлом офіри серед товаришів кляси.

Образ цей змінює інша картина. Кінець шкільного року. Велика спортова зала гімназії ущерть набита учнями, ученицями, учителями. На підвищенні директор складає признання за найкращі оцінки та поведінку поодиноких учнів.

— Кляса друга «А», — вчитує директор — Петро Петренко! Прощу сюди! Очі всієї залі зосередились на викликаному. Одні з великим зацікавленням, другі зі здивуванням, а ще інші з заздрістю. Але також у цьому великому гурті людей знайшлась пара очей, погляд яких відзеркалював цілком інше. У далекому куткові залі, де були поскладані у велику піраміду спортові приладдя, стояла Галя. Вираз її очей зраджував глибоке зворушення, в якому можна було відчитати: признання, віру, певність, любов.

Не чуючи під собою підлоги, непевним кроком Петро, несміло, підійшов до вказаного йому місця, на підвищенні біля директора школи.

— ... За добрі оцінки в науці, та зразкове поведіння у школі... — підкреслюючи кожне слово, суворо-поважним тоном судді, директор продовжував свою промову. Твердий аркуш паперу в лівій руці Петра, видався плятиноюв бляхою з дороговказом у дальше життя.

Не пам'ятає Петро, як він зійшов з підвищення, щоби дати місце другим, за те ніколи в житті не забуде милого погляду пари очей, з далекого кутка.

17. 2. 1973

З ХРОНІКИ НАШОГО ЖИТТЯ

Віра ВОЙЦЕХІВСЬКА

30-ЛІТТЯ ХОРУ «ГОМІН»

Субота 16 червня. Заля Нар. Дому вщерть заповнена. Відчувається піднесений настрій присутніх. Всі всміхнені, знайомі вітаються, як це буває на загальних радісних святах. І це дійсно радісний незабутній день у житті Аделаїдської України: сьогодні ми обходимо 30-річний ювілей громадського хору «Гомін», що впродовж 30 років ішов нога в ногу з нами — він все бував там, де відбувалися радісні свята, академії, чи якісь сумні події в спільному українському житті. Хіба могло бути інакше?

Всіх охоплює напружене чекання. Виходить голова хору п. Теодор Пасічинський і вітає присутніх. Вітає короткими, але зворушливими словами. Починається ювілейний концерт. «Гомін» — улюбленець нашої Громади; його ми завжди зустрічаємо й супроводжуємо оплесками, як і його диригента п. Йосафата Кліша.

Та сьогодні ці оплески переходять в овацію. «Гомін» перевершив самого себе: слідкуючи за кожним рухом руки диригента, добре зіспіваний хор досягнув, як кажуть, апогею. Декілька разів спів чергується з виступами танцювальної групи Рідної школи під керівництвом невтомного п. Василя Лабаза.

Кожну точку програми заповідає наша улюблена конференсьє п. Клава Рошко, здібна, привітна, все всміхнена Клава, якій не бракує гумору. Тож і сьогодні вона не раз викликає бурю оплесків і сміх присутніх своїми вдалим завагами. Тут дісталось усім — і виконавцям і публіці, присутній на залі. І хоч концерт триває більше двох годин, нікому і в голову не приходить, що це задовго. Коли Клава проголосила, що хор зараз проспівав свої останні пісні, якось усім присутнім стало шкода, що вже наближається кінець концерту. Та все в житті має свій початок і свій кінець...

На закінчення голова хору зачитує чисельні привітання як місцевих організацій, так і привітання з інших стейтів. Голова Громади вручає диригентові подарунок, як признання за довголітню працю. Після цього на сцену вносять великий пакунок — подарунок від членів Громади. Далі голова хору вручає подарунок солістові п. Теплому, вітаючи теплими словами цього талановитого і водночас скромного члена хору. Не забули й інших солістів: про Рому Нестор, Олену Соловій,

п-во Петра і Христини Ярових, п. Івана Полатайка, а також голову хору п. Т. Пасічинського Згадано під оплески присутніх тих членів хору, які разом із диригентом співають у ньому 30 років. Це пп. Полатайко, Пасічинський і Щербань.

Усім хористам вручено спеціально виготовлені ювілейні грамоти.

Згадано хвилиною мовчанки і тих, хто відійшов у вічність. Враження надзвичайне, незабутнє.

Дружня Громада П. А. вміє шанувати своїх заслужених людей, вміє цінити працю кожного по заслугах. Треба сказати що ми тут якось так зжилися і здружилися, що часом здається, ніби хтось нас підібрав, тому співжиття в П. А. проходить у повній гармонії. Я певна, що це не тільки моє особисте враження: це відчувається в кожному прояві і в солідному підході до обставин, які створює життя нашої спільноти.

Так закінчився ювілейний концерт нашого хору. Після того були танці при добрій оркестрі. Хто не танцював, проводив час у дружній розмові при столах, було шампанське й пиво.

Трудно пригадати таку вдалу вечірку, як святочний ювілей хору «Гомін», тим більше, що це була комбінація концерту й танців у той самий час. Обидві ці частини пройшли блискуче і залишили приємне враження в кожного, хто був присутнім.

Тож закінчую тими побажаннями, які висловлювали всі, хто вітав наш «Гомін» і його шановного диригента в день 30-річного ювілею такими словами:

Хай живе ще многі літа диригент наш Кліш,
Хай літає наша пісня через цілий світ,
А Хористи-Гомоністи най співають, не змовкають ні на мить.
Ще наступних сотню літ.

УКРАЇНСЬКА ШКОЛА В АДЕЛАЇДІ, Південна Австралія

Українська Школа в Аделаїді постала з ініціативи Української Громади й Союзу Українок, а організатором цієї школи був Теодор Пасічинський, який від першого дня праці школи, 17 листопада, 1951 року працює в цій школі й керує нею.

Школа впродовж 28 років існування мала різне число учнів, яке іноді доходило до 405. Тепер, у 1979 році, в ній 217 учнів. Адміністрацію школи веде Батьківський комітет. Школа є самостійною установою, а найвищим її тілом є вчительська конференція, яка й вибирає управу Школи, та вирішує всі важливі справи.

Головна ціль праці Школи — поширення українознавства серед нашого доросту, щоб таким способом приготувати нове

членство Українській Громаді та всім українським організаціям як світського, так і церковного характеру. Навчання відбувається в Народньому Домі, де для Школи збудовано 12 кімнат.

Школа належить до мережі Української Центральної Шкільної Ради Австралії, яка й дає програми навчання поодиноких предметів. В Школі є дитячий садок і дошкільня та класи від першої аж до 10-тої. Отже має 12-річне навчання.

Керівник школи Теодор Пасічинський, заступник — Софія Ваврик. В 1973 році австралійський департамент освіти визнав українську мову в Південній Австралії рівнорядною із іншими предметами на матрикуляційних іспитах у австралійських школах. З цієї причини працює підготовчий курс до таких іспитів. Школа керує цим курсом, а навчання ведуть Ліда Ростек і Анна Дубровська, обидві випускниці аделаїдського університету. Треба відмітити добру настанову нашого загалу до самої Школи та гарну співпрацю Школи з іншими нашими організаціями, що для такої установи, як Школа, дуже важливе й потрібне.

В. В.

З ДІЯЛЬНОСТІ ЛІТЕРАТУРНО-МИСТЕЦЬКОГО КЛЮБУ

Фактично Літературно-мистецький клуб був створений ще в 1954-му році, але, троїснувавши три роки, припинив свою діяльність. Активну участь в організації того першого клубу брав наш тодішній журналіст ред. Іван Дурбак, що пізніше виїхав до Америки.

Але в 1966-му році праця клубу була відновлена. Як і попереднього разу, так і тепер Клуб очолює Дмитро Нитченко, а секретарями працюють то Зоя Когут, то Боженна Коваленко. Крім згаданих осіб, до клубу в різні часи належали, а більшість і тепер належить. Це такі особи, як Ірена Залеська, Індра Сірко, Анастасія Грушецька, Ірена Білинська, Галя Нитченко, Неван Грушецький, Яр. Гевко, Степан Радіон, Кость Гіммельрайх, Павло Олійник, Мих. Підріз, Василь Цибульський, Яр. Ліщинський, Лідія Гасвська-Денес, Підгородецький, Вол. Каспенкович. Ще належав Яр. Логин, який помер.

Дехто з них був лише короткий час і потім відійшов. Проте основний актив працює далі вже 14 років, влаштовуючи літературні вечори. Від 1966-го року їх відбулося вже 51. З них 23 авторські вечори, де члени клубу читали свої твори, — інші були присвячені певним видатним постатям з літературного чи мистецького світу або гостинним вечорам запрошених сучасних наших

письменників чи мистців. За останні 5 років відбулось 20 вечорів.

На наших вечорах були доповіді, що супроводжувалися читанням творів тих літераторів, зокрема про Т. Шевченка, Івана Франка, Лесю Українку, Степана Руданського, Якова Щоголева, Степана Васильченка, Гната Хоткевича, Вол. Гжицького, Олександра Олеса, Марію Заньковецьку, про неоклясиків, Бориса Антоненка-Давидовича, Василя Симоненка, Василя Софронова-Левицького, Уляну Любич, Миколу Руденка та інших.

Крім цього, Клюб влаштував авторські вечори Зої Когут, Боженни Коваленко та гостинні — Яра Славутича, Оксани Соловей, Якова Гніздовського, Ярослава Масляка, Степана Крижанівського.

Наш Клюб мав також авторський вечір у Сіднеї, шість разів у Джілонгу, кілька в Саншайні та Нобл Парку. Окремі члени Клубу, як Зоя Когут, Боженна Коваленко, Дмитро Нитченко мали самостійні літературні виступи чи доповіді на літературні теми в Сіднеї, Аделаїді, Брізбені, а дехто навіть у Перті.

Вся ця діяльність була спрямована для забезпечення культурних потреб нашої спільноти, плекання мови, популяризації наших літературних здобутків, вирощування нових молодих сил. З тією метою протягом 10 років Клюб провадить працю з молодечим літературним dorostom, залучає їх до участі в своїх вечорах, організував 5 конкурсів молодечої творчості з відповідними нагородами та вечорами учасників тих конкурсів.

Літературно-мистецький клуб чимало уваги приділяє й видавничій справі. Протягом минулих 30 років вийшло 6 альманахів «Новий обрій», де друкувались головніші наші літературно-мистецькі сили. Альманах широко висвітлював взагалі культурне й мистецьке життя нашої спільноти.

У 1976-му році заходами Клубу вийшов збірник «З-під евкаліптів», де взяли участь 14 наших поетів. На всі наші видання тут, а ще більше в заокеанській пресі було багато прихильних рецензій, відгуків, оглядів.

Окремі наші автори систематично друкуються в журналах, газетах та збірниках, що виходять в Америці, Канаді та інших країнах. Кілька членів Клубу належать до ОУП «Слово» (Об'єднання Українських Письменників), один до ОПЛДМ (Об'єднання Працівників Дитячої Літератури), один до СУЖ (Спілка Українських Журналістів) Америки.

Наприкінці варто згадати, що в 1976-му році наш Клуб привласнив чи прибрав собі ім'я — ім. Василя Симоненка.

П І С Л Я С Л О В О

Дотримуючись традиції, випускаємо через 5 років нове число нашого альманаха «Новий обрій». Це шосте число, як і попередні, охоплює частину творчости наших письменників, журналістів, окремих осіб, що написали цікаві спогади чи статті; даємо й тут багато місця молодечій творчості з надією, що з них, хоч одиниці не занедбають своєї мови, своїх літературних вогників, а будуть і далі творити, писати нові літературні спроби, здобуваючи нові успіхи. Наша спільнота, а особливо її молодь, доріст, дуже загрожена впливами асиміляції, а тому їхня дальша діяльність в цьому напрямку була б порятунком для нашого майбутнього на цьому терені.

З приємністю відзначаємо появу в цьому числі нових авторів, як *Ф. Миколаєнко, М. Кремінярівська, Марко Вукас, Мих. Підріз, В. Жук, Клавдія Фольц, Леся Богуславець, Аркадій Півень, О. Бутко, Христина Місько, В. Завадський, О. Єремійко, М. Дякун* та інших. А з молоді: *Віктор Мишалов, Тая Шевченко, Надя Менцінська, Наталка Бей, Марійка Сенькович, Галина Кравченко, Тарас Мацібурко, Галина Терпак, Юля Фігурка, Славко Ільків, Павло Карен, Люба Лотиш, Оксана Смеречук, Оріся Стефин, Симон Пирогів, Роман Даниляк та Віктор Голуб*. Їх багато. Ми їх всебічно підтримуємо, але чи хоч кілька з них лишиться серед тих, що далі писатимуть і друкуватимуть свої писання? Це цілком залежить від них та від їх батьків, які в якійсь мірі впливатимуть на своїх дітей, молодь. Тільки наполеглива праця над собою, може дати корисні наслідки, дати прогрес у творчості, в мові, без доброго знання якої не може бути майстерного художнього твору.

З подякою відзначаємо пожертву в 1,000 доларів на видавничий фонд від провідників Братства Св. Володимира, яке уможливило нам друкувати цей альманах із додатком власних коштів авторів та членів клубу. Але ми не забуваємо й тої давнішої пожертви в 600 доларів, яку дав нам Сіднейський Культурно-Товариський Клуб, створивши перший видавничий фонд, який сьогодні з новою пожертвою Братства зріс до двох тисяч. Але для друку альманаха, що перевищує 200 сторінок, і цього недосить. Але і в цих обставинах видати таке видання легше, як реалізувати його наклад. Тому ми покладаємо всі наші надії на підтримку свідоміших і активніших представників нашої спільноти та кольпортерів, які зрозуміють і цього разу наші добрі наміри видати таке видання, що буде добрим вкладом в історію нашого культурного життя в Австралії.

*

Окремо висловлюємо щиру подяку також Кооп-ві «Поступ» (Ессендон, Вік.) за пожертву 100 доларів, що надійшла вже тоді, коли альманах був у друці.

Микола Руденко: МОЄМУ НАРОДОВІ (вірш)	5
Яр. Ліщинський: »ДЕ ТИ БРОДИШ, МОЯ ДОЛЕ?«	6
Божена Коваленко: У НІЧ ЧУДОТВОРНУ, МРІЯ, ЗАМІСТЬ КВІТІВ (вірші)	13
Ф. Миколаєнко: ЛИСТ ІЗ МИНУЛОГО	16
Зоя Когут: РЕФЛЕКСІ В РИМІ (вірш)	21
*** КУБАНСЬКІ КОЗАКИ	27
*** ДИРИГЕНТ ЙОСАФАТ КЛІШ	28
Божена Коваленко: В ОБІЙМАХ ЛІСУ	29
П. Вакуленко: ЯКА КРАСА! БУШУЄ МОРЕ... І ЗНОВ МЕНЕ ЧАРУЮТЬ В НЕБІ ЗОРІ... (вірші)	38
Марія Кредінярівська: КРАДЕНЕ ЩАСТЯ	40
Р. Г. Моррісон: ЧЕРЕЗ МОРСЬКУ ЗАТОКУ, АМФОРА, ПІСНІ ГІТАР (вірші)	44
Клавдія Рошко: СВОБОДА, ЖІНЦІ (вірші)	47
*** БОРИС АНТОНЕНКО-ДАВИДОВИЧ	49
Євген Гаран: ВЕРБЛЮЖА ДОБА	50
Олена Рябченко: У СІЧНІ... (вірш)	58
Алесь Саламей: ЗАСМУЧЕНА МАТИ (вірш)	61
Євген Зоце: ВЕСЕЛКА КРАПЛИН, ОСЬ І ОСІНЬ, БАЖАН- НЯ, ЖУРАВЛИНІ КЛЮЧІ, МИ УДАРИМО В БРАМУ, НЕ ЗНАЮ Я (вірші)	62
Марко Вукас: ЧУДОТВОРНА ОПЕРАЦІЯ	66
Михайло Підріз: ВІДКРИТТЯ ПАМ'ЯТНИКА, РИВАЛЦІ, НЕ СКЛАДАЙТЕ КРИЛА ВИ, НАДІЇ МИЛІ... (вірші)	74
П. Вакуленко: ПОРТ АРТУР — МІСТО ЛИХОЇ СЛАВИ	76
В. Жук: СИЛА КРАСИ	79
Юрій Ткач: ІНТЕРМЕДІЯ	84
К. Фольц: МОЇЙ ОДЕСІ, ТУГА, ЮНІСТЬ, СТАРІСТЬ (вірші)	86
*** СПІВАЧКА ФІЛОНІЛА ГАБЕЛКО	89
Ярослав Масляк: ОСТАННІЙ ГРАБІЖ БИСТРОГО	90
Ярослав Масляк: ПІРАНДЕЛІВСЬКА ТЕМА	91
Іван Смаль-Стоцький: ЩАСТЯ, ДЕ ШУКАТИ ТЕБЕ?...	94
*** СПІВАЧКА ЗІНА МОРОЗ-КОТКО	95
Іван Смаль-Стоцький: ЗНОВ ЛЕТЯТЬ ЖУРАВЛІ... (вірш)	96
Кость Гіммельрайх: КАДРИ СУБТРОПІЧНІ (вірш)	97
П. Олійник: ВИ ЗНАЄТЕ, КОЛИ НА ГАКВІ ГАРНО? (вірш)	98
Іван Грушецький: СКОРБНА МАТИ	99
*** СПІВАЧКА МАРІЙКА ГАЛАБУРДА	107
Андрій Ляхович: В ШУКАННІ КІНЦЯ	108
*** СПІВАЧКА ЗІНА МОРОЗ	110
Степан Горбач: ПЛАСТ І СУМ (вірш)	111
О. Бутко: ПЛЕМІННИКОВІ В УКРАЇНУ...	111
*** ДИРИГЕНТ СТЕПАН КОРІНЬ	112
ГУМОР І САТИРА	
Марія Ковальська: ЖИТТЄРАДІСНА ПАНІ	113
М. Підріз: ПОМІШАЛИСЯ СВІТИ (вірш)	114
Грицько Волокита: РІЗДВЯНИЙ ДАРУНОК	115

	Стор.
Леся Богуславець: ПАТРІОТ	117
О. Бутко: РИБА НЕ ЛОВИТЬСЯ (вірш)	119
Грицько Волокита: ВЕСЕЛИЙ ВЕЧІР	120
Христина Сорока: МОВО РІДНА! СЛОВО РІДНЕ! (вірш)	122
Н. Грушецький: ЧОМУ Я ПРАЦЮЮ В РАДІОПРОГРАМАХ?	123
Аркадій Півень: КАНАДСЬКИМ УКРАЇНЦЯМ (вірш)	126
Опанас Бритва: ДУМКА В ТЕМРЯВІ	127
Т. Пасічинський: ОТ І »РОДИННЕ ЛИХО«	128

МОЛОДІ ТАЛАНТИ

*** МОЛОДА СПІВАЧКА ЛЮСЯ ЮРКІВ	130
*** АЛЛА БРИНДЗА — ВЧИТЕЛЬКА, ДЕКЛЯМАТОРКА	131

ТВОРЧИСТЬ МОЛОДІ

Наталка Березняк: ЧЕРВОНА РОЖА	132
Віктор Мішалов: ПРИГОДИ КОСМІЧНОГО КОЗАКА	134
Тая Шевченко: РОЗВІЯНА САМОТА	135
Надя Менцінська: МАРУСИНА ПРИГОДА	138
Наталка Бей: ТРИ БРАТИ	139
Олег Шевченко: НЕБО ГОРИТЬ	140
Марійка Сенькович: ПЕРЕСЕЛЕННЯ ЛЕМКІВЩИНИ	141
Галина Кравченко: ЖІНКА В ЧЕРВОНИХ ЧЕРЕВИКАХ	143
Тарас Мацібурко: ВЕСНА	144
Павло Карен: ПОДОРОЖ НА МАГНЕТНИЙ ОСТРІВ	147
Славко Ільків: Я ХОТІВ БИ ПОБАЧИТИ УКРАЇНУ	149
Галина Терпак: ПОДОРОЖ ДО НОВОЇ ЗЕЛЯНДИЇ	151
Юлія Фігурка: ПРИГОДА ПРУТИКА	153
Люба Лотчиш: РАДІСНА ЗУСТРІЧ	154
Оксана Смеречук: ЧИ ТО БУВ СОН?	156
Орися Стефин: СТРАТА	159
Роман Даниляк: СТІЛЕЦЬ	163
Симон Пирогів: ПОДОРОЖ В УКРАЇНУ	164
Віктор Голуб: МІЙ ПРИЯТЕЛЬ	165

СТАТТІ

Дмитро Чуб: ТРИДЦЯТЬ РОКІВ НА СЦЕНІ	168
Богдан Подолянко: АКТОРКА-ЖИТТЕЛЮБ	171
Вольтер (перекл. Євгена Гарана): ВІЙНА КАРЛА 12-го Й МАЗЕПИ ПРОТИ МОСКВИ	174
*** НАРАДА СУОМА ВІКТОРІЇ (знимка)	190
Д. Чуб: ВАСИЛЬ ЦИБУЛЬСЬКИЙ В ЖИТТІ Й МИСТЕЦТВІ	191
Т. Пасічинський: НАЙСТАРШОМУ УКРАЇНСЬКОМУ ХО- РОВІ В АВСТРАЛІЇ 30 РОКІВ	198

СПОГАДИ

Надія Петренко: МОЯ СІМНАДЦЯТА ВЕСНА	201
Кузьма Каздоба: ШЛЯХАМИ ЗАСЛАННЯ	206
Клавдія Фольц: 33-ій РІК	225
В. Завадський: ПЕС НЕРО-АРИСТОКРАТ	228
Є. Єрем'єнко: ПО ТВЕРДІЙ ДОРОЗІ	230
М. Дякун: ІЗ ХРОНІКИ МОГО ЖИТТЯ	239

З ХРОНІКИ НАШОГО ЖИТТЯ

<i>Віра Войцехівська: 30-ЛІТТЯ ХОРУ »ГОМІН«</i>	250
*** УКРАЇНСЬКА ШКОЛА В АДЕЛАЇДІ	251
*** З ДІЯЛЬНОСТІ ЛІТЕРАТУРНО-МИСТЕЦЬКОГО КЛЮБУ	252
*** ПІСЛЯСЛОВО	254

»С В І Й Д О С В О Г О« а скористає українська спільнота

»П О С Т У П«

Це перша й одинока українська торговельна кооператива в Австралії. На полицях нашої крамниці великий вибір імпортованих і льокальних товарів.

Висилання пакунків в Україну та до інших країн світу — це наша спеціальність.

Асекуруйте доми, устаткування, авта через нашу агенцію.

Полагоджуйте свої поїздки льокальні й позаокеанські в нашому подорожньому туристичному бюроі.

Ставайте членами »Поступу« й користуйтеся нашими послугами.

Звертайтеся на адресу:

**“Postup” — 928 Mount Alexander Rd.,
Essendon, Vic. 3040, Australia.
Tel.: 370 - 3504, 375 - 1979.**

